

נציבות תלונות הציבור על שופטים

דין וחשבון שנתי
לשנת 2015

ירושלים
אדר ב', התשע"ו
מרץ, 2016

נציבות תלונות הציבור על שופטים
דין וחשבון שנתי לשנת 2015

ירושלים, אדר ב', התשע"ו
מרץ, 2016

תוכן עניינים

מס' עמוד

פתח דבר	5
פרק 1: תלונות שהתקבלו בשנת 2015	9
1 מספר התלונות שהתקבלו וזמן הבירור הממוצע	9
1.2 התפלגות התלונות שהתקבלו לפי סיווג מגישי התלונות	9
1.3 התפלגות התלונות שהתקבלו על מערכת השיפוט הכללית ועל בתי הדין	11
1.4 החלטות שניתנו בבקשות בירור	12
1.5 טיפול בתלונות שבירורן טרם הסתיים בשנת 2014	12
1.6 ענייני התלונות	12
פרק 2: סיווג ההחלטות שניתנו בשנת 2015	13
2.1 תרשים תנועת התלונות והתפלגותן לסוגים בשנת 2015	13
2.2 התפלגות החלטות שניתנו בשנת 2015 במערכת השיפוט הכללית ובבתי הדין	15
פרק 3: תלונות שהוחלט לבררן ותלונות שנמצאו מוצדקות	17
3.1 התפלגות התלונות שהוחלט לבררן	17
3.2 התפלגות התלונות המוצדקות לפי ערכאות	19
3.3 התפלגות התלונות המוצדקות לפי שופטים	21
3.4 התפלגות התלונות המוצדקות לפי סוגן	21
פרק 4: תלונות שבירורן הופסק	23
פרק 5: תלונות שאין לבררן	25
פרק 6: התפלגות התלונות על בתי המשפט ובתי הדין	29
6.1 בית המשפט העליון	29

6.2	בתי המשפט המחוזיים	29
6.3	בתי משפט השלום	31
6.4	בתי המשפט לענייני משפחה	35
6.5	בתי הדין לעבודה	38
6.6	בתי הדין הרבניים	40
6.7	בתי הדין השרעיים	42
6.8	בתי הדין הדרוזיים, בתי הדין הצבאיים, בית דין של עדה נוצרית	42
פרק 7:	ליקויים ותיקונם	43
פרק 8:	התנהגות שופט	75
פרק 9:	דרך ניהול משפט	129
פרק 10:	פגיעה בעיקרי הצדק הטבעי	143
פרק 11:	בית משפט לתביעות קטנות	161
פרק 12:	בית דין רבני	175
הפניות לפי סעיף 27(א) לחוק נציב תלונות הציבור על שופטים, התשס"ב - 2002		
		181
נספחים		
נספח א:	חוק נציב תלונות הציבור על שופטים, התשס"ב-2002	183
נספח ב:	תקנות נציב תלונות הציבור על שופטים, התשס"ד-2003	195
נספח ג:	כללי אתיקה לשופטים, התשס"ז-2007	201
נספח ד:	כללי אתיקה לדיינים, התשס"ח-2008	219
נספח ה:	תמציות של החלטות שפורסמו בשנת 2015 (טבלה)	237

פתח דבר

דין וחשבון שנתי זה לשנת 2015 מוגש על פי סעיף 27(א) לחוק נציגי תלונות הציבור על שופטים, התשס"ב-2002 (להלן: חוק הנציבות).

בדוח זה:

❖ נתונים סטטיסטיים אודות מספרי התלונות שהתקבלו בשנת 2015 וההחלטות שניתנו על פי התפלגויות שונות (התפלגות לפי מהות החלטה, התפלגות לפי ערכאות ועוד);

❖ דוגמאות להחלטות שניתנו בשנת 2015 ושלא פורסמו באתר האינטרנט של משרד המשפטים (כדי לשמור על הסודיות המתחייבת על-פי סעיף 13 לחוק הנציבות, לא כוללות הדוגמאות את כל פרטי התלונה וההחלטה);

❖ ליקויים מערכתיים שנתגלו אגב בירור התלונות.

❖ מעקב אחר הטיפול בהמלצות הנציב לתיקון ליקויים שהתגלו. על פי חוק הנציבות, אם העלה בירור תלונה כי קיים ליקוי, רשאי הנציב להצביע על הצורך בתיקונו ועל הדרך הראויה לעשות כן (סעיף 22 לחוק).

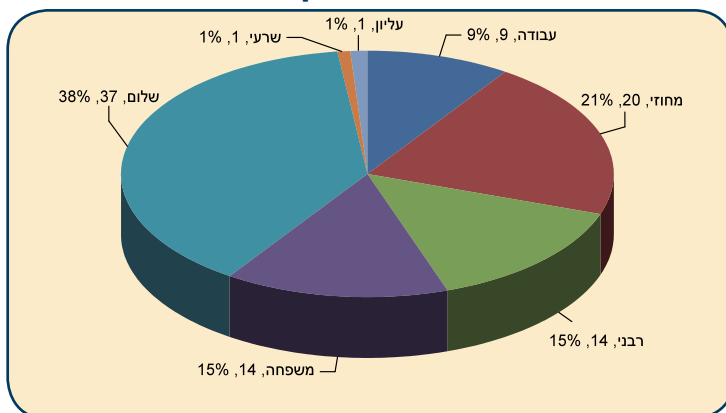
❖ תמציות של החלטות שניתנו בשנת 2015 ופורסמו באתר האינטרנט במהלך שנת 2015 (ללא פרטים מזהים).

הדוח הנוכחי, כקודמיו, מאפשר לציבור בכללותו ללמוד על היקפה וטיבה של עבודת הביקורת של הנציבות. שופטים ודיינים, וותיקים וחדשים כאחד, ימצאו בדוח כלי עזר בעבודתם היומיומית.

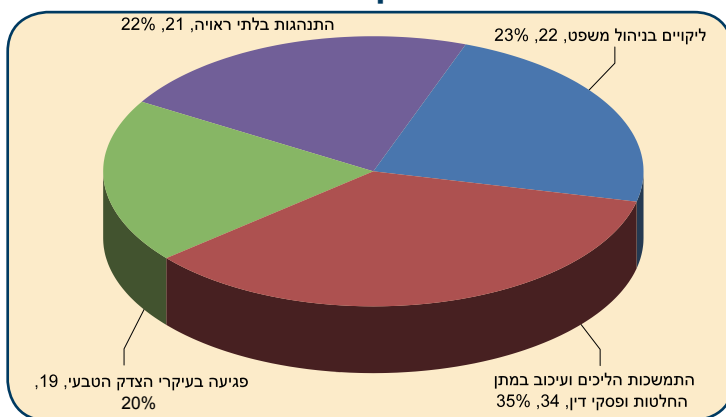
❖ להלן עיקרי הנתונים לשנת 2015:

מספר תלונות שהתקבלו	824 (מתוכן שתי בקשות בירור שהגישו שרת המשפטים ונשיאת בית המשפט העליון)				
מספר החלטות שניתנו	<table border="1"> <tr> <td data-bbox="873 318 946 433"> 832 </td><td data-bbox="182 318 873 360"> 315 תלונות נדחו (מחוסר סמכות לבררן) </td></tr> <tr> <td data-bbox="873 360 946 433"></td><td data-bbox="182 360 873 433"> 517 תלונות בוררו לגופן </td></tr> </table>	832	315 תלונות נדחו (מחוסר סמכות לבררן)		517 תלונות בוררו לגופן
832	315 תלונות נדחו (מחוסר סמכות לבררן)				
	517 תלונות בוררו לגופן				
התפלגות התלונות שנמצאו מוצדקות	96 תלונות (שהן 18% מכלל התלונות שבוררו לגופן) נמצאו מוצדקות: 35% מהתלונות המוצדקות היו על התמשכות הליכים. 23% מהתלונות המוצדקות היו על ליקויים בניהול משפט.				

התפלגות התלונות המוצדקות לפי ערכאות

התפלגות התלונות המוצדקות לפי סוג ההחלטה שניתנה

בשנת 2015 חלה עלייה בשיעור התלונות שנמצאו מוצדקות מכלל התלונות שבוררו לגופן (18% לעומת 11% בשנת 2014). גם השנה, בדומה לשנת 2014, השיעור הגבוה ביותר של תלונות שנמצאו מוצדקות (מכלל התלונות המוצדקות) מתייחס להתמשכות הליכים ועיכוב במתן החלטות ופסקי דין. בהחלטות הנציב נקבע כי גם כאשר הצדדים תורמים בעצמם להתמשכות ההליכים, אין הדבר משחרר את השופטים מחובתם לאחוז במושכות הדין ולנווט אותו באופן יעיל ומהיר.

במסגרת הליקויים המערכתיים שנמצאו אגב בירור תלונות בשנת 2015 עמדה הנציבות, בין היתר, על ליקויים ותקלות בהפעלת תוכנת "נט-המשפט"; על התמשכות ההליכים הבלתי נסבלת ועיניו הדין הנגרם לבעלי דין עקב אי מינויים של דיינים לבית הדין הרבני הגדול; על כשלים שנתגלו בבתי משפט לתביעות קטנות, בין השאר בעניין ייצוג תאגידים על ידי "מייצגים מקצועיים" כגון חברות ביטוח. בפרק 7 מובאת סקירה של הליקויים המערכתיים שנמצאו במהלך בירור תלונות ושל ההמלצות לתיקונם. המלצות הנציבות לתיקונם של ליקויים כאמור זוכות, ככלל, למענה מהיר מצד מערכת בתי המשפט.

בשנת 2015 רשמה נשיאת בית המשפט העליון אזהרה חמורה לשופט אחד ונזיפה חמורה לשופט אחר בעקבות שתי תלונות שנמצאו מוצדקות.

בפרק 8 מובאות דוגמאות להחלטות שניתנו בתלונות על התנהגות שופט, בהן דוגמאות לחוסר זהירות, חוסר תשומת לב או חוסר רגישות מצד בית המשפט לעניינים שונים המובאים בפניו. הנחת העבודה היא, כי חוסר רגישות או העדר המימד האנושי בפעולת השיפוט הם גם בגדר התנהגות שאינה אתית; החובה לנהוג בתבונה וברגישות מתבקשת ביתר שאת בבית המשפט לענייני משפחה ובבתי הדין הדתיים, העוסקים בעניינים רגישים וביחסים שבתוך המשפחה.

דין וחשבון זה הוכן במאמץ משותף של עובדי הנציבות. ברצוני להודות לעו"ד רונית שופר, ממונה (בתי משפט) על עריכת הדוח והבאתו לדפוס, וכן לעו"ד ד"ר רונית זמיר (ממונה בכירה על ניהול ותכנון), לעו"ד אברהם וולף (ממונה בכיר על בתי הדין הדתיים והצבאיים), ולעו"ד אילן רויטר (ממונה בכיר על בתי המשפט ובתי הדין לעבודה) על תרומתם להכנת הדוח. תודתי נתונה גם למתמחים מר גבריאל גואטה, מר משה לוי וגב' רויטל טורג'מן, ולעובדים המנהליים: גב' זהבה חזן (מנהלת לשכת הנציב), מר נפתלי ג'רפי, גב' חדוה מנחם-ורבר וגב' מזל יחזקאל על מלאכתם המסורה אשר איפשרה את הוצאת הדוח.

אליעזר ריבלין

נציב תלונות הציבור על שופטים

פרק 1 | תלונות שהתקבלו בשנת 2015

פרק זה כולל נתונים כלליים, מספריים ומילוליים, על התלונות שהתקבלו וטופלו בנציבות במהלך שנת 2015, על התפלגות התלונות לפי סוגי המתלוננים ועל עניינן של תלונות המוגשות לנציבות.

1.1 מספר התלונות שהתקבלו וזמן הבירור הממוצע

מספר התלונות שהתקבלו בנציבות בשנת 2015 אינו זהה למספר התלונות שטופלו על ידי הנציבות בתקופה זו וניתנו בהן החלטות: במהלך שנת 2015, כמו בשנים קודמות, טיפלה הנציבות בתלונות שנותרו לטיפול מהשנה הקודמת ובפניות חוזרות בעקבות החלטות שניתנו על ידה בעבר.

❖ במהלך שנת 2015 התקבלו בנציבות 824 תלונות (מתוכן בקשת בירור שהוגשה על ידי שרת המשפטים ובקשת בירור שהוגשה על ידי נשיאת בית המשפט העליון, על פי סמכותן בחוק הנציבות).

❖ בממוצע, התקבלו מדי חודש כ-68 תלונות (לעומת כ-66 תלונות בשנת 2014¹).

❖ זמן הבירור הממוצע בתלונות שבורר לגופן עמד על כ-70 ימים.

❖ בירורן של 97 תלונות טרם הסתיים.

1.2 התפלגות 824 התלונות שהתקבלו בשנת 2015 לפי סיווג מגישי התלונות

663 תלונות, שהן 81%² מכלל התלונות שהתקבלו, הוגשו על-ידי בעלי דין, עדים, קורבנות עבירה, גופים מוסדיים ועוד.

94 תלונות, שהן 11% מכלל התלונות שהתקבלו, הוגשו על-ידי עורכי דין או טוענים רבניים, כמתלוננים בעצמם.

52 תלונות, שהן 6% מכלל התלונות שהתקבלו, הוגשו בשם המתלונן (על-פי סעיף 14(א) סיפא לחוק הנציבות).

13 תלונות, שהן 2% מכלל התלונות שהתקבלו, הוגשו על ידי אסירים.

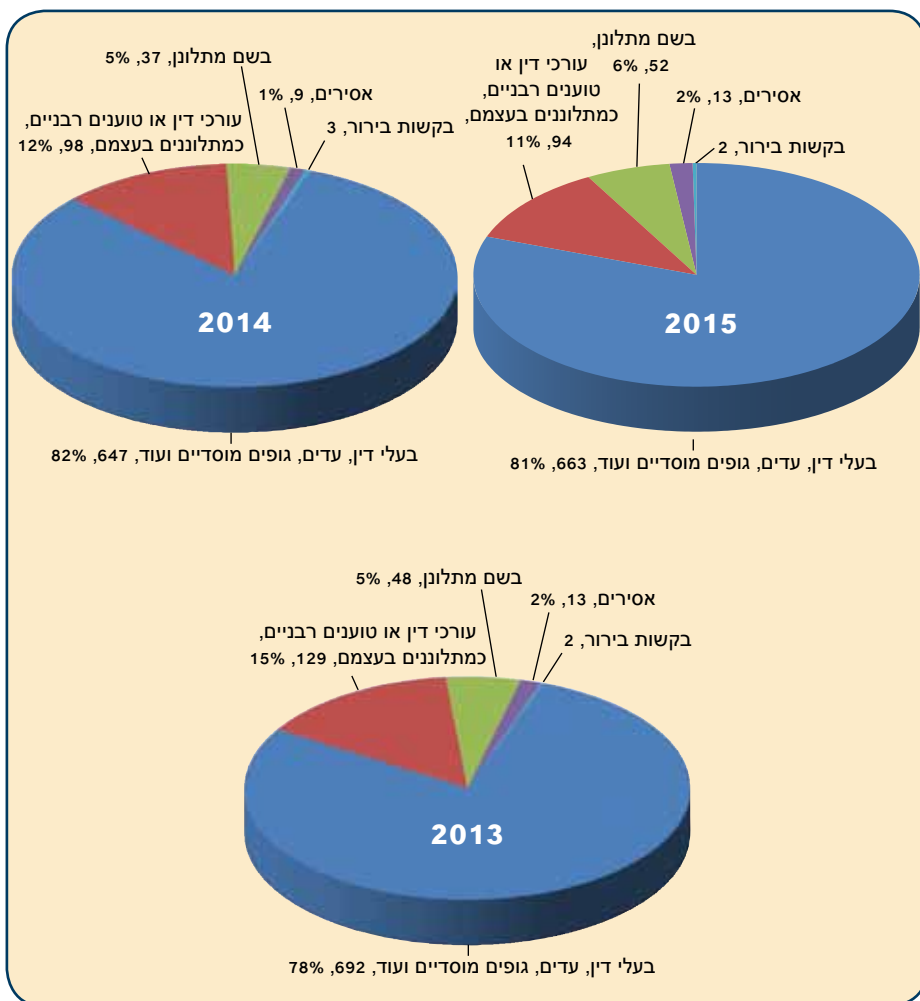
2 בקשות בירור.

סה"כ 824 תלונות

1 כל הנתונים המופיעים בדוח זה והמתייחסים לשנים קודמות נלקחו מדוחות נציבות תלונות הציבור על שופטים שפורסמו בשנים הקודמות, לפי העניין.

2 השיעורים הנקובים בדוח זה הינם בקירוב.

לשם השוואה, להלן התפלגות התלונות שהוגשו בשנים 2013-2015 לפי סיווג מגישי התלונות:

1.3 התפלגות התלונות שהתקבלו בשנת 2015 על מערכת השיפוט הכללית

סה"כ תלונות (לרבות בקשות בירור) שהתקבלו בשנת 2015	בית משפט
25	עליון
123	מחוזי
233	שלום
106	תביעות קטנות
5	תעבורה
7	עניינים מקומיים
6	נוער
160	משפחה
8	ארצי עבודה
60	אזורי עבודה
-	הנהלה
27	לא על שופט או על התנהגות שופט
760	סה"כ

התפלגות התלונות שהתקבלו בשנת 2015 על בתי הדין

סה"כ תלונות שהתקבלו בשנת 2015	בית דין
12	רבני גדול
43	רבני אזורי
9	שרעי
-	דרוזי
-	נוצרי
-	צבאי
64	סה"כ
824	סה"כ

1.4 החלטות שניתנו בבקשות בירור

שתי בקשות הבירור שהוגשו בשנת 2015 נמצאו מוצדקות (מספרינו 542/15 ו-219/15) (להחלטות בבקשות הבירור ראו פרק 8).

1.5 טיפול בתלונות שבירורן טרם הסתיים בשנת 2014

בנוסף לבירור תלונות שהתקבלו במהלך השנה, טיפלה הנציבות גם בתלונות מן השנה הקודמת שבירורן לא הסתיים במהלך שנת 2015 (105 תלונות) וכן טיפלה בפניות בעקבות החלטות שניתנו על ידה בעבר.

במהלך שנת 2015 הושלמו מספר החלטות בעקבות מידע רלבנטי שהתקבל לאחר מתן ההחלטות המקוריות (מספרינו 278/15, 422/15, 449/14, ועוד).

1.6 ענייני התלונות

1.6.1 תלונות על התנהגות שופט

❖ **התנהגות בלתי ראויה באולם הדיונים.** בכלל זה, העדר מזג שיפוטי, שימוש במלים או בביטויים פוגעניים, הרמת קול שלא לצורך, הפעלת לחץ מופרז לפשרה, הפגנת זלזול, קוצר רוח, חוסר סבלנות, יצירת אוירה מתוחה, חוסר שליטה בדיון ופגיעה באובייקטיביות השיפוטית.

❖ **התבטאות פוגעת ובלתי ראויה בפסק דין או בהחלטה.**

❖ **התנהגות בלתי ראויה מחוץ לכס השיפוט.**

1.6.2 תלונות על דרך ניהול משפט

❖ **התמשכות ההליך ועיכוב במתן פסקי דין או החלטות.**

❖ **ליקויים בניהול המשפט.** בכללם, ליקויים הנוגעים לרישום פרוטוקול הדיון, התחלת המשפט באיחור, דחיית מועדי דיון, אי קיום דיונים במעמד שני הצדדים במועד הקבוע לכך בחוק ועוד.

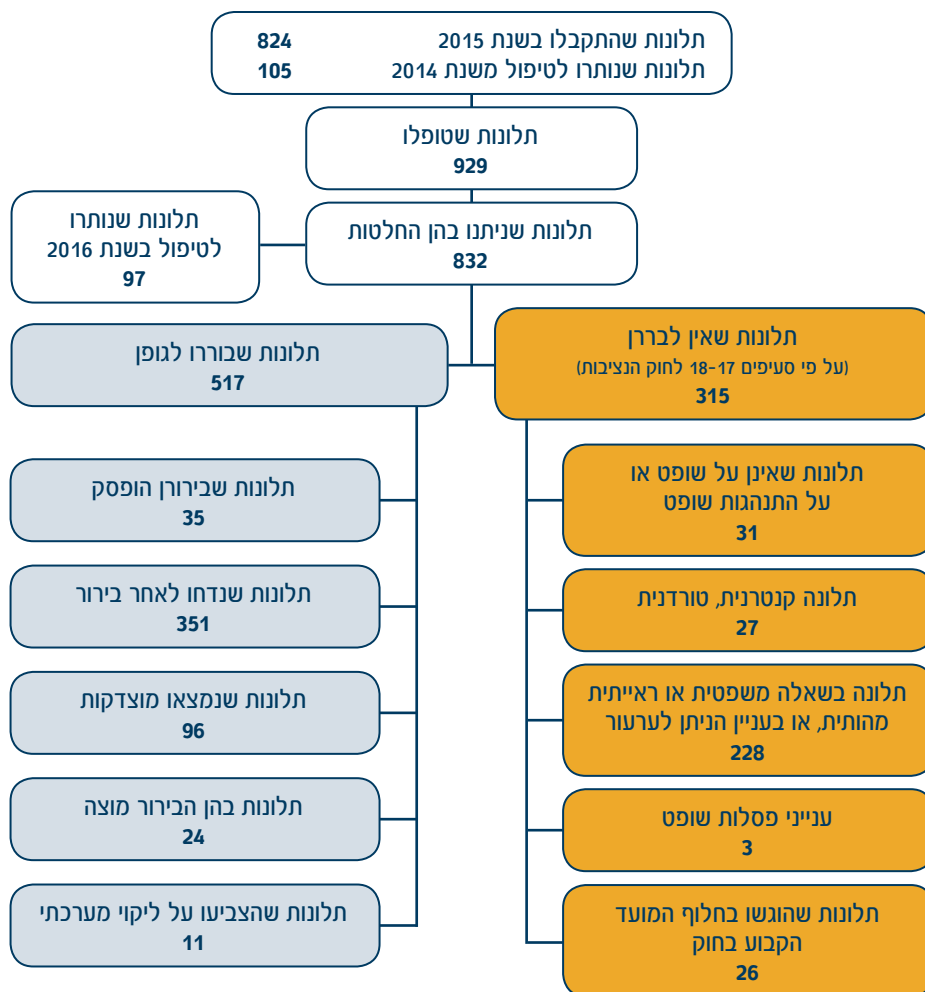
1.6.3 תלונות על פגיעה בעיקרי הצדק הטבעי

הימצאותו של שופט במצב של ניגוד עניינים או במראית עין של ניגוד עניינים, או פגיעה בזכות הטיעון או בזכות להישמע במשפט.

סיווג ההחלטות שניתנו בשנת 2015

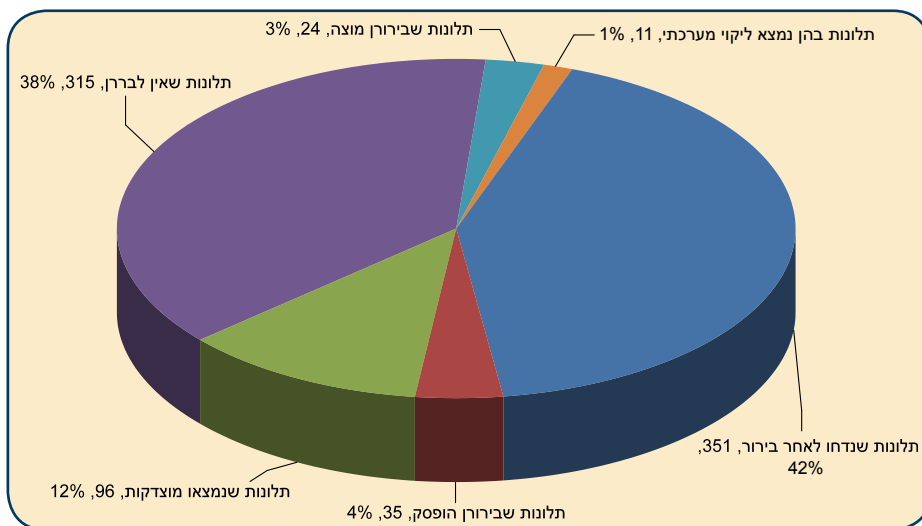
פרק 2

2.1 תרשים תנועת התלונות והתפלגותן לסוגים בשנת 2015:

מספר התלונות שטופלו אינו כולל טיפול בפניות שהתקבלו בנציבות לאחר מתן החלטות.

תרשים 1: התפלגות ההחלטות שניתנו במהלך שנת 2015¹

1 הערות בדבר ליקויים מערכתיים קיימות גם בהחלטות שנשכבו על תלונות בעניינים אחרים שאינם ליקויים מסוג זה. ראו למשל, הדוגמאות המובאות בפרק 7.

2.2 התפלגות החלטות שניתנו בשנת 2015 במערכת השיפוט הכללית

בית משפט	מוצדקות	בירור שמוצה	ליקוי מערכתי	נדחו לאחר בירור	הופסק הבירור	שאין לברר	סה"כ החלטות
עליון	1	-	-	4	-	20	25
מחוזי	20	4	2	42	2	49	119
שלום	23	5	5	107	15	91	246
תביעות קטנות	11	3	-	46	1	43	104
תעבורה	3	-	-	3	-	1	7
עניינים מקומיים	-	-	-	3	-	4	7
נוער	-	-	-	1	1	1	3
משפחה	14	4	-	90	6	45	159
ארצי עבודה	1	2	1	2	-	2	8
אזורי עבודה	8	4	-	34	4	10	60
הנהלה	-	-	-	-	-	-	-
לא על שופט או על התנהגות שופט	-	-	-	-	-	31	31
סה"כ	81	22	8	332	29	297	769

התפלגות החלטות שניתנו בשנת 2015 בבתי הדין

בית דין	מוצדקות	בירור שמוצה	ליקוי מערכתי	נדחו לאחר בירור	הופסק הבירור	שאין לברר	סה"כ החלטות
רבני גדול	2	1	1	3	2	3	12
רבני אזורי	12	-	2	14	3	12	43
שרעי	1	1	-	2	1	3	8
דרוזי	-	-	-	-	-	-	-
נוצרי	-	-	-	-	-	-	-
צבאי	-	-	-	-	-	-	-
סה"כ	15	2	3	19	6	18	63
סה"כ	96	24	11	351	35	315	832

לשם השוואה, להלן התפלגות ההחלטות שניתנו בשנת 2014, בחלוקה לערכאות:

במערכת השיפוט הכללית

בית משפט	מוצדקות	בירור שמוצה	ליקוי מערכתי	נדחו לאחר בירור	הופסק הבירור	שאין לברר	סה"כ החלטות
עליון	-	1	-	3	1	18	23
מחוזי	7	2	-	40	7	43	99
שלום	21	21	1	114	16	70	243
תביעות קטנות	2	6	1	48	4	26	87
תעבורה	1	4	-	10	1	5	21
עניינים מקומיים	-	-	1	7	1	5	14
נוער	-	-	-	7	-	2	9
משפחה	8	7	-	69	3	57	144
ארצי עבודה	1	1	-	1	1	5	9
אזורי עבודה	2	1	-	22	2	12	39
הנהלה	-	-	-	-	-	-	-
לא על שופט או על התנהגות שופט	-	-	-	-	-	36	36
סה"כ	42	43	3	321	36	279	724

התפלגות החלטות שניתנו בשנת 2014 בבתי הדין

בית דין	מוצדקות	בירור שמוצה	ליקוי מערכתי	נדחו לאחר בירור	הופסק הבירור	שאין לברר	סה"כ החלטות
רבני גדול	1	-	-	-	-	1	2
רבני אזורי	11	1	-	15	12	20	59
שרעי	1	1	-	-	1	-	3
דרוזי	-	-	-	-	-	-	-
נוצרי	-	-	-	-	-	1	1
צבאי	-	-	-	-	-	-	-
סה"כ	13	2	-	15	13	22	65
סה"כ	55	45	3	336	49	301	789

תלונות שהוחלט לבירור ותלונות שנמצאו מוצדקות

פרק 3

3.1 התפלגות התלונות שהוחלט לבירור

מתוך 832 החלטות שניתנו בשנת 2015, בוררו לגופן 517 תלונות שהן 62% מכלל ההחלטות שניתנו (לגבי שאר 315 התלונות הוחלט שאין לבירור).

בירור תלונה שהוחלט לבירור (ושבירור לא הופסק) יכול להסתיים באחת מהתוצאות הבאות:

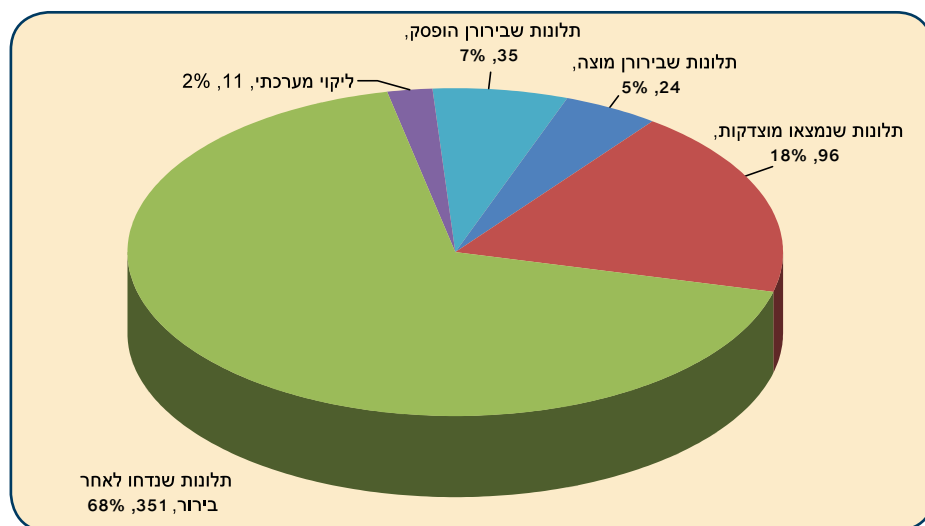
- ❖ **החלטה כי התלונה מוצדקת באופן מלא או חלקי** (סעיפים 22(א), (ב), (ד), (ה) לחוק הנציבות).
- ❖ **החלטה כי בירור התלונה מוצה**. כשבירור התלונה מעלה, כי הליקוי שנמצא בהתנהגותו של שופט אינו מגיע למדרגה המצדיקה קביעה כי התלונה מוצדקת, או משום שהבירור מוצה מסיבות אחרות.
- ❖ **החלטה כי התלונה בלתי מוצדקת**. סעיף 22(ג) לחוק הנציבות קובע, כי אחת התוצאות האפשריות לבירור המתקיים בנציבות היא הקביעה כי התלונה לא הייתה מוצדקת. דחיית תלונה לגופה נעשית, בין היתר, כאשר לא נמצא ממש בטענות עובדתיות המועלות בה; כאשר הנטען נכון מבחינה עובדתית, אך אין בעובדות כדי להוות פגם נורמטיבי אתי; או כאשר עומדות שתי גירסאות סותרות, ואין לאחת מהן תמיכה אובייקטיבית. בחלק מהמקרים, אף שנדחת התלונה על השופט, כוללת ההחלטה הערות או המלצות במקרים אחרים, כאשר נמצא שהליקוי הנטען הוא, על-פי טיבו, מזכירותי או מינהלי, נדחת התלונה על השופט והטיפול בליקוי שנמצא מועבר לטיפולו של מנהל בתי המשפט.
- ❖ **ליקוי מערכתי**. החלטה כי התלונה על השופט אינה מוצדקת, אולם נמצא ליקוי הנוגע לכלל המערכת השיפוטית.

517 התלונות שבוררו לגופן והטיפול בהן הסתיים במהלך התקופה, מתפלגות לפי סוג ההחלטה שניתנה כדלקמן:

351	תלונות, שהן 68% מכלל התלונות שבוררו לגופן (שהן 42% מתוך כלל התלונות שניתנה בהן החלטה), נמצאו בלתי מוצדקות.
96	תלונות, שהן 18% מכלל התלונות שבוררו לגופן (שהן 12% מתוך כלל התלונות שניתנה בהן החלטה), נמצאו מוצדקות.
35	תלונות, שהן 7% מכלל התלונות שבוררו לגופן (שהן 4% מתוך כלל התלונות שניתנה בהן החלטה), הסתיימו בהפסקת הבירור.
24	תלונות, שהן 5% מכלל התלונות שבוררו לגופן (שהן 3% מתוך כלל התלונות שניתנה בהן החלטה), הסתיימו במיצוי הבירור.
11	תלונות, שהן 2% מכלל התלונות שבוררו לגופן (שהן 1% מתוך כלל התלונות שניתנה בהן החלטה), הסתיימו בקביעה כי מדובר בליקוי מערכתי.

סה"כ 517 תלונות

תרשים 2: התפלגות התלונות שבוררו לגופן, לפי סוג ההחלטה שניתנה

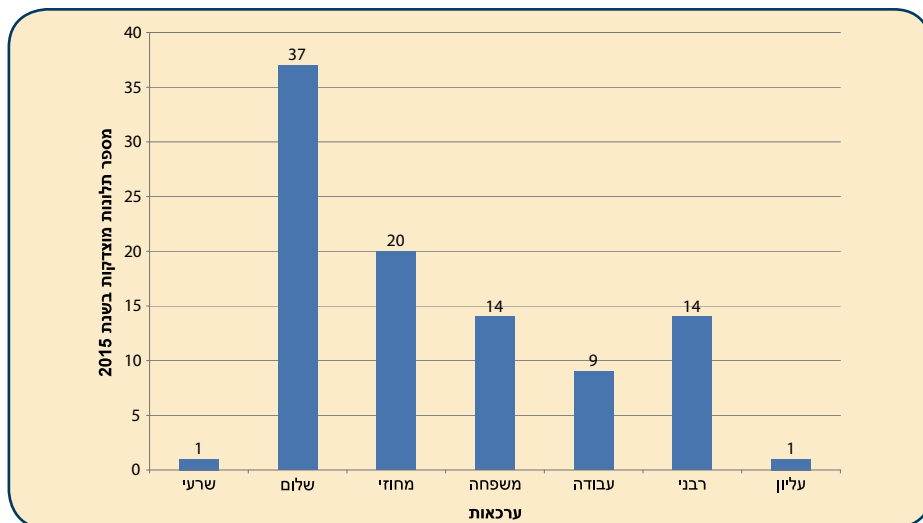
3.2 התפלגות התלונות המוצדקות לפי ערכאות

התפלגות 96 התלונות שנמצאו מוצדקות במהלך שנת 2015 לפי ערכאות היא כדלקמן:

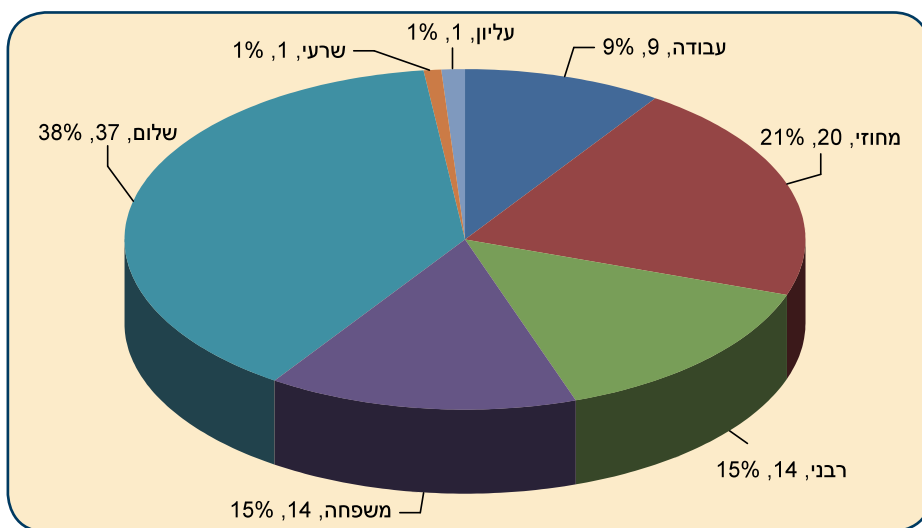
37	תלונות, שהן 38% מכלל התלונות שנמצאו מוצדקות, היו על בתי משפט השלום (כולל בית המשפט לתביעות קטנות, בית המשפט לנוער, בית המשפט לתעבורה ובית המשפט לעניינים מקומיים).
20	תלונות, שהן 21% מכלל התלונות שנמצאו מוצדקות, היו על בתי המשפט המחוזיים (כולל בתי המשפט לעניינים מנהליים).
14	תלונות, שהן 15% מכלל התלונות שנמצאו מוצדקות, היו על בתי הדין הרבניים.
14	תלונות, שהן 15% מכלל התלונות שנמצאו מוצדקות, היו על בתי המשפט לענייני משפחה.
9	תלונות, שהן 9% מכלל התלונות שנמצאו מוצדקות, היו על בתי הדין לעבודה.
1	תלונה, שהיא 1% מכלל התלונות שנמצאו מוצדקות, הייתה על בית המשפט העליון.
1	תלונה, שהיא 1% מכלל התלונות שנמצאו מוצדקות, הייתה על בית הדין השרעי.

סה"כ 96 תלונות

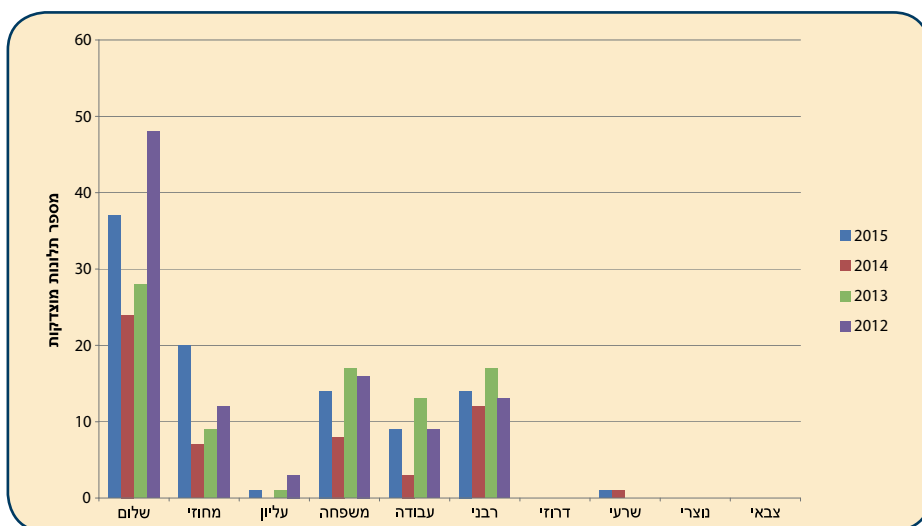
תרשים 3: התפלגות מספר התלונות המוצדקות, לפי ערכאות

תרשים 4: התפלגות התלונות המוצדקות, לפי ערכאות

תרשים 5: התפלגות מספר התלונות המוצדקות בשנים 2012-2015, לפי ערכאות

3.3 התפלגות התלונות המוצדקות לפי שופטים

בשנת 2015 נמצאו שופטים שלגבי כל אחד מהם ניתנה במהלך השנה יותר מהחלטה מוצדקת / החלטה לפיה הבירור מוצה כדלקמן:

מספר שופטים/רשמים	מוצדקת	הבירור מוצה	ערכאה
8	2		בית משפט השלום, בית המשפט המחוזי, בית משפט לענייני משפחה
2	3		בית משפט השלום, בית המשפט המחוזי
1		2	בית משפט השלום

נוסף על כך נמצאו 2 תלונות מוצדקות על שלושה דיינים מבית דין רבני אזורי, ו-2 תלונות מוצדקות על דין מבית הדין הרבני הגדול.

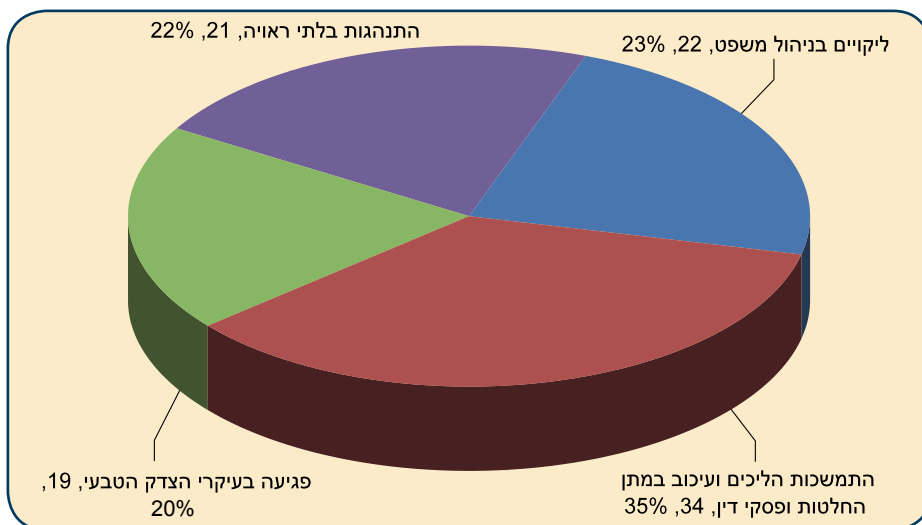
3.4 התפלגות התלונות המוצדקות לפי סוגן

התפלגות 96 התלונות שנמצאו מוצדקות במהלך שנת 2015 לפי סוג ההחלטה שניתנה, היא כדלקמן:

34	תלונות, שהן 35% מכלל התלונות שנמצאו מוצדקות, היו על התמשכות הליכים ועל עיכוב במתן החלטות ופסקי דין.
22	תלונות, שהן 23% מכלל התלונות שנמצאו מוצדקות, היו על ליקויים בניהול משפט.
21	תלונות, שהן 22% מכלל התלונות שנמצאו מוצדקות, היו על התנהגות בלתי ראויה.
19	תלונות, שהן 20% מכלל התלונות שנמצאו מוצדקות, היו על פגיעה בעיקרי הצדק הטבעי.

סה"כ 96 תלונות

תרשים 6: התפלגות התלונות המוצדקות בשנת 2015, לפי סוג ההחלטה שניתנה

לשם השוואה, להלן התפלגות התלונות שנמצאו מוצדקות בשנים 2013-2015 לפי סוגן (ב- % מתוך כלל התלונות שנמצאו מוצדקות בכל שנה):

מהות החלטה	תלונות מוצדקות בשנת 2013	תלונות מוצדקות בשנת 2014	תלונות מוצדקות בשנת 2015
התמשכות הליכים ועיכוב במתן החלטות ופסקי דין	46%	42%	35%
התנהגות בלתי ראויה	21%	27%	22%
ליקויים בניהול משפט	25%	24%	23%
פגיעה בעיקרי הצדק הטבעי	8%	7%	20%

פרק 4 | תלונות שבירור הופסק

כאמור בסעיף 21 לחוק הנציבות, בסמכות הנציב להפסיק בירור תלונה במקרים הבאים:

(א) אם נוכח הנציב "שהתקיימה אחת העילות המצדיקות שלא לפתוח בבירורה" של תלונה;

(ב) אם "המתלונן ביטל את תלונתו", במפורש או במשתמע, משלא סיפק לנציבות פרטים חיוניים לשם הבירור (כגון מספר תיק בית המשפט עליו הוא מלין), על אף שהתבקש לכך;

(ג) אם "ענין התלונה בא על תיקונו". בסעיף זה נעשה שימוש כאשר העניין נשוא התלונה בא על תיקונו בסמוך לאחר הגשת התלונה וטרם מתן ההחלטה בה.

במהלך שנת 2015 הופסק בירורן של 35 תלונות, שהן 7% מכלל התלונות שבוררו לגופן.

כך, למשל, הופסק בירור תלונה לאחר שהמתלונן ביקש לבטל אותה משניתנה החלטה שיפוטית המתייחסת לעניין נשוא התלונה (מספריו 202/15, 203/15, 426/15, ועוד) או שהמתלונן חזר בו מהתלונה מסיבות אחרות (מספריו 420/15, 229/15, 255/15, ועוד); הופסק בירור תלונה מאחר שהמתלונן לא המציא פרטים כפי שנתבקש (מספרו 361/15, ועוד). במקרה אחר הופסק בירור תלונה לאחר שהעניין נשוא התלונה העלה לכאורה חשש למעשים פליליים והעניין הועבר לידיעת היועץ המשפטי לממשלה על פי סעיף 22(ד) לחוק הנציבות (מספרו 351/15).

פרק 5 | תלונות שאין לברר

בפרק זה תובאנה אחדות מן התלונות בשנת 2015 שעל פי חוק הנציבות אין לברר והן נדחו על הסף, לפי עילות הדחיה המפורטות בסעיפים 17 ו-18 לחוק.

❖ תלונה שאינה על שופט (סעיף 17(1))

סעיף 17(1) לחוק הנציבות קובע כי אין לברר תלונה ש"אינה על שופט או שאינה בענין הנוגע להתנהגותו של שופט במסגרת מילוי תפקידו כשופט לרבות בדרך ניהול משפט על ידיו".

בהתאם לאמור בסעיף זה, לא בוררו במהלך שנת 2015, בין היתר, תלונות שהוגשו על מפקח על רישום המקרקעין (מספריו 30/15, 91/15, 435/15, ועוד); על שופט בדימוס המשמש כיו"ר ועדת שחרורים (מספרו 107/15); על מזכירות בית משפט/בית דין (מספרו 347/15) ועוד.

בנוסף, לא בוררו תלונות על רשמי הוצאה לפועל, והטיפול בהן הועבר לפי העניין להנהלת בתי המשפט או לאחראי על בירור תלונות נגד רשמי הוצאה לפועל ברשות האכיפה והגבייה (מספריו 323/15, 591/15, 269/15, ועוד).

במהלך שנת 2015 לא בוררו לפי סעיף 17(1) לחוק הנציבות, 31 תלונות, שהן 10% מכלל התלונות שאין לברר.

❖ תלונה קנטרנית, טורדנית או עוסקת בזוטי דברים (סעיף 17(2))

סעיף 17(2) לחוק הנציבות קובע, כי אין לברר תלונה שהיא "קנטרנית או טורדנית על פניה או עוסקת בזוטי דברים".

במהלך שנת 2015 לא בוררו על פי סעיף 17(2) לחוק הנציבות 27 תלונות, שהן 9% מכלל התלונות שאין לברר.

❖ תלונה שעניינה שאלה משפטית או ראייתית מהותית או החלטה הניתנת לערעור (סעיף 17(3), סעיף 17(4) וסעיף 18(א)(2))

סעיפים 17(3) ו-17(4) לחוק הנציבות קובעים, כי אין לברר תלונה כאשר עניינה "בשאלה משפטית או ראייתית מהותית" או כאשר "התלונה היא בענין הניתן לערעור על פי דין,

למעט בענין הנוגע להתנהגותו של שופט במסגרת מילוי תפקידו כשופט לרבות בדרך ניהול המשפט על ידיו".

במהלך שנת 2015 לא בוררו 228 תלונות, שהן 72% מכלל התלונות שאין לברר, מן הטעם שעניין שאלה משפטית או ראייתית מהותית או החלטה הניתנת לערעור. כלומר, חלק נכבד של התלונות שאין לברר נדחו מטעם זה.

בהתאם לאמור, לא בוררו תלונות על החלטות או פסקי דין שהיו בבחינת "ערעור". כך, לדוגמה, לא בוררו תלונות על כך שהחלטות שניתנו הן שגויות או על גובה הוצאות משפט שנפסקו (מספרינו 5/15, 48/15, 171/15, 534/15, ועוד).

❖ **תלונה שהיא בקשה לפסלות שופט (סעיפים 17(5) ו-18(ב))**

סעיף 17(5) לחוק קובע כי הנציב לא יברר תלונה שעניינה:

"בקשה של בעל דין ששופט פלוני יפסול עצמו מלישב בדין כי קיימות נסיבות שיש בהן כדי ליצור חשש ממשי למשוא פנים בניהול המשפט; כללה התלונה נוסף על בקשת הפסלות כאמור עניינים שרשאי הנציב לברר לפי הוראות חוק זה, יברר הנציב את אותו החלק שבו לא התבקשה פסלות השופט כאמור".

סעיף 18(ב) לחוק קובע, כי הנציב רשאי להימנע מלברר תלונה המתאימה יותר להתברר כטענת פסלות מלשבת בדין.

במהלך שנת 2015 לא בוררו 3 תלונות, שהן 1% מכלל התלונות שאין לברר, מן הטעם שעניין בפועל בבקשת פסלות.

❖ **תלונה על מעשה שמתנהלת בשלו חקירה במשטרה או שהוגשה בשלו קובלנה לבית הדין המשמעתי לשופטים (סעיף 17(6))**

במהלך שנת 2015 לא הוגשה תלונה בקטגוריה זו.

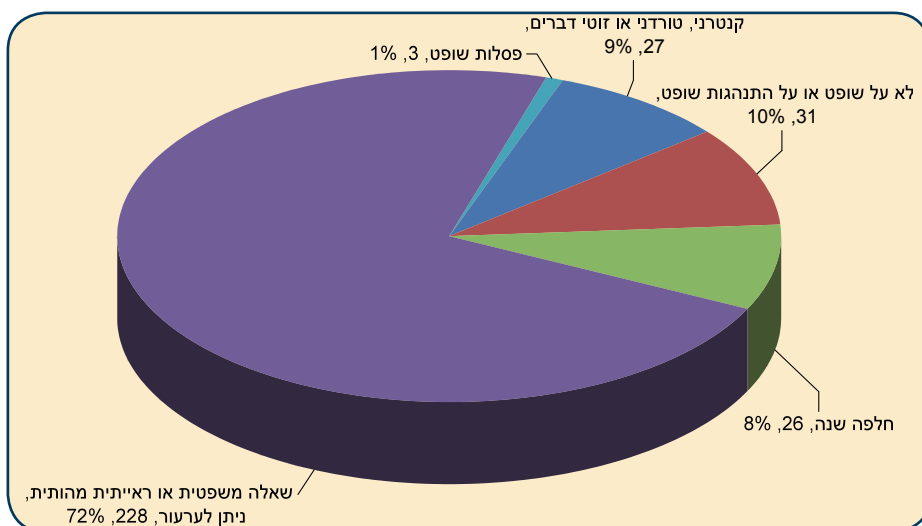
❖ **תלונה המוגשת לאחר שנה מיום האירוע או מיום מתן פסק הדין (סעיף 18(א)(1))**

סעיף 18(א)(1) לחוק קובע, כי אין לברר תלונה "לאחר שעברה שנה מיום המעשה שעליו נסבה התלונה או מהיום שעלית התלונה נודעה למתלונן, או מיום מתן פסק הדין בעניינו בהליך שאליו מתייחסת התלונה, לפי המאוחר", אלא אם כן מצא הנציב שקיימת סיבה מיוחדת המצדיקה את בירורה.

הקושי לברר עניין שחלף זמן רב ממועד התרחשותו הוא שעומד בבסיס סעיף זה.

במהלך שנת 2015 לא בוררו **26** תלונות, שהן **8%** מכלל התלונות שאין לברר, מן הטעם שהוגשו לאחר חלוף שנה מיום האירוע או מיום מתן פסק הדין, ומשלא נמצאה סיבה מיוחדת המצדיקה את בירורן (מספרינו 621/15, 554/15, 44/15, ועוד).

תרשים 7: התפלגות החלטות בתלונות שאין לברר

התפלגות התלונות על בתי המשפט ובתי הדין

פרק 6

בפרק זה תובא סקירה תמציתית ויובאו נתונים סטטיסטיים על תלונות שהוגשו והחלטות שניתנו על בתי המשפט במערכת הכללית – בית המשפט העליון, בית המשפט המחוזי, בית משפט השלום – ובתי הדין.

6.1 בית המשפט העליון

❖ התפלגות התלונות לפי סוג החלטה

במהלך שנת 2015 התקבלו 25 תלונות על שופטים בבית המשפט העליון, ונמצאה תלונה מוצדקת אחת על בית משפט זה. ניתנו החלטות ב-25 תלונות המתפלגות לפי סוג ההחלטה כדלקמן:

20	תלונות, שהן 80% מכלל התלונות בהן ניתנה החלטה, נקבע שאין לבררן.
4	תלונות, שהן 16% מכלל התלונות בהן ניתנה החלטה, נדחו לאחר בירור.
1	תלונה, שהיא 4% מכלל התלונות בהן ניתנה החלטה, נמצאה מוצדקת.

סה"כ 25 תלונות

6.2 בתי המשפט המחוזיים

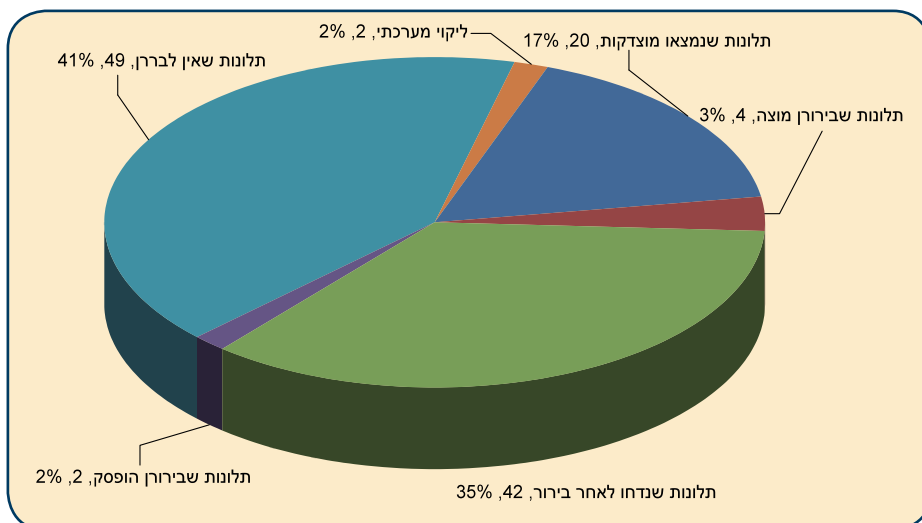
❖ התפלגות התלונות לפי סוג החלטה

במהלך שנת 2015 התקבלו 123 תלונות על שופטים בבתי המשפט המחוזיים. ניתנו החלטות ב-119 תלונות המתפלגות לפי סוג ההחלטה כדלקמן:

49	תלונות, שהן 41% מכלל התלונות בהן ניתנה החלטה, נקבע שאין לבררן.
42	תלונות, שהן 35% מכלל התלונות בהן ניתנה החלטה, נדחו לאחר בירור.
20	תלונות, שהן 17% מכלל התלונות בהן ניתנה החלטה, נמצאו מוצדקות.
4	תלונות, שהן 3% מכלל התלונות בהן ניתנה החלטה, מוצה בירור.
2	תלונות, שהן 2% מכלל התלונות בהן ניתנה החלטה, הופסק בירור.
2	תלונות, שהן 2% מכלל התלונות בהן ניתנה החלטה, נמצא ליקוי מערכתי.

סה"כ 119 תלונות

תרשים 8: התפלגות התלונות שניתנה בהן החלטה על בתי המשפט המחוזיים

❖ התפלגות התלונות על בתי המשפט המחוזיים לפי סוג ההחלטה שניתנה בהן בשנת 2015 בהשוואה לשנת 2014

מספר תלונות בשנת 2014	מספר תלונות בשנת 2015	
7	20	מוצדקות
40	42	דחייה לאחר בירור
7	2	הפסקת הבירור
43	49	אין לברר
2	4	בירור מוצה
-	2	ליקוי מערכתי
99	119	סה"כ

❖ התפלגות התלונות המוצדקות

על בתי המשפט המחוזיים נמצאו **20** תלונות מוצדקות. 4 תלונות נסבו על התמשכות הליכים; 6 תלונות היו על התנהגות בלתי ראויה; 4 תלונות היו על פגיעה בעיקרי הצדק הטבעי, ו-6 תלונות היו על ליקוי בניהול משפט.

התפלגות התלונות המוצדקות לפי בתי המשפט

6	תלונות על בית המשפט המחוזי תל אביב.
5	תלונות על בית המשפט המחוזי מרכז.
3	תלונות על בית המשפט המחוזי ירושלים.
3	תלונות על בית המשפט המחוזי באר שבע.
2	תלונות על בית המשפט המחוזי חיפה.
1	תלונה על בית המשפט המחוזי נצרת.

סה"כ 20 תלונות

6.3 בתי משפט השלום

הנתונים המובאים להלן מתייחסים לכלל בתי המשפט הנכללים תחת הכותרת "בית משפט שלום", והם: בתי המשפט לנוער, בתי המשפט לעניינים מקומיים, בתי המשפט לתביעות קטנות ובתי המשפט לתעבורה.

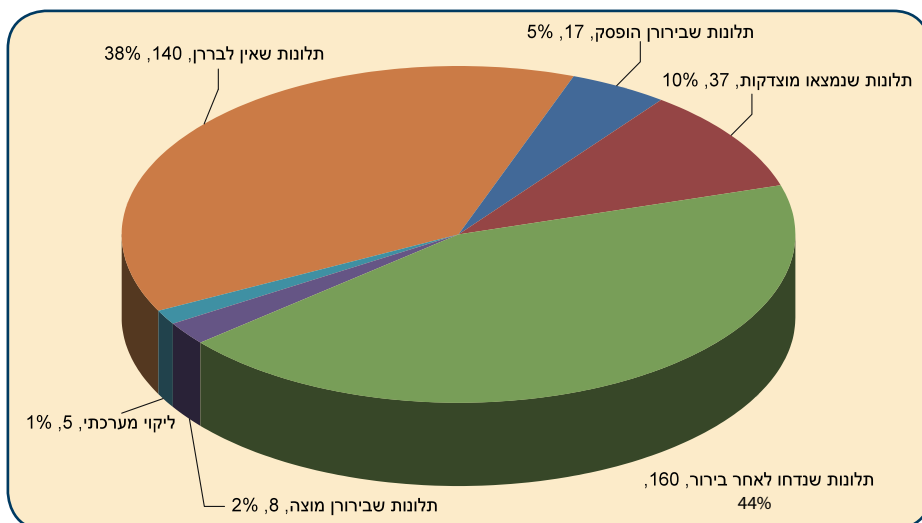
❖ התפלגות התלונות לפי סוג החלטה

במהלך שנת 2015 התקבלו **357** תלונות על שופטים בבתי משפט השלום. ניתנו החלטות ב-**367** תלונות המתפלגות לפי סוג ההחלטה כדלקמן:

160	תלונות, שהן 44% מכלל התלונות בהן ניתנה החלטה, נדחו לאחר בירור.
140	תלונות, שהן 38% מכלל התלונות בהן ניתנה החלטה, נקבע שאין לבררן.
37	תלונות, שהן 10% מכלל התלונות בהן ניתנה החלטה, נמצאו מוצדקות.
17	תלונות, שהן 5% מכלל התלונות בהן ניתנה החלטה, הופסק בירורן.
8	תלונות, שהן 2% מכלל התלונות בהן ניתנה החלטה, מוצה בירורן.
5	תלונות, שהן 1% מכלל התלונות בהן ניתנה החלטה, נמצא ליקוי מערכתי.

סה"כ 367 תלונות

תרשים 9: התפלגות התלונות שניתנה בהן החלטה על בתי משפט השלום

❖ התפלגות התלונות על בתי משפט השלום לפי סוג ההחלטה שניתנה בהן בשנת 2015 בהשוואה לשנת 2014

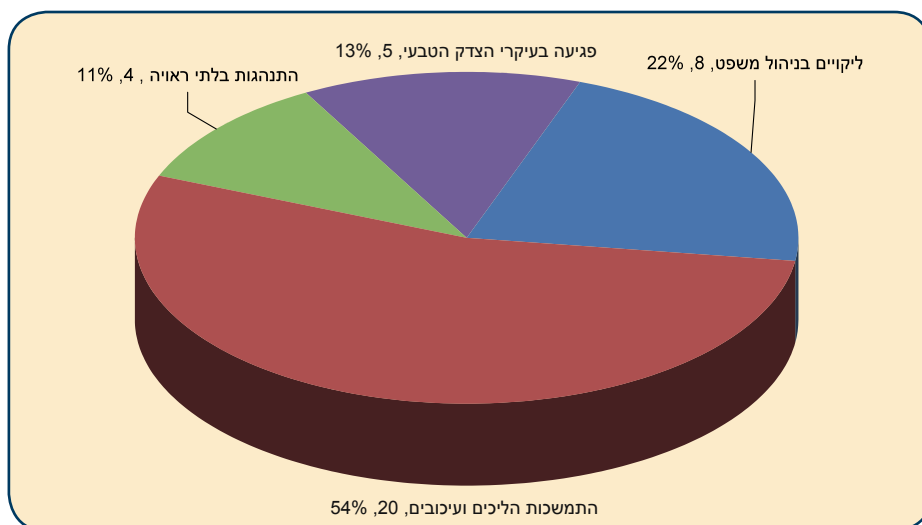
מספר תלונות בשנת 2014	מספר תלונות בשנת 2015	
24	37	מוצדקות
179	160	דחייה לאחר בירור
22	17	הפסקת הבירור
106	140	אין לברר
31	8	בירור מוצה
3	5	ליקוי מערכתי
365	367	סה"כ

❖ התפלגות התלונות המוצדקות

20	תלונות, שהן 54% מכלל התלונות שנמצאו מוצדקות, היו על התמשכות הליכים ועל עיכוב במתן החלטות ופסקי דין.
8	תלונות, שהן 22% מכלל התלונות שנמצאו מוצדקות, היו על ליקויי בניהול משפט.
5	תלונות, שהן 13% מכלל התלונות שנמצאו מוצדקות, היו על פגיעה בעיקרי הצדק הטבעי.
4	תלונות, שהן 11% מכלל התלונות שנמצאו מוצדקות, היו על התנהגות בלתי ראויה.

סה"כ 37 תלונות

תרשים 10: התפלגות התלונות המוצדקות על בתי משפט השלום

התפלגות התלונות המוצדקות לפי בתי המשפט

14	תלונות על בתי משפט השלום במחוז תל אביב.
6	תלונות על בתי משפט השלום במחוז מרכז.
6	תלונות על בתי משפט השלום במחוז דרום.
5	תלונות על בתי משפט השלום במחוז ירושלים.
4	תלונות על בתי משפט השלום במחוז חיפה.
2	תלונות על בתי משפט השלום במחוז צפון.

סה"כ 37 תלונות**❖ התפלגות התלונות המוצדקות על בתי משפט השלום בהשוואה לשנת 2014**

מספר תלונות מוצדקות בשנת 2014	מספר תלונות מוצדקות בשנת 2015	ערכאה
21	23	בית משפט שלום
2	11	בית משפט לתביעות קטנות
1	3	בית משפט לתעבורה
-	-	בית משפט לעניינים מקומיים
-	-	בית משפט לנוער
24	37	סה"כ

6.4 בתי המשפט לענייני משפחה

בתי המשפט לענייני משפחה הוקמו מכוח חוק בית המשפט לענייני משפחה, התשנ"ה-1995 והם פועלים במסגרת בתי המשפט הכלליים.

התלונות על שופטי בית המשפט לענייני משפחה מצביעות על מספר בעיות וקשיים שהם ייחודיים בטיבם, או בעוצמתם, לבית משפט זה. עם הקשיים האלה מתמודדים שופטי בתי המשפט לענייני המשפחה מדי יום ביומו. בין הקשיים האלה יש למנות את אופיים המיוחד של הדיונים, היחסים הטעונים בין הצדדים והמורכבות הרגשית הכרוכה בחלק ניכר מהסכסוכים. קיום הדיון בדלתיים סגורות משפיע אף הוא על האווירה השורה באולם הדיונים, שהיא "אינטימית" יחסית ופורמאלית פחות מאשר בדיון המתקיים בדלתיים פתוחות. חשיבות מיוחדת נודעת גם להקפדה על מתן החלטות או סיומם של ההליכים תוך פרק זמן סביר.

מאפיין נוסף של ההליכים בבית המשפט לענייני משפחה נוגע למדיניות הנקטה בו, לפיה יש לנסות, ככל שניתן, להביא ליישוב הסכסוך בהסכמה. מדיניות זו מבוססת על ההכרה שהסכמת הצדדים בסכסוכי משפחה משרתת את היחסים ביניהם בטווח הארוך ומונעת הסלמת הסכסוך, במיוחד כאשר מעורבים בו קטינים. בלי להפחית מחשיבותו של הפתרון המוסכם על הצדדים, גורמת ההמתנה להבשלת פתרון כזה לא אחת להתמשכות בלתי סבירה של ההליכים. הניסיון להביא את הצדדים לכלל פשרה או הסכמה מעורר גם הוא, לעתים, תרעומת הבאה לידי ביטוי בתלונות. דווקא בשל מורכבות הדיון ורגישות הנושאים הנדונים בבתי המשפט לענייני משפחה, העיר הנציב בהחלטותיו, כי שופט בית המשפט לענייני משפחה צריך לגלות רגישות מיוחדת ותבונה רבה בבואו לדון בתיקי משפחה.

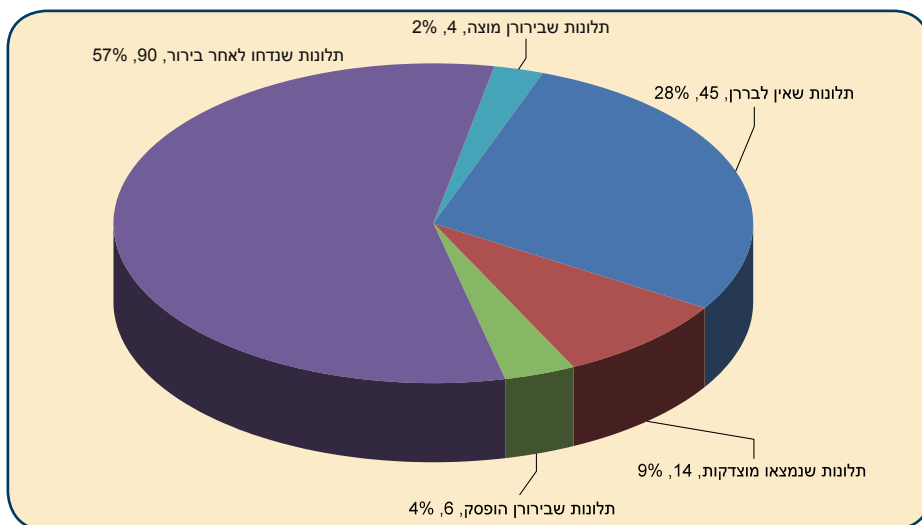
❖ התפלגות התלונות לפי סוג החלטה

במהלך שנת 2015 התקבלו 160 תלונות על שופטים בבתי המשפט לענייני משפחה. ניתנו החלטות ב- 159 תלונות המתפלגות לפי סוג ההחלטה כדלקמן:

90	תלונות, שהן 57% מכלל התלונות בהן ניתנה החלטה, נדחו לאחר בירור.
45	תלונות, שהן 28% מכלל התלונות בהן ניתנה החלטה, נקבע שאין לבררן.
14	תלונות, שהן 9% מכלל התלונות בהן ניתנה החלטה, נמצאו מוצדקות.
6	תלונות, שהן 4% מכלל התלונות בהן ניתנה החלטה, הופסק בירורן.
4	תלונות, שהן 2% מכלל התלונות בהן ניתנה החלטה, מוצה בירורן.

סה"כ 159 תלונות

תרשים 11: התפלגות התלונות שניתנה בהן החלטה על בתי משפט לענייני משפחה

❖ התפלגות התלונות על בתי משפט לענייני משפחה לפי סוג ההחלטה שניתנה בהן בשנת 2015 בהשוואה לשנת 2014

מספר תלונות בשנת 2014	מספר תלונות בשנת 2015	
8	14	מוצדקות
69	90	דחייה לאחר בירור
3	6	הפסקת הבירור
57	45	אין לברר
7	4	בירור מוצה
144	159	סה"כ

❖ התפלגות התלונות המוצדקות

4	תלונות, שהן 28.6% מכלל התלונות שנמצאו מוצדקות, היו על התמשכות הליכים ועל עיכוב במתן החלטות ופסקי דין.
4	תלונות, שהן 28.6% מכלל התלונות שנמצאו מוצדקות, היו על התנהגות בלתי ראויה.
4	תלונות, שהן 28.6% מכלל התלונות שנמצאו מוצדקות, היו על פגיעה בכללי הצדק הטבעי.
2	תלונות, שהן 14% מכלל התלונות שנמצאו מוצדקות, היו על ליקוי בניהול משפט.

סה"כ 14 תלונות

התפלגות התלונות המוצדקות לפי בתי המשפט

4	תלונות על בית המשפט לענייני משפחה במחוז תל אביב.
5	תלונות על בתי המשפט לענייני משפחה במחוז מרכז.
3	תלונות על בתי המשפט לענייני משפחה במחוז חיפה.
1	תלונה על בית המשפט לענייני משפחה במחוז צפון.
1	תלונה על בית המשפט לענייני משפחה במחוז ירושלים.

סה"כ 14 תלונות

6.5 בתי הדין לעבודה

❖ התפלגות התלונות לפי סוג החלטה

במהלך שנת 2015 התקבלו **68** תלונות על שופטים בבתי הדין לעבודה (**8** תלונות מהן הוגשו על בית הדין הארצי לעבודה), וניתנו החלטות ב-**68** בתלונות.

על **בית הדין הארצי לעבודה** ניתנו החלטות ב-**8** תלונות, המתפלגות לפי סוג ההחלטה כדלקמן:

2	תלונות, שהן 25% מכלל התלונות בהן ניתנה החלטה, נקבע שאין לבררן.
2	תלונות, שהן 25% מכלל התלונות בהן ניתנה החלטה, נדחו לאחר בירור.
2	תלונות, שהן 25% מכלל התלונות בהן ניתנה החלטה, מוצה בירור.
1	תלונה, שהיא 12.5% מכלל התלונות בהן ניתנה החלטה, נמצא ליקוי מערכתי.
1	תלונה, שהיא 12.5% מכלל התלונות בהן ניתנה החלטה, נמצאה מוצדקת.

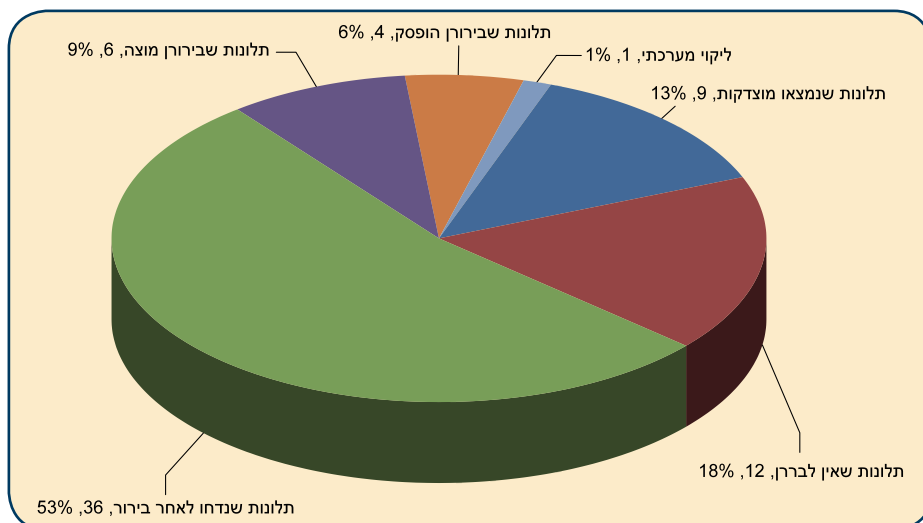
סה"כ 8 תלונות

60 ההחלטות על **בתי הדין האזוריים לעבודה** מתפלגות לפי סוג ההחלטה כדלקמן:

34	תלונות, שהן 56% מכלל התלונות בהן ניתנה החלטה, נדחו לאחר בירור.
10	תלונות, שהן 17% מכלל התלונות בהן ניתנה החלטה, נקבע שאין לבררן.
8	תלונות, שהן 13% מכלל התלונות בהן ניתנה החלטה, נמצאו מוצדקות.
4	תלונות, שהן 7% מכלל התלונות בהן ניתנה החלטה, הופסק בירור.
4	תלונות, שהן 7% מכלל התלונות בהן ניתנה החלטה, מוצה בירור.

סה"כ 60 תלונות

תרשים 12: התפלגות כל התלונות שניתנה בהן החלטה על בתי הדין לעבודה

❖ התפלגות התלונות על בתי הדין לעבודה לפי סוג ההחלטה שניתנה בהן בשנת 2015 בהשוואה לשנת 2014

מספר תלונות בשנת 2014	מספר תלונות בשנת 2015	
3	9	מוצדקות
23	36	דחייה לאחר בירור
3	4	הפסקת הבירור
2	6	בירור מוצה
17	12	אין לבירור
-	1	ליקוי מערכתי
48	68	סה"כ

❖ התפלגות התלונות המוצדקות

על בית הדין הארצי לעבודה נמצאה תלונה מוצדקת אחת שנסבה על פגיעה בכללי הצדק הטבעי. על בתי הדין האזוריים לעבודה נמצאו 8 תלונות מוצדקות: 3 מהן נסבו על התנהגות בלתי ראויה; 3 נסבו על התמשכות הליכים ועיכוב במתן החלטות ופסקי דין; תלונה אחת נסבה על פגיעה בכללי הצדק הטבעי ותלונה אחרת נסבה על ליקוי בניהול משפט.

התפלגות התלונות המוצדקות לפי בתי הדין

5	תלונות על בית הדין האזורי לעבודה בתל אביב.
2	תלונות על בית הדין האזורי לעבודה בחיפה.
1	תלונה על בית הדין האזורי לעבודה בירושלים.
1	תלונה על בית הדין הארצי לעבודה.

סה"כ 9 תלונות

6.6 בתי הדין הרבניים**❖ התפלגות התלונות לפי סוג החלטה**

במהלך שנת 2015 התקבלו 55 תלונות על דיינים בבתי הדין הרבניים (12 מהן על בית הדין הרבני הגדול), וניתנו החלטות ב-55 תלונות.

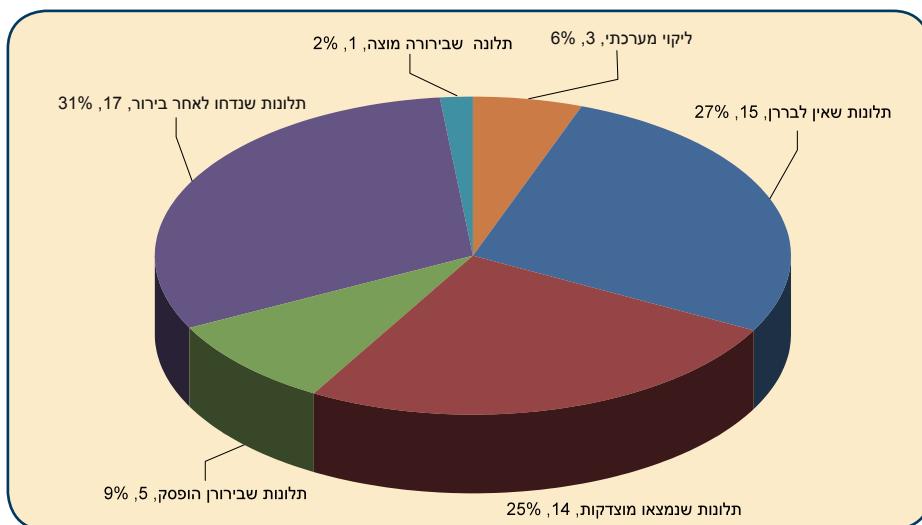
על **בית הדין הרבני הגדול** ניתנו החלטות ב-12 תלונות, 2 מהן נמצאו מוצדקות ובתלונה אחת נמצא ליקוי מערכתי.

43 ההחלטות על **בתי הדין הרבניים האזוריים** מתפלגות לפי סוג ההחלטה כדלקמן:

14	תלונות, שהן 32% מכלל התלונות בהן ניתנה החלטה, נדחו לאחר בירור.
12	תלונות, שהן 28% מכלל התלונות בהן ניתנה החלטה, נקבע שאין לבררן.
12	תלונות, שהן 28% מכלל התלונות בהן ניתנה החלטה, נמצאו מוצדקות.
3	תלונות, שהן 7% מכלל התלונות בהן ניתנה החלטה, הופסק בירורן.
2	תלונות, שהן 5% מכלל התלונות בהן ניתנה החלטה, נמצא ליקוי מערכתי.

סה"כ 43 תלונות

תרשים 13: התפלגות כל התלונות שניתנה בהן החלטה על בתי הדין הרבניים

❖ התפלגות התלונות על בתי הדין הרבניים לפי סוג ההחלטה שניתנה בהן בשנת 2015 בהשוואה לשנת 2014

מספר תלונות בשנת 2014	מספר תלונות בשנת 2015	
12	14	מוצדקות
15	17	דחייה לאחר בירור
12	5	הפסקת הבירור
21	15	אין לברר
1	1	בירור מוצה
-	3	ליקוי מערכתי
61	55	סה"כ

❖ **התפלגות התלונות המוצדקות**

4	תלונות, שהן 29% מכלל התלונות שנמצאו מוצדקות, היו על ליקוי בניהול משפט.
4	תלונות, שהן 29% מכלל התלונות שנמצאו מוצדקות, היו על פגיעה בעיקרי הצדק הטבעי.
3	תלונות, שהן 21% מכלל התלונות שנמצאו מוצדקות, היו על התמשכות הליכים ועל עיכוב במתן החלטות ופסקי דין.
3	תלונות, שהן 21% מכלל התלונות שנמצאו מוצדקות, היו על התנהגות בלתי ראויה.

סה"כ 14 תלונות**התפלגות התלונות המוצדקות לפי בתי הדין**

5	תלונות על בית הדין הרבני האזורי בירושלים.
3	תלונות על בית הדין הרבני האזורי בתל אביב.
2	תלונות על בית הדין הרבני הגדול.
2	תלונות על בית הדין הרבני האזורי בחיפה.
1	תלונה על בית הדין הרבני האזורי בבאר שבע.
1	תלונה על בית הדין הרבני האזורי ברחובות.

סה"כ 14 תלונות**6.7 בתי הדין השרעיים**

בשנת 2015 התקבלו **9** תלונות על בתי הדין השרעיים, וניתנו **8** החלטות (להתפלגות ההחלטות ראו טבלה 2.2 בפרק 2 לעיל).

6.8 בתי הדין הדרוזיים, בתי הדין הצבאיים, בית דין של עדה נוצרית

בשנת 2015 לא התקבלו תלונות על בתי דין אלה ולא ניתנו החלטות.

פרק 7 | ליקויים ותיקונים

תכליתו של חוק הנציבות היא תיקון ליקויים שהתגלו בהתנהגות ובהתנהלות שופט, לשם שיפור השירות של בתי המשפט לציבור. תכלית זו מושגת באמצעות בירור תלונות על שופטים, שבמסגרתו נעשה נסיון להטמיע ולהפנים נורמות התנהגות והתנהלות ראיות, הן במישור השופט המסוים והן במישור המערכתי.

הסמכות להתריע על ליקוי ולפעול לתיקונו קבועה בסעיף 22 לחוק, שלשונה:

”(א) מצא הנציב שהתלונה היתה מוצדקת יודיע על כך למתלונן, לשופט הנילון ולמי שמנוי בסעיף 19(ד), לפי הענין, בצירוף החלטתו; בהודעה כאמור רשאי הנציב לפרט את תמצית ממצאיו, כולם או חלקם, ואם העלה הבירור כי קיים ליקוי, רשאי הוא להצביע על הצורך בתיקונו ועל הדרך הראויה לכך.

(ב) התקבלה הודעה על צורך בתיקון ליקוי כאמור בסעיף קטן (א) יודיע השופט הנילון, המנהל או נשיא בית המשפט או בית הדין שבו מכהן השופט, לנציב, על הצעדים שנקטו לתיקון הליקוי; לא התקבלה הודעה בתוך זמן סביר או שההודעה אינה מניחה את דעתו של הנציב, רשאי הוא להביא את הענין לפני הנשיא והשר.

(ג) מצא הנציב שהתלונה לא היתה מוצדקת, יודיע על כך בכתב למתלונן ולמי שמנוי בסעיף 19(ד), לפי הענין, ורשאי הנציב לפרט להם את תמצית ממצאיו.

(ד) העלה בירור התלונה חשש למעשה פלילי, יביא הנציב את הענין לידיעת היועץ המשפטי לממשלה, וכן לידיעת השר והנשיא; העלה בירור התלונה חשש לעבירה משמעתית יביא הנציב את הענין לידיעת השר והנשיא ורשאי הוא להמליץ לשר על הגשת קובלנה לבית הדין המשמעתי לשופטים.

(ה) הנציב רשאי, אם מצא לנכון לעשות כן בעקבות ממצאיו, להמליץ לוועדה לבחירת שופטים, לסיים את כהונתו של שופט על פי סמכותה או להמליץ לשר או לנשיא להביא לוועדה לבחירת שופטים הצעה לסיים את כהונתו של שופט; החליטו הוועדה, השר או הנשיא שלא לקבל את המלצת הנציב, ינמקו את החלטתם.”

מבירור התלונות במהלך שנת 2015 עולים ליקויים הן במישור פעילותו של השופט המסוים והן במישור המערכתי.

❖ ליקויים במישור השופט המסוים

במישור השופט המסוים, הצעדים הננקטים לתיקון הליקוי בתלונות הנמצאות מוצדקות הם מגוונים ומשתנים בהתאם לחומרת המעשה או המחדל המיוחס לשופט. בחלק ניכר מן המקרים, ה"סנקציה" הננקטת היא עצם הקביעה, הכלולה בגוף ההחלטה, כי **התלונה נמצאה מוצדקת** (והחלטה כזו מתוויקת בתיקו האישי של השופט). במקרים מסוימים יש הצדקה עניינית לנקיטת צעדים חמורים יותר, ביניהם **המלצה על הגשת קובלנה לבית הדין המשמעתי לשופטים** (סעיף 22(ד) לחוק נציבות) או **על סיום כהונתו של שופט** (סעיף 22(ה) לחוק נציבות). בשנת 2015 נקטה נשיאת בית המשפט העליון סנקציה של נזיפה חמורה וסנקציה של אזהרה חמורה בעקבות ליקויים שהתגלו בשתי החלטות.

• נזיפה חמורה בעקבות החלטה שניתנה בשנת 2014

בהחלטה שניתנה בשנת 2014 בבקשת בירור של נשיא בית המשפט העליון, שנמצאה מוצדקת, הומלץ לשרת המשפטים להגיש קובלנה לבית הדין המשמעתי לשופטים כנגד שופט לאחר שנתגלו כשלים בהתנהלותו (מספרנו 14/426). היועץ המשפטי לממשלה המליץ להסתפק בנקיטת צעדים במישור המשמעתי ללא הגשת קובלנה לבית הדין המשמעתי לשופטים, המלצה שאומצה על ידי שרת המשפטים ונשיאת בית המשפט העליון. לאחר שיחת בירור שקיימה נשיאת בית המשפט העליון עם השופט בשלהי שנת 2015, החליטה הנשיאה לנזוף בשופט נזיפה חמורה, שתתווק בתיקו האישי יחד עם ממצאי הבירור.

• אזהרה חמורה בעקבות תלונה שנמצאה מוצדקת

בקשת בירור שהגישה נשיאת בית המשפט העליון על התנהגותה של שופטת (מספרנו 15/219, **משפחה**) נמצאה מוצדקת (לתמצית החלטה ראו פרק 8). נשיאת בית המשפט העליון קבעה כי הצעד הראוי בנסיבות העניין הוא מתן אזהרה חמורה לשופטת והעברת מכתבה בעניין זה לתיקה האישי של השופטת. המכתב הותר לפרסום בהסכמת שרת המשפטים על פי סעיף 14(ב) לחוק הנציבות.

1 ראו **דוח הנציבות לשנת 2014**, בעמ' 79-80.

❖ ליקויים מערכתיים שנתגלו במסגרת בירור תלונה על שופט מסויים

במישור המערכתי נוקטת הנציבות מספר דרכים לתיקון ליקויים, ובהן:

- מעקב אחר תיקון ליקויים שהתגלו;
- פרסום תמצית ההחלטה (ללא פרטים מזהים) באתר האינטרנט של הנציבות בנושאים עקרוניים ובנושאים בעלי השלכות רוחב;
- קיום מפגשים עם שופטים ונשיאים של בתי משפט ומתן הרצאות במסגרת המכון להשתלמות שופטים כדי להביא לידיעתם מסקנות במישור האתי העולות מהחלטות הנציב;
- הכנת דוחות שנתיים ודוחות מיוחדים, ועוד.

בתלונות על שופט מסויים, במסגרתן התגלה גם ליקוי מערכתי, יש שהנציב הסב את תשומת ליבם של גורמים שונים במערכת המשפט לליקויים שנתגלו. הערות הנציב במסגרת החלטותיו והפעולות שננקטו לתיקון הליקוי, ככל שננקטו על ידי הגורמים הרלבנטיים, יובאו אף הן. בהקשר זה יש להעיר, כי לפי דוח הביקורת הפנימית של משרד המשפטים מחודש אוקטובר 2014, הנציבות אינה מקבלת דיווח מספק על הטיפול בהמלצותיה, לרבות הסנקציות הננקטות נגד שופטים, ויש לפעול למעקב שיטתי אחר המלצות הנציב ויישומן לשם לימוד, בקרה ומחקר.

תלונות על שופט מסויים בהן נמצא ליקוי מערכתי לעיתים נמצאו מוצדקות הן בהיבט של השופט הנילון והן בהיבט המערכתי, ולעיתים נדחו בהיבט השופט הנילון ונמצאו מוצדקות בהיבט המערכתי. תלונות אלה מגוונות ביותר ומונות, בין היתר, את הנושאים הבאים:

א. גישור, בורות ופשרה בבית המשפט

- באחת ההחלטות נקבע כי גישור הוא עיסוק מחוץ לבית המשפט וכי שופט מכהן בבית המשפט אינו יכול לשמש "מגשר" בהעדר הוראה מפורשת בחוק. לעניין זה נקבע, כי הסכמת הצדדים אינה יכולה להועיל ואין בכוחה להקנות לבית המשפט סמכות שהחוק לא העניק לו. בעקבות החלטה זו הודיע נשיא בתי המשפט השלום כי יפסקו דיוני "גישור" בפני שופטים באותו מחוז (**תמצית**, מספרנו 154/15, **שלום**).

קדמה להחלטה זו החלטה משנת 2014, בה המליץ הנציב לנשיאת בית המשפט העליון לשקול את המשכה של תכנית "גישור" המתנהלת בבתי המשפט לענייני משפחה במחוז מסוים, בה מתמנים שופטי משפחה מכהנים

כ"מגשרים" (מספרנו 187/14, **משפחה**²). במהלך שנת 2015 הודיעה נשיאת בית המשפט העליון כי לא יתקיימו הליכי גישור אזרחיים באמצעות שופטים.

- נקבע, כי שופט אינו מוסמך למנות עצמו לבורר מחוץ למסגרת השיפוטית, בעניין שבא לפניו כשופט, בעודו דן כשופט באותו תיק, וכי מצב דברים זה יוצר ניגוד עניינים מובנה גם אם כוונותיו של השופט רצויות (**תמצית**, מספרנו 327/15).
- נקבע, כי רשם בכיר של בית משפט שלום אינו מוסמך להורות לצדדים להגיש לו תחשיבי נזק או להציע הצעה לסיום תיק בפשרה, בתיקים שעניינם נזקי גוף לפי חוק הפיצויים לנפגעי תאונות דרכים, התשל"ה-1975, בניגוד לנוהג הקיים היום בבית משפט שלום (**תמצית**, מספרנו 237/15, **שלום**).

ב. פרקטיקה או נוהג של בית משפט שאינם מעוגנים בחקיקה

קביעה כי הפרקטיקה הנוהגת בכל בתי משפט השלום, לפיה תיקים של נזקי רכב ("תביעות פח"), הנפתחים ברובם המכריע במסגרת הליך של סדר דין מהיר, מתבררים, משיקולי יעילות, כבר בדיון הראשון, בלא שהוגשו תצהירים, מנוגדת לכללים לבירור תביעות בסדר דין מהיר כפי שנקבעו בתקנות. נקבע, כי פרקטיקה זו, יעילה ככל שתהיה, צריכה להיות מעוגנת בדבר חקיקה מתאים. בעקבות ההחלטה הודיע מנהל בתי המשפט כי נשיאת בית המשפט העליון הנחתה את השופטים כי ניהול ההליך בסדר דין מהיר יהיה על פי התקנות, ותינתן הוראה על הגשת תצהירים כנדרש. הנושא הובא על ידי מנהל בתי המשפט גם בפני פורום נשיאי בתי משפט שלום והם התבקשו לפעול בהתאם (**תמצית**, מספרנו 717/14, **שלום**).

ג. בעיה מערכתית של התמשכות הליכים

- קביעה כי קיימת בעיה מערכתית ביומנו של בית הדין הארצי לעבודה, בגינה נקבעים ערעורים למועד רחוק (כשנתיים לאחר הגשת הערעור), וכי השיהוי בבירור המחלוקת המשפטית עלול לגרום אי צדק דיוני. בעקבות ההחלטה הודיע מנהל בתי המשפט כי הנושא מטופל במסגרת מערכת המשפט (**תמצית**, מספרנו 752/14, **ארצי עבודה**).
- הסבת תשומת לבם של הגורמים המוסמכים לחסר בתקנים של שופטים בבית משפט לענייני משפחה, בעטיו נגרמת התמשכות הליכים (מספרנו 705/15, **משפחה**).

2 ראו דוח הנציבות לשנת 2014, בעמ' 80.

- קביעה כי חלה התמשכות הליכים עקב אי מינוי של יושב ראש לוועדת הערעורים לפי חוק תשלום קצבאות לחיילי מילואים ולבני משפחותיהם, התשס"ב-2002, לאחר שפג מינויו של השופט ששימש כיושב ראש הוועדה (**תמצית**, מספרנו 706/15, **שלום**).
- קביעה כי קיימת בעיה חמורה בכך שמזה מספר שנים לא מונו דיינים לבית הדין הרבני הגדול, ומזה חודשים רבים שבבית דין זה מכהן דיין אחד בלבד (מלבד הרבניים הראשיים ודיינים עמיתים שמונו לתקופה קצובה). הנציב קבע כי האחריות למינוי דיינים חדשים אינה מוטלת על כתפי דייני בית הדין הרבני הגדול, ומדובר בכשל מערכתי הנובע מכך שלא מונו דיינים חדשים בעוד מועד, עוד בטרם יצאו לגמלאות הדיינים המכהנים (מספרנו 586/15, **רבני גדול**).
- הסבה נוספת של תשומת לב הגורמים המוסמכים, בכלל זה שרת המשפטים ושר הפנים, לכך שטרם מונו חברים לוועדת ערר ביוב וכי עקב כך נגרם עינוי דין מתמשך. זאת בהמשך להחלטה קודמת שניתנה בנושא בשנת 2014 (מספרנו 3464/14).

ד. המלצות לתיקוני חקיקה ולקביעת כללים והנחיות

- המלצה לקביעת כללים והנחיות למניעת הישנותה של תקלה שגרמה לכך שבכלי התקשורת פורסמו הכרעת דין וגזר דין בעניינו של נאשם ברצח טרם השמעתם בבית המשפט. בעקבות ההחלטה הודיע מנהל בתי המשפט שהעניין ידון עם הגורמים הרלבנטיים בהנהלת בתי המשפט (**תמצית**, מספרנו 599/15, **מחוזי**).
- המלצה לשרת המשפטים לקיים בחינה מחודשת של המונח 'הסדרי ראייה', לאור העובדה שלכל אחד מההורים זכות לקשר עם ילדו, ולכל ילד זכות לקשר עם שני הוריו ולשקול אם ראוי לפעול לתיקון החקיקה המתאימה (**תמצית**, מספרנו 415/15, **מחוזי**). בעקבות החלטה זו הודיע מנהל בתי המשפט כי הנושא הועלה בפורום של נשיאי בתי משפט שלום.
- הסבת תשומת ליבו של מנהל בתי המשפט לכך שסיורים הנערכים בבית משפט לענייני משפחה עלולים לשבש את מהלך יום הדיונים הנערכים בדלתיים סגורות. בעקבות ההחלטה הודיע מנהל בתי המשפט כי נשיא בתי המשפט באותו מחוז נפגש עם מנהל המוסד שמטעמו נערך הסיור כדי להימנע מהישנות תקלה מסוג זה (**תמצית**, מספרנו 688/14, **משפחה**).

ה. המלצה לתיקון ליקוי במערכת הממוחשבת "נט-המשפט", בנינו לא בוצעו תקנות סדר הדין האזרחי (תיקון מס' 3), התשע"ד – 2014, לפיהן קטינים לא יצוינו כבעלי דין בכתיב טענות שמגשים הוריהם לבית המשפט לענייני משפחה, וזאת למרות חלוף ששה חודשים מאז פרסום התקנות (**תמצית**, מספרינו 231/15, 35/15, 232/15).

ו. שינוי מועד דיון

- המלצה להחליף את הכותרת "דחיית הזמנה לדיון" המופיעה בהודעה מטעם בית המשפט בכותרת "שינוי מועד דיון", כדי למנוע תקלות ואי הבנות במקרה בו הדיון הוקדם ולא נדחה. בעקבות החלטת הנציב הודיע מנהל בתי המשפט, כי ניתנה על ידו הנחיה לשנות את כותרת ההודעה הנשלחת לבעלי דין ל"הודעה על שינוי מועד הדיון" במקום הנוסח הקודם שהתייחס לדחייה (מספרנו 60/15, **תביעות קטנות**).

- קביעה כי שינוי מועדי דיון בבית המשפט לתעבורה על פי בקשת עד (כגון שוטר), שהוגשה שלא באמצעות מי שזימן את העד למתן עדות וללא קבלת תגובת הצד שכנגד, אינה ראויה (מספרנו 282/15, **תעבורה**).

ז. המלצה למנהל בתי המשפט לשקול אם יש מקום להנחות את בתי המשפט ליתן דעתם ולהורות לבעלי הדין מהו גודלן המינימאלי של אותיות במודעות המתפרסמות על פי מצוות בית המשפט. זאת בעקבות בירור תלונה בה נמצא, כי גודל האותיות בהודעה שפורסמה בעיתון בדבר אישור הסכם פשרה ומתן תוקף של פסק דין בהתאם לחוק תביעות ייצוגיות, התשס"ו-2006 היה בניגוד להוראת תקנות הגנת הצרכן (האותיות בחוזה אחיד ובתנאי הכלול במידע אחר המיועד לצרכן), התשנ"ה-1995, הקובעות גודל אותיות מינימאלי של 2 מילימטר לפחות לכל פרסום מידע המיועד לצרכן (מספרנו 500/15, **שלום**).

❖ תיקון ליקויים בשנת 2015 ביחס להחלטות שניתנו בשנת 2014

- זמן המתנה ממושך לדיון הקראה בתיקי תעבורה.** בשנת 2014 ניתנה החלטה בתלונה על זמן המתנה ממושך מאוד לדיון הקראה בתיק תעבורה, שנובע מריבוי בלתי סביר של תיקים הנדונים ביום אחד. בהחלטתו המליץ הנציב על הצורך בתיקון הליקוי, שעשוי להיות משותף לדיונים בבתי משפט אחרים שדנים בתיקי תעבורה (מספרנו 449/14). בשנת 2015 הודיע השופט-הנילון כי הורה שלא לקבוע את כל תיקי ההקראות באותה שעה, וגם חדל מלקבוע דיוני הוכחות בימי הקראות מרוכזים, וכי בתיאום עם נשיאו וסגן הנשיא לא ייקבעו בעתיד דיוני הוכחות כלשהם בימי הקראות וייקבעו בהם תיקי הקראות

4 ראו דוח נציבות לשנת 2014, בעמ' 81.

בלבד. בכך באה על פתרונה הבעיה של הזמנת עשרות באי דין לאותה שעה עצמה, והוסר הקושי של שמיעת תיקי הוכחות בשעה שאליה הוזמן קהל רב לתיקי הקראות.

- בשנת 2014 ניתנה החלטה בתלונה על כך שעשרות תיקים בבית משפט לעניינים מקומיים נקבעים בתוך פרקי זמן מזעריים והדבר מהווה פתח לתקלות וליצירת רושם של לחץ זמן וחוסר סבלנות (מספרנו 642/14⁵). בעקבות ההחלטה הודיע מנהל בתי המשפט כי העניין מועבר לבדיקה וטיפול של פורום נשיאי בתי משפט השלום על מנת לבחון כיצד להימנע מהתקלות. בשנת 2015 הודיע מנהל בתי המשפט כי לאחר שהנושא נבדק הוא יטופל על ידי כל אחד מהנשיאים באופן פרטני.

5 ראו דוח נציבות לשנת 2014, בעמ' 81.

תמצית החלטה (מספרנו 154/15, שלום)

האם שופט מכהן רשאי לשמש מגשר לפי סעיף 79 לחוק
בתי המשפט [נוסח משולב], התשמ"ד-1984?

א. על פי המצב המשפטי הקיים, הגישור הוא עיסוק שמקומו מחוץ לבית המשפט, ובית המשפט אינו מוסמך לשמש כ"מגשר" בסכסוכים המובאים לפתחו. לעניין זה, מקום שאין הסמכה מפורשת בחוק, הסכמת הצדדים אינה יכולה להועיל ואין בכוחה להקנות לבית המשפט סמכות שהחוק לא העניק לו.

ב. לבר מהעדר הסמכות של בית המשפט לנהל בעצמו הליך גישור, מעוררת הפניית הצדדים לגישור בפני שופט מכהן על פי סעיף 79 לחוק בתי המשפט [נוסח משולב], התשמ"ד-1984, קשיים מעשיים לא מבוטלים. כך, על פי תקנות בית המשפט (גישור), התשנ"ג-1993, הקשר בין מגשר לבין צדדים לגישור הוא קשר חוץ, על כל המשתמע מכך, לרבות האפשרות של בעל דין להגיש תביעה נגד מגשר, אם לדעתו פעל המגשר בניגוד לכללי הגישור המעוגנים בתקנות.

ג. בנוסף, לפי סעיף 79ג(ה) לחוק, בית משפט המעביר תובענה לגישור חייב לעכב את ההליכים שבפניו לתקופה שיקבע. לא ניתן לקיים הליך "מעורב", של גישור והתדיינות משפטית במקביל: השתתפות בגישור מבוססת על שיתוף פעולה וגילוי נאות, ואילו ניהול הליכים משפטיים משמעה בחירה בדרך המאבק, שתי תפיסות שאינן מתיישבות זו עם זו.

ד. על אף יתרונותיו הניכרים של הגישור, הפניה חוזרת ונשנית של צדדים לגישור שעה שניסיונות גישור קודמים לא צלחו, עלולה לפגוע באמון הצדדים בגישור ובבית המשפט גם יחד, וליצור אצלם את התחושה, כי הגישור אינו אלא כלי באמצעותו מתחמק בית המשפט מלדון בתיק.

1. בתיק שהתנהל בבית משפט השלום הופנו הצדדים לפגישת מהו"ת (פגישת מידע, היכרות ותיאום לפי פרק 11 לתקנות סדר הדין האזרחי, התשמ"ד-1984), שבסיומה לא הגיעו לכלל הסכמה להמשיך לגישור. בדיון שהתקיים בבית המשפט לאחר פגישת המהו"ת הסכימו הצדדים לפנות לגישור מחוץ לכתלי בית המשפט. הצדדים התייצבו בישיבת הגישור אולם לא הצליחו להגיע להסדר גישור. בדיון הבא המליץ בית המשפט לצדדים לפנות לגישור "פנימי" בפני יחידת הגישור של בית המשפט, הליך שאינו כרוך בעלות כספית לצדדים. גם ישיבה זו הסתיימה, לפי הודעת המגשרת, "ללא הצלחה". בחודש ספטמבר 2014, למעלה משלוש שנים לאחר הגשת התביעה, התקיים דיון שבסיומו ניתנה החלטה, כי אין מנוס אלא לקבוע את התיק לשמיעת הוכחות. בשל פרישתה הצפויה של השופטת הדנה בתיק, ניתנה החלטה להעביר את התיק למותב אחר שישמע את ההוכחות בתיק.

2. לאחר מתן ההחלטה האמורה, ניתנה החלטה על ידי שופט אחר, בה נאמר, כי מחמת העומס על יומן בית המשפט, ומאחר שהמועד הצפוי לשמיעת ההוכחות אינו קרוב, הרי בטרם יקבע מועד להוכחות, ייעשה ניסיון נוסף להביא את הצדדים לכדי הסדר פשרה, שייעשה "ברומה לאופן בו מתנהלים הליכי גישור לפי סעיף 79 לחוק בתי המשפט [נוסח משולב], התשמ"ד-1984". בהחלטה נאמר עוד, כי במועד שיקבע לדיון יתייצבו בעלי הדין בעצמם,

וכי הדין עשוי להימשך עד 3 שעות. מספר ימים לאחר מתן ההחלטה האמורה ניתנה החלטת השופטת אליה הועבר התיק ל"גישור", בה נאמר, כי ניסיון "הגישור" יערך בפניה בנוכחות הצדדים. נוכח בקשת המתלונן לבטל את הישיבה, בוטלה הישיבה והתיק הועבר לסגן הנשיא לקביעת מועד הוכחות.

3. בתלונתו טען המתלונן, המתגורר בחו"ל, כי ההחלטה להפנות את הצדדים לניסיון גישור נוסף ועל ההחלטה כי הגישור יתקיים בפניה בנוכחות הצדדים עצמם עומדות בניגוד להחלטת בית המשפט לקבוע את התיק להוכחות, ויש בהן משום כפיית הצדדים להשתתף בגישור. לטענתו, לאחר שהצדדים השתתפו בפגישת מהו"ת בשני ניסיונות גישור, אין טעם בניסיון גישור נוסף, הפעם בפני שופט. המתלונן הפנה בתלונתו גם להחלטת הנציב מיום 23.7.14 (תיקנו 187/14) שתמצייתה מופיעה באתר האינטרנט של הנציבות, בה קבע הנציב, בין היתר, כי לפי המצב המשפטי הקיים, שופט מכהן אינו מוסמך לשמש כמגשר. המתלונן טען עוד, כי ההחלטה לפיה לא ניתן לקיים ישיבת הוכחות בזמן הקרוב מאחר שבית המשפט מצוי בעומס גדול אינה מתיישבת עם העובדה, שאותו בית משפט עצמו מוצא פנאי לקיים ישיבת גישור ממושכת. לטענתו, אם השופט זמין לנהל הליך גישור, ראוי כי ינצל את זמנו כדי לקיים ישיבת הוכחות במקום ישיבת גישור, במיוחד בנסיבות המתוארות בתלונה.

4. בתגובתו של נשיא בית המשפט לתלונה נמסר, כי לא רובין כל אשם לפתחם של השופטים הנילונים, שכן הוא אשר נתן את ההנחייה הנוגעת בדבר וכי בסופו של דבר בוטלה ישיבת הגישור לבקשת המתלונן. הנשיא הוסיף, כי חופש הגישה לערכאות נשמר, שכן גישור הוא הליך הכפוף להסכמת הצדדים. השופטת הנילונה אשר מונתה ל"מגשרת" בתיק הוסיפה, כי התביעה, שסכומה לא גבוה, מתאימה לגישור, וכי בשל פרישתה של השופטת הדנה בתיק הוחלט לנסות פעם נוספת הליכי גישור, דבר שאין בו כדי לפגוע במועדי דיון עתידיים. ניסיון הגישור לא נכפה על המתלונן. כן התייחסה השופטת לחוות דעתו של הנציב בהחלטתו מיום 23.7.14 וציינה, כי "מבלי להתנצח עם העמדה, אין דומה המשל לנמשל, שהרי כאן, במוצהר, לא יישמעו הצדדים בפני אותו מותב המקיים את הליך הגישור".

5. השאלות המתעוררות בתלונה זו הן שתיים: האחת, סמכותו של שופט מכהן לשמש מגשר לפי סעיף 79 לחוק בתי המשפט; השנייה, האם הפניית הצדדים ל"גישור" בפני שופט במקרה דנן, ובנסיבות בהן טופל התיק, היתה דרך ניהול משפט ראויה.

6. המדיניות המעודדת יישוב סכסוכים בהסכמה, נוהגת זה מכבר הן בבתי המשפט האזרחיים והן בבתי המשפט לענייני משפחה, ובמובנים אחדים בבתי המשפט הדנים בתיקים פליליים. מדיניות זו מבוססת על שיקולים מערכתיים, כמו יישוב סכסוכים יעיל יותר והקלת עומס התיקים של בתי המשפט, ועל שיקולים הקשורים לאיכות פתרון הסכסוך, ובכלל זה שמירה על היחסים העתידיים בין בעלי הדין. "גישור עדיף על שיפוט, שכן ההכרעה בו היא הסכמית ולא כוחנית. הגישור לא בא לפתור את בעייתם של בתי המשפט. הגישור בא לפתור את בעיותיה של החברה. הוא פועל מחוץ לבתי המשפט, ובטרם יובא הסכסוך לבית המשפט. אך

עם זאת, אין לכחד כי לגישור חשיבות רבה בהורדת העומס מבתי המשפט. אין זו מטרתו, אך זו צריכה להיות תוצאתו" (רע"א 6828/04 מרטין נ. פוליטנסקי (לא פורסם)). גם הנחיות היועץ המשפטי לממשלה משנת 1999 קובעות, כי הגישור הוא הליך שראוי כי המדינה תעשה בו שימוש במקרים המתאימים לכך, וזאת "הן משיקולים של מדיניות ציבורית וחברתית – ובהם העומס על המערכת השיפוטית ועל הפרקליטות, סדרי עדיפויות ואיכות הפתרונות של הסכסוך, לרבות שמירה על מערכות יחסים ושיתוף פעולה בעתיד בין בעלי הדין – והן משיקולי תקציב" ("יישוב סכסוכים שהמדינה צד להם בדרך של גישור" הנחיות היועץ המשפטי לממשלה 60.125 (1999) (www.justice.gov.il)).

7. השאלה אם בית המשפט רשאי לנהל בעצמו הליך גישור עלתה במסגרת מספר תלונות שהוגשו בעבר לנציבות (תיקנו 187/14, תיקנו 879/12, תיקנו 982/06 ועוד). הנציבה לשעבר, כב' השופטת (בדימ') טובה שטרסברג-כהן, הביעה דעתה, כי "יש להבחין הבחנה חדה וברורה בין הליך שיפוטי המתנהל בבית המשפט לבין הליך גישור, הנערך מחוצה לו. שני הליכים אלה שונים שוני מהותי: תכליתם שונה, מאפייניהם שונים, דרך התנהלותם שונה והסמכויות שהוענקו במסגרתם שונות" (חוות דעת 9/07 "האם ביהמ"ש רשאי לקיים פגישה נפרדת עם בעלי דין במסגרת ניסיון ליישוב הסכסוך בהסכמה?").

8. סמכותו של בית המשפט להביא את הצדדים להסדר מוסכם מעוגנת בהוראות חוק שונות, ובכללן סעיף 79 לחוק בתי המשפט [נוסח משולב], התשמ"ד–1984 (להלן: החוק או חוק בתי המשפט), הקובע, כי בית המשפט מוסמך להציע לבעלי הדין הסדר פשרה או לתת, לפי בקשתם, תוקף של פסק דין להסדר פשרה שעשו ביניהם (ראו גם תקנה 214א(ד) (8) ו-(9) ותקנה 258כז לתקנות סדר הדין האזרחי, התשמ"ד–1984, ועוד).

הליך הגישור, לעומת זאת, מוסדר בסעיף 79 לחוק בתי המשפט. הסעיף מעניק לבית המשפט סמכות להעביר, בהסכמת הצדדים, תובענה לגישור. דברים שנמסרו בהליך גישור לא יישמו ראייה במשפט אזרחי. בידי המגשר אין סמכות הכרעה ובסמכותו להיוועד עם בעלי הדין יחד או לחוד וכן עם כל מי שקשור לסכסוך. הליך הגישור שונה, איפוא, לחלוטין, מההליך השיפוטי. הפעלתן של סמכויות הנתונות בידי מגשר עשויה להיות עבירה אתית, שעה שהדבר נעשה בידי שופט היושב לדין.

בהחלטתי בתיקנו 187/14 הנ"ל התייחסתי למכתבו של קודמי בתפקיד, כב' השופט גולדברג, לנשיא בית המשפט העליון מיום 25.4.13 (במסגרת תיק 879/12) בו נכתב, בין היתר:

"על-פי החוק, מוסמך בית המשפט להציע פשרה שיפוטית או פשרה דיונית. אין הסמכה בחוק של בית המשפט לעסוק בבוררות או בגישור. בנוסף, מסעיף 79 לחוק, לפיו על שר המשפטים להסדיר בתקנות את העיסוק בגישור (ובכלל זה את רשימת המגשרים שתעמוד לרשות בתי המשפט והכשירות, הכישורים והניסיון של המגשרים ברשימה, הערכת

מיומנותו, שכר הטרחה של המגשר ואגרות רישום (ברשימה), משתמע כי הגישור הוא עיסוק מחוץ לבית המשפט... [ההדגשה לא במקור]

9. בפסק דינה של כב' השופטת א' פרוקצ'יה בבג"ץ 8638/03 (סימה אמיר נ' בית הדין הרבני הגדול בירושלים פ"ד סא (1) 259) נקבע, כי ערכאה שיפוטית אינה מוסמכת לעסוק בבוררות (שאף היא, כאמור, דרך חלופית ליישוב סכסוכים) ללא הסמכה מפורשת בחוק. בין היתר, נאמר בפסק הדין בעניין זה, כי "ערכאות השיפוט למיניהן לא הוסמכו על פי הדין בהסמכה כללית לדון ולהכריע מכח הסכמת הצדדים בעניינים שאינם כלולים במסגרת סמכותם העניינית, בין כבוררים ובין בדרך אחרת" (פסקה 15 לפסק הדין). בפסק הדין נאמר עוד, כי לעניין בית המשפט לתביעות קטנות, קובע סעיף 65 לחוק בתי המשפט, כי בהסכמת בעלי הדין, רשאי השופט לדון בתביעה כבורר. אולם בהעדר הסמכה מפורשת בדין, "כל אשר לא ניתן לערכאה השיפוטית, מצוי מחוץ ומעבר לכוחה, ואל לה לחרוג מגדרי פעולתה המוכרים אל עבר תחומים שלא הופקדו בידיה, ובאחריותה" (פסקה 12 לפסק הדין). בפסק הדין נאמר, אגב אורחא, כי בעיסוק של בית המשפט בגישור יש גם כדי לטשטש את הגבולות בין בית המשפט לבין הגישור כמערכת חלופית לבית המשפט, ובלשונה של כב' השופטת פרוקצ'יה:

"יש לשמור ולהגן מפני טשטוש גבולות בין מערכות השיפוט הממלכתיות לבין מערכות ההכרעה החלופיות, הבנויות על הסכמת הצדדים, כדי להגן על תקינות פעולתה של מערכת השיפוט על זרועותיה השונות, ועל אמון הציבור בדרך הפעלת סמכויותיה והכרעותיה" (פסקה 28 לפסק הדין).

10. בהחלטת האמורה מיום 23.7.14 כתבתי, כי "גם אני סבור, כי על פי המצב המשפטי הקיים, הגישור הוא עיסוק שמקומו מחוץ לבית המשפט, ובית המשפט אינו מוסמך לשמש כ"מגשר" בסכסוכים המובאים לפתחו. לעניין זה, מקום שאין הסמכה מפורשת בחוק, הסכמת הצדדים אינה יכולה להועיל ואין בכוחה להקנות לבית המשפט סמכות שהחוק לא העניק לו. כאמור, הליך הגישור שונה באופיו מן ההליך השיפוטי. התנהגות והתנהלות המותרות למגשר אסורות על השופט. טשטוש התחומים עשוי לפגוע בתדמיתה של מערכת השיפוט ולהסב לה נזק ארוך טווח".

11. אין ספק בדבר מטרותיה החיוביות של הנחיית נשיא בית המשפט, להביא את הצדדים להסכמה ובה בעת להקל את העומס בו נתון בית המשפט. אלא שההנחיה להפנות את התיק לגישור בפני שופט מכהן לפי סעיף 79 לחוק בתי המשפט אינה עולה בקנה אחד עם הוראות חוק בתי המשפט ועם הפסיקה. על אף יתרונותיו האמורים של הליך הגישור, אין בהנחיה כדי להקנות לבית המשפט סמכות לנהל הליך גישור מקום שזו אינה מוקנית לו בחוק, שכן, כפי שכבר נפסק, "כל אשר לא ניתן לערכאה השיפוטית, מצוי מחוץ ומעבר לכוחה, ואל לה לחרוג מגדרי פעולתה המוכרים אל עבר תחומים שלא הופקדו בידיה, ובאחריותה".

12. במקרה זה, הוזמנו הצדדים כאמור ל"דיון" בפני שופטת, אשר לפי החלטת בית המשפט אמורה היתה לנהל הליך גישור לפי סעיף 79ג לחוק בתי המשפט. לבד מהעדר הסמכות של בית המשפט לנהל בעצמו הליך גישור, מעוררת הפניית הצדדים לגישור, בפני שופט מכהן, על פי סעיף 79ג, קשיים מעשיים לא מבוטלים. כך, למשל, על פי תקנות בית המשפט (גישור), התשנ"ג-1993, הקשר בין מגשר לבין צדדים לגישור הוא קשר חוזי, על כל המשתמע מכך (תקנה 1, 5 ו-3) לתקנות הגישור, לרבות האפשרות של בעל דין להגיש תביעה נגד מגשר, אם לדעתו פעל המגשר בניגוד לכללי הגישור המעוגנים בתקנות. הפניית תובענה לגישור בפני שופט עלולה לחשוף אותו לתביעה בשל פעילותו במסגרת כהונתו כשופט בבית המשפט, דבר שעלול לפגוע במעמדו השיפוטי. בשל כך נקבע, ככלל, בחוק יסוד: השפיטה כי שופט לא יעסוק בעיסוק נוסף.

13. זאת ועוד. כעולה מתגובתו של הנשיא לתלונה, הגישור מתנהל בפני שופט בלי לעכב את ההליכים בתובענה, דהיינו שני ההליכים מתקיימים במקביל. הדבר מנוגד להוראת סעיף 79ג(ה) לחוק בתי המשפט לפיה בית משפט המעביר תובענה לגישור חייב לעכב את ההליכים שבפניו לתקופה שיקבע. הרציונל לכך הוא ש"לא ניתן לקיים הליך "מעורב", של גישור והתדיינות משפטית במקביל: השתתפות בגישור מבוססת על שיתוף פעולה וגילוי נאות, ואילו ניהול הליכים משפטיים משמעה בחירה בדרך המאבק, שתי תפיסות שאינן מתיישבות זו עם זו. לכן קיומו של הליך גישור במקביל להתדיינות בבית המשפט עלול להביא להקצנת עמדותיהם של הצדדים ולפגיעה בהליך הגישור.

14. אשר להפנייה ל"גישור" במקרה המסוים הזה. צודק המתלונן בעמדתו, כי לאחר שעשה מספר ניסיונות גישור, הן מחוץ לכתלי בית המשפט והן בין כתלי בית המשפט, ולאחר שניתנה החלטה כי יש לקבוע את התיק להוכחות בפני מותב אחר, ראוי היה כי התיק ייקבע להוכחות בהקדם, במיוחד שעה שמדובר בתיק התלוי ועומד מחודש יוני 2011, קרוב לארבע שנים, במצב בו המתלונן מתגורר בחו"ל ומצפה בקוצר רוח לבירור טענותיו. על אף יתרונותיו הניכרים של הגישור סבורני, כי הפניה חוזרת ונשנית של צדדים לגישור שעה שניסיונות גישור קודמים לא צלחו עלולה לפגוע באמון הצדדים בגישור ובבית המשפט גם יחד, וליצור אצלם את התחושה, כי הגישור אינו אלא כלי באמצעותו מתחמק בית המשפט מלדון בתיק.

במקרה זה הניסיונות העקרים לגשר בין הצדדים לא הביאו אלא להתמשכות בלתי מוצדקת בעליל של ההליכים. לא נוכל לתלות את הקולר בשופט יחיד זה או אחר, בשופטת זו או אחרת, אך התלונה נמצאה מוצדקת מבחינה מערכתית.

נשיא בית המשפט מתבקש להודיעני בהקדם על הצעדים שבכוונתו לנקוט לתיקון הליקוי המערכתי העולה מתלונה זו, מכוח סעיף 22(ב) לחוק נציב תלונות הציבור על שופטים, התשס"ב-2002.

תמצית החלטה (מספרנו 327/15)

על החלטת שופט להעביר עניין בו דן לבוררות בפניו לאחר פרישתו

תקציר: הדין וההיגיון מחייבים הפרדה ברורה בין מלאכת השיפוט לבין העיסוק בגישור או בבוררות. על הצורך בהפרדה בין שיפוט לבוררות עמד אף בית המשפט העליון כשקבע, כי על הצדדים להישמר מפני טשטוש גבולות בין מערכת השיפוט הממלכתית לבין מערכות ההכרעה החלופיות הבנויות על הסכמת הצדדים. כך הוא הדין וכך מחייב גם השכל הישר. כללי האתיקה לשופטים, התשס"ז-2007 אוסרים ככלל על שופט מכהן לשמש כבורר (למעט אם נקבע לכך חריג בחוק). חריג כאמור נקבע בחוק לגבי תביעה שהוגשה לבית המשפט לתביעות קטנות, כשסעיף 65(א) לחוק בתי המשפט קובע בעניין זה, כי אם "הוגשה תביעה לבית משפט לתביעות קטנות, רשאי שופט בית המשפט, בהסכמת בעלי הדין, לדון בתביעה כבורר או להעבירה לבורר אחר שהסכים לדון בה בלי לקבל שכר מן הצדדים". ההפרדה הדרושה בין שיפוט לבוררות מוצאת ביטוי גם בסעיף 77 א' לחוק בתי המשפט בו נקבע: כי שופט לא ידון בתיק בו שימש בעבר כבורר (וראו גם בסעיף 15 (ב) לכללי האתיקה לשופטים). ככלל, כשם ששופט חייב לפסול עצמו בתיק בו שימש כבורר לפני מינויו, כך יש קושי בפעילותו כבורר בתיק בו היה שופט קודם לבוררות, שכן בשני המצבים עשוי להתקיים ניגוד עניינים. קל וחומר כך מקום בו שופט מרים עצמו בשרוכי נעליו ומקנה לעצמו סמכות לדון, מחוץ למסגרת השיפוטית, בעניין שבא לפניו כשופט. מצב דברים כזה יוצר ניגוד עניינים מובנה גם אם כוונותיו רצויות. נטילת תפקיד הבורר – ולו גם חינוס אין כסף – עשויה לשמש עילה לזות שפתיים בדבר היתרון שבניהול בוררות מתוקשרת. גם מראית פני הדברים מחייבת איפוא להימנע מלהיקלע למצב דברים כזה. סעיף 79ב(א) לחוק בתי המשפט קובע עוד: "בית משפט הדין בעניין אזרחי רשאי, בהסכמת בעלי הדין, להעביר עניין שלפניו, כולו או מקצתו לבוררות, וכן רשאי הוא, בהסכמתם, להגדיר תנאי הבוררות". נמצא איפוא, כי בית משפט (או בית הדין לעבודה) מוסמך "להעביר עניין שלפניו" לבוררות. להעביר לבוררות – ולא למנות עצמו כבורר. שופט אינו יכול להפוך עצמו לבורר בהעדר היתר מפורש לכך בחוק. אכן, שופט יכול לאחר פרישתו לכהן כבורר. תיקים הנדונים בבית המשפט או בבית הדין מועברים תכופות, בהסכמת הצדדים, להידון בבוררות בפני שופטים בדימוס. אלא, שהעברה זו נעשית על ידי מותב בית המשפט או בית הדין אשר דן בתיק, ולא על ידי השופט המתמנה הוא עצמו להיות בורר – והכל בתיק שנדון לפניו כשופט. ההפרדה הנדרשת בין תפקיד השופט לבין העיסוק בבוררות, מונעת משופט לאשר את מינויו שלו כבורר.

1. ביום 21.5.15 התקבלה בנציבות פנייתו של מבקר המדינה, השופט (בדימוס) יוסף חיים שפירא, בעניינו של שופט (בדימוס). וכך נאמר בפנייתו של מבקר המדינה:

"לאחרונה הופנתה תשומת לב משרד מבקר המדינה, כי בתיק ... נחתם ביום ... הסכם בוררות בין הצדדים ... על פי הסכם זה, הצדדים מסמיכים את (השופט), לשמש כבורר ולהכריע במחלוקות נשוא הליך זה ... ביום ... קיבל הסכם הבוררות תוקף של החלטה על ידי המותב שבראשו ישב (השופט) ... מן הדברים עולה, כי השופט שטיפל בתיק טרם פרישתו

מונה על ידי מותב שבו הוא ישב לשמש כבורר באותו תיק לאחר פרישתו. נסיבות כאלה עלולות לעורר קשיים. נושא זה אינו מצוי בגדר סמכויותיו של מבקר המדינה על פי החוק. לפיכך, מצאתי לנכון להפנותו אליך, לכל טיפול שתמצא לנכון".

2. בירורנו בהנהלת בתי המשפט העלה, כי השופט פרש מן השיפוט ביום וכי תקופת שלושת החודשים שלאחר מכן, כאמור בסעיף 15(א) לחוק בתי המשפט [נוסח משולב], התשמ"ד-1984, הסתיימה ביום

מכאן, שהמועד בו נחתם הסכם הבוררות והמועד בו ניתנה החלטתו ליתן להסכם תוקף של החלטה חלו בתקופת שלושת החודשים.

3. ביקשתי מהשופט (בדימוס) להתייחס לאמור בפנייתו של מבקר המדינה. כן הוספתי, כי אני סבור שאין לקיים ישיבת בוררות נוספת או ליתן כל החלטה שהיא בבוררות עד לגמר בירורה של הפנייה הנדונה.

4. בתגובתו ציין השופט (בדימוס), בין היתר, כי פעל באורח ראוי בשקיפות מלאה ובאישור מראש שהתקבל מהגורמים הבכירים ביותר בהנהלת בתי המשפט. הדיון בתיק בו דן כשופט התארך עד שהוגשו כל ראיות הצדדים וסיכומיהם ואף ניתן פסק דין חלקי שלאחריו חזרו הצדדים וטענו בפניו. כיוון שבינתיים הלך וקרבו מועד פרישתו מכס השיפוט, ברור היה, שאם לא יושלמו כל ההליכים בתיק זה, טרם מועד הפרישה, ייתכן כי מותב אחר יצטרך להכריע בו. או אז עלתה האפשרות, כי ההכרעה במחלוקות שבין הצדדים תועבר לבוררות מיוחדת. כשהודיעו הצדדים על הסכמתם העקרונית לחתום על הסכם בוררות ולמנותו כבורר מוסכם, כך כותב השופט (בדימוס), הוא הודיע להם, שכיוון שדן בתיק כשופט מכהן, הוא יברר אם יוכל לקבל על עצמו את תפקיד הבורר, בהתנדבות וללא שכר. השאלה הופנתה על ידו להנהלת בתי המשפט ונאמר לו, "שזה בסדר גמור" כי יכהן כבורר בתנאים אלה. לדברי השופט (בדימוס) אף הובהר לו, כי "היו כמה תקדימים ששופט/נשיא מכהן נטל על עצמו – לאחר פרישתו – תפקיד בורר". הוא היה מוכן לקבל על עצמו את התפקיד, אשר כולו בהתנדבות, ללא תמורה ועל חשבון זמנו הפרטי. הסכמתו זו נבעה כולה – כך הוא מסביר – רק מן הרצון לסייע לצדדים בכך שיובא הסכסוך לסיום מהיר ככל שניתן, כמו גם לסייע למערכת המשפט בה כיהן שנים רבות, כדי שלא יוטל נטל על מותב חדש להיכנס לעובי הקורה בתיק מורכב ונפתל זה. השופט (בדימוס) הוסיף: "לא נכון שיפגע, ללא שמץ עוול בכפי, שמי הטוב, או שיפגעו הצדדים. לכן אני מוותר בזה על תפקידן כבורר, עוד טרם מסרו הצדדים הצעותיהם בבוררות. אודיעם החלטתי עוד היום".

5. ואמנם, שיגר השופט (בדימוס) החלטה לצדדים לפיה הוא מוותר על תפקידו כבורר, "בשל הסתייגות שהביע אחד מן הצדדים". בתגובה לכך כל בעלי הדין, שלא ידעו על דבר פנייתו של מבקר המדינה ועל עמדתו בדבר המשך הבוררות, הגישו לשופט (בדימוס) הודעה

משותפת בה נאמר, כי הם מצטערים על ההחלטה וכי הם רואים חשיבות בקידומו של הליך הבוררות וסיומו בפני השופט (בדימוס), הבקיא לדבריהם בפרטי ההליך המורכב. הצדדים כתבו בהודעתם, כי הם מביעים את אמונם המלא בשופט (בדימוס), בטוחים כי הוא יעשה מלאכתו נאמנה ויכריע בבוררות בהתאם למיטב שיקול דעתו. הם ביקשו ממנו לחזור ולמלא את תפקידו כבורר.

6. בעקבות פניית הצדדים שבתי ופניתי לשופט (בדימוס). ציינתי, כי נראה לי ראוי, שהחלטתו הנכוחה תיוותר בתוקפה. במענה לכך הודיעני השופט (בדימוס) באותו יום, כי יש לשקול את העובדה, שהצדדים חזרו ואישרו את הסכמתם כי ישמש בורר, תוך הבעת אמון מחודשת, אחר תום התקופה של שלושת החודשים. לדבריו, הוא אינו נאחז בקרנות המזבח אך מצר הוא מאוד, על כך שעניין שהיה בידיעת כל הצדדים ובידיעת הנהלת בתי המשפט ולכאורה מעורר קושי פורמלי, יביא לכך שעניין שיכול להסתיים במהרה יתמשך. במכתב נוסף הודיעני השופט (בדימוס), כי הודיע לצדדים שהחליט שלא לחזור בו מהחלטתו שלא לשמש בורר בתיק.

7. בבירור שערכנו נמצא, כי צדק השופט (בדימוס) בהודעתו, כי נמסר מהנהלת בתי המשפט שאין פגם במינויו כבורר. עם זאת אציין, כי התקדים הרלבנטי עליו סמך כנראה כב' השופט (בדימוס), המתייחס למינוי שופטת אחרת של אותה ערכאה, לשמש, לאחר פרישתה, כבוררת, בתיק בו טיפלה כשופטת, אינו דומה למקרה שבפני, שכן באותו מקרה המינוי לא נעשה על ידה בעצמה אלא על ידי שופט אחר – והשוני ברור.

8. טרם שאתייחס לשאלה העקרונית אומר מיד, כי לאחר שהבאתי בחשבון את כל אלה, נוכח האישור שקיבל השופט (בדימוס) מהנהלת בתי המשפט ובהתחשב בהחלטתו להתפטר מתפקידו כבורר מיד עם קבלת עמדתי – אין מקום לקבוע, כי הוא נהג שלא כהלכה. כוונתו, כך אני למד, הייתה רצויה. לא כך – בחירתו לשמש כבורר.

9. עמדתי העקרונית בעניין שונה מן העמדה שהביע השופט (בדימוס) בהחלטותיו ובמעשיו. הדין וההיגיון מחייבים הפרדה ברורה בין מלאכת השיפוט לבין העיסוק בגישור או בבוררות. בהחלטתי מספר 187/14 עמדתי על טשטוש הגבולות הבלתי ראוי בין שיפוט לגישור. על הצורך בהפרדה בין שיפוט לבוררות עמד בית המשפט העליון בבג"ץ 8638/03. על הצדדים להישמר – כך נפסק – מפני טשטוש גבולות בין מערכת השיפוט הממלכתית לבין מערכות ההכרעה החלופיות הבנויות על הסכמת הצדדים. כך הוא הדין וכך מחייב גם השכל הישר.

10. כללי האתיקה לשופטים, התשס"ז-2007 אוסרים ככלל על שופט מכהן לשמש כבורר. וכך קובע בין היתר לעניין זה כלל 27(ב): "שופט לא ישמש בורר אלא אם כן נקבע הדבר בחוק". חריג לכך נקבע בחוק אשר לתביעה שהוגשה לבית המשפט לתביעות קטנות, כשסעיף 65(א) לחוק בתי המשפט קובע בעניין זה, כי אם "הוגשה תביעה לבית משפט לתביעות קטנות,

רשאי שופט בית המשפט, בהסכמת בעלי הדין, לדון בתביעה כבורר או להעבירה לבורר אחר שהסכים לדון בה בלי לקבל שכר מן הצדדים".

11. ההפרדה הדרושה בין שיפוט לבוררות מוצאת ביטוי גם בסעיף 77 א' לחוק בתי המשפט בו נקבע: כי שופט לא ידון בתיק בו שימש בעבר בורר –

(1א) בלי לגרוע מהוראות סעיף קטן (א), שופט לא ישב בדין בידעו שמתקיים אחד מאלה:

(3) בטרם התמנה לשופט היה השופט מעורב באותו ענין הנדון בהליך שלפניו כבא כוח, כבורר, כמגשר, כעד, כיועץ מקצועי, כמומחה, או בדרך דומה אחרת; (ההדגשות לא במקור-א.ר.)

(וראו גם בסעיף 15 (ב) לכללי האתיקה לשופטים).

12. ככלל, כשם ששופט חייב לפסול עצמו בתיק בו שימש כבורר לפני מינויו, כך יש קושי בפעילותו כבורר בתיק בו היה שופט קודם לבוררות, שכן בשני המצבים עשוי להתקיים ניגוד עניינים. קל וחומר כך מקום בו שופט מרים עצמו בשרוכי נעליו ומקנה לעצמו סמכות לדון, מחוץ למסגרת השיפוטית, בעניין שבא לפניו כשופט. מצב דברים כזה יוצר ניגוד עניינים מובנה גם אם כוונותיו רצויות.

נטילת תפקיד הבורר – ולו גם חינוג אין כסף – עשויה לשמש עילה ללזות שפתיים בדבר היתרון שבניהול בוררות מתוקשרת. גם מראית פני הדברים מחייבת איפוא להימנע מלהיקלע למצב דברים כזה.

13. סעיף 79ב(א) לחוק בתי המשפט קובע עוד: "בית משפט הדן בעניין אזרחי רשאי, בהסכמת בעלי הדין, להעביר עניין שלפניו, כולו או מקצתו, לבוררות, וכן רשאי הוא, בהסכמתם, להגדיר תנאי הבוררות". נמצא איפוא, כי בית משפט (או בית הדין לעבודה) מוסמך "להעביר עניין שלפניו" לבוררות. להעביר לבוררות – ולא למנות עצמו כבורר. שופט אינו יכול להפוך עצמו לבורר בהעדר היתר מפורש לכך בחוק.

14. אכן, שופט יכול לאחר פרישתו לכהן כבורר. תיקים הנדונים בבית המשפט או בבית הדין מועברים תכופות, בהסכמת הצדדים, להידון בבוררות בפני שופטים בדימוס. אלא, שהעברה זו נעשית על ידי מותב בית המשפט או בית הדין אשר דן בתיק, ולא על ידי השופט המתמנה הוא עצמו להיות בורר – והכל בתיק שנדון לפניו כשופט. ההפרדה הנדרשת בין תפקיד השופט לבין העיסוק בבוררות, מונעת משופט לאשר את מינויו שלו כבורר.

15. סוף דבר אני סבור, כי טוב עשה השופט (בדימוס) כשחזר בו מהחלטתו לשמש כבורר לאחר פרישתו. אני מודה לכב' השופט (בדימוס) יוסף חיים שפירא, מבקר המדינה, על פנייתו שהציפה נושא עקרוני חשוב. עם מתן החלטה זו מסתיים הטיפול בפנייתו.

תמצית החלטה (מספרנו 237/15, שלום)

"העברת" סמכותו של שופט לרשם בכיר

תקציר: הנציב קבע בהחלטה בתלונה, כי הנוהג הקיים בתיקים שעניינם נזקי גוף לפי חוק הפיצויים לנפגעי תאונות דרכים, התשל"ה – 1975, לפיו רשם בכיר בבית משפט שלום מורה לצדדים להגיש לו תחשיבי נזק וגם מציע "הצעה" לסיום תיק בפשרה עומד בניגוד להוראת סעיף 85א(ב)(1) לחוק בתי המשפט [נוסח משולב], התשמ"ד – 1984 לפיו רשם בכיר אינו מוסמך לדון בתובענה לפיצויים בשל נזקי גוף. אין בקיומם של נתונים המצביעים על "יעילות" של המתווה הנוהג כדי לרפא פגם מהותי של העדר סמכות, ותלונה בקשר לכך נמצאה מוצדקת.

1. עורך דין המייצג צדדים בתיקי נזקי גוף, בכללם תיקים בבית משפט שלום שעניינם נזקי גוף לפי חוק הפיצויים לנפגעי תאונות דרכים, התשל"ה – 1975 (להלן – חוק הפיצויים), הליון על נוהג הנוהג באותו בית משפט על פיו רשם בכיר מורה לצדדים להגיש לו תחשיבי נזק ולאחר מכן מציע "הצעה" לסיום התיק בפשרה. לטענתו, מתן הצעה ע"י הרשם הבכיר מהווה חריגה מסמכות ועל כך נסבה התלונה.

2. את הטענה מבסס המתלונן על מספר נימוקים. ראשית, בסעיף 85א(ב)(1) לחוק בתי המשפט [נוסח משולב], התשמ"ד – 1984 נקבע במפורש, כי רשם בכיר אינו רשאי לדון בתובענה לפיצויים בשל נזקי גוף לרבות בתובענה שעילתה בחוק הפיצויים (בקשר לכך מעיר המתלונן, כי אינו נדרש לשאלת התוקף של תקנה 7 לתקנות פיצויים לנפגעי תאונות דרכים (מומחים), התשמ"ז – 1986, לפיה רשם מוסמך למנות מומחים, נוכח ההוראה בחקיקה ראשית – סעיף 85א(ב)(1) לחוק בתי המשפט. זאת מאחר שהתלונה לא נסבה על מינוי מומחים).

שנית, על פי תקנה 140 לתקנות סדר הדין האזרחי, התשמ"ד – 1984, קיום קדם-משפט נועד, בין היתר, "כדי לברר אם יש מקום לפשרה בין בעלי הדין", אולם קיום קדם-משפט הוא רק בפני שופט או רשם שהוא שופט כאמור בתקנה. נוסף על הוראות אלה, מוסיף המתלונן וטוען, כי הצדדים אינם מוסמכים למנות רשם להכריע על דרך פשרה על פי סעיף 79א לחוק בתי המשפט, שכן לפי סעיף זה "בית המשפט הדן בעניין אזרחי, רשאי, בהסכמת בעלי הדין, לפסוק בעניין שלפניו, כולו או מקצתו בדרך של פשרה", ואילו רשם בכיר אינו מוסמך לדון בתובענות שעילתן בחוק הפיצויים, כך שאינו יכול להישען על הסכמת הצדדים, בין במפורש

ובין בשתיקה. בהקשר לכך מוסיף המתלונן, כי בפועל הסכמת הצדדים כלל לא מתבקשת בתיקים שנדרשים לפי חוק הפיצויים, שכן הרשם הבכיר לא מבקש הסכמה אלא נותן למעשה צו כופה למתן תחשיבי נזק בלי לסייג צו זה בכך שמדובר בהחלטה שעל פיה כל צד יכול להודיע שאין רצונו בכך. בעניין זה סבור הוא, שגם אם מוסמך היה הרשם הבכיר להציע הצעת פשרה, חובה הייתה מוטלת עליו להודיע בהחלטה כי צד רשאי להודיע שאין ברצונו להתייחס להצעה. אם הכוונה בהחלטה היתה להסתמך על הסכמה שבשתיקה, כך ממשיך וטוען המתלונן, ספק אם יש לה תוקף לאור סעיף 6(ב) וסעיף 61(ב) לחוק החוזים (חלק כללי), התשל"ג – 1973.

לדברי המתלונן, אין בהסכמה של הצדדים כדי לרפא את הפגם שבהעדר סמכות לרשם הבכיר. בקשר לכך הוא מפנה לבג"ץ 8638/03 סימה אמיר נ' בית הדין הרבני הגדול בירושלים (פורסם בנבו) ולהחלטת הנציבות בתלונה מס' 187/14 לגבי הליך של גישור בבית משפט לענייני משפחה (פורסם באתר הנציבות כתמצית החלטה מיום 23.7.14). גם בשיקולי כדאיות של המתווה הנוהג אין לדעתו כדי להועיל בריפוי העדר הסמכות.

3. בתגובה לתלונה השיב נשיאו של אותו בית משפט כי וועדה שמונתה בשעתו המליצה, משיקולי יעילות, כי בתיקי נזיקין, בהם לכל שופט יש מצבת תיקים גבוהה ומדובר גם בתיקים הדורשים החלטות רבות, שחלק גדול מהן הוא טכני, יטופלו שלביו הראשונים של הדיון בידי גורם שאינו השופט. בהקשר זה דובר אף על העברת חלק מהטיפול לעוזרים משפטיים. על רקע זה הוקם "פיילוט" ניסיוני בבית המשפט, ונוכח הצלחתו הוא הורחב כך שהרשם ייתן במסגרת סמכויותיו גם הצעות פשרה.

4. הנציב ציין בהחלטתו, כי אינו נכנס לשאלת התועלת שבפיצול הדיון בין גורמים שונים. שכן, אין בשאלה זו כדי להשליך על השאלה אם החוק מופר אם לאו. הצעות ייעול, ככל שהן רצויות, צריך שיעברו במסגרת הדין. אין בתוצאות המועילות כדי להכשיר הפרה מפורשת של דין. בנוסף, "הסמכת" עוזרים משפטיים לחתום על צווים שיפוטיים (אם אכן קיים נוהג כזה) מדגימה איסור זה ובוודאי שאין בהסמכה חסרת סמכות שכזו כדי להכשיר חוסר סמכות של רשם בכיר. כיוון שהתלונה לא נוגעת בסמכות השיפוטית שהוענקה למי שאינם שופטים (עוזרים משפטיים), לא נדרש הנציב לעניין זה, אולם הוא ציין כי האמירה לפיה עוזרים משפטיים מצווים על הצדדים כדבר שבשגרה להגיש תחשיבי נזק תמוהה, אם לא למעלה מזה. כמוה גם ההתייחסות לעניין כאל "הודעה טכנית".

5. הנציב לא מצא בתשובת הנשיא או בהחלטת הרשם בבקשה שהגיש המתלונן ובה העלה את שטען בתלונה, מענה לשאלתו העקרונית של המתלונן, מניין סמכותו של רשם בכיר להציע הצעת פשרה בתובענות שעילתן בחוק הפיצויים.

סעיף 85א לחוק בתי המשפט, המתווה את סמכויותיו של הרשם הבכיר, קובע:

(א) רשם בכיר רשאי לדון ולהחליט בתובענה אזרחית שסכום התובענה או שווי הנושא במועד הגשת התובענה אינו עולה על 75,000 ₪...

(ב) על אף הוראות סעיף קטן (א), רשם בכיר לא יהיה רשאי לדון באלה:

(1) תובענה לפיצויים בשל נזקי גוף או תובענה לשיפוי או לפצוי על תשלומי פנסיה, תגמולים וכל הוצאה אחרת ששולמו או שישולמו בשל נזקי גוף, לרבות תובענה שעילתה בחוק פיצויים לנפגעי תאונות דרכים, התשל"ה – 1975;

(2) "...".

המחוקק, אם כן, גילה את עמדתו המפורשת ואת מצוותו יש לקיים. הרשם הבכיר אינו רשאי לדון בתובענה לפיצויים בשל נזקי גוף, וממילא אינו יכול להעריך את נכונותה ואת שוויה ואין הוא רשאי להציע הצעות פשרה ולהביע דעתו בדבר חישוב הפיצויים. הוראת סעיף 85א(ב)(1) הנ"ל מוציאה מגדר סמכותו העניינית תובענות הסומכות על עילות מסוימות. אין הוא רשאי לדון בהן – כך מורה החוק. אין לסטות מן החוק גם לא במסגרת "פיילוט".

קיומו של "פיילוט" כזה או אחר, כמו גם קיומם של נתונים המצביעים על "יעילות" של המתווה הנוהג אינם יכולים לרפא פגם מהותי של העדר סמכות. טענתו של המתלונן בקשר לכך, היא, לפיכך, מוצדקת.

התוצאה היא, כי התלונה נמצאה מוצדקת עקרונית. כיוון שהרשם-הנילון פעל על פי הנחיות שניתנו לו ע"י הנשיא נדחית התלונה עליו.

תמצית החלטה (מספרנו 717/14, שלום)

פרקטיקה נוהגת והוראת מנ"ת אינם יכולים לגבור על הוראות
הדין אשר לתיקים הנדונים בסדר דין מהיר

תקציר: בירורה של תלונה העלה, כי בית המשפט פעל שלא לפי הוראות הדין אשר לתיקים הנדונים בסדר דין מהיר. הנציב מצא את התלונה מוצדקת מבחינה מערכתית. מצב בו במשך תקופה ארוכה פועלים בתי המשפט תוך סטייה גורפת מהכללים שנקבעו בדין לשם בירור תביעות בסדר דין מהיר והם מתירים השמעת עדויות בניגוד ברור להוראות התקנות – אינו תקין. התעלמות גורפת מן התקנות גורעת ממעמדו הנורמטיבי של מתקין התקנות ומתריסה כנגד כיבוד הוראות הדין. ככל

ש"פרקטיקה נוהגת" מוכחת כמועילה, צודקת ויעילה, כהשקפת השופטים והמחלקה לניהול תיקים, כי אז ראוי ליזום את תיקון התקנות. עד אז יש לכבדן.

1. המתלונן, עורך דין, הגיש תביעה בסדר דין מהיר לאחר שרכבו נפגע על ידי רכבו של הנתבע והתיק נשמע בבית משפט השלום. בתלונתו ציין, כי למרות שמדובר בתביעה שהוגשה בסדר דין מהיר, התעלם כב' השופט שדן בתיק מתקנה 214 ג' לתקנות סדר הדין האזרחי, התשמ"ד-1984 (להלן התקנות), הקובעת שעל נתבע להגיש יחד עם כתב הגנתו תצהיר המאמת את העובדות הנטענות בו. על פי הנטען, כב' השופט התעלם גם מהוראת תקנה 214 ט' הקובעת, כי על העדים להגיש תצהירי עדות ראשית 45 ימים לאחר הגשת כתב ההגנה האחרון וכי לתצהירים יצורפו המסמכים שעליהם מסתמך הנתבע ועדיו. המתלונן מטעים, כי המטרה של ההליך בסדר דין מהיר היא "שהכול ידוע מראש עם הגשת כתבי הטענות, או לכל המאוחר 45 ימים לאחר הגשת כתב ההגנה האחרון". עוד הוא מוסיף, כי תקנה 214 ט(ג), מחמירה וקובעת, כי תצהיר עד שלא הוגש במועד, נדרש בית המשפט לטעמים מיוחדים כדי להתיר את הגשתו. אולם, גם בתקנה זו לא נקבע שניתן להעיד את העד ללא תצהירו. בנוסף, כך הוא מציין, לא רק שלא הוגש תצהיר מטעם הנתבע ולא הוגשו מסמכים מטעמו (לפי תקנה 214 ח), אף לא הוגש תצהיר עשוי על ידי העדה מטעמו של הנתבע, וכב' השופט לא נימק כלל את טעמיו המיוחדים להתרת העדות חרף העדר התצהיר וחרף התנגדות המתלונן. לדבריו, כב' השופט הסביר במהלך הדיון, מבלי שהדבר צוין בפרוטוקול, שכך הוא נוהג בכל "תיקי תאונות פח", קרי, שהוא מתיר לבעלי הדין להעלות עדים לדוכן העדים, וחוקר אותם בעצמו. כך גם נהג במקרה זה. לטענת המתלונן, כב' השופט החליט להתעלם מהתקנות באופן גורף תוך שפגע בזכותו של המתלונן לדעת במועד את פרטי ההגנה כנגד תביעתו. המתלונן מדגיש, כי ההליך במקרה שלפנינו הסתיים בפסק דין לטובתו כך שאינו יכול להתלונן על התנהלות כב' השופט במסגרת ערעור.

2. כב' השופט הבהיר בתגובתו, כי תביעות מסוגה של התביעה הנ"ל מוגדרת במערכת "נט-המשפט" כתביעת "נזקי רכב (פח לפח)". רובם המכריע של תביעות אלו אינו עולה על סך של 75,000 ₪ ולכן מוגשות הן בהליך לפי סדר דין מהיר וחלות עליהן הוראות פרק טז'1 לתקנות, אשר קובעות בין היתר את דרכי הגשת תצהירי עדות ראשית (תקנה 214 ט'(א)). לדבריו: "במהלך השנים האחרונות התפתחה פרקטיקה הנהוגה בכל בתי משפט השלום, לפיה תיקים מסוג זה מתבררים כבר בדיון הראשון, באופן שבו בית המשפט שומע את הנהגים המעורבים. כך התפתח מסלול לדיון מהיר, זול ונוח בסוג זה של הליכים, לטובת האינטרס של כל הצדדים המעורבים. כך גם ההליך מסתיים בדרך כלל לאחר ישיבה אחת". לדבריו, על מנת לאפשר את ההליך במתכונת הזו, נשלחת הודעה מוקדמת לצדדים על ידי המנ"ת [המרכז לניהול תיקים] וכך נעשה גם בתיק זה. לצדדים נשלחה מטעם המנ"ת הודעה כדלקמן:

1. בהתאם להחלטת כב' סגנית הנשיאה, התיק נקבע לישיבה מקדמית, בה יישמעו הנהגים והעדים לקרות האירוע, וזאת ליום ... (ההדגשה לא במקור).

3. לדברי כב' השופט, מידי שנה מוגשות אלפי תובענות מסוג "נזקי רכב (פח לפח)". ברובם של המקרים מדובר בתיקים פשוטים הניתנים לשמיעה במקשה אחת וניתן בהם פסק דין מיד לאחר שמיעת העדים, בדיוק כפי שאירע בתיק הנ"ל. שמיעת התיקים הללו בשתי ישיבות, מקדמית והוכחות, תיצור לדעתו עומס עצום וכפול על בתי משפט השלום ונזק רב ייגרם. התיק הנדון, התנהל בפורמט האמור, כך הוא מבהיר, כמו יתר התיקים באותו היום. הצדדים שיתפו פעולה עם הנוהל באופן שאיפשר את שמיעת העדויות כבר בישיבה הראשונה. "בהתאם לכך אף נשמעה עדות ראשית של המתלונן עצמו, אשר לא ראה לנכון להביע התנגדות כלשהיא באותה עת". רק עם תום עדותו, כך מציין כב' השופט, מצא המתלונן לנכון להתנגד לשמיעת עדותו של הנתבע ובהמשך לשמיעת עדותה של העדה מטעם הנתבע בהיעדר תצהיר מטעמם. כל זאת כאשר כאמור המתלונן עצמו מסר את עדותו הראשית בעדות בעל פה.

4. ניתן להבין את התרעומת של המתלונן אשר הגיש תביעה בסדר דין מהיר, וציפה שתביעתו תידון בהתאם לכללים הנקובים בתקנות, בעוד אשר שבפועל נוהל הדיון תוך שבית המשפט מתעלם מתקנות סדר הדיון.

יחד עם זאת, כב' השופט פעל במקרה זה בהתאם להחלטת כב' סגן הנשיאה כפי שפורטה בהודעת המנ"ת. התרעומת אינה יכולה להתמקד, איפוא, בשופט הנילון והיא מופנית בפועל, בנסיבות אלה, כנגד "הפרקטיקה" שהתפתחה. תרעומת זו בדין יסודה:

במקום בו נקבעו כללים בדין לבירור תביעות בסדר דין מהיר ומקום בו מחליטים להחיל כגרסת השופט בכל בתי המשפט בארץ "פרקטיקה חדשה", אשר אינה עולה בקנה אחד עם הוראות הדין, והיא מיושמת באופן גורף (להבדיל מנסיבות מיוחדות המקימות טעמים מיוחדים לסטות מן ההוראות) על אלפי תובענות מסוג "נזקי רכב (פח לפח)", מן הראוי, כי הפרקטיקה החדשה תעוגן בדבר חקיקה מתאים. מצב בו במשך תקופה ארוכה פועלים בתי המשפט בהסתמך על הודעת מנ"ת, תוך סטייה גורפת מהכללים שנקבעו בדין לשם בירור תביעות בסדר דין מהיר והם מתירים השמעת עדויות בניגוד ברור להוראות התקנות – אינו תקין. "הפרקטיקה" עושה פלסתר את הוראת פרק ט"ז 1 לתקנות ובמיוחד את הוראות התקנות 214ג', 214ט' (ג) ו-214 יד' (ב). התעלמות גורפת מן התקנות גורעת ממעמדו הנורמטיבי של מתקין התקנות ומתריסה כנגד כיבוד הוראות הדין. הוראות המנ"ת, עם כל הכבוד הראוי להן, אינן עומדות מבחינה נורמטיבית מעל לחקיקת המשנה. המחלקה לניהול תיקים חייבת להתאים עצמה לדין ולא להגמיש את הדין לצרכיה. חומרה מיוחדת קיימת בעובדה שההנחיות שהנפיקה המנ"ת זכו לגיבוי שיפוטי.

אם אכן "הפרקטיקה הנוהגת" מוכחת כמועילה, צודקת ויעילה, כהשקפת השופטים והמנ"ת, ראוי ליזום את תיקון התקנות. עד אז יש לכבדן.

5. התלונה על כב' השופט נדחית, שכן הוא נהג על פי ההנחיות שנתנו לו. הליקוי הוא מערכתי.

מכח הוראת סעיף 22(ב) לחוק נציב תלונות הציבור על שופטים, התשס"ב-2002, מתבקשים מנהל בתי המשפט ונשיאת בית משפט השלום במחוז להודיע בתוך זמן סביר על הצעדים שנקטו לתיקון הליקוי.

תמצית החלטה (מספרנו 752/14, ארצי לעבודה)

בעיה מערכתית ביומנו של בית הדין הארצי לעבודה

תקציר: התלונה העלתה בעיה מערכתית הקיימת ביומנו של בית הדין הארצי לעבודה, בכל הנוגע לקביעת ערעורים לשמיעה. עניינו של המתלונן נפתר בעקבות הגשת התלונה אך הנציב הוסיף והעיר בעניין זה, כי שיהוי בכירור של מחלוקת משפטית עשוי לגרום אי-צדק דיוני.

1. ראשיתה של התלונה בפניית ב"כ המתלונן למבקר המדינה, לנשיא בית המשפט העליון ולנשיא בית הדין הארצי לעבודה, כשבעקבות העברת החומר ממבקר המדינה לנציב הגיש המתלונן גם תלונה לנציבות.

2. עניינה של התלונה בפסק דין שניתן לטובת המתלונן ביום 28.1.14 בבית הדין האזורי לעבודה בו חוייבה המעבידה לשלם לו סך של 320,000 ₪. ערעור וערעור שכנגד על פסק הדין הוגשו לבית הדין הארצי לעבודה ובקשת המעבידה לעיכוב ביצוע פסק הדין התקבלה באופן חלקי. ביום 17.7.14 נתן נשיא בית הדין הארצי לעבודה, השופט יגאל פליטמן, החלטה על הגשת סיכומים וקבע ישיבה להשלמת טיעונים, בעל פה, ליום 5.9.16. המתלונן הגיש בקשה להקדמת הדיון, בה הטעים, כי המעבידה מנסה להיבנות מקשייו הכלכליים ומההחמרה הניכרת שחלה במצבו הבריאותי כדי להשיג שיפור משמעותי וויתור מצדו על הכספים שנפסקו לטובתו בבית הדין האזורי. המעבידה סומכת, לדעתו, על העובדה שהערעורים נקבעו לשמיעה לעוד כשנתיים ימים ועל כך שההליכים יימשכו תקופה ארוכה. הבקשה נדחתה בהחלטת רשם בית הדין מיום 2.9.14, לפיה יומנו של בית הדין אינו מאפשר את הקדמת הדיון בשלב זה.

3. לפנייתו של ב"כ המתלונן הנזכרת בסעיף 1 לעיל השיב הנשיא פליטמן ביום 3.11.14 כדלקמן: "במענה למכתבך בו הינך מלין, כללית על המועד הרחוק בהם (צ"ל: בן) נקבעים ערעורים בבית הדין הארצי; הריני להשיבך, כי אנו ערים לכך ולתחושת עיניו הדין הנגרמת לצדדים, ומשום כך אנו עושים כמיטב יכולתנו לקצר את זמני קביעת התיקים ומקווים שפועלנו ישא פרי. באשר לעניינו הפרטי של מרשך [המתלונן], אין מקום בפנייתך זו אלי שאתערב בהחלטת הרשם".

4. בתלונתו לנציבות הטעים ב"כ המתלונן כי נוכח לדעת, לדבריו שלא בפעם הראשונה, כי האזרח הפשוט מאבד את האמון שהוא רוחש למערכת המשפטית עקב משך זמן הניהול

המשפטי בתיקים שונים. משיחות שערך עם עמיתיו למקצוע, גילה, לדבריו, כי מדובר בתופעה רחבה ובייאוש אדיר שיש לעורכי הדין מערכאת בית הדין הארצי לעבודה עקב עינוי הדין הנגרם לבעלי הדין. מצב בו מחד זוכה עובד בתביעתו, אך מנגד אינו יכול לראות את פירות זכייתו במשך שנים, מוביל לטעמו לתופעה בזויה ובלתי רצויה של סחיטה מצדו של המעביד, הדורש מהעובד לוותר על חלק ניכר מזכייטו ולהגיע עמו לפשרה, שאם לא כן יגרור אותו בהליכי ערעור שיימשכו שנים. לעובד, החלש לעומת המעביד עתיר האמצעים, אין כוח, רצון ויכולת כלכלית, כך הוא מטעים, להתמודד עם הוצאות ניכרות של ניהול ערעור בערכאה שיפוטית נוספת, במיוחד כשהוא מודע להתמשכות ההליכים הארוכה. לדעת ב"כ המתלונן, כדאי ורצוי להעביר את זעקת העובד לרשות המחוקקת.

5. הנשיא פליטמן הודיע לנציבות ביום 1.1.15, כי פנה בשנית לרשם כדי לבחון הקדמת הדיון בעניינו של המתלונן נוכח מצבו הרפואי ויומן בית הדין. ביום 24.12.14 קבע הרשם, כי התפנה מועד ביומן בית הדין ובשים לב למצבו הרפואי של המתלונן, יוקדם הדיון ליום 14.10.15 ויעודכנו המועדים להגשת סיכומים.

6. תוצאת מאמציו של ב"כ המתלונן היתה הקדמת הדיון בעניין מרשו, ולו גם בפרק זמן מסוים.

נותרת בעינה, עם זאת, הבעיה המערכתית המוצאת ביטוי ביומנו של בית הדין הארצי לעבודה. הצדק, אפוא, עם המתלונן בעניין זה, כי השיהוי בכירור המחלוקת המשפטית עשוי לגרום אי-צדק דיוני.

תמצית החלטה (מספרנו 706/15, שלום)

מינוי יושב ראש לוועדת ערעורים שתוקף מינויו פג

תקציר: ראוי למנות מוקדם ככל האפשר יושב ראש לוועדת הערעורים לפי חוק תשלום קצבאות לחיילי המילואים ולבני משפחותיהם, התשס"ב-2002, שמינויו פג, על מנת לקדם את ההליכים מה גם, משמדובר במעורבים שהינם אנשים באים בימים ולא ניתן להשהות את הטיפול בעניינם משך זמן ארוך.

1. מתלונן הלן על ערעור שהגיש לוועדת הערעורים לפי חוק תשלום קצבאות לחיילי המילואים ולבני משפחותיהם, התשס"ב-2002, שבבית משפט השלום, בגין החלטת הממונה הדוחה את בקשתו לתשלום מענק הוני כשאריו של חייל מילואים שניספה.

2. מן התלונה עולה, כי בחודש אוגוסט 2015 הודיע למתלונן השופט שמונה לשבת כיו"ר וועדת הערעורים כי פג תוקף מינויו ומשכך אין הוא מוסמך עוד ליתן החלטות בתיק.

3. בתלונתו מלין המתלונן על התמשכות הליכים בעניינו. לדבריו, בקשתו לתשלום מענק הוני כשאריו של חייל מילואים שניספה הוגשה עוד בשנת 2012. הבקשה נדחתה על ידי הממונה על תשלום קצבאות המילואים ומאז חלפו למעלה משלוש שנים והתחלפו שלושה מותבים. למיטב ידיעתו קיימות עוד כשלוש תביעות דומות כאשר רק באחת מהן ניתן פסק דין.

4. בתגובתו לתלונה מסר נשיא בתי משפט השלום באותו מחוז, כי מינויו של השופט ששימש יושב ראש הוועדה אכן הסתיים. הנהלת בתי המשפט ובעיקר משרד המשפטים פועלים על מנת לאייש את תפקיד יושב ראש הוועדה, כשעל פי פרשנותם החוק אינו מחייב, כי בראשות הוועדה יעמוד שופט דווקא. לפיכך התבקש בית המשפט לעכב את ההליכים בשישה תיקים בהם טיפלה הוועדה. סוגיית העיכוב במינוי יושב ראש חדש לוועדה הובאה פעמיים בפני הנהלת בתי המשפט ואף כי עמדתה התבקשה בהקדם האפשרי נמסר, כי הנושא עדיין בטיפול משרד המשפטים וטרם ניתנה החלטה שתאפשר מוצא.

5. בתגובתו לתלונה פירט השופט את קורות התיק ומסר, כי הוא מונה לתפקיד יושב ראש וועדת הערעורים למשך חצי שנה. תוקף מינויו תם אמנם אך נוכח גילם המתקדם של המערערים, הוא המשיך לעקוב אחר התקדמות בדיקת הממונה ודרש ממנו דיווחים. עם זאת, לא היה בידו ליתן החלטה אוסרטיבית ולמרבית הצער, לא מונה בינתיים מותב חדש לוועדה. הוסיף השופט: לבי עם המתלונן.

6. מן החומר שבפנינו, הכולל את תגובת הנשיא והשופט עולה, כי דין התלונה להידחות, בכל הנוגע לשופט או לבית המשפט.

עם זאת מעיר הנציב, כי ראוי למנות מוקדם ככל האפשר יושב ראש לוועדת הערעורים ולסיים את הדיון בעניינו של המתלונן והמערערים הנוספים, בין אם יהא זה שופט ובין אם אכן ניתן למנות לתפקיד זה גורם אחר, נושא שאין הנציב מוסמך להביע בו עמדה. בעניין זה אין לנציב אלא לשוב ולהפנות לאמור באחת ההחלטות שנתן השופט בה ציין, כי מדובר בהליכים אשר המערערים בהם הינם אנשים באים בימים וכי לא ניתן להשהות את הטיפול בעניינם משך זמן ארוך.

הנציב מטעים, כי תסכולו של המתלונן בנסיבות אלה מוכן. התלונה נמצאה מוצדקת איפוא במובן המערכתי.

תשומת לב שרת המשפטים לאמור בהחלטה זו.

תמצית החלטה (מספרנו 599/15, מחוזי)

פרסום הכרעת דין וגזר דין בכלי התקשורת טרם שמיעת טיעונים לעונש

תקציר: בירור תלונה העלה, כי בשל טעות מצד דוברות בתי המשפט פורסמו בכלי התקשורת הכרעת דין וגזר דין בעניינו של נאשם ברצח טרם השמעתם בבית המשפט. מקורה של התקלה בכך, שהמסמך שנצפה על-ידי הדוברות הכיל חתימה גרפית (סרוקה) של השופטים, ולכן סברה הדוברות בטעות שההחלטה כבר הושמעה לבעלי הדין. בדיועבר התברר, כי הפרוטוקול לא היה חתום בחתימה אלקטרונית, שהיא החתימה היוצרת במערכת נט המשפט את פסק הדין. עוד התברר כי בגזר הדין "שתול" "טקסט אוטומטי", אשר משמש את הרכב השופטים כ"תבנית" ראשונית לכתיבת גזרי דין בתיקי רצח. ב"טקסט האוטומטי" מופיע עונש מאסר העולם, כשבצדו גם סכום הפיצוי המקסימלי כקבוע בחוק. התלונה על הרכב השופטים נדחתה, אך התלונה נמצאה מוצדקת מבחינה מערכתית. הנציב קבע, כי יש צורך בקביעת כללים והנחיות למניעת הישנותם של מקרים דומים בעתיד, וכי יש ליתן את הדעת לנוסח המילולי של "טקסטים אוטומטיים" ולאופן השימוש בהם. נוכח הצורך בתיקון הליקוי ועל פי סעיף 22(ב) לחוק נציב תלונות הציבור על שופטים, התשס"ב – 2002, התבקש מנהל בתי המשפט לעדכן את הנציב אשר ללקחים שהופקו למניעת תקלה דומה בעתיד ולפעולות שנעשו לשם הטמעתם בקרב הגורמים הרלבנטיים.

1. טרם התכנס הרכב השופטים שדן בעניינו של נאשם ברצח וטרם שמיעת הטיעונים לעונש, פורסמו בכלי התקשורת כתבות ובהן פירוט הכרעת הדין וגזר הדין. ב"כ הנאשם הודיע לבית המשפט, שלא לפרוטוקול, כי "מסתובבות הודעות בתקשורת" אודות תמצית הכרעת הדין וגזר הדין. בית המשפט השיב כי מדובר בתקלה ואין הוא אחראי לכך.

2. בתגובתם לתלונה מסרו השופטים, כי אינם יודעים מי העביר לדוברות את הכרעת הדין וגזר הדין, וממילא אינם יודעים מתי הועברו מסמכים אלו. למיטב ידיעתם, הדוברות היא זו שביזמתה נכנסה למערכת 'נט-המשפט' והעבירה מסמכים אלו לתקשורת, טרם חתימתם וטרם עריכתם. גזר הדין נכתב על ידם רק לאחר שנשמעו הטיעונים לעונש, ולאחר מכן נחתם. אשר לגזר הדין מסרו השופטים, כי מדובר ב"טקסט אוטומטי", אשר משמש אותם כ"תבנית" ראשונית לכתיבת גזרי דין בתיקי רצח, בהם עונש מאסר העולם הוא חובה. ב"טקסט האוטומטי" אכן הופיע עונש מאסר העולם, כשבצדו גם סכום הפיצוי המקסימלי כקבוע בחוק. אולם אין בתבנית יותר מאשר כוונה לייעל את הכתיבה ולשמש בסיס וטיטה, לרבות בהינתן שעונש החובה הקבוע בחוק הוא מאסר עולם. אם טוען נאשם להפחתה בעונש, בגדרו של סעיף 300א' לחוק העונשין, התשל"ז – 1977, התבנית מתיירת ולכן נמחקת. במקרה דנן שמעו השופטים בקשב רב את טיעוני הצדדים, יצאו ללשכה, כתבו את גזר הדין, שבו לאולם והקריאו אותו ולאחר מכן חתמו עליו.

3. בתגובתם (המשותפת) של מנהל בתי המשפט ודוברות בתי המשפט נאמר כי מי מטעם הדוברות בדק במערכת 'נט המשפט' אם ניתן כבר פסק הדין. באותה עת הופיע המסמך

בתיק האלקטרוני בתיקיית 'פרוטוקולים' כאשר מופיעות על גביו חתימות השופטים. לאחר הבדיקה כאמור, וכחצי שעה לאחר מועד ההשמעה המתוכנן, הפיצה הדוברות את המסמך לכלי התקשורת. מיד בסמוך לכך, משהוברר כי פסק הדין טרם הושמע, יצרה הדוברות קשר עם הכתבים ומסרה להם, כי אין לפרסם את המסמך שהופץ. עוד נמסר, כי מקורה של התקלה במקרה שבנדון הוא בכך שהמסמך שנצפה על-ידי הדוברות הכיל חתימה גרפית (סרוקה) של השופטים, ולכן סברה הדוברות בטעות, שהחלטה שבמסמך כבר הושמעה לבעלי הדין. בדיעבד התברר, כי הפרוטוקול לא היה חתום בחתימה אלקטרונית, שהיא החתימה היוצרת במערכת "נט המשפט" את פסק הדין (פרוטוקול הדיון נחתם שעה קלה לאחר הדיון). באותו אופן שובץ גם גזר הדין בתיקיית 'פרוטוקולים', והדוברות טעתה לחשוב כי זהו אכן גזר הדין הסופי. בדיעבד מה שקרה הוא, שההרכב התבקש לבחון את סוגיית הפיצויים למשפחת הקורבן, ועל כן התקיים דיון באולם שבעקבותיו נכנס ההרכב ללשכה וכתב גזר דין מלא, והוא זה שפורסם בסופו של יום. מדובר בתקלה נדירה וחריגה, והנהלת בתי המשפט הודיעה כי תפעל להפקת לקחים למניעת פרסומו של פסק דין על-ידי הדוברות טרם נחתם סופית על-ידי בית המשפט.

4. המסקנה היא, כי לא שופטי ההרכב או מי מהם, כנטען בתלונה, העביר את הכרעת הדין ואת גזר הדין לכלי התקשורת לפני השמעת פסק הדין. מנהל בתי המשפט והדוברות מסרו בתגובתם, כי העברת פסק הדין לתקשורת מקורה בטעות של מי מהדוברות אשר סבר, כי מאחר שבפסק הדין מופיעות חתימות גרפיות של השופטים הוא כבר הושמע לבעלי הדין. אלא שהחתימה על המסמכים שנצפו ע"י מי מהדוברות הייתה חתימה גרפית של השופטים (שהיא חתימה סרוקה מראש), להבדיל מחתימה אלקטרונית שהיא החתימה היוצרת ב"נט-המשפט" את פסק הדין הסופי.

5. אין זהו המקרה הראשון של פרסום גזר דין טרם השמעתו (ראו פתח הדברים בגזר הדין בתיק ת"פ (ת"א) מ"י נ' רות לייטנר (פורסם ב"נבו"), שם הביע השופט צערו על כך, ש"בשל תקלה" פורסם גזר הדין קודם להשמעתו).

על היבטי המחשוב הנוגעים לחתימה גרפית ולחתימה אלקטרונית ועל האפשרות להבחין בין שתי החתימות למדנו במסגרת בירורה של תלונה אחרת, אשר ההחלטה בה ניתנה בשנת 2012 ע"י הנציב הקודם (מספרנו 88/12). מהבירור שם נמצאנו למדים, בין היתר, כי ניסיון להפיק פרוטוקול דרך פונקציה בשם 'ישום פרוטוקול' (להבדיל מ'תיקיית פרוטוקולים') ייכשל מקום בו המסמך אינו חתום בחתימה אלקטרונית ותתקבל התראה מהמערכת הממוחשבת שהפרוטוקול טרם נחתם בחתימה אלקטרונית (ראו סעיפים 21, 38-39 להחלטה בתלונה).

כך או כך התוצאה במקרה דנן היא, שמי מטעם הדוברות, שהפיק את פסק הדין, טעה לחשוב שמדובר במסמך הסופי ולא ידע להבחין או לא יכול היה להבחין שאינו חתום בחתימה אלקטרונית/או לא הועלה לאותה "תיקייה ציבורית" שצויינה בתגובתם של מנהל בתי המשפט

והדוברות לאחר שההכרעה נמסרה באולם. הטיפול במניעת הישנותם של מקרים מסוג זה שב וחוזר אם כן לפתחה של הנהלת בתי המשפט.

6. על חשיבותה של מראית פני הצדק אין צורך להכביר מילים. הסברים בדיעבד, טובים ככל שיהיו, אינם יכולים לתקן את הרושם שנוצר בטעות אצל נאשם, באי כוחם של הצדדים והציבור בכללותו בשעה שהכרעת דין וגזר דין מתפרסמים בכלי התקשורת טרם השמעתם, לא כל שכן כשגזר דין מתפרסם בכלי התקשורת קודם להשמעת טיעונים לעונש. הרושם שנוצר הוא כי אין תועלת, לכאורה, בהשמעת טיעונים לעונש שכן העונש קבוע מראש בלא כל קשר לטיעוני הצדדים.

7. גם אם משיקולי יעילות יש מקום לעשות שימוש בטקסט אוטומטי, על הדבר להיעשות בשום שכל ובזהירות, כך שלא ייווצר חלילה הרושם שמסקנות שיפוטיות מתקבלות מראש והחלטות ניתנות על פי נוסחה קבועה. במיוחד כך הוא מקום בו מדובר בעונש משמעותי שגם לדברי השופטים עצמם הוא עשוי להשתנות בעקבות טיעוני הצדדים במקרים הקבועים בחוק. על זאת יש להוסיף כי ההבחנה בין חתימות "גרפיות" סרוקות לבין חתימות "אלקטרוניות" כפי שהיא מתוארת בתגובת מנהל בתי המשפט והדוברות – אינה מובנת מאליה – בוודאי לא לציבור הרחב; מהמקרה דנן עולה כי ההבחנה לא הייתה מובנת כדבעי גם לדוברות ו/או למי מטעמה. על בעייתיות בשימוש ב"טקסט אוטומטי" (אם כי בהקשר אחר) כבר עמדנו בעבר, כשהערנו כי הכיתוב "בדלתיים סגורות" המופיע אוטומטית על גבי פרוטוקול, מופיע לא אחת כשריד מתקיים בדלתיים פתוחות דווקא (ראו דוח נציבות תלונות הציבור על שופטים לשנת 2014, בעמ' 56-57).

8. התלונה על עצם הפרסום המוקדם של הכרעת הדין וגזר הדין טרם שמיעת הטיעונים לעונש היא במקומה. אלא שהאחריות לפרסום המוקדם איננה רובצת לפתחם של השופטים. השופטים לא התירו את הפרסום של הכרעת הדין וגזר הדין, והם סיימו את מלאכתם רק לאחר שמיעת הטיעונים לעונש וחתימתם בחתימה אלקטרונית על המסמך. התלונה המופנית נגד השופטים נדחתה.

התלונה נמצאה מוצדקת מבחינה מערכתית. המערכת כשלה בטיפול בכל הקשור לפרסום הכרעת הדין וגזר הדין. יש צורך בקביעת כללים והנחיות למניעת הישנותם של מקרים דומים בעתיד. כן יש ליתן את הדעת לנוסח המילולי של "טקסטים אוטומטיים" ולאופן השימוש בהם.

נוכח הצורך בתיקון הליקוי ועל פי סעיף 22(ב) לחוק נציב תלונות הציבור על שופטים, התשס"ב – 2002, התבקש מנהל בתי המשפט לעדכן את הנציב אשר ללקחים שהופקו למניעת תקלה דומה בעתיד ולפעולות שנעשו לשם הטמעתם בקרב הגורמים הרלבנטיים.

תמצית החלטה (מספרנו 415/15, מחוזי)

שימוש במונח 'הסדרי ראייה' בפסקי דין

תקציר: תלונה על כך שבית המשפט המחוזי עשה שימוש במונח 'הסדרי ראייה' במסגרת פסק דין. התלונה על הרכב השופטים נדחתה, אולם הנציב הביע דעתו, כי לטעמו יש טעם בבחינה מחודשת של המונח 'הסדרי ראייה', לאור העובדה שלכל אחד מההורים זכות לקשר עם ילדו, ולכל ילד זכות לקשר עם שני הוריו. המונח 'הסדרי ראייה' אינו משקף, על פני הדברים, תפיסה זו, אלא את התפיסה לפיה הילדים נמצאים אצל ההורה המשמורן (בדרך כלל האם), ואילו להורה שאינו משמורן (בדרך כלל האב) יש "הסדרי ראייה" בלבד עם ילדיו. במילים אחרות, המונח מאבחן בין ההורה שהילדים נמצאים עימו לבין ההורה האחר, הזכאי רק לראותם. משרד הרווחה החליף את המונח 'הסדרי ראייה' במונח 'זמני שהות'. תשומת ליבה של שרת המשפטים הופנתה להחלטה זו, כדי שתשקול אם ראוי לפעול לתיקון החקיקה המתאימה.

1. בתלונה שהוגשה לנציבות הלינה מתלוננת על כך שבפסק דין שנתן בית המשפט המחוזי נעשה שימוש במונח "הסדרי ראייה". לטענת המתלוננת, "המונח 'הסדרי ראייה' שייך רק לאסירים בכלא! השימוש במונח 'הסדרי ראייה' בזמנים של קונפליקט, חששות גדולים וחוסר ודאות מקבע תפיסה מעמדית של כל אחד מההורים ביחס לעצמו וביחס לחברו". המתלוננת מציינת עוד, כי משרד הרווחה החליף את המונח 'הסדרי ראייה' במונח 'זמני שהות', וטוענת כי לפי בקשתה נשלחה על ידי הנהלת בתי המשפט הנחיה לכל נשיאי בתי המשפט "לדאוג לכך שיהיה שימוש במונח החדש".

2. פניתי למנהל בתי המשפט כדי שיוודעני, אם אכן נעשתה פניה כאמור מטעמו לנשיאי בתי המשפט. בתגובתו הודיע מנהל בתי המשפט, כי המונח 'הסדרי ראייה' הוא בעל שורשים עמוקים בהליכים בבתי המשפט לענייני משפחה, "ואיש לא מוצא פגם כלשהו בשימוש במונח זה".

3. במכתבה של נשיאת בתי משפט השלום, אשר צורף לתגובתו של מנהל בתי המשפט, כותבת הנשיאה, כי המונח 'הסדרי ראייה', על אף שאינו מופיע בחקיקה, הוא ביטוי שגור בפי הבריות זה שנים ארוכות בנוגע לקשר בין הורה לא משמורן לבין ילדו. לדבריה, "אכן המונח היום קיבל קונוטציה שונה מזו שהיתה לו בעבר, בשל המגמה לדאוג לזכויות כל אחד מההורים לקשר עם ילדו ובנוסף לזכותו של כל ילד קטין לקשר עם כל אחד מהוריו, זכות שמדינת ישראל הכירה בה גם לאור אשרור האמנה לזכויות הילד". כן ציינה הנשיאה, כי המונח 'הסדרי ראייה' "מופיע בעיקר בהסכמים המובאים לאישור בית המשפט, כמעט ואינו מופיע בהחלטות בית המשפט לענייני משפחה, וגם לא בתסקירים כאשר ישנה הכרה בחשיבות הסמנטיקה וקביעת הסדרי שהות של ילד עם כל אחד מהוריו". בסיום מכתבה הציעה הנשיאה, כי לשכת עורכי הדין תירתם לשינוי המונחים בהם משתמשים עורכי הדין, בד בבד עם שינוי הטרימינולוגיה

בהחלטות בית המשפט, "שינוי הבא להדגיש את חשיבות הקשר של כל ילדי ישראל עם שני ההורים".

4. לא מצאתי פגם בכך שבית המשפט המחוזי עשה שימוש במונח 'הסדרי ראייה' בפסק דינו. מדובר במונח שאינו מוסדר בחקיקה, אולם הוא מקובל ושגור זה שנים הן בבתי המשפט לענייני משפחה והן על ידי עורכי הדין העוסקים בנושא.

5. עם זאת, לטעמי יש טעם בבחינה מחודשת של המונח 'הסדרי ראייה'. כפי שציננה הנשיאה, התפיסה הנוהגת היום היא שלכל אחד מההורים זכות לקשר עם ילדו, ולכל ילד זכות לקשר עם שני הוריו. המונח 'הסדרי ראייה' אינו משקף, על פני הדברים, תפיסה זו, אלא את התפיסה לפיה הילדים נמצאים אצל ההורה המשמורן (בדרך כלל האם), ואילו להורה שאינו משמורן (בדרך כלל האב) יש "הסדרי ראייה" בלבד עם ילדיו. במילים אחרות, המונח מאבחן בין ההורה שהילדים נמצאים עימו לבין ההורה האחר, הזכאי רק לראותם.

6. בירורנו העלה עוד, כי הוראה 3.20 לתקנון העבודה הסוציאלית (פורסמה ביום 30.12.14 ותחולתה החל מיום 1.1.15), העוסקת בתפקידו ודרכי עבודתו של עובד סוציאלי לעניין סדרי דין עושה שימוש במונח 'זמני שהות', למשל בסעיף 5.2 הקובע כי בין תפקידיו של עו"ס לעניין סדרי דין נמנים "מתן המלצות אל הערכאה השיפוטית בעניין חלוקת זמני השהות של הקטינים עם כל אחד מהוריו, בהתאם לצרכי הקטינים".

7. אף אני סבור, כי המונח 'זמני שהות', או כל מונח אחר המשקף תפיסה שיוויונית ביחס לתפקידם ומעמדם של שני ההורים בחיי ילדיהם, יתאים יותר לתקופתנו מאשר המונח 'הסדרי ראייה'.

8. התלונה ביחס לכב' השופטים נדחית איפוא.

תשומת ליבה של שרת המשפטים מופנית להחלטה זו, כדי שתשקול אם ראוי לפעול לתיקון החקיקה המתאימה.

תמצית החלטה (מספרנו 688/14, משפחה)

סיור בית ספרי בבית המשפט לענייני משפחה

תקציר: מתלוננת הלינה על כך, שהדיון בעניינה בבית המשפט לענייני משפחה החל באיחור ניכר עקב ביקור בלתי צפוי של כיתת בתה של השופטת באולם הדיונים. בירור התלונה העלה, כי הדיון בעניינה החל באיחור הן בשל קיומו של סיור בית ספרי שתואם מראש והן בשל קיומו של דיון

דחוף בבקשה לצו הגנה על קטינה. התלונה נדחתה אפוא. עם זאת, מצא הנציב להסב את תשומת ליבו של מנהל בתי המשפט לתלונה זו, המלמדת כי הסיורים הנערכים בבית המשפט עשויים לשבש את מהלך יום הדיונים, במיוחד כאשר מדובר בבית המשפט לענייני משפחה, שבו הדיונים נערכים בדלתיים סגורות.

1. מתלוננת שעניינה נדון בבית המשפט לענייני משפחה הלינה על כך, שדיון שנקבע בתיק לשעה 10:00 החל באיחור של 50 דקות עקב ביקור לא צפוי של כיתת בתה של השופטת באולם הדיונים.

2. בתגובתה מסרה השופטת, כי הדיון התעכב בכ-40 דקות לכל היותר. הדיון החל באיחור בשל קיומו של מפגש באולם לתלמידי שכבה ט' של בית ספר בחיפה (שבתה נמנית עליה), וזאת כחלק מפעילות סדירה על פי לוח זמנים קבוע מראש של המרכז ללימודי אזרחות ודמוקרטיה, המנוהל ע"י משרד החינוך בשיתוף הנהלת בית המשפט. סיבה נוספת לכך שהדיון החל באיחור היא שקודם לדיון בתיק נשוא התלונה, התקיים דיון במעמד צד אחד בבקשה דחופה לצו הגנה על קטינה, שהתווסף בבוקר יום הדיונים.

השופטת צירפה לתגובתה מכתב מאת המרכז ללימודי אזרחות ודמוקרטיה בו נאמר, כי אחת הקבוצות בסיור נכנסה לאולמה של השופטת בשעה 10:00 עד לשעה 10:15, וזאת לאחר שהקבוצה המתינה כ-10 דקות עד לסיום הדיון שהתקיים בדלתיים סגורות. לדברי השופטת, המפגש עם תלמידי שכבה ט' נקבע לשעה 09:45, כרבע שעה טרם תחילת הדיון. למיטב זיכרונה, עת החל המפגש בפועל, בעלי הדין טרם הגיעו. לאחר המפגש, על פי שיקול דעתה ובהתאם לחוק ולתקנות, החליטה לקיים את הדיון בבקשה לצו הגנה שהוא במהותו דיון קצר. על פי נתוני מערכת נט המשפט, דיון זה החל בשעה 10:22 והסתיים בשעה 10:37, בעוד שהדיון בעניינה של המתלוננת היה עתיד להימשך למעלה משלוש שעות.

3. בא כוח המתלוננת אישר בתגובתו את דברי השופטת.

4. בירור התלונה העלה אם כן, כי הדיון בעניינה של המתלוננת החל באיחור הן בשל קיומו של סיור בית ספרי שתואם מראש והן בשל קיומו של דיון דחוף בבקשה לצו הגנה על קטינה. הסברה של השופטת באשר לדחיית דיון ההוכחות מקובל עלינו, והדברים משתקפים גם בתגובת בא כוחה של המתלוננת.

5. התלונה נדחתה אפוא.

6. עם זאת, מוצא הנציב להסב את תשומת ליבו של מנהל בתי המשפט לתלונה זו, המלמדת כי הסיורים הנערכים בבית המשפט עשויים לשבש את מהלך יום הדיונים, במיוחד כאשר מדובר בבית המשפט לענייני משפחה, שבו הדיונים נערכים בדלתיים סגורות.

תמצית החלטת (מספרינו 231/15, 35/15, 232/15)

ליקוי מערכתי בכותרות פסקי דין בתובענות בין בני זוג בעניין ילדיהם הקטינים

תקציר: בתלונה נטען, כי ציון שמות קטינים כבעלי דין בכותרת פסקי דין שניתנו בהליכים בין בני זוג בעניין ילדיהם הקטינים אינו כדאי ועומד בניגוד לתקנות סדר הדין האזרחי. בירור מערכתי העלה, כי צפוי להתבצע שינוי במערכת המיחשוב של בתי המשפט באופן שיותאם לתקנות כשבשל זה ניתנה הנחיה למזכירות לבצע את ההתאמות באופן ידני. הנציב הביע תקווה, כי ההתאמות במערכת המיחשוב יתבצעו בהקדם האפשרי.

1. במספר תלונות שהוגשו לנציבות נטען, כי בכותרת פסקי דין שניתנו בהליכים בין בני זוג בעניין ילדיהם הקטינים צוינו ראשי התיבות של שמות הקטינים כבעלי דין. כך, באחד מפסקי הדין צוינו בראש העמוד הראשון שמות הצדדים כדלקמן: "1. ל' ר' 2. ס' ר' (קטין) 3. נ' ר' (קטין) 4. י' ר' (קטין) נגד המשיב". בפסק דין נוסף צוינו שמות הצדדים: "1. ע (קטין) 2. ק (קטינה) 3. פלונית נגד משיב פלוני". בפסק דין שלישי צוינו שמות הצדדים "ס' ר' (קטין) 2. נ' ר' (קטין) 3. י' ר' (קטין) 4. על ידי ---- נגד המשיב".

2. על פי הטענה, ציון שמות הקטינים כבעלי דין עומד בניגוד לתקנות סדר הדין האזרחי (תיקון מס' 3), התשע"ד – 2014, במסגרתן תוקנו תקנה 258ה(א) וטופס 1א26 כדי "שילד לא ישמש כלי במאבקי ההורים, עד כמה שניתן כמובן".

3. ביום 7.7.14 פורסמו ברשומות תקנות סדר הדין האזרחי (תיקון מס' 3), התשע"ד – 2014 (להלן: התקנות). התקנות מתקנות את תקנה 258ה(א) לתקנות סדר הדין האזרחי, התשמ"ד-1984 באופן שבסופה יבוא:

"היתה התובענה בין בני זוג באחד מן העניינים המפורטים בפסקה (2) או (3) שבתקנה 258, בעניין ילדם הקטין, תוגש התובענה לפי טופס 1א26."

נוסחו של טופס 1א26 המופיע בתוספת הראשונה לתקנות הוא:

"טופס 1א26 (תקנה 258ה(א))

"בבית המשפט לענייני משפחה ... ב ...

תיק עיקרי

תיק מס'

לפני כב' השופט

בן הזוג התובע/המבקש ...

נגד

בן הזוג הנתבע/המשיב

מהות התובענה ...

בעניין הילד

מעמדו של התובע בעניין הילד

לפי תקנה 3 לתקנות, תוקפן של התקנות 30 ימים מיום פרסומן.

4. מאחר שהתלונות העלו עניין מערכתי ולא טענה בדבר התנהגות שופט מסוים, התבקשה הנהלת בתי המשפט להתייחס לנושא ולבדוק, אם ניתן לערוך את ההתאמות הנדרשות במערכת "נט המשפט".

5. הלשכה המשפטית של הנהלת בתי המשפט הודיעה לנציב, כי "בקרב צפוי להיכנס שיפור מחשובי במערכת המיחשובית של בתי המשפט כך שהמערכת המיחשובית תתואם לתקנות סדר הדין האזרחי... עד להטמעת השיפור במערכת המיחשובית, תקנות סדר הדין האזרחי מיושמות באופן ידני על ידי מזכירות בתי המשפט. על מנת לוודא שהתקנות מקוימות כראוי, פעלנו לחידוד ההנחיות בקרב מזכירות בתי המשפט". הנהלת בתי המשפט הביעה תקווה, כי בכך יהיה כדי למנוע הישנות מקרים דומים בעתיד.

6. התקנות במסגרתן הוסף טופס 1א26 לתוספת הראשונה לתקנות סדר הדין האזרחי, התשמ"ד-1984, פורסמו כאמור ברשומות ביום 7.7.14 ונכנסו לתוקף ביום 7.8.14. למרות זאת, עד מועד הגשת התלונות, בחלוף למעלה מששה חדשים לאחר פרסומן ולמעשה עד מועד כתיבת ההחלטה בתלונות, לא בוצעו במערכת "נט המשפט" ההתאמות הנדרשות. כתוצאה מכך, בפסקי דין שפורסמו לאחר כניסתן של התקנות לתוקף, שפטיהם צוינו בתלונות (וכנראה גם בפסקי דין נוספים שלא הובאו לידיעתנו), הוסיפו קטינים להיות מצוינים כבעלי דין, בניגוד לרוח התקנות ולמטרתן לצמצם ככל שניתן את מעורבותם של קטינים בסכסוך בין הוריהם. לפיכך מצא הנציב, כי התלונה מעלה ליקוי מערכתי שטרם בא על פתרונו.

כעולה ממכתבה של הלשכה המשפטית בהנהלת בתי המשפט, בקרב צפוי להתבצע שינוי במערכת המיחשוב באופן שיותאם לתקנות סדר הדין האזרחי, ובשלב זה ניתנה הנחיה למזכירות לבצע ההתאמות באופן ידני. יש לקוות, כי ההתאמות במערכת המיחשוב יתבצעו בהקדם האפשרי.

7. התלונות נמצאו מוצדקות בהיבט המערכתי.

פרק 8 | התנהגות שופט

לדיבור "התנהגות שופט" שלושה היבטים עיקריים, המתייחסים לשלוש זירות שונות: באולם הדיונים; במסגרת פסק דין או החלטה ומחוץ לכס השיפוט.

בפרק זה יובאו דוגמאות להחלטות על תלונות בשלוש ה"זירות" האמורות. כן יובאו דוגמאות להחלטות בתלונות בהן חוסר זהירות, חוסר תשומת לב או חוסר רגישות מצד בית המשפט גרמו לתקלה נשוא התלונה.

כלל 11 לכללי אתיקה לשופטים, התשס"ז – 2007 קובע:

(א) בשבתו לדין ינהג שופט בנוכחים בדיון לפניו – בעלי דין, באי כוחם, עדים ובאי בית משפט אחרים – באורח מכובד, באורך רוח, במתינות, בסובלנות ובאדיבות, וישרה באולם בית המשפט אווירה נינוחה.

(ב) שופט יעשה כי גם אחרים ישמרו על כבודם של הנוכחים בדיון.

(ג) במהלך המשפט ובהחלטותיו בכתב יימנע שופט מהערות פוגעניות או מעליבות כלפי כל אדם.

(ד) שופט ינהג בעמיתיו השופטים בכבוד ובחברות.

(ה) בהביעו דעה על אדם שלא היה צד להליכים, ייתן השופט דעתו לשאלה אם ניתנה הזדמנות לאותו אדם להציג ענינו כהלכה לפני בית המשפט.

במהלך שנת 2015 נמצאו 21 תלונות מוצדקות (22% מכלל התלונות המוצדקות) בכל הערכאות, שעניינן התנהגות בלתי ראויה של שופט.

❖ התנהגות באולם

❖ התבטאות בלתי ראויה

- נמצאה מוצדקת תלונתו של נאשם, על ששופט אמר בעניינו לעורך דין אחר: "יש לי הצעה אליך, אל תיכנס למיטה החולה הזו". בהחלטה נקבע, כי אין זה מעניינו של בית המשפט מי ייצג את הנאשם ואל לו לנסות להתערב בשיקול דעתו של עורך דין, בהמליצו אם לקבל את ייצוגו של נאשם זה או אחר אם

לא. בוודאי לא תוך שימוש בביטוי "מיטה חולה", ביטוי שיש בו כדי לפגוע במי שהדברים מכוונים אליו ולהעליבו (**תמצית**, מספרנו 207/15, **שלום**).

- נמצאה מוצדקת תלונתו של מתלונן שטען, כי לאחר שהסביר את בקשתו לייצג את עצמו במשפטו הפלילי פנה אליו אחד השופטים ואמר לו בזלזול ובבוטות: "אני בטוח שהסניגוריה הציבורית שמחה מאוד להיפטר מאחד כמותך" (**תמצית**, מספרנו 335/15, **מחזי**).

- תלונה ובקשת בירור שהוגשו נגד שופטת בית דין לעבודה שדנה בתביעה שעניינה הטרדה מינית והתנכלות במקום העבודה נמצאו מוצדקות. זאת מן הטעם שהתבטאויות השופטת במסגרת ניסיון פשרה שערכה לאחר מתן צו לסיכומים לא גילו זהירות מספקת. נקבע, כי אין בידי היושב בדיון להתיימר להציג דעה נחרצת או מסקנה סופית בטרם הוגשו סיכומים ובטרם עיין בהם. הנציב הוסיף, כי ככלל יש תועלת בעריכת ניסיון להביא את הצדדים לידי פשרה, אולם בתיקים מסוימים לעיתים יש תבונה להימנע כליל מלקיים דיון "לא פורמאלי" ולווגם לצרכי פשרה (**תמצית**, מספרנו 441/15 ו- 542/15, **עבודה**).

- נקבע כי התבטאות שופט משפחה כלפי האישה במהלך חקירת הבעל, הייתה מיותרת, בלתי רגישה ובלתי רלוונטית, וראוי היה שהשופט ינהג ביתר זהירות ויביע את עמדתו בסוגיה במסגרת פסק הדין ולא בעיצומה של חקירת הבעל (**תמצית**, מספרנו 407/15, **משפחה**).

- בתלונה בה הלין מתלונן על התנהגות בלתי ראויה כלפיו מצד שופטת בית משפט לענייני משפחה נמצא, כי המתלונן נהג בצורה בוטה ומשתלחת, וכאשר לא התקבלה עמדתו, איים כי יפנה לגורמים חיצוניים, טען שהקליט את הדיון המתקיים בדלתיים סגורות ואיים כי יקיים הפגנה בלתי חוקית ליד ביתה של השופטת. נוכח העובדה שהובהר למתלונן שאין להוציא חומר מאולם בית המשפט, ובהתחשב בכך שהקלטות אסורות באולם בית המשפט, הורתה השופטת למשמר בתי המשפט לבחון אם הדיון הוקלט ולהחרים את ההקלטה אם אכן בוצעה. כן הורתה למשמר בתי המשפט להפנות את פרטי התיק למשטרה במקום מגוריה, "על מנת להבטיח שלא תהיה כל עבירה על החוק לעניין קיום הפגנות אסורות". הנציב קבע, כי בנסיבות אלה, נתנה השופטת את ההחלטות המתבקשות והתלונה נדחתה (**תמצית**, מספרנו 141/15, **משפחה**).

- תלונה שהגישה מתלוננת שמונתה כאפוטרופסית לבת דודתה החסויה, הסובלת מהפרעות אכילה, על יחס מזלזל, חוסר אמפתיה וחוסר רגישות מצד שופטת בית משפט לענייני משפחה שדנה בתיק, ועל התבטאויות בלתי ראויות כלפיה וכלפי החסויה, נמצאה מוצדקת. בהחלטתו קבע הנציב, כי לא מצא סיבה

לפקפק בטענות המתלוננת, שגילתה אחריות ומסירות כלפי בת דודתה, הלוכה בהפרעת אכילה קשה, ויזמה בעצמה פניה לבית המשפט כדי להתמנות כאפוטרופוס לגופה של החסויה. על פי האמור בתסקיר, המתלוננת ציינה שבתנאים הנוכחיים, היא אינה מסוגלת לבצע את תפקידה באופן הנדרש, וגם אם החסויה תגיע למצב מסכן חיים, היא לא תוכל לדעת זאת. במצב דברים זה, ציפתה המתלוננת לקבל מבית המשפט תמיכה והכוונה, אלא שתחת זאת, זכתה לגערות, נזיפות וחוסר אמפתיה. הערותיה הבלתי ראיות של השופטת אף גרמו לכך שהמתלוננת לא הצליחה להתבטא בחופשיות ולומר את דבריה. בסיום החלטתו העיר הנציב, כי שופט בית המשפט לענייני משפחה נדרש, מתוקף תפקידו, לגלות רגישות רבה, אורך רוח ושכל ישר אף מעבר לאלה הנדרשים בעת בירור סכסוך רגיל (תמצית, מספרנו 253/15, משפחה).

- באחת התלונות נטען, כי במפגש שנערך עם קטינה ביחידת הסיוע שליד בית המשפט לענייני משפחה, הרים השופט את קולו על הקטינה וגער בה. לטענות אלה לא נמצאו תימוכין. עם זאת, העלה הבירור, כי בשלב מסוים התייחס השופט להתנהגותה של הקטינה (ולא לקטינה עצמה) כ"רעה". הנציב קבע בהחלטתו, כי מאמירה כזאת היה על השופט להימנע, במיוחד נוכח גילה הצעיר של הקטינה ומצבה הרגשי. הנציב הוסיף, כי המפגש של שופט בית המשפט לענייני משפחה עם ילדים במהלך בירור סכסוך בין הוריהם, הוא מפגש מורכב ועדין. על השופט לגלות אורך רוח, שכל ישר ורגישות החורגים מאלה הנדרשים ממנו בעת בירור סכסוך רגיל. האפשרות שקטינים ייפגעו במהלך בירור משפטי בבית המשפט לענייני משפחה קיימת, ויש ליתן לה את הדעת ללא הרף (תמצית, מספרנו 136/15, משפחה).

- בתלונה על בית הדין השרעי קבע הנציב, כי ליושב בדין סמכות לנהל את הדיון ואת דרך רישום הפרוטוקול ובכלל זה לקטוע השמעת טיעונים שאינם רלבנטיים. עם זאת, שומה עליו לאפשר לבאי כוח הצדדים להשמיע את טענותיהם ולא לקטוע אותם בדרך מעליבה. כמו כן כאשר אחד מבעלי הדין משמיע הערות פוגעניות כלפי בעל דין שכנגד, שומה על היושב בדין להעמידו על החובה לנהל דיון בדרך ארץ ולהימנע מהטחת עלבונות, לא כל שכן בעניינים שאינם רלבנטיים לדיון. התלונה נמצאה מוצדקת (מספרנו 98/15, שרעי).

- בתלונה אחרת על בית הדין השרעי טען מתלונן, כי הקאדי שדן בתיק כעס על כך שעורך דינו, שמשרדו בעיר אחרת, לא התייצב לדיון שמועדו תואם עימו ושאל, אם נגמרו כל עורכי הדין בעיר בו מכהן בית הדין עד כי המתלונן מצא לבחור רק באותו עורך דין. בהחלטתו קבע הנציב, כי מובנת טרונייתו של הקאדי על היעדרות עורך הדין מדיון שמועדו תואם עמו, ללא נטילת רשות. עם זאת, גם בעדנא דרתחא ראוי היה לקאדי להימנע מהשמעת ההערה המתועדת על

ידי המתלונן בתלונתו, אותה לא הכחיש הקאדי בתגובתו. טוב עשה הקאדי כשהביע צער עליה. בהערות אלו מוצה הברור (מספרנו 313/15, **שרעי**).

- באחת התלונות טענה עורכת דין צעירה, שהתייצבה לדיון בבית הדין האזורי לעבודה, כי השופטת שדנה בתיק הקרינה עוינות כלפיה ואף העליבה והשפילה אותה כשציינה בצעקות, כי עורכת הדין אינה מכירה את החוקים ואף שאלה מה מספר רישיון עריכת הדין שלה. עוד טענה, כי השופטת קטעה את דבריה, מנעה ממנה להשלימם וגרמה לה תחושת חוסר אונים וחשש מלהעלות טענות נוספות ולחקור כדבעי את העדים, שמא תרגיז את בית הדין. למרות שהנציב לא מצא תשתית עובדתית מספקת להצדקת התלונה מן החומר שנאסף במהלך הברור, הוא הבהיר בהחלטתו את חובתו של היושב בדיון לנהל דיון באווירה שאינה פוגענית, לא כל שכן כשמתייצב בפניו עורך דין בראשית דרכו וניכר, לכאורה, להתרשמות בית הדין, כי הלה אינו מנוסה או בקיא דיו בהליכים ובהוראות הדין. בכך מוצה הברור (מספרנו 218/15, **אזורי עבודה**).

- בתלונה אחרת העיר הנציב, כי על אף רצונו הכן של שופט להבהיר לנאשם בלתי מיוצג את היתרון שבהגעה להסדר טיעון בנסיבות העניין ולסייע בידו, ראוי היה לו נמנע מהשוואת ההסדר שהוצע לנאשם לזכייה בלוטו, ככל שאכן נעשה שימוש בביטוי זה (מספרנו 428/15, **שלום**).

- מספר עורכי דין עצמאיים העוסקים בעיקר בייצוג הורים בתיקים בהם שרותי הרווחה מבקשים להוציא קטינים מחזקתם, הלינו על כך ששופטת נוהגת להביע באופן שיטתי ביקורת על דרך ניסוח כתבי הערעורים שמובאים בפניה. הנציב קבע בהחלטתו, כי מפרוטוקולי הדיונים שצורפו לתלונות עולה, כי כמעט דבר שבשיגרה הוא, שהדיונים לפני השופטת נפתחים בהערת בית המשפט על התנסחות בכתב הערעור וזאת עוד בטרם ניתנה ההזדמנות למערערים לטעון, דבר שהעלה חשש אצל המתלוננים, כאילו השופטת מראה בתחילת הדיונים למי היא "נוטה חסד" ולטובת מי בדעתה לפסוק. ביטויים לפיהם לא מקובל על השופטת שכל מי שסיים לימודיו זה עתה יבוא וילין על עבודת הקודש שנעשית במעונות הרווחה, למשל, ראויים שיאמרו על ידי באי כוח הצדדים ולא על ידי בית המשפט, במיוחד לא בפתח הדיונים ולא כעניין החוזר על עצמו. עוד קבע הנציב, כי מן הראוי היה לתת למתלוננים הזדמנות להוכיח את טענותיהם מבלי להוכיחם באופן חריג על דרך ניסוח הערעור. ככל שבכתבי הטענות אין מדובר בהשתלחויות יוצאות דופן, אשר על פניהן ניכר שאין בהן ממש, מוטב היה לבית המשפט שימנע מלהעיר כבר בפתח הדיון על סגנון כתב הערעור. אין ספק, כי השופטת קשובה לטענות המערערים בלב פתוח ובנפש חפצה, אולם המסר העולה מהתבטאויותיה עלול ליצור רושם אחר בלב הצדדים. התלונות נמצאו מוצדקות (מספרינו 45/15, 46/15 - 47/15, **מחוזי**).

❖ הפעלת לחץ על צדדים להידבר או להגיע להסדר

באחת התלונות קבע הנציב, כי זכותו של בעל דין לעמוד על דעתו שלא להידבר עם הצד שכנגד, ובנסיבות כאלה מוטב כי בית הדין לא יפעיל עליו לחץ יתר על המידה לעשות כן, קל וחומר מקום בו מדובר בבעל דין מיוצג **(תמצית, מספרנו 712/14, עבודה)**.

❖ ייעוץ בלתי ראוי למחיקת בקשה ולהגשתה מחדש במסלול דינוי אחר

תלונה שהגיש מתלונן על כך, שבית המשפט קבע מועד לדיון במעמד שני הצדדים רק כעבור כחודשיים וחצי לאחר שניתן, לבקשת האישה, צו במעמד צד אחד להרחקתו ממקום מגוריו, נמצאה מוצדקת. התברר כי באת כוח האישה הגישה תחילה את הבקשה כבקשה לצו הגנה לפי החוק למניעת אלימות במשפחה, התשנ"א-1991, אולם בעצת בית המשפט לענייני משפחה, בדיון שהתקיים במעמד צד אחד, נמחק ההליך והוגש מחדש כבקשה לצו מניעה זמני במסגרת הליך של צו מניעה קבוע.

בהחלטת הנציב נאמר, כי אכן, בעבר נקבעה בפסיקה אפשרות להגיש תביעה למתן צו מניעה להרחקת בעל ממקום מגוריו במצבים של אלימות במשפחה, כשלפי הלכה זו זכאים אישה וילדים, במסגרת הזכות למזונות, גם למדור שקט ושלו. אלא שמדובר בפסיקה טרם שנחקק החוק למניעת אלימות במשפחה. הנציב הביע דעתו כי כיום, לאחר חקיקת חוק ספציפי המסדיר באופן ייחודי את נושא הסעדים שניתן לתת במצבים של אלימות במשפחה, אין בידו ספק כי ההלכה אינה מוסיפה לחול. אלא שבהעדר הכרעה של בית המשפט העליון בסוגיה זו, אין ביכולתו לומר כי נפל פגם בהתנהלותה של השופטת מבחינה זו. עם זאת מצא הנציב פגם בכך שהשופטת התערבה ב"מסלול" אותו ראתה האישה לנקוט, כשלכאורה לא הייתה לכך כל הצדקה מהותית. בהעדר הסבר כלשהו מצד השופטת לפשר ההתערבות, ולאור זהות הסעדים שהתבקשו על ידי האישה בשתי הבקשות, המסקנה המתבקשת היא, כי הסיבה לעמדת בית המשפט לפיה יש להגיש בקשה לצו מניעה דווקא ולא צו הגנה, נעוצה בפרוצדורה השונה שנקבעה בכל "מסלול" בדבר המועד לדיון במעמד שני הצדדים.

הנציב הביע עמדתו, כי לא היה זה ראוי שבית המשפט יתערב בדרך הגשת הבקשה אותה בחרה האישה לנקוט, שהיא למעשה דרך המלך, בלי הצדקה מהותית ושעה שהדבר נעשה, על פני הדברים, כדי לעקוף הוראה הקבועה בחוק בדבר המועד בו יש לקיים דיון במעמד שני הצדדים **(תמצית, מספרנו 278/15, משפחה)**.

❖ התעלמות ממידע רלבנטי בעת דיון באולם

מתלונן, אסיר, טען כי בשל בעיה רפואית שלו, הוא נזקק בזמן המתנה לדיון בעניינו לסור לשירותים, וביקש ממלווי שיכניסו לאולם הדיונים אסיר אחר במקומו. לדבריו, בעודו ממתיין מחוץ לאולם, שמע את קצין אג"מ טוען בפני השופטת, כי הוא (המתלונן) אינו מוכן להיכנס לאולם. בהחלטתו קבע הנציב, כי לאחר שקצין האג"מ וקצינת העתירות טענו בפני השופטת כי המתלונן מסרב להיכנס לאולם, רשאית היתה השופטת להורות על השבת המתלונן לאגף. אולם כאשר סמוך לאחר מכן, נכנסה לאולם הדיונים עו"ד אחרת, אשר אינה מייצגת את המתלונן, וציינה, שהמידע שנמסר לשופטת בשמו אינו נכון, וכי הוא נמצא בתא המתנה ומעוניין שעתירתו תשמע, או אז שומה היה על בית המשפט להתייחס לטענה זו, לציינה בפרוטוקול הדיון, ולתת החלטה בעניין זה. לא היה מקום להתעלם מן המידע הזה, וראוי היה לשקול את חידוש הדיון בעניינו של המתלונן. התלונה נמצאה מוצדקת (מספרנו 447/15, מחוזי).

❖ התבטאות שופט במסגרת פסק דין או החלטה

- בחינתה של בקשת בירור שהגישה נשיאת בית המשפט העליון העלתה, כי לאחר דיון שהתקיים והוקלט לבקשת המותב, תיקן המותב את התמליל והוסיף לו מילה, בלי שהישווה קודם לכן בין ההקלטה הרשמית של הדיון לבין התמליל. הנציב קבע, כי התוספת של המילה לפרוטוקול, במקום בו הוספה, משנה באופן מהותי את משמעות הדברים שאמר המותב בדיון. אין מדובר אפוא בתיקון טעות סופר או טעויות הקלדה של פרוטוקול, כי אם בתיקון של משפט שנאמר באופן ברור באולם והובן כפשוטו ע"י רוב הנוכחים. התנהלות אחראית וזהירה מצד המותב חייבה אותו, באותה נקודת זמן שבה סבר כי התמליל לא משקף את מה שאמר או את רוח הדברים, להשוות אותו להקלטה הרשמית, ולתת בעניין תיקון הפרוטוקול החלטה נפרדת, לאחר קבלת תגובת הצדדים. בקשת הביור נמצאה מוצדקת (תמצית, מספרנו 219/15, משפחה).
- באחת ההחלטות קבע הנציב, כי חופש הביטוי של שופט מסוייג והוא נתון למגבלות מסוימות שאינן מתקיימות מחוץ לכתלי בית המשפט. לשופט נתונה עצמאות ההכרעה והחופש לבחור את תוכן של ההחלטות השיפוטיות והוא נהנה גם מעצמאות בכל הכרוך בניסוח פסק הדין. הוא עצמאי ובלתי תלוי בהצגת עמדתו בלשון ובדרך בה הוא בוחר לנמק את הכרעתו. מטעם זה אין ערכאת הערעור מתערבת בסגנון כתיבתו ותקינות לשונו של השופט. אולם אין השופט נהנה מחופש ביטוי חסר סייגים. עליו להיזהר באמירותיו, להימנע מאמירות לא ראויות או אמירות שאין בהן צורך. עליו להקפיד על תרבות הדיון ולהימנע מסגנון שאינו מכבד את בעליו (תמצית, מספרנו 302/15).

- בתלונה של ארגון הרופאים על אמירות בפסק דין המכוונות כלפי הרופאים כציבור, קבע הנציב, כי מקביעותיו של המותב לגבי הפרט – הנתבע – גלש המותב אל הכלל – ציבור הרופאים, כשצין כי הנתבע, "כמו רופאים רבים אחרים", מתנהג בהירות ובהתנשאות. הנציב קבע כי מדובר בהתבטאות מיותרת ופוגענית, שאינה מתיישבת עם החובה לפיה על בית המשפט להימנע "מהערות פוגעניות או מעליבות כלפי כל אדם" כמצוות כלל 11(ג) לכללי אתיקה לשופטים, התשס"ז-2007. התלונה בעניין זה נמצאה מוצדקת (**תמצית**, מספרנו 268/15).
- בהחלטה אחרת קבע הנציב, כי טרם שיתבטא שופט בפסק דין באופן פוגעני בעניינו של עורך דין שייצג בעל דין בפניו, שומה עליו לאפשר לעורך הדין להישמע בעניין זה. במקרה הנדון לא נשמעה עורכת הדין וההתבטאות בפסק הדין, שגררה הגשת תלונה נגד עורכת הדין ללשכת עורכי הדין, אף לא היתה נחוצה לגופה של ההכרעה בתיק ולא היתה מידתית (**תמצית**, מספרנו 582/15, **עבודה**).
- מתלונן, עורך דין, הגיש לבית המשפט הודעה מטעם מרשתו לפיה היא מתנגדת לקיומו של הליך גישור וגם לכל הוצאה נוספת בניהול התיק. בתגובה לכך נתן השופט החלטה שבה נאמר, כי הוא חושש שלאור ההודעה, צפויה מרשתו של המתלונן ל"הוצאות נוספות לא מבטולות" בניהול התיק. המתלונן טען כי בהחלטה יש רמז (ואף איום) בהטלת הוצאות כ"עונש" על סירובה של מרשתו להסכים להליך של גישור, וכי ההחלטה חוטאת לעקרון לפיו אין בעל דין מחוייב להסכים להליך של גישור, שהוא הליך וולנטרי. הנציב קבע בהחלטה, כי קשה להתכחש לרושם ה"עונשי" העולה מהאמור בהחלטה. על בית המשפט להקפיד לנסח החלטותיו באופן תמציתי וענייני. עליו להימנע ממלל מיותר, שאינו צריך לעניין, והעלול להתפרש שלא ככוונת מי שכתבן אלא דווקא כפי שהבין המתלונן במקרה דנן, פירוש שכשלעצמו אינו בלתי מתקבל על הדעת. בכפוף להערה זו, נדחתה התלונה (מספרנו 83/15, **שלום**).
- נדחתה טענת מתלונן, עורך דין, שטען כי החלטת הרשם בבקשה למתן צו עיקול זמני נגד הנתבעים, בה נאמר כי על פני הדברים נראה שבין הנתבעים לבין המתלונן סוכם על שכ"ט מופרז ובתנאי תשלום שספק אם ניתן לעמוד בהם, היא מעליבה, פוגעת בשמו הטוב ומטילה רבב ביושרו. בהחלטת הנציב נאמר כי בית המשפט, כדבר שבשגרה, נדרש ליתן החלטות בבקשות לסעדים זמניים או בהליכי ביניים ולגבש בתוך כך מסקנות לכאוריות באשר להליך הסופי. על פי תקנה 362 לתקנות סדר הדין האזרחי, התשמ"ד – 1984, בבקשה למתן סעד זמני המוגשת במסגרת תובענה, על בית המשפט לבחון את קיומה של עילת התובענה ואם הבקשה הוגשה בתום לב. הנציב קבע, כי קביעה כי סיכויי התיבעה קלושים או כי הבקשה הוגשה שלא בתום לב, אינה מחייבת את המסקנה כי

יש בכך כדי לפגום ביושרו או במקצועיותו של עורך הדין שהגיש את התביעה ו/או את הבקשה, ומדובר בנסיון לקרוא "בכוח" לתוך הדברים שנכתבו את מה שאין בהם ומלכתחילה לא התיימר להיות בהם (מספרנו 214/15, **שלום**).

- נדחתה תלונת מתלונן, עורך דין, שהלן על ביקורת חריפה שנכתבה בפסק דין על התנהלותו ככונס נכסים. הנציב קבע בהחלטתו, כי לא ניתן להתווכח עם תחושתו הקשה של המתלונן, אולם פסק דין הוא "לב ליבה" של מלאכת השיפוט, וזו, מטבעה, כרוכה בקביעת ממצאים ובהבעת דעה בפסק הדין על מה שהתגלה לשופט במהלך המשפט, בכלל זה גם על מה שהתגלה ביחס למי שאינו בעל דין (למשל, עד, מומחה או בא כוח של אחד מבעלי הדין). עניין זה מובנה בהליך השיפוט, למרות פגיעה אפשרית במושא הביקורת. כל עוד התבטאויות אלה צריכות להכרעה בדין ולא חורגות בבטות שלהן מהמידה הראויה, אין להתערב בהן. במקרה דנן ולאחר קריאת פסק הדין, לא מצא הנציב כי השופטת חרגה בהתבטאויות מהרלבנטיות הנדרשת ומהמידה הראויה (מספרנו 321/15, **שלום**).

- נדחתה תלונת עורך דין, שהיה התובע בתיק, על ממצאים עובדתיים שנקבעו נגדו בפסק דין, שלטענתו כלל ביטויים פוגעים ומעליבים. בהחלטתו קבע הנציב, כי אכן יש בפסק הדין אמירות המתייחסות להתנהלותו של המתלונן במהלך המשפט. אולם, מדובר במסקנות ענייניות ורלבנטיות להוכחת התביעה שהגיש המתלונן עצמו. עורך דין, גם כשהוא בעל דין, אינו חסין מדברי ביקורת בפסק דין כל עוד הם רלבנטיים לצורך ההכרעה בדין ואינם חורגים מהאיפוק ומהריסון הנדרשים משופט. חריגה כזו לא הייתה במקרה זה (מספרנו 587/15, **שלום**).

❖ התנהגות מחוץ לכס השיפוט

שופט הוזמן להשתתף בכנס מקצועי מתוקף תפקיד ציבורי שמילא בעבר, והשמיע דברי ביקורת על החלטות של גורמים מקצועיים בעניין אקטואלי במסגרת פאנל בו השתתף. הנציב קבע בהחלטתו, כי השופט לא השתתף בפאנל מתוקף תפקידו כשופט אלא מתוקף ניסיונו בתפקיד הציבורי שמילא בעבר, אך עשה כן בעודו מכהן כשופט. אין פגם בעצם השתתפותו של השופט בפאנל שבו השתתפו שופטים רבים מערכאות שונות. עוד ציין הנציב, כי ספק אם ניתן לראות באותו פאנל כנס אקדמי, ולכל היותר ניתן לראות בו מפגש המשלב הגות אקדמית עם ענייני אקטואליה. הפלטפורמה האמורה אינה פוטרת שופט מן הצורך לנקוט במידת הזהירות המתבקשת. עם זאת, גם אם השתמעה מדברי השופט ביקורת על החלטות של גורמים מקצועיים, לא היה בה – בהתחשב במכלול הנסיבות ובהקשר בו נאמרו הדברים – משום פגם העולה כדי הפרה ברורה של כללי האתיקה החלים עליו כשופט מכהן. זאת, במיוחד לאור העובדה שלא היה מדובר בצעד יזום מצידו,

אלא בתשובות לשאלות שנשאל מתוקף תפקידו הקודם. אכן, על שופט להימנע מהביע בפומבי דעה בעניין שאינו משפטי בעיקרו והשוני במחלוקת ציבורית (כלל 18 לכללי אתיקה לשופטים, התשס"ז – 2007), ומצופה ממנו שיאמר את דברו, ככלל, בפסקי דין ובהחלטות (כלל 39א) לכללי האתיקה. מידת הזהירות נדרשת משופט תמיד, וכשיש ספק – אין ספק. על כן, טוב יעשה שופט אם ידיר רגליו מן הזירה הציבורית האקטואלית. במקרה דנן לא פעל השופט באופן שנפל פגם אתי בדברים שאמר והתלונה נדחתה (מספרנו 379/15, מחוזי).

❖ חוסר זהירות, חוסר תשומת לב או חוסר רגישות מצד בית המשפט

בשנת 2015 ניתן מספר החלטות בהן נמצא כי חוסר זהירות או חוסר תשומת לב מצד בית המשפט גרמו ל"תקלה" נשוא התלונה:

- בהחלטה בתלונה על כך שחרף בקשה מפורשת של מתלונן שלא להעביר אישור רפואי שצורף לבקשתו לביטול פסק דין לידיעת הצד שכנגד, הועבר האישור לאותו צד, קבע הנציב כי לא ניתן להשלים עם תוצאה לפיה מסמך רפואי שבעל דין מבקש לחסות מועבר כמות שהוא ובאופן אוטומטי לידיעת הצד שכנגד. בית המשפט מוחזק כמי שקורא את הבקשות על פרטיותן. ראוי היה שתתקבל תגובה מטעם המתלונן טרם מתן ההחלטה המתעלמת מבקשתו לחסות את המסמך (**תמצית**, מספרנו 246/15, **תביעות קטנות**).
- מתלונן הגיש לבית המשפט בקשה לפטור אותו מהגשת עיקרי טיעון בשל מצבו הרפואי. הבקשה נדחתה בהחלטה שבה נאמר, כי המתלונן היה מסוגל להגיש עיקרי טיעון כשם שעמדה לו בריאותו להכין את הבקשה למתן פטור מהגשתם. הנציב קבע בהחלטתו כי מדובר בהערה מיותרת. המתלונן מציין, כי הערעור היה עבורו עניין מורכב ומסובך ובנסיבות כאלה ניתן לראות את השוני בין הכנת עיקרי הטיעון לבין הגשת בקשה ממוקדת לקבלת פטור מהכנתם. ההערה לוקה בחוסר רגישות למצב בריאותו של המתלונן, וגם ממרום הכס ניתן לגלות חמלה (**תמצית**, מספרנו 671/15, **מחוזי**).
- במהלך בירור אחת התלונות אישר השופט – הנילון, כי שגה כאשר קבע, כי צדק הצד שכנגד בטענתו, שהמתלונן לא הגיש תצהיר בתמיכה לבקשה שהגיש. הנציב הביע בהחלטתו תמיהה הכיצד לא התחזרה לשופט הטעות, שעה שבכתב התשובה שהגיש המתלונן במענה לתגובת הצד שכנגד העיר המתלונן במפורש, כי הגיש תצהיר ושב וצירף העתק ממנו לנוחיות בית המשפט. עוד הוסיף הנציב, כי טרם שיוור בית המשפט על דחיית בקשה מחמת שלא צורף לה תצהיר שומה עליו לוודא היטב, כי תצהיר כאמור אכן לא צורף. התלונה נמצאה מוצדקת (מספרנו 575/15, **מחוזי**).

- מתלונן הלין על שרוב שמו לפסק דין שעה שלא היה כלל צד להליך. הופעת פסק הדין במאגרי פסיקה מרכזיים והעובדה כי הוא זכה לסיקור בכלי התקשורת הביאו, לטענתו, לפגיעה בשמו הטוב. בירור התלונה העלה, כי על הטעות נודע לשופט לראשונה למקרא התלונה, ומשזו נתגלתה, תוקן פסק הדין ופסק הדין המתוקן נשלח גם למתלונן. בנוסף, נתבקשה דוברת בתי המשפט לפנות למאגרי המידע המשפטיים כדי שיחליפו את פסק הדין המצוי במאגריהם בפסק הדין המתוקן, והשופט הורתה להמציא למתלונן גם את החלטתה זו. הנציב קבע בהחלטתו, כי אין ספק, כי זהירות ותשומת לב רבה נדרשים מבית המשפט בבואו לכתוב החלטות ופסקי דין, ועליו להקפיד על כך שלא ישורבב לתוכם שמו של גורם שבינו ובין ההליך המשפטי אין ולא כלום, כפי שארע במקרה זה. כיום, פסקי דין מפורסמים סמוך לאחר נתינתם; טרונייתו של המתלונן על כך ששמו שורבב בפסק דין לא לו, היא, איפוא, טרוניה מובנת. בכך מוצה הביור (מספרו 526/15, **שלום**).

- מתלונן הגיש בקשה לביטול הכרעת הדין וגזר הדין, וציין שלא קיבל את הזימון לדיון שהתקיים. השופט נתנה החלטה לפיה על המאשימה להמציא אישור על הזמנת המתלונן לדיון. מאוחר יותר נתנה החלטה נוספת, לפיה משלא הגישה המאשימה אישור מסירה כדין, עליה להמציאו בתוך מספר ימים, אחרת יבוטל פסק הדין. בהחלטה שלישית נכתב לעומת זאת, כי המתלונן לא הוכיח, כי הזמנתו לדיון לא הגיעה אליו שלא בעטיו, וכן לא הוכיח כי סיכויי הגנתו טובים, ולפיכך נדחת בקשתו לביטול פסק הדין. הנציב קבע בהחלטתו, כי לעניין עבירת קנס, הלכה היא שההזמנה לדיון הומצאה כדין גם בלא חתימה על אישור המסירה, וזאת אם חלפו חמישה עשר ימים מיום שנשלחה בדואר רשום. ברם, משקבעה השופטת בהחלטותיה, כי על המאשימה להמציא ראיה למסירת ההזמנה למתלונן, היה ראוי שיינתן הסבר מטעמה מדוע שינתה דעתה ונתנה החלטה שונה לאחר מכן. המתלונן המציא לבית המשפט אישור של רשות הדואר לפיו לא נמצאו עקבות הדואר במסמכי המסירה ועל כן דבר הדואר לא נמסר לו. חרף זאת, דבקה השופטת בהחלטתה וסירבה לעיין מחדש בתיק. ניתן להבין את פליאת המתלונן לנוכח הסתירה בין החלטות השופטת, סתירה שגם בעקבות פניה נוספת של הנציבות לשופטת, לא יושבה. הנציב הדגיש בהחלטתו, כי רבים מן הנאשמים בבית משפט לתעבורה אינם מיוצגים, אינם בקיאים בסדרי הדין, ולא תמיד מודעים לסד הזמנים של הגשת ערעור. לפיכך, כאשר הגיש המתלונן בקשה לעיון חוזר וצירף אישור המוכיח בצורה נחרצת, כי דבר הדואר לא נמסר לידי, טוב היה עושה בית המשפט אם היה דן בבקשה, נותן למתלונן את יומו, ומאפשר לו לשטוח את טענותיו בטרם יפסוק את דינו. התלונה נמצאה מוצדקת (מספרו 529/15, **תעבורה**).

• באחת התלונות הגיש המתלונן, עורך דין, בקשה לבטל פסק דין שניתן במעמד צד אחד מן הטעם שהוא ומרשיו (הנתבעים) לא זומנו לדיון. בבקשה טען כי אינו מקבל וכי לא קיבל מעולם הודעות מבית המשפט באמצעות דואר אלקטרוני, ובבקשה נוספת שהגיש צירף תצהיר מטעמו וחזר וטען, כי מעולם לא מסר את כתובת הדואר האלקטרוני שלו למזכירות בית משפט, כי מעולם לא קיבל באמצעות הדואר האלקטרוני הזמנות לבית משפט, וכתובת הדואר האלקטרוני הרשומה במזכירות בית המשפט, כפי שהוצגה על ידי ב"כ הצד שכנגד, אינה שלו ומעולם לא היתה שלו. שתי הבקשות נדחו. בדיון בבקשת רשות ערעור על ההחלטה, התברר שקיים עו"ד אחר בעל שם זהה לשם המתלונן, וכי מבדיקת מזכירות בית המשפט נמצא שההזמנות וההחלטות בתיק נשלחו לאותו עורך דין המתגורר בעיר אחרת. בתגובתה לתלונה ציינה השופטת, כי עיון בכתבי הטענות שהגיש המתלונן מעלה שלא נרשמה בהם כתובת הדוא"ל שלו, ולכן לא ניתן היה ללמוד מהם מהי אותה כתובת. הנציב קבע בהחלטתו, כי בתגובתה לא התייחסה השופטת לשאלה המתבקשת והיא, כיצד שורבבה לתיק בית המשפט כתובת דוא"ל שהמתלונן לא מסר ואף הצהיר על כך בתצהיר מטעמו. לו נקרא התצהיר בעיון, היה העניין ה"טכני" במהותו מועבר בזמן אמת לבירור המזכירות, ובדיקה קצרה במזכירות הייתה מגלה מן הסתם את שהתברר מאוחר יותר: כי ההזמנות וההחלטות בתיק נשלחות לעו"ד אחר. חובתו של עורך דין לברר במזכירות על שום מה אינו מקבל הזמנות לדיון/החלטות איננה גורעת מחובתו של בית המשפט לבחון בעיון בקשות המוגשות אליו לפני מתן החלטה. לו נבחנה לגופה הבקשה החוזרת שהגיש המתלונן, נראה כי התוצאה הייתה שונה. התלונה נמצאה מוצדקת (מספרנו 497/15, **שלום**).

• רשם קבע בהחלטה כי המתלונן, אשר לא היה בעל דין בתביעה, והמשיבה הם "בני זוג ידועים בציבור". ההחלטה ניתנה בלי שהמתלונן יישמע בפני הרשם, וערעור שהגיש המתלונן על קביעה זו נמחק מן הטעם שהמתלונן אינו בעל דין. בהחלטתו קבע הנציב, כי טוב היה עושה הרשם אם היה שומע את גרסת המתלונן טרם שקבע ממצאים הרי גורל לגביו. בהתאם לתקנה 167 לתקנות סדר הדיון האזרחי, התשמ"ד-1984, מוסמך בית המשפט להזמין מיוזמתו אדם למתן עדות בפניו, אם כי נקבע שהשימוש ייעשה במקרים נדירים בלבד, כדי שבית המשפט לא יהפוך לפרקליט הצדדים. במקרה זה, גם אם סבר הרשם, כי יש צורך לציין בהחלטתו את מערכת היחסים שהתנהלה לכאורה – לפי טענת צד לדיון – בין המתלונן והמשיבה, וגם אם בחר שלא לשמוע אותו, מיוזמתו, לא היה נגרע מהחלטת בית המשפט מאומה, לו היה מתייחס בהחלטתו למתלונן בכינוי או בראשי תיבות, בלי לציין את שמו המלא. במיוחד כך כשמדובר בהחלטה פומבית שלא ניתנה בדלתיים סגורות. מדובר בקביעה נחרצת שיש לה השלכות רוחב חמורות – שהצדדים כולם הסכימו בשלב מאוחר יותר, כי

היא בטלה. עובדה זו נותנת משנה תוקף לקיומו של הצורך לנהוג במקרה זה בזהירות רבה יותר. התלונה נמצאה מוצדקת (מספרנו 601/15, **שלום**).

תמצית החלטה (מספרנו 207/15, שלום)

התבטאות פוגענית של שופט שעלבה בנאשם

תקציר: התקבלה טענתו של נאשם, כי שופט אמר בעניינו לעורך דין אחר: "יש לי הצעה אליך, אל תיכנס למיטה החולה הזו". אין זה מעניינו של בית המשפט מי ייצג את הנאשם ואל לו לנסות להתערב בשיקול דעתו של עורך דין, בהמליצו אם לקבל את ייצוגו של נאשם זה או אחר אם לאו. בוודאי לא תוך שימוש בביטוי "מיטה חולה", ביטוי שיש בו כדי לפגוע במי שהדברים מכוונים אליו ולהעליבו. מה גם, שהדברים נאמרו באולם בית המשפט, בפורום של מתדיינים נוספים וקהל אחר מבאי בית המשפט. על בית המשפט להיות זהיר בדבריו ולבוד את מילותיו בקפידה, על מנת לא לפגוע בכבודו של צד לדיון, או של בא כוחו או של מי מהעדים המעידים בפניו.

1. לטענת המתלונן, הוא הנאשם בתיק, הוא פנה לעורך דין פלוני שהופיע בתיק אחר שהתנהל בפני שופט באולם הדיונים וביקש ממנו להודיע בשמו לשופט, כי עורך דין אלמוני (שאמור לייצגו בדיון) יאחר בחצי שעה. לדברי המתלונן, כאשר הסתיים הדיון בתיק האחר ועו"ד פלוני החל לומר בשמו את הדברים לשופט קטע אותו השופט ואמר לו: "יש לי הצעה אליך, אל תיכנס למיטה החולה הזו". המתלונן מוסיף, כי ביקש מיד מהשופט שירשום את אמירתו בפרוטוקול ושיפסול את עצמו, אך אז הזמין השופט את המאבטחים שהוציאו אותו מהאולם.

2. ביקשנו את תגובותיהם של השופט ושל עו"ד פלוני לתלונה.

לדברי השופט, לכל אורך הדיונים בתיק הפריע המתלונן, נהג לעזוב את בית המשפט ללא קבלת רשות, לא התייצב לדיונים אשר נקבעו והגיע לבית המשפט במועדים בהם לא נקבעו דיונים, תוך דרישה להישמע. יתר על כן, המתלונן "לא שיתף פעולה עם הסניגורים אשר מונו לייצגו מטעם הסניגוריה הציבורית (ארבעה במספר, כיום מיוצג ע"י הסניגור החמישי)".

לדברי כב' השופט, מתוך 10 דיונים שנקבעו התייצב המתלונן לארבעה בלבד, ושניים מהם עזב ללא קבלת רשות בית המשפט. המתלונן הגיש גם 5 בקשות פסלות, בטענה כי השופט "רודף את בני עדות המזרח" ועויין את המתלונן אישית. המתלונן גם הגיש לתיק בית המשפט מספר מכתבי תלונה נגד סניגוריו. לדברי השופט, פרוטוקולי הדיונים משקפים באופן ברור את התנהלותו של הנאשם. ביום הדיונים נשוא התלונה היה קבוע הדיון בעניינו של המתלונן לשעה 10:00 לשימוע הכרעת הדין. המתלונן התייצב בשעה 09:30 וביקש לקיים את הדיון לאלתר. הוא הבהיר למתלונן, כי הדיון קבוע לשעה 10:00 ולא יתחיל לפני שיגיע סניגורו. בתגובה החל המתלונן לצעוק ולהטיח בשופט, שהוא עויין אותו אישית ואת בני עדות המזרח. לדברי השופט, תוך כדי צעקותיו של המתלונן, פנה אליו עו"ד פלוני, אשר נכח באולם בעניין אחר, ואמר לו, כי המתלונן פנה אליו וביקש ממנו לפעול להחלפת ייצוגו על ידי הסניגוריה הציבורית. השופט אמר לעו"ד פלוני "שלא יכניס עצמו למיטה הזו". לדברי השופט, "כוונת

הדברים, כפי שכל אדם סביר היה מבינם, היתה ענין החלפת ייצוגו של המתלונן, אשר כבר טופלה באופן אישי על ידי הסניגור הציבורי המחוזי. השופט מדגיש, כי לא אמר "מיטה חולה", כפי שטוען המתלונן, אלא רק "מיטה זו". השופט מציין, כי בשעה 10:00 הגיע לאולם סניגורו של המתלונן והודיע, כי המתלונן עזב את בית המשפט, כך שלא ניתן היה לשמוע את הכרעת הדין והדין נדחה.

3. לדברי עו"ד פלוני, "זכור לי כי התייצבתי לדיון באולמו של כב' השופט ... ופגשתי ב[מתלונן], המוכר לי מלפנים. [המתלונן] ביקש ממני לייצגו מטעם הסניגוריה הציבורית. הסברתי לו כי איני יכול לבקש זאת, ואף לא ראוי שאבקש זאת. כל שאוכל, כך הסברתי לו, הוא להעביר את בקשתו לכב' השופט. כך עשיתי וציינתי כי [המתלונן] מבקש שאייצגו מטעם הסניגוריה הציבורית".

באשר לתגובת השופט מציין עו"ד פלוני בתגובתו: "אכן זכור לי הביטוי 'מיטה חולה' כחלק ממשפט שאיני זוכר בדיוק את שאר מילותיו, אך ביסודו היתה בו המלצה, כך התרשמתי, מצד כב' השופט שלא אטול על עצמי את הייצוג של [המתלונן]. אך מותר לציין, כי ממילא לא תכננתי לייצג את [המתלונן] וכאמור רק הבאתי דברים בשמו בפני השופט".

4. דבריו של עו"ד פלוני תומכים בטענת המתלונן, כי השופט אכן השתמש בביטוי "מיטה חולה". יש להצטער כי השופט לא דייק בדבריו בהקשר זה. מה גם, שטענתו זו של המתלונן נטענה בסמוך לאחר האירוע, כאשר העניין היה טרי ורענן.

מדברי עו"ד פלוני עולה, כי אין יסור לטענת המתלונן, כי המתלונן ביקש ממנו רק להודיע בשמו לשופט, שסניגורו שאמור לייצגו יאחר בחצי שעה. עו"ד פלוני מציין במפורש, כי המתלונן ביקש ממנו "לייצגו מטעם הסניגוריה הציבורית" וזה מה שעו"ד פלוני אמר לשופט. עו"ד פלוני הבין מהשופט, כי השופט ממליץ לו לא לקבל את ייצוגו של המתלונן.

אלא שאין זה מעניינו של בית המשפט מי ייצג את הנאשם. בחירת סניגור היא זכות בלעדית של הנאשם, ושיבוץ סניגור זה או אחר מטעם הסניגוריה הציבורית, הוא עניינה של הסניגוריה הציבורית במחוז בו מתנהל התיק. אל לו לבית המשפט לנסות להתערב בשיקול דעתו של עוה"ד, בהמליצו אם לקבל את ייצוג נאשם זה או אחר, אם לאו. בוודאי לא תוך שימוש בביטוי "מיטה חולה", ביטוי שיש בו כדי לפגוע במי שהדברים מכוונים אליו, במקרה זה המתלונן, ולהעליבו. מה גם, שהדברים נאמרו באולם בית המשפט, בפורום של מתדיינים נוספים וקהל אחר מבאי בית המשפט. לא בכדי מדגיש המתלונן בתלונתו, "שכולם שמעו את דברי כב' השופט".

על בית המשפט להיות זהיר בדבריו ולבור את מילותיו בקפידה, על מנת לא לפגוע בכבודו של צד לדיון, או של בא כוחו או של מי מהעדים המעידים בפניו, בעיקר כאשר אין

בכך כל צורך לגופו של עניין, לצורך הכרעה שיפוטית או להגמקתה. נראה, שבמקרה דנן השימוש בביטוי "מיטה חולה" היה לגופו של האיש – המתלונן – ולא לגופו של עניין.

לייצג עצמו, כאשר בהליכים קודמים, בפני מותבים שונים, הודיעה הסנגוריה הציבורית שאין היא יכולה להמשיך ולייצגו מנימוקים שונים" (ההדגשות שלא במקור).

לדברי השופט לא היה בכי כנטען, מכל מקום לא בנוכחות ההרכב, ובוודאי שלא במהלך הדיון. גם לא היתה כל סיבה לדבריו לבכי.

שופט אחר בהרכב מסר, כי אינו זוכר את חילופי המילים המדויקות בדיון. ככל שזכור לו, מדובר היה בהתייחסות עניינית בתגובתו לבקשתו של המתלונן לייצג את עצמו. השופט השלישי בהרכב מסר, כי אמירה בנוסח המצוטט בתלונה לא נאמרה. עם זאת ציין, כי למתלונן נאמר, למיטב זכרונו, כי הם (הסנגוריה הציבורית) "שמחו להשתחרר".

4. באת כוח המשיבה מסרה בתגובתה לתלונה: "זכורה לי אמירה דומה לאמירה המצוטטת [בתלונה], אולם מאחר ואיני זוכרת את המילים המדויקות, ההקשר, ובכלל כל חילופי הדברים לפני ואחרי איני רוצה להטעות".

הסנגורית מסרה בתגובתה לתלונה, כי "אינה זוכרת את תוכנם המדויק של הדברים שנאמרו, אולם כן זכור לח"מ כי היו חילופי דברים למשך זמן קצר בין ההרכב לבין המבקש, אשר גרמו למבקש להיות נסער ופגוע בעקבותיהם ולאחריהם הופסק הדיון בעניינו ונמחקה עתירתו".

נציג מהצוות הפנימי של הסנגוריה הציבורית, שנכח אף הוא בדיון, מסר בתגובתו לתלונה: "בין הצדדים היה שיג ושיח קצר, שבין היתר, נגע גם בייצוגה של הסנגוריה הציבורית את [המתלונן]. יחד עם זאת, מפאת הזמן שעבר מהמקרה, הח"מ אינו זוכר במדויק את המילים שנאמרו על ידי ראש ההרכב, וכדי לא להכשיל מאן דהוא יבקש לא להתייחס במדויק לתוכן הדברים. עוד יצויין כי לאחר אמירת הדברים [המתלונן] הרגיש פגוע ונסער וביקש למחוק את עתירתו".

5. כל אלה תומכים בגרסת המתלונן בדבר סערת רוחו כתוצאה מהדברים שהטיח בו בית המשפט. הם גם מאששים את תוכן הדברים שנאמרו. מן החומר שבפני איני מתקשה לכן לקבוע, כי האמירה שיוחסה לשופט על ידי המתלונן אכן נאמרה על ידו.

ניכר בהם, בעורכי הדין שהגיבו לתלונה, כי ניסו "להלך בין הטיפות". מחד, ביקשו שלא לפגוע בשופט, אך מנגד גם הקפידו שלא להכשילני בכיורה של התלונה. לכך אוסיף, כי גם למקרא הפרוטוקול עולה תמיהה, מדוע המתלונן, שזה עתה קיבל את מבוקשו, עליו עמד בתוקף, לייצג את עצמו, ימצא לחזור בו, מניה וביה, מקיום דיון ענייני בה. את החוליה החסרה השלימו דברי המתלונן עצמו ואת שעולה מבין שורות התגובות האחרות. באלה יש כדי להשלים את התמונה וליתן הסבר לבחירתו לחזור בו מן העתירה מיד לכשנתקבלה בקשתו לייצג את עצמו.

6. אמירת השופט למתלונן, כפי שקבעתי שנאמרה, הינה אמירה קשה, מעליבה, פוגענית, בוטה ומיותרת, ממנה ראוי היה להימנע.

7. התלונה נמצאה מוצדקת.

תמצית החלטה (מספרינו 441/15 ו-542/15, עבודה)

על התבטאויות שופט לאחר מתן צו לסיכומים בניסיונו לסיים את ההליך בפשרה, מידת הזהירות הנדרשת ממנו ותיעוד הדברים בפרוטוקול

תקציר: תלונה ובקשת בירור שהוגשו נגד שופטת בית הדין לעבודה שדנה בתביעה שעניינה הטרדה מינית והתנכלות במקום העבודה.

הנציב דחה את העמדה, כי דברי השופטת לצדדים, לאחר שניתן צו לסיכומים והיא ניסתה לסיים את התיק בפשרה, הצביעו על השקפת עולם שגויה ובעייתית. דברי השופטת מתייחסים, על פי עדותה, לתיאור מסקנותיה העובדתיות הלכאוריות במקרה המסויים העומד להכרעתה, כפי שהן עולות לדעתה מן הראיות שבאו בפניה ואינן מתייחסות להכללה החורגת מן התיק המסויים. את המסקנות העובדתיות והמשפטיות שהיא עשויה, ואת שמותר לה, ואת שחובה עליה לכתוב בפסק הדין היא רשאית להביא בפני הצדדים, כדי לנסות להביאם לפשרה.

עם זאת קבע הנציב, כי בשלב בו נעשה הדבר במקרה זה נדרשה השופטת לזהירות משאין בידי היושב בדין להתיימר להציג דעה נחרצת או מסקנה סופית בטרם הוגשו הסיכומים ובטרם עיין בהם. על השופטת היה להבהיר איפוא בדבריה, כי מדובר בעמדה לכאורית שעשויה להשתנות בטרם תפנה לכתיבת פסק הדין. לכך יש להוסיף, כי על שופט לנקוט זהירות כפולה ומכופלת שעה שמדובר בתיק שהמחלוקת בו סבוכה ורגישה, כשהנחת המוצא היא, כפי שמציינת השופטת, כי בשוק העבודה פעמים רבות נתונה העובדת במצב של חולשה. גם מן הטעם הזה על שופט לא רק להימנע ככל האפשר מהתבטאויות נחרצות, אלא גם לשים ליבו למהות ההליך שבפניו. מאליו יובן, כי שומה על שופט שלא לפגוע בכבודם של מי מבעלי הדין ולהימנע מלטעת בבעלי הדין תחושה, ולו סובייקטיבית, כי הדין מוכרע שלא לפי הראיות שנשמעו בפניו. הנציב הוסיף, כי ככלל יש תועלת בעריכת ניסיון להביא את הצדדים לידי פשרה, אולם בתיקים מסויימים לעיתים יש תבונה להימנע כליל מלקיים דיון "לא פורמאלי" ולו גם לצרכי פשרה.

דברי השופטת אודות האפשרות להסיר את צו איסור הפרסום על שמה ועל פרטיה של התובעת היו מיותרים בנסיבות הענין ובדרך בה נאמרו.

אשר להעדר תיעוד בפרוטוקול של דברי השופטת קבע הנציב, כי שעה שכשל ניסיון לפשרה הרי שאין מקום לציין בפרוטוקול את תוכנו ופרטיו של הניסיון שכשל אך ראוי לציין בו את עצם דבר קיומו של ניסיון כזה. רישום זה משקף נאמנה את כל שהתרחש באולם, גם אם המשא ומתן כשל. לא

היה איפוא מקום לתעד את תוכן דבריה המדויקים של השופטת בפרוטוקול אך היה מקום לרשום בו את עצם קיום הניסיון להביא את הצדדים – שלא עלה כדי הסכמה – להבנה. במובנים דלעיל כולם נמצאו התלונה ובקשת הבירור מוצדקות.

1. לנציבות הוגשו תלונה ובקשת בירור אשר הליך המתקיים בבית הדין האזורי לעבודה בפני שופטת בתביעה שעילתה הטרדה מינית והתנכלות במקום העבודה. התביעה הוגשה על ידי עובדת כנגד מעסיקתה לשעבר (הנתבעת 1) וכנגד הממונה הישיר עליה בחברה (הנתבע 2). התבטאויותיה של השופטת בדיון שהתקיים בפניה, שעצם אמירתן אינו שנוי, בעיקרו, במחלוקת עובדתית, עמדו ביסוד הבירור.

2. התבטאויותיה האמורות של השופטת, שנאמרו בסופו של הדיון, אינן מוצאות ביטוי בפרוטוקול. הן נשמעות בהקלטת סתר שערך פלוני, שאינו בעל דין, ואשר נכח בדיון. הקלטת הגיעה לאמצעי התקשורת והדברים פורסמו לאחר כתבה קודמת שפורסמה עוד קודם לכן בעניינו של דיון קודם שהתקיים באותו תיק.

3. בהקלטה שפורסמה בתקשורת נשמעת השופטת אומרת: "הייתה הטרדה אבל היא ברף הכי נמוך שניתן להעלות על הדעת. יותר טמטום מאשר הטרדה. ככה זה נראה. היא (התובעת – א.ר.) קצת שיחקה וזה היה לה נוח"; "לא ככה מתנהלת עובדת שרוצה להרוץ חוזר"; "הרושם שלי הוא לא של עובדת שהוטרדה, אלא של עובדת שעושה שימוש מסוים במיניות שלה כדי להשיג כל מיני"; "it takes two to tango" "צריך שניים לטנגו"; "כשנכנסים למטבח אז לא צריכים לבכות כשמקבלים כוונה"; "אני מבינה שגם הגברת הזאת מגיעה לתקשורת. זה לא מקובל במקומותינו". בכתבה שהתפרסמה צוינו אמירות נוספות מפיה של השופטת לבאי כוח הצד שכנגד: "תגישו בקשה ויכול להיות שנפרסם גם את שמה של המתלוננת (התובעת – א.ר.)"; "יש קושי בזה שמכפישם (את הצד שכנגד – א.ר.), שאנשים אומרים לעצמם אני (התובעת – א.ר.) את השם שלי לא אפרסם אבל אני אכפיש".

4. בתלונה שהוגשה על השופטת על ידי יו"ר ארגון נשים נאמר, כי אמירותיה אלה של השופטת משקפות הלך רוח אנכרוניסטי ושוביניסטי. המלינה סבורה, כי יש לצפות ממי שיושב על כס השיפוט ודן בתיקי הטרדה מינית בעבודה שיימנע מאמירות מהסוג הזה. משופט מקצועי גם מצופה, לפי הטענה, לגלות הבנה רגישות ויחס מכבד בכלל ובפרט למתלוננות בעבירות הטרדה מינית בעבודה. לא ברור, כך היא כותבת, כיצד מי שמחזיק לכאורה בדעות שכאלה יכול לשפוט בעניינים אלה ללא משוא פנים. דבריה החמורים של השופטת, כך נאמר בתלונה, נאמרו באולם בית הדין מבלי שהיה להם זכר או תיעוד בפרוטוקול. לדברי המלינה: "מעבר לעובדה שזהו מצב לא תקין, בכלל במערכת המשפט, הרי שבמקרה של נפגעות הטרדה או עבירה מינית, ההתנהלות הזו מחמירה את תחושת חוסר האונים וחוסר האמון בהן מצויות".

5. בבקשת הבירור של שרת המשפטים נאמר, כי בעקבות פניות ללשכתה של חברות כנסת שנחשפו לפרסומים בתקשורת מבקשת השרה לקיים בירור לגבי תוכן הדברים שאמרה השופטת וכן לגבי "חוקיות כוונת השופטת להסיר את צו איסור הפרסום על שמה של המתלוננת".

6. ביקשנו את תגובת השופטת. בתגובתה לתלונה ציינה השופטת, בין היתר, כי ההקלטה שהועברה לתקשורת נעשתה בלא היתר והיא פורסמה באופן חלקי ומגמתי תוך הסתרת העובדה, כי מדובר בדברים אותם אמרה לאחר סיום הדיון (בסוף ישיבת ההוכחות השלישית, במסגרת הצעה לפשרה, לפיה ישולם לתובעת פיצוי בסך של 50,000 ₪; התביעה הוגשה על סכום של למעלה מ-400,000 ₪).

השופטת הסבירה, כי בדיון נשוא הבירור הסתיימה שמיעת ההוכחות בתיק וניתן צו להגשת סיכומים שלאחריהם יינתן פסק הדין. היא (השופטת) מצאה לנכון לשתף את הצדדים בהתרשמותה, כי אין הלימה בין עוצמת ההטרדה והשלכותיה כפי שעולה מהראיות ובין סכום הפיצוי שנתבע על ידי התובעת בתביעתה. משכך מצאה לראוי להציע לצדדים, כי טרם הגשת הסיכומים יבואו ביניהם בדברים בניסיון לייתר הכרעה שיפוטית בתיק. במסגרת זו, כך היא מציינת, היא התייחסה לתשתית העובדתית שהוצגה בפניה והציעה סכום לפשרה שלידה יש בו כדי לאזן באופן סביר בין האינטרס הציבורי בהרתעת הרבים, לשם קידום תכלית החוק למניעת הטרדה מינית, ובין שיקולי הצדק במקרה הקונקרטי שנדון בפניה. כל זאת מתוך שהעריכה, כך היא כותבת, כי מתן פסק דין מנומק לא ייקדם בנסיבות העניין את תכלית החוק למניעת הטרדה מינית או את עניינו של מי מהצדדים.

7. השופטת מטעימה, כי אין חולק על חשיבותו של החוק ועל חובתו של בית הדין לעשות כל שביכולתו על מנת להבטיח, כי כל איש ואישה בשוק העבודה יזכו לסביבת עבודה בטוחה. עם זאת, קידום תכלית החקיקה אינו מצדיק, כך היא כותבת, התעלמות מהעדויות והמסמכים המצויים בפני בית הדין. בית הדין מחוייב, כך היא מדגישה, להכריע במחלוקת שבין הצדדים על פי הראיות שבפניו, תוך התרשמות מהנסיבות הקונקרטיות של התיק. מקובלת על השופטת הנחת המוצא, כי בשוק העבודה פעמים רבות עובדת נתונה במצב של חולשה, העדר יוזמה והעדר יכולת התנגדות. לפיכך מייחס בדרך כלל בית הדין משקל מוגבל, אם בכלל, להתנהלותה של העובדת. ואולם במקרה דנן התרשמה השופטת, לכאורה, כי הנחות מוצא אלו אינן מתיישבות עם המסמכים והראיות שבפניה וכי לא יהיה זה מוצדק לבסס את פסק הדין על הנחות ועל דעות קדומות, שאין להן כל קשר למציאות כפי שהתבררה בדיון.

8. רצונה של השופטת להגיע לפשרה נבע לדבריה מהתרשמותה מן התשתית העובדתית שבתיק ולפיה, הגם שיש לכאורה ממש בטענת התובעת כי חוותה הטרדה מינית כשמשמעה בחוק, הרי שבמקרה זה אין לסווג את ההטרדה כחמורה ביותר. זאת, כך היא קובעת, עקב מערכת היחסים הידידותית שהתנהלה בין הצדדים, פערי הכוחות המוגבלים ביניהם ותוכנן המרומוז והספק מבודח של האמירות שאמרו זה לזה. בנסיבות אלה מתן פסק דין מנומק לעניין נסיבות ההטרדה לא יתרום לדעת השופטת למי מהצדדים ואף לא לאינטרס הציבורי. משכך,

כך היא מציינת, עשתה היא כל מאמץ לסיים את ההליך בפשרה ובמסגרת זו פירטה באוזני הצדדים את התרשמותה הגולמית מהראיות שהובאו לפניו, בשיחה פתוחה שנועדה לאזני הצדדים ובאי כוחם בלבד. לדברי השופטת, בעת שמתקיימת שיחה לפשרה היכולת לנמק ולנסח את עמדת בית הדין שונה מזו הקיימת בעת מתן פסק הדין. במסגרת המאמץ להגיע לפשרה ולהימנע ממתן פסק דין, סברה השופטת, כי דבריה נאמרים "בפורום מצומצם" ולכן היא יכולה להתבטא בגילוי לב. היא ערה לכך, כך היא מציינת, שהדברים לא נעמו לאוזני התובעת ואולם היא לא ראתה מנוס משיקוף המציאות במקרה הנדון על פי מיטב הבנתה, וזאת על מנת לחסוך לצדדים את עוגמת הנפש הכרוכה בהעלאת הדברים על הכתב בפסק דין.

9. בהתייחס לאפשרות להסיר את צו איסור פרסום פרטי המתלוננת מסרה השופטת, כי בקשה להסרת הצו כלל לא הונחה לפניו וגם אם הייתה מונחת בקשה כזו היא הייתה נותנת לשני הצדדים הזדמנות מלאה להשמיע את טענותיהם ונוהגת על פי הוראות הדין בלבד. למיטב זכרונה הודיעה במהלך הדיון, כי ככל שתוגש בקשה כאמור היא תישקל.

10. תגובות לתלונה התקבלו לבקשת הנציבות גם מבאי כוח התובעת והנתבעים. הראשונים סבורים, כי יחסה של השופטת לתובעת לא היה ראוי ואילו האחרונים סבורים, כי אין ממש בתלונה.

11. מן הבירור עלה, כי לאחר שנסתיים שלב שמיעת ההוכחות, ולאחר שהתיק נקבע להגשת סיכומים, מצאה השופטת לנכון לנסות ולהביא את הצדדים לידי פשרה, או הסכמה, שתייתר את הפסיקה בדין. בקיום ניסיון הפשרה היא ביקשה למנוע את כתיבת המסקנות העובדתיות בפסק הדין שעומד להינתן. בעשותה כן ביקשה השופטת לשטוח בפני הצדדים את התרשמותה הלכאורית מן הראיות שבאו בפניה, היא התייחסה לתשתית העובדתית, כפי שנתבררה עד אותו רגע, ובחרה להציג בפני הצדדים את הסיכויים והסיכונים שכל צד נוטל על עצמו, לכשיינתן פסק דין. בכך כשלעצמו אין כל פסול. חובתו של השופט להכריע בדין. בעשותו כן הוא נדרש לקבוע אם הוא מקבל את עמדתו של התובע או מוצא לדחות אותה ולאמץ את עמדת הנתבע. לשון אחר: השופטת מוסמכת, בסופו של יום, לקבוע כי התובעת הוכיחה את תביעתה, על פי הראיות שהובאו בפניה, ועל פי הדין הנוהג, כשם שהיא מוסמכת לדחות את עמדתה ולקבל את טענות הנתבעים, בין באופן מלא ובין באופן חלקי. בקביעות עובדתיות ומשפטיות אין הנציבות רשאית להתערב. משכך הדבר אין למצוא, ככלל, פסול בתיאור המשמיע שופט באוזני הצדדים, אודות התמונה הלכאורית העולה מן הראיות שהיו בפניו, תוך התייחסות להתרשמותו מן העדויות ומטענות שני הצדדים במשפט. מובן, כי במסגרת זו ראוי לו לשופט להימנע מהשמעת דברים המשקפים הכללות בלתי מבוססות, או דעות קדומות, ולהתמקד בתיאור קונקרטי של מסקנותיו הלכאוריות, העובדתיות והמשפטיות. דברי השופטת מתייחסים, על פי עדותה, לתיאור מסקנותיה העובדתיות הלכאוריות במקרה המסוים הזה, כפי שהן עולות לדעתה מן הראיות שבאו בפניה. את המסקנות העובדתיות והמשפטיות שהיא עשויה, ואת שמותר לה, ואת שחובה עליה, לכתוב בפסק הדין, היא רשאית

להביא בפני הצדדים, כדי לנסות להביאם לפשרה וכדי להימנע מהעלאת מסקנותיה על הכתב. ההתרשמות העובדתית מן הראיות בתיק מסויים היא בגדר סמכותו של שופט ולפיכך אין מקום להתערבותי בנקודה זו.

12. אלא שגם במתן ביטוי למסקנותיה השיפוטיות, בשלב בו נעשה הדבר במקרה הקונקרטי הזה, נדרשה השופטת לזהירות, ומספר טעמים לדבר. ראשית, אין בידי היושב בדיון להתיימר להציג דעה נחרצת או מסקנה סופית בטרם הוגשו הסיכומים ובטרם עיין בהם. על היושב בדיון להבהיר איפוא בדבריו, כי מדובר בעמדה לכאורית שעשויה להשתנות בטרם יפנה לכתובת פסק הדין.

לכך יש להוסיף, כי על היושב בדיון לנקוט זהירות כפולה ומכופלת שעה שמדובר בתיק שהמחלוקת בו סבוכה ורגישה, כמו זה בענייננו, כשהנחת המוצא היא, כפי שמציינת השופטת, כי בשוק העבודה פעמים רבות נתונה העובדת במצב של חולשה. גם מן הטעם הזה על השופט לא רק להימנע ככל האפשר מהתבטאויות נחרצות, אלא גם לשים ליבו למהות ההליך שבפניו. מאליו יובן, כי שומה על השופט שלא לפגוע בכבודם של מי מבעלי הדיון ולהימנע מלטעת בבעלי הדיון תחושה, ולו סובייקטיבית, כי הדיון מוכרע שלא לפי הראיות שנשמעו בפניו.

13. ככלל יש תועלת בעריכת ניסיון להביא את הצדדים לידי פשרה, אולם בתיקים מסויים לעיתים יש תבונה להימנע כליל מלקיים דיון "לא פורמאלי" ולו גם לצרכי פשרה.

במקרה זה, לו נקטה השופטת בזהירות המתבקשת, לאחר שכבר היתה מודעת לטרוניית הנתבעים באשר לפרסומים השונים, כפי שעולה אף מבקשה שהוגשה לה לפני הדיון ומדבריהם שנרשמו בפרוטוקול לרבות ציון העובדה, כי באולם נוכח גורם בעל אינטרס שאינו מי מבעלי הדיון, היתה נמנעת אולי כליל מקיום הדיון "הלא פורמאלי" ומותירה את פסיקתה העובדתית לפסק הדין.

לא הצלחתי לרדת לסוף דעתה של השופטת בציינה, כי דבריה נאמרו "בפורום מצומצם" ו"בשיחה פתוחה שנועדה לאזוני הצדדים ובאי כוחם בלבד", שעה שברורה לה נוכחותו של גורם נוסף, שאינו צד למשפט, באולם, ושעה שפרטים מן המשפט פורסמו ברבים בכלי התקשורת.

14. דברי השופטת אודות האפשרות להסיר את צו איסור הפרסום על שמה ועל פרטיה של התובעת היו מיותרים בנסיבות הענין ובדרך בה נאמרו. אף אם לא נחה דעתה מפרסום קודם של הליכים שהתקיימו בפניה ואף אם היתה סבורה, כי אחד מבעלי הדיון הוא העומד מאחורי הפרסום. פשיטא היא שלא היה מקום להתבטא באופן הנחזה להיות איום להסיר את צו איסור הפרסום. במיוחד כך משלא הוגשה באותו מועד בקשה לעשות כן.

15. שאלה אחרת הצריכה תשובה כאן נוגעת להימנעות מרישום פרטי ניסיון הפשרה בפרוטוקול. המדובר, כאמור, בניסיון שנעשה לאחר שניתן צו לסיכומים. אכן, במקרים רבים הצדדים, או מי מהם, מעדיפים כי התרשמות השופט מהחומר שבפניו במהלך ניסיון הפשרה לא תתועד בפרוטוקול, כדי להשאיר להכרעה הסופית "לוח חלק". אלא שבמקרה זה עמד ב"כ

התובעת על רישום הדברים וסעיף 68א לחוק בתי המשפט [נוסח משולב], התשמ"ד-1984, מאפשר שלא לרשום דברים בפרוטוקול בנסיבות מסוימות "בהסכמת הצדדים". מה נפקות הימנעותה של השופטת לעשות כן, חרף בקשתו של אחד מהם?

בעניין זה מצא לקבוע הנציב לשעבר, השופט (בדימוס) א' גולדברג, כי שעה שכשל ניסיון לפשרה הרי שאין מקום לציין בפרוטוקול את תוכנו ופרטיו של הניסיון שכשל אך ראוי לציין בו את עצם דבר קיומו של ניסיון כזה. רישום כאמור משקף נאמנה את כל שהתרחש באולם, גם אם המשא ומתן כשל. לא היה מקום איפוא לתעד את תוכן דבריה המדויקים של השופטת בפרוטוקול אך היה מקום לרשום בו את עצם קיומה של שיחה עם הצדדים – שלא עלתה כדי הסכמה – בניסיון להביאם להבנה (ראו דו"ח הנציבות לשנת 2012, עמ' 62).

16. התלונה ובקשת הבירור על השופטת נמצאו מוצדקות כאמור בסעיפים 12 עד 15 לעיל.

תמצית החלטה (מספרנו 407/15, משפחה)

התבטאות בלתי ראויה במהלך דיון בסכסוך משפחה

תקציר: במהלך דיון בסכסוך משפחה, בעת חקירת הבעל, התבטא שופט בצורה חסרת רגישות כלפי האישה. בהחלטת הנציב נקבע, כי אמירת השופט הייתה מיותרת, בלתי רגישה ובלתי רלוונטית, וראוי היה שהשופט ינהג ביתר זהירות ויביע את עמדתו בסוגיה במסגרת פסק הדין ולא בעיצומה של חקירת הבעל.

1. בתביעה שהגישה המתלוננת נגד בעלה לשעבר, בה עתרה לביטול הסכם גירושין שקיבל תוקף של פסק דין, טענה המתלוננת, כי באחד הדיונים בתיק, אשר הוקלט ותומלל, התבטא כלפיה השופט באמירות אשר גרמו לה לחוש "המומה ומשותקת". לדבריה, לאחר שהעיד הבעל על מריבה גדולה שהתרחשה ביניהם, שבעקבותיה נסגרה המתלוננת בחדרה ואיימה לקפוץ מהמרפסת, שאל השופט את הבעל אם הצדדים גרים בבית פרטי, ולאחר שהבעל השיב בחיוב, אמר כב' השופט: "נו איזה גג בדיוק?". כשאמר הבעל כי מדובר היה בקומה שנייה, קטע השופט את עדותו באמרו: "לא, אני באמת אומר, אם היו גרים בקומה שלוש, קומה ארבעים, קומה רביעית, חמישית". לטענת המתלוננת, דברי השופט גרמו לה לזעזוע ולהלם. לדבריה, "רצון לקפיצה נסערת מקומה שנייה גם בבית פרטי צופה תוצאה קטלנית ומלמדת על מצוקה גדולה... האם אני צריכה להתנצל שכל שהיה לי באותו רגע של התקפת זעם נוספת של הבעל שלי... זה מרפסת הקומה שנייה בבית הפרטי שלנו? ולא קומה 30 או 40 במגדלי יו? האם אשמתי שלא מדדתי גבהים באותו רגע של מצוקה קשה ביותר ולא רצתי לחפש את מגדלי יו או עזריאלי... זו היתה זעקת מצוקה ועקה ואיתות מצוקה שבייאוש

ביקשתי שבעלי יבין באיזה מצב אני נמצאת רציתי לגמור עם הכל להיעלם מהחיים, הייתי חותמת על כל הסכם..."

2. בתגובתו לתלונה מסר השופט, כי ככלל, הוא נוהג בבעלי הדין ובבאי כוחם באופן מכבד והוגן, באיפוק ובאורך רוח, וכך נהג גם כלפי המתלוננת גם נוכח התפרצויותיה והערותיה במהלך העדויות, כפי שמראים פרוטוקולי הדיונים. לגופו של עניין מסר, כי דבריו לעניין הניסיון האובדני מצדה של המתלוננת לא נאמרו בהתרסה או בכוונה לפגוע בה. לדבריו, לאור המחלוקת העובדתית בין הצדדים בעניין זה, ולאור העובדה, כי הפרטים בנוגע לאירוע היו ידועים לו מכתב התביעה, אליו צירפה המתלוננת תמונה של דירת המגורים, מצא לנכון לשאול האם "הצדדים גרים בבית פרטי". לאחר שהצדדים אישורו זאת המשיך ושאל "נו, איזה גג בדיוק? גם אם היא קופצת מהקומה" וכן "אני באמת אומר, אם הם היו גרים בקומה שלוש...". אמירות אלה נועדו לברר עובדתית את גרסת המתלוננת לאירוע, שכן לא היה ברור לו על איזה גג בדיוק מדברת המתלוננת ולפיכך נדרש לשאלות והבהרות בעניין.

4. אין חולק, כי כל האמירות הנטענות מופיעות בתמליל הדיון המוקלט. בעניין זה סבורני, כי האמירה בדבר הקומה ממנה איימה המתלוננת לקפוץ, וכי מדובר בקומה שנייה ולא בקומה 30 או בקומה 40, הייתה מיותרת, בלתי רגישה ובלתי רלוונטית, וראוי היה שהשופט ינהג ביתר זהירות ויביע את עמדתו בסוגיה במסגרת פסק הדין ולא בעיצומה של חקירת הבעל.

5. התלונה נמצאה מוצדקת.

תמצית החלטה (מספרנו 141/15, משפחה)

מתן החלטה במצב בו המתלונן מודיע כי הקליט את הדיון ומאיים לקיים הפגנה ליד בית השופט

תקציר: בתלונה בה הלין מתלונן על התנהגות בלתי ראויה כלפיו מצד שופטת בית המשפט לענייני משפחה נמצא, כי המתלונן נהג בצורה בוטה ומשתלחת, וכאשר לא התקבלה עמדתו, איים כי יפנה לגורמים חיצוניים, כי הקליט את הדיון המתקיים בדלתיים סגורות וכי יקיים הפגנה בלתי חוקית ליד ביתה של השופטת. הנציב קבע, כי בנסיבות אלה, נתנה השופטת את ההחלטות המתבקשות. התלונה נדחתה, ותשומת לב מנהל בתי המשפט מופנית להחלטה, כדי שיפעל פי שיקול דעתו.

1. המתלונן טען, כי במהלך דיון שהתקיים בבית המשפט לענייני משפחה נהגה השופטת "בגסות רוח ובאיומים", פגעה בחופש הביטוי שלו ובזכויותיו כאב ולא איפשרה לו לדבר. לטענתו, למרות שבתסקירים הומלץ על מינוי כהורה משמורן בשל היותו דמות דומיננטית בחיי הקטינה, איימה עליו השופטת שתזרוק אותו החוצה "למגרש החניה" ותמנע ממנו להיפגש עם בתו. עוד טען, כי בדיון אחר נתנה בו השופטת מבטים מאיימים, דיברה אליו בזלזול, אמרה

לו ששמעה, כי פנה לתנועה "למען עתיד ילדינו", ופנתה לאישה באמרה כי באפשרותה לפנות למשטרה אם יגיעו חומרים מהדיונים לצד ג'. כמו כן, לטענתו, לא נתנה לו ולבאת כוחו זכות דיבור והתעלמה ממסמך חיוני. לדבריו, בהתבסס על דברי באת כוח האישה, שטענה כי אמר מחוץ לאולם הדיונים שהקליט את הדיון ושככוונתו להפגין ליד ביתה של השופטת, דברים אשר לא היה בהם אמת, הורתה השופטת לעכבו כשש שעות כדי למצוא את ההקלטה, שלא נמצאה.

2. לשם בירור הטענות הנוגעות להתנהלותה של השופטת פנינו תחילה לקבל את תגובתה של באת כוח המתלונן, אולם למרות פניותינו המרובות אליה, בכתב ובעל פה, לא מסרה באת כוח המתלונן את תגובתה לתלונה.

3. בתגובתה לתלונה מסרה השופטת, כי לא נמנע מן המתלונן להיפגש עם בתו, ובהסכמת הצדדים אף נקבעו הסדרי ראייה הכוללים לינה. מפרוטוקול הדיון עולה, כי בניגוד לדברי המתלונן, ניתנה לו זכות דיבור ללא הגבלה. ככל הנראה, שם לו המתלונן למטרה להתיש את הגורמים המטפלים בעניינו, כאשר ההחלטות שניתנות אינן עומדות בקנה אחד עם עמדותיו. כך, שלח המתלונן מכתבים פוגעניים ומאיימים לגורמים שונים, וכין היתר פרסם דברים פוגעים גם באתר האינטרנט של התנועה "למען עתיד ילדינו" ואף הגיש בקשה לפסילתה מלשבת בדיון.

4. עיון בפרוטוקול מעלה, כי התנהגותו של המתלונן אכן הפריעה למהלכו התקין של הדיון. המתלונן התפרץ לדברי בית המשפט וניסה להלך אימים על בית המשפט, תוך איום "שיפנה לתנועה "למען עתיד ילדינו" כדי שתטפל בעניינו. בעקבות דברים אלה ניתנה החלטה כי התנהלותו של המתלונן בדיון מצביעה על הצורך בבחינת מסוגלותו ההורית ועל הצורך בהדרכה הורית בה תיבחן השפעת התנהגותו של המתלונן על הקטינה. לאחר מתן החלטה זו ניתנה החלטה נוספת בה נאמר, כי לאחר הדיון יצא המתלונן מן האולם וצעק במסדרון "בקולי קולות", כי הדיון מוקלט וכי הוא מתעתד לארגן הפגנה ליד כתובת ביתה של השופטת באמצעות התנועה למען עתיד ילדינו. נוכח העובדה שהובהר למתלונן שאין להוציא חומר מאולם בית המשפט, ובהתחשב בכך שהקלטות אסורות באולם בית המשפט, הורתה השופטת למשמר בתי המשפט לבחון אם הדיון הוקלט ולהחרים את ההקלטה אם אכן בוצעה. כן הורתה למשמר להפנות את פרטי התיק למשטרה במקום מגוריה, "על מנת להבטיח שלא תהיה כל עבירה על החוק לעניין קיום הפגנות אסורות".

5. לא מצאתי פגם כלשהו בהתנהגות השופטת. בירור התלונה מעלה, כי המתלונן נהג בצורה בוטה ומשתלחת, וכאשר לא התקבלה עמדתו, איים כי יפנה לגורמים חיצוניים, כי הקליט את הדיון המתקיים בדלתיים סגורות וכי יקיים הפגנה בלתי חוקית ליד ביתה של השופטת. בנסיבות אלה, נתנה השופטת את ההחלטות המתבקשות. גם פנייתו לנציבות תלונות הציבור על שופטים נוסחה בצורה בלתי ראויה.

תשומת לב מנהל בתי המשפט מופנית להחלטה זו, כדי שיפעל פי שיקול דעתו.

6. התלונה נדחת.

תמצית החלטה (מספרנו 253/15, משפחה)

התבטאויות בלתי ראויות של בית המשפט לענייני משפחה

תקציר: תלונה שהגישה מתלוננת שמונתה כאפוטרופסית לבת דודתה החסויה, הסובלת מהפרעות אכילה, על יחס מזלזל, חוסר אמפתיה וחוסר רגישות מצד שופטת בית המשפט לענייני משפחה שדנה בתיק, ועל התבטאויות בלתי ראויות כלפיה וכלפי החסויה, נמצאה מוצדקת. בהחלטתו קבע הנציב, כי לא מצא סיבה לפקפק בטענות המתלוננת, אשר תלונתה נמצאה אמינה ואשר טענותיה נתמכו ללא סייג בידי העובדת הסוציאלית. כפי שעולה מבירור התלונה, המתלוננת גילתה אחריות ומסירות כלפי בת דודתה, הלוקה בהפרעת אכילה קשה, ויזמה בעצמה פניה לבית המשפט כדי להתמנות כאפוטרופוס לגופה של החסויה, שהייתה נתונה במצב קשה עד כדי סכנת חיים. על פי התסקיר, המתלוננת מילאה תפקידה נאמנה ונהגה באחריות ובמסירות, אלא שכעבור זמן, לאחר שנתקלה בקשיים במילוי תפקידה, ובעיקר בהתנגדות מצד אמה של החסויה, פנתה לקבל מבית המשפט הנחיות כיצד עליה לפעול. בתסקיר נאמר בעניין זה, כי המתלוננת ציינה שאכפת לה מאד מהחסויה וכי הייתה מעוניינת להמשיך למלא את תפקידה כאפוטרופוס, אלא שבתנאים הנוכחיים, היא אינה מסוגלת לבצע את תפקידה באופן הנדרש, וגם אם החסויה תגיע למצב מסכן חיים, היא לא תוכל לדעת זאת. במצב דברים זה, ציפתה המתלוננת לקבל מבית המשפט תמיכה והכוונה, אלא שתחת זאת, זכתה לגערות, נזיפות וחוסר אמפתיה. הערותיה הבלתי ראויות של השופטת אף גרמו לכך שהמתלוננת לא הצליחה להתבטא בחופשיות ולומר את דבריה. בסיום החלטתו העיר הנציב, כי שופט בית המשפט לענייני משפחה נדרש, מתוקף תפקידו, לגלות רגישות רבה, אורך רוח ושכל ישר, מעבר לאלה הנדרשים בעת בירור סכסוך רגיל.

1. בתיק אפוטרופסות המתנהל בבית המשפט לענייני משפחה הוגשה תביעה למינוי אפוטרופוס לגופה של חסויה כבת 21. התביעה הוגשה על ידי המתלוננת, בת דודתה של החסויה, ועל ידי אחיה של החסויה, ובה ביקשו התובעים למנותם כאפוטרופסים לחסויה כדי לאשפזה בכפיה במחלקה להפרעות אכילה. בתום דיון שהתקיים במעמד הצדדים מונו התובעים כאפוטרופסים זמניים לגופה של החסויה. לאחר שהוגש תסקיר, ובהסכמת הצדדים, ניתן פסק דין במסגרתו מונו התובעים כאפוטרופסים קבועים לגופה של החסויה וניתנו להם סמכויות מורחבות לטיפול בה, גם נגד רצונה, ולאשפזה במחלקה להפרעת אכילה.

כחצי שנה לאחר מתן פסק הדין הגישה המתלוננת תביעה שכותרתה "בקשה להנחיות לגבי מינוי אפוטרופוס קבוע". בתביעתה טענה המתלוננת, כי אין שיתוף פעולה בינה לבין האפוטרופוס הנוסף ובני משפחת החסויה (בעיקר אמה של החסויה), וכי היא הותקפה על ידי אמה של החסויה. לפיכך עתרה לקבלת הנחיות מבית המשפט כיצד עליה לפעול במסגרת תפקידה בנסיבות אלה. ניתנה החלטה, בהתבסס על המלצת ב"כ היועמ"ש (רווחה), שהורתה למחלקה לשירותים חברתיים ולעו"ס לסדרי דין למסור תגובתם. כן ניתנה הוראה בדבר הזמנת תסקיר.

בתסקיר שהוגש נאמר, כי נוצר קרע בין המתלוננת לבין אמה של החסויה, וכי המתלוננת נמנעת מלבקר את החסויה ולא מצליחה ליצור עימה קשר, ולמעשה אין כל פיקוח ממשי מצידה. עוד נאמר בתסקיר, כי נכון להיום שני האפוטרופסים (ובעיקר המתלוננת) שעד היום פעלו באופן אחראי ומסור אינם מצליחים לבצע את תפקידם. בתסקיר הומלץ למנות אפוטרופוס חיצוני, ועד למינויו להותיר את המתלוננת כאפוטרופא לגוף "לפרק זמן קצר", תוך שתיבדק עם האפוטרופסים האפשרות להתמנות יחד עם גורם חיצוני.

בית המשפט קיים דיון במעמד הצדדים, ובו נכחו העו"ס שערכה את התסקיר, עורכת התסקיר, החסויה, המתלוננת, האפוטרופוס השני, וב"כ היועמ"ש. בתום הדיון ניתן פסק דין לפיו מונתה הקרן לטיפול בחסויים כאפוטרופא נוספת לחסויה, ביחד עם המתלוננת והאפוטרופוס הנוסף.

2. לטענת המתלוננת בדיון האמור העירה השופטת הערות מזלזלות, פוגעניות ואישיות ושידרה חוסר אמפתיה וחוסר סבלנות מובהקים, וכל הערותיה לא נרשמו בפרוטוקול. לטענת המתלוננת, כאשר שאלה את השופטת אם המיניו שקיבלה הוא זמני או קבוע, והביעה התנגדות למיניו קבוע, אמרה לה השופטת: "את ילדותית", הערה עליה חזרה פעמיים. לדברי המתלוננת, "הערה זו, לא זו בלבד שהיא אישית ומזלזלת, אלא היא כל כך מקוממת ופוגעת, שהרי אני משמשת כאפטרופסית על בת דודתי בהתנדרבות, ופעלתי למענה במסירות נפש בשלוש השנים האחרונות. אלא שמאחר שהמיניו היה קבוע, נותרתי ללא כל גיבוי משפטי... ועברתי שבעה מדורי גיהנום כדי לפתוח מחדש את התיק: הפסדתי שלושה ימי עבודה כדי ללכת לבית משפט לפתוח מחדש את התיק, ועוד דרשו ממני אגרה בשווי 500 ₪. לא רציתי מיניו קבוע כדי לא להישאר שוב בודדה במערכה ולעבור את מערכת הייסורים הזו... לא יתכן שאשלם מחיר כה גבוה על תפקיד שנעשה בהתנדרבות ועוד אספוג יחס מזלזל ומעליב כזה בבית המשפט, שלא נאמר משפיל ומסוכן, ... [הערה] שמערערת על סמכותי כאפטרופוס ומקשה עלי למלא את תפקידי... כמו כן, מה ענין שמיטה להר סיני? אין קשר בין סירוב לכהן כאפטרופוס קבוע לילדותיות. הערה זו כל כך לא הוגנת, שהרי יזמתי פנייה לבית משפט ולקחתי על עצמי להיות אפטרופוס לבת דודתי שהיתה בסכנת חיים, מעשה שדווקא מעיד על בגרות". לדברי המתלוננת, "הערה זו הותירה אותי בהלם, כך שלצערי לא יכולתי אפילו להסביר לשופטת כהלכה מדוע אני מתנגדת למיניו קבוע, ולהזכיר לה שהיא פועלת בניגוד להמלצות..."

3. המתלוננת טענה עוד, כי השופטת העירה הערות פוגעניות נוספות. כך, לטענתה, כשביקשה לציין פרט מהותי ופתחה במילים "יש לי משהו להגיד", השיבה לה השופטת "תמיד יש לך מה להגיד". זאת, למרות שקודם לכן דיברה רק פעם אחת, וזאת כאשר התבקשה לכך על ידי באת כוח היועמ"ש, ולמרות ש"זו מטרת הדיון, לא כן? שאוכל לדבר".

לטענת המתלוננת, בשלב מסוים פנתה השופטת באומרה לכל הנוכחים באולם "זה יותר מדי בשבילי, אני לא יכולה להכיל את זה". כן אמרה: "אני לא עובדת סוציאלית, אז אני לא אהנה בראש ואקשיב". לדברי המתלוננת, "זו אמירה מזלזלת כלפי עובדים סוציאליים לטעמי. כמו כן, כאן מצהירה השופטת בריש גלי שאינה אמפתית".

הערה נוספת הופנתה, לטענת המתלוננת, לחסויה, כאשר השופטת פנתה אליה באמרה: "אז פעם ראשונה חיים שלך תצטרכי לבחור אם ללכת עם אמא שלך או עם בית משפט". לטענת המתלוננת, "מדובר בבחורה עם בטחון עצמי ירוד, יחסים סימביוטים עם אמה וקושי לעמוד מולה. השופטת לחצה על נקודות התורפה שלה לעיני כל והחריפה את הקונפליקט".

לדברי המתלוננת, "יצאתי מהדיון מתוסכלת וזועמת. מאחורי הדיון עומדת שנה שלמה, שבה נלחמתי כדי לערוב לשלום החסויה, נשארתי לבד במערכה, ורדפתי אחרי בית המשפט ואחרי הרווחה כדי לקבל עזרה. פנייתי לבית משפט נועדה לתת לי תמיכה כדי שאוכל להמשיך למלא את תפקידי כאפוטרופוס. יחס כזה מצד השופטת הוא בגדר סטירת לחי".

4. בתגובתה לתלונה מסרה השופטת, כי הדיון היה "טעון מאוד". בדיון ניסתה, לדבריה, לשכנע את הצדדים להגיע להסכמות, ונתנה להם לדבר. השופטת ציינה, כי כאשר עברה על הפרוטוקול, "הוא נראה כמשקף את הדברים, ולפיכך איני יכולה להסכים עם הדברים שכתובים בתלונה". לדבריה, מצאה לנכון למנות את הקרן לטיפול בחסויים כאפוטרופוס, יחד עם המתלוננת והאפוטרופוס הנוסף, ולקבוע כי המינוי יהיה קבוע. פסק דין זה הוא החלטה שיפוטית, ואם המתלוננת מבקשת להשיג עליו, "מן הראוי היה להגיש ערעור על פסק דיני ולא תלונה".

למיטב זיכרונה, היא לא אמרה למתלוננת כי היא ילדותית, ולא העירה הערות מזלזלות, פוגעניות ואישיות. ייתכן שניסתה להסביר למתלוננת, "שזה ילדותי לא לעזור לחסויה גם אם נפל ריב עם אימה של החסויה", ואף הבהירה לה שלא יקרה מצב בו היא תותקף או לא תורשה להיכנס לחסויה. לדברי השופטת, "בכל מאוּד, ניסיתי לפעול לטובת החסויה, לא זלזלתי במאום ולא התכוונתי לפגוע, ואם משום מה נפגעה המתלוננת, צר לי על כך".

5. העובדת הסוציאלית מהאגף לשירותים חברתיים בעירייה, שערכה את התסקיר ונכחה בדיון נשוא התלונה, מסרה בתגובתה לתלונה המתלוננת: "הנני מאשרת כי המשפטים שציטטו במכתב על ידה במהלך דיון שנערך בבית המשפט לענייני משפחה ... אכן נאמרו על ידי כבוד השופטת".

6. באת כוח היועמ"ש והאפוטרופוס השני (אחיה של החסויה), אשר נכחו בדיון נשוא התלונה, לא השיבו לפנייתנו עד מועד כתיבת ההחלטה. בסופו של יום, די היה בחומר שנצבר בידנו כדי לקבוע את מסקנותינו.

7. לא מצאתי סיבה לפקפק בטענות המתלוננת, אשר תלונתה נמצאה אמינה ואשר טענותיה נתמכו ללא סייג בידי העובדת הסוציאלית, עורכת התסקיר. כפי שעולה מבירור התלונה, המתלוננת גילתה אחריות ומסירות כלפי בת דודתה, הלוקה בהפרעת אכילה קשה, ויזמה בעצמה פניה לבית המשפט כדי להתמנות כאפוטרופוס לגופה של החסויה, שהייתה נתונה במצב קשה עד כדי סכנת חיים. על פי התסקיר, המתלוננת מילאה תפקידה נאמנה ונהגה באחריות ובמסירות, אלא שכעבור זמן, לאחר שנתקלה בקשיים במילוי תפקידה, ובעיקר בהתנגדות מצד אמה של החסויה, פנתה לקבל מבית המשפט הנחיות כיצד עליה לפעול. בתסקיר נאמר בעניין זה, כי המתלוננת ציינה שאכפת לה מאד מהחסויה וכי הייתה מעוניינת להמשיך למלא את תפקידה כאפוטרופוס, אלא שבתנאים הנוכחיים, היא אינה מסוגלת לבצע את תפקידה באופן הנדרש, וגם אם החסויה תגיע למצב מסכן חיים, היא לא תוכל לדעת זאת. במצב דברים זה, ציפתה המתלוננת לקבל מבית המשפט תמיכה והכוונה, אלא שתחת זאת, זכתה לגערות, נזיפות וחוסר אמפתיה. הערותיה הבלתי ראויות של השופטת אף גרמו לכך שהמתלוננת לא הצליחה להתבטא בחופשיות ולומר את דבריה. אף אם השופטת, כדבריה, לא התכוונה לפגוע במתלוננת, סבורני, כי מדובר באמירות שהן במהותן פוגעניות ובלתי ראויות.

8. גם הערתה של השופטת לחסויה גילתה חוסר רגישות מוחלט, שכן, כעולה מן התסקיר, החסויה היא רגישה ופגיעה לתגובות הסביבה, אינה מאפשרת לאמה לעזוב ולצאת מהבית בלעדיה, ונמצאת במצוקה קשה ובמצב מעורר דאגה. דווקא מקום בו היה על השופטת לגלות רגישות מיוחדת, נוכח מצבה הפגיע והמעורר של החסויה, מצאה היא לנכון להתבטא כלפיה בבוטות ובחוסר רגישות. הוא הדין באשר להערותיה האחרות, שלא היה להן מקום.

בהקשר זה אחזור ואעיר, כי שופט בית המשפט לענייני משפחה נדרש, מתוקף תפקידו, לגלות רגישות רבה, אורך רוח ושכל ישר, מעבר לאלה הנדרשים בעת בירור סכסוך רגיל. הערות מיותרות וחסרות רגישות עשויות לפגוע במעורבים שלא לצורך.

9. התלונה נמצאה מוצדקת.

תמצית החלטה (מספרנו 136/15, משפחה)

על הרגישות הנדרשת משופט במפגש עם קטינים

תקציר: בסכסוך בין שני הורים על משמורת קטינה, בו נקבע כי המשמורת תהיה בידי האם, התברר כי הקטינה עברה על דעת עצמה להתגורר בבית האב, ניתקה את הקשר עם אמה ולא הסכימה להיפגש עימה. בדיון שהתקיים בבקשת האם להשיב את הקטינה לחזקתה טען המתלונן, כי הקטינה אינה מוכנה לחזור ולהתגורר בבית אמה. לפיכך החליט השופט, בהסכמת הצדדים ובאי כוחם, להיפגש עם הקטינה ביחידת הסיוע. המתלונן טען, כי במפגש שנערך עם הקטינה ביחידת הסיוע, הרים השופט את קולו על הקטינה וגער בה. לטענות אלה לא נמצאו תימוכין. עם זאת, העלה הבירור, כי בשלב מסוים התייחס השופט להתנהגותה של הקטינה (ולא לקטינה עצמה) כ"רעה", אמירה שלדברי העובדת הסוציאלית "רוככה מיידית" על ידה, באמצעות התייחסות לקטינה ולמצוקתה. הנציב קבע בהחלטתו, כי מאמירה כזאת היה על השופט להימנע, במיוחד נוכח גילה הצעיר של הקטינה ומצבה הרגשי. הנציב הוסיף, כי המפגש של שופט בית המשפט לענייני משפחה עם ילדים במהלך בירור סכסוך בין הוריהם, הוא מפגש מורכב ועדין. על השופט לגלות אורך רוח, שכל ישר ורגישות החורגים מאלה הנדרשים ממנו בעת בירור סכסוך רגיל. האפשרות שקטינים ייפגעו במהלך בירור משפטי בבית המשפט לענייני משפחה קיימת, ויש ליתן לה את הדעת ללא הרף.

1. בתביעה שהוגשה נגד מתלונן על ידי אמה של קטינה כבת 12 להשיב לחזקתה את הקטינה, אשר עברה על דעת עצמה להתגורר בבית המתלונן, החליט השופט הדין בתיק לקיים מפגש עם הקטינה ביחידת הסיוע. זאת, לאור טענת המתלונן, כי אינו יכול להכריח את הקטינה לשוב לבית האם. המפגש התקיים בהשתתפות השופט והעובדת הסוציאלית. בדיון שהתקיים לאחר המפגש עם הקטינה הודיעו הצדדים על הסכמתם למחיקת התובענה וניתן פסק דין, לפיו הקטינה תוכל בשלב זה, להמשיך להתגורר בבית האב עד למתן החלטה אחרת.

2. המתלונן טען בתלונתו, כי כארבעים דקות לאחר תחילת המפגש עם הקטינה החלו להישמע מכיוון החדר "צעקות רמות" של השופט. מספר דקות לאחר מכן, יצאה הקטינה מהחדר בריצה תוך שהיא בוכה וממלמלת: "אני לא ילדה רעה", "למה הוא אומר שאני רעה?", ולאחר מספר צעדים התמוטטה. לדבריו, בדיון שהתקיים לאחר המפגש הבהיר השופט את המצב הבעייתי השורר בין הקטינה לאם. המתלונן כתב, כי השופט הוסיף כי הבת הינה ילדה אינטליגנטית וחריפה, ורהוטה עד מאד וכן התנצל בפני הנוכחים בדיון, כי נאלץ לפגוע בה, "אך הדבר היה הכרחי". לדבריו המתלונן, השופט אמר עוד: "כי לרגע הייתי עוצם את עיניי, הייתי חושב כי מדובר בבת 18, ולא בבת 12 שנים, ועל כן ביקשתי לבדוק האם [הקטינה] הינה עדיין ילדה ע"פ התנהגותה, וזאת עשיתי ע"י העלבתה". השופט אמר, כך נטען, כי שאל את הקטינה מה רצונה בעניין הסדרי הראייה ומה ציוניה בבית הספר, והיא השיבה כי רצונה לעבור לגור בבית אביה וכי ציוניה מעולים. לאחר מכן אמר השופט, לטענת המתלונן, כי שאל את הקטינה מה מצבה מבחינת ההתנהגות בבית הספר, והיא השיבה בביישנות, כי יש לה ציון "ב" בהתנהגות. לטענת המתלונן, השופט אמר כי בתגובה לדבריו הקטינה פנה אליה

באמרו, "עכשיו אני מבין למה ברכת מאמא שלך, ולמה יש לך ב' בהתנהגות. כי את ילדה רעה, רעה מאד". לדברי המתלונן, "הסיטואציה בה ילדה, עומדת לבדה מול שופט ועו"ס, ונחקרת במשך 45 דקות, ללא נוכחות פסיכולוג ילדים, לגבי רצונה בדבר שינוי מקום המגורים וסדרי הראייה... אינה סיטואציה קלה, במיוחד כאשר מדובר בילדה בת 12".

3. בתגובתו לתלונה ציין השופט, כי מאחר שחלפו חודשים רבים מאז האירועים נשוא התלונה, קשה לו לזכור כל מילה שנאמרה מעבר לתיעוד הנערך בכל פגישה המתקיימת ביחידת הסיוע, במיוחד כשמדובר באירועים שאינם חריגים, ובמקרה דנן לא היה כל אירוע חריג. הוא וחבריו השופטים משוחחים כל אחד עם מאות ילדים בשנה, נתקלים לא אחת בבכי ובמצוקות, ולעולם אינו צועק עליהם או נוהג באופן שאינו מכובד ומכיל. לדבריו, שיחות עם קטינים, ובכלל זה בתם הקטינה של הצדדים, נערכות תמיד בנוכחות גורם טיפולי – עובדת סוציאלית בכירה מיחידת הסיוע. זו מופקדת לא רק על מתן חוות דעת אלא גם על שלומו של הקטין, ככל שיש צורך בכך. מאליו יובן, כי ככל שמדובר במפגש עם קטינים, שימת הדגש היא בראש ובראשונה על קיום המפגש באופן שיתאים לצרכיהם, ושינטרל כל איום אפשרי הן מצד ההורים והן מצד המערכת. מטעם זה מתקיימים המפגשים ביחידת הסיוע, בה רוב השיח נערך באמצעות העובדת הסוציאלית, וברוב המקרים גם בנוכחות העוזרת המשפטית. דרישתו של המתלונן לנוכחות פסיכולוג ילדים בפגישה מנוגדת להוראות הדין, המחייב שופט לשמוע קטין בליווי עו"ס מיחידת הסיוע.

4. לדברי השופט, מקרה זה לא היה שונה. לא זכור לו כי הקטינה הפסיקה את הראיון, ובוודאי שלא הרים עליה את קולו ולא צעק עליה. אף כי לא זכורה לו כל מילה שנאמרה לפני חודשים רבים, הוא היה זוכר גם זכור לו אירעו דברים כפי שמתאר אותם המתלונן. שיחות עם קטינים יכולות להיות לא נוחות. לא פעם ולא פעמיים מוגשים מים לקטין ונראות דמעות, קל וחומר כאשר מנסים לשכנע קטין לפגוש בהורה שהוא אינו מעוניין לפגוש, בין היתר, בעקבות לחצים המופעלים עליו על ידי ההורה האחר. שיחות כאלה מעיקות על קטין, וייתכן שאמר כי צר לו אם הכביד על הקטינה, אך ודאי שלא נאלץ לפגוע בה, לא פגע בה ולא אמר דבר הבל של "העלבת הקטינה לצורך בדיקת בגרותה הנפשית". לא מוכר לו, גם לא לאיש כלשהו, "בוחר בגרות ע"י העלבה". זאת ועוד. הקטינה לא נחקרה. רוב השיחה נוהלה, כרגיל, על ידי העובדת הסוציאלית.

5. באת כוח המתלונן מסרה בתגובתה, כי המפגש עם הקטינה התקיים במסגרת בקשה שהגישה האם להשיב את הילדה לחזקתה, לאחר שהקטינה החליטה על דעת עצמה שלא לשוב לבית אמה. המפגש נערך בנוכחות עו"ס מיחידת הסיוע. זכור לה, כי בדיון ציין השופט את הקשר הבעייתי בין הקטינה לאם ואף מתח ביקורת על התנהלות האם. לא זכור לה שבית המשפט התנצל על פגיעה בילדה. גם לא זכור לה כי השופט אמר שבדק את בגרותה של הקטינה על ידי העלבתה. הדיון התקיים לפני מספר חודשים, דיון אחד מני דיונים רבים שהתקיימו מאז, ואין ביכולתה לזכור כל הערה והערה המושמעת בכל דיון, במיוחד לא הערות שלא בא זכרן בפרוטוקול הדיון.

6. בא כוח האם מסר בתגובתו, כי למיטב הבנתה של מרשתת, התלונה נולדה לעולם כחלק מניסיונו של המתלונן להסיט את ההליך השיפוטי ממכוננו. זאת, מאחר שהוגשה בחלוף 7 חודשים ממועד האירוע הנטען, סמוך למועד שמיעת ההוכחות בתיבת המתלונן להפחתת מזונות, ובחלוף למעלה מחצי שנה לאחר שהקטינה חזרה לקיים קשר רצוף ומלא עם האם, תוך שהיא מלווה במקביל בטיפול פסיכולוגי, אותו מנסה המתלונן להפסיק. בא כוח האם ציין עוד, כי השופט פגש את הקטינה ביחידת הסיוע בהסכמת הוריה ועל פי בקשתם המשותפת, וכי חזקה על האם שלא היתה מאפשרת פגיעה בבתה על ידי מאן דהוא.

7. העובדת הסוציאלית מיחידת הסיוע, אשר השתתפה במפגש, מסרה כי תוכן השיחה עם הקטינה חסוי. למיטב זכרונה, הקטינה הובאה מבית הספר על ידי המתלונן, ושני ההורים המתווכים מחוץ לחדר המפגש, בחדר ההמתנה של יחידת הסיוע. המפגש התנהל באווירה תומכת וקשובה. זכור לה בבירור, שלאורך כל הראיון השופט לא הרים את קולו. גם הטענה כי השופט גער בקטינה אינה נכונה. לדבריה, "הייתה התייחסות מצדו של השופט להתנהגותה של [הקטינה] כ"רעה", אמירה שרוככה מיידית, ע"י התייחסות מצד אלו [הקטינה] ומצוקתה". במהלך השיחה עלו בעיני הקטינה דמעות, שהגיעו גם לבכי. בסיום המפגש יצאה הקטינה מהחדר לא בריצה, אולם בדמעות. היא ליוותה את הקטינה ביציאה מחדרה שכן סברה, כי המפגש עם שני הוריה גם יחד בחדר ההמתנה מהווה סיטואציה קשה עבורה. במטבחון שמול חדרה הציעה לקטינה כוס מים. לא זכור לה שהילדה מלמלה משהו, כנטען על ידי המתלונן. התרשמותה היתה כי הקטינה שרויה במבוכה קשה ביחס לאם, מאחר שהיה זה מפגש ראשון בין שתיים אחרי נתק של כשבוע. לא זכור לה שהקטינה "התמוטטה" לאחר מספר צעדים לכיוון האב. למיטב זיכרונה, המתלונן הוא שקם לקראתה וחייב אותה.

8. מדובר בקטינה הנקרעת בין שני הוריה, דבר הגורם לה מצוקה רגשית רבה. אף כי בית המשפט קבע כי הקטינה תהיה במשמורת האם, בשלב מסוים עברה הקטינה על דעת עצמה להתגורר בבית האב, ניתקה את הקשר עם אמה ולא הסכימה להיפגש עימה. בדיון שהתקיים בבקשת האם להשיב את הקטינה לחזקתה טען המתלונן, כי הקטינה אינה מוכנה לחזור ולהתגורר בבית אמה. לפיכך החליט השופט, בהסכמת הצדדים ובאי כוחם, להיפגש עם הקטינה ביחידת הסיוע. כפי שעלה מן הבירור, במפגש זה באה לידי ביטוי מצוקתה הרגשית של הקטינה, שנאלצה להתמודד עם הסכסוך בין הוריה ולהביע דעתה על הסדרי הראייה המועדפים עליה.

9. אשר לדיון שהתקיים לאחר המפגש ביחידת הסיוע, לא מצאתי תימוכין אף לא לאחת האמירות הנטענות על ידי המתלונן, לרבות האמירה, כי השופט ציין, כי ביקש לבחון את בגרותה של הקטינה "על ידי העלבתה". עיון בפרוטוקול מעלה כי אין בו זכר לאמירות אלה. השופט דחה אותן מכל וכל, ואף באי כוח הצדדים לא אישרו אותן. לפיכך כל טענות המתלונן בעניין זה נדחות.

10. אשר למפגש שנערך עם הקטינה ביחידת הסיוע, לא מצאתי תימוכין לטענת המתלונן, כי השופט הרים את קולו על הקטינה או גער בה. טענות אלה נדחו הן על ידי השופט והן על ידי העובדת הסוציאלית. עם זאת, כפי שעולה מן הברירור, בשלב מסוים התייחס השופט להתנהגותה של הקטינה (ולא לקטינה עצמה) כ"רעה", אמירה שלדברי העובדת הסוציאלית "רוככה מיידית" על ידה, באמצעות התייחסות לקטינה ולמצוקתה. מאמירה כזאת היה על השופט להימנע. במיוחד נוכח גילה הצעיר של הקטינה ומצבה הרגשי.

העובדה שהעובדת הסוציאלית ראתה צורך "לרכך" את השפעת דבריו של השופט על הילדה מלמדת על הבעייתיות שבאותה אמירה. המפגש של שופט בית המשפט לענייני משפחה עם ילדים במהלך בירור סכסוך בין הוריהם, הוא מפגש מורכב ועדין. על השופט לגלות אורך רוח, שכל ישר ורגישות החורגים מאלה הנדרשים ממנו בעת בירור סכסוך רגיל. האפשרות שקטינים ייפגעו במהלך בירור משפטי בבית המשפט לענייני משפחה קיימת, ויש ליתן לה את הדעת ללא הרף.

11. בכך מוצה בירור התלונה.

תמצית החלטה (מספרנו 712/14, עבודה)

על זכותו של בעל דין שלא להידבר עם הצד שכנגד

תקציר: זכותו של בעל דין לעמוד על דעתו שלא להידבר עם הצד שכנגד ובנסיבות כאלה מוטב כי בית הדין לא יפעיל עליו לחץ יתר על המידה לעשות כן, קל וחומר מקום בו מדובר בבעל דין מיוצג.

1. עורך דין הודיע בדיון מוקדם לשופטת, כי אינו מוצא טעם להידבר עם הצד שכנגד והלה הביע על כך תרעומת וביקש לחייבו בהוצאות. בהחלטה שנתנה השופטת נאמר, כי היא מביעה פליאה על עמדת עורך הדין. לדבריה, אחת ממטרות הדיון המוקדם היא כי הצדדים ישמעו באופן בלתי אמצעי מפי שופט הקדם על הסיכונים והסיכויים שבהליך. עמדה נחרצת של עורך הדין, המסרב לצאת ולהידבר במישרין כפי שהמליץ בית הדין, היא תמוהה. אולם נוכח עמדה זו, יקודם ההליך לשמיעת הוכחות. אשר לפסיקת הוצאות, הדבר יוכרע בסוף ההליך, כאשר יכול כי המותב שישמע את התיק יקח בחשבון (כפוף לתוצאות פסק הדין) את הדברים שקרו בדיון.

2. לאור הסברי השופטת בתגובתה על נסיבות אותו הליך נדחתה התלונה, אך בהחלטתו העיר הנציב, כי זכותו של בעל דין לעמוד על דעתו שלא להידבר עם הצד שכנגד ובנסיבות כאלה מוטב כי בית הדין לא יפעיל עליו לחץ יתר על המידה לעשות כן, קל וחומר מקום בו מדובר בבעל דין מיוצג.

תמצית החלטה (מספרנו 278/15, משפחה)

יעוץ בלתי ראוי מצד בית המשפט למחיקת בקשה ולהגשתה מחדש במסלול דינוי אחר שאינו מחייב שמיעת הצד שכנגד במועד הקבוע בחוק וכן העדר הנמקה לסטייה מתקנות סדר הדין האזרחי

תקציר: תלונה שהגיש מתלונן על כך שבית המשפט קבע מועד לדיון במעמד שני הצדדים רק כעבור כחודשיים וחצי לאחר שניתן נגדו לבקשת האישיה צו במעמד צד אחד להרחקתו ממקום מגוריו נמצאה מוצדקת על ידי הנציב. בהחלטתו קבע הנציב, כי לפי סעיף 4(א) לחוק למניעת אלימות במשפחה, תשנ"א-1991, מחובתו של בית המשפט לקיים דיון במעמד שני הצדדים תוך שבעה ימים לאחר מתן צו הגנה במעמד צד אחד וכזאת לא עשתה השופטת.

לאחר מתן ההחלטה הגישה השופטת בקשה לעיון חוזר בהחלטת הנציב, כשלדבריה, שלא כפי שנאמר בהחלטה, הצו שניתן לא היה צו הגנה מכוח החוק למניעת אלימות במשפחה, אלא צו מניעה זמני במסגרת הליך של צו מניעה קבוע. על הליך כזה חלה לדבריה תקנה 367(א) לתקנות סדר הדין האזרחי, התשמ"ד-1984, המקנה לדעתה שיקול דעת לבית המשפט באשר למועד הדיון במעמד שני הצדדים, לרבות מכוח סעיף 8 לחוק בית המשפט לענייני משפחה, התשנ"ה-1995. השופטת הוסיפה, כי מלכתחילה הגישה האישיה את הבקשה כבקשה לצו הגנה, אלא שבעצת בית המשפט נמחק ההליך של צו הגנה והוגש מחדש כבקשה לצו מניעה.

הנציב החליט להיזקק לפניה החוזרת מאחר שהיא מעוררת שאלה עקרוניות. בהחלטתו קבע, כי אכן, בעבר נקבעה בפסיקה אפשרות להגיש תביעה למתן צו מניעה להרחקת בעל ממקום מגוריו במצבים של אלימות במשפחה, כשלפי הלכה זו זכאים אישה וילדים, במסגרת הזכות למזונות, גם למדור שקט ושלי. אלא שמדובר בפסיקה שיסודה בשנת 1982, טרם שנחקק החוק למניעת אלימות במשפחה. הנציב הביע דעתו כי כיום, לאחר חקיקת חוק ספציפי המסדיר באופן ייחודי את נושא הסעדים שניתן לתת במצבים של אלימות במשפחה, אין בידו ספק כי ההלכה אינה מוסיפה לחול. אלא שבהעדר הכרעה של בית המשפט העליון בסוגיה זו אין ביכולתו לומר כי נפל פגם בהתנהלותה של השופטת מבחינה זו.

עם זאת, מצא הנציב פגם בכך שהשופטת התערבה ב"מסלול" שבו ראתה האישיה לנקוט, כשלכאורה לא הייתה לכך כל הצדקה מהותית. בהעדר הסבר כלשהו מצד השופטת לפשר ההתערבות, ולאור זהות הסעדים שהתבקשו על ידי האישיה בשתי הבקשות, המסקנה המתבקשת היא, כי הסיבה לעמדת בית המשפט לפיה יש להגיש בקשה לצו מניעה דווקא ולא צו הגנה, נעוצה בפרוצדורה השונה שנקבעה בכל "מסלול" בדבר המועד לדיון במעמד שני הצדדים. הנציב הביע עמדתו, כי לא היה זה ראוי שבית המשפט יתערב בדרך הגשת הבקשה אותה בחרה האישיה לנקוט, שהיא למעשה דרך המלך, בלי הצדקה מהותית ושעה שהדבר נעשה, על פני הדברים, כדי לעקוף הוראה הקבועה בחוק בדבר המועד בו יש לקיים דיון במעמד שני הצדדים.

זאת ועוד. אפילו לא היה פגם בבחירה זו, הרי שהשופטת גם לא הסבירה במפורש בהחלטתה, מה טעם ראתה לסטות מתקנה 367(א) לתקנות סדר הדין האזרחי ולא לקבוע דיון תוך 14 ימים, כמצוות תקנה זו. אכן, לשון התקנה מאפשרת סטייה ממנה בהתאם להוראת סעיף 8 לחוק בית המשפט

לענייני משפחה, התשנ"ה-1995 ותקנה 258ב(ג) לתקנות סדר הדין האזרחי, אלא שאם בית המשפט לענייני משפחה סוטה מתקנה מחייבת, משום שלדעתו הדרך שהוא מתווה נראית לו הטובה ביותר לעשיית משפט צדק, עליו לנמק כיצד יש בסטייה משום עשיית משפט צדק. במקרה דנן, לא נימקה השופטת בגוף ההחלטה שניתנה במעמד צד אחד, מדוע ראתה לנכון לסטות מהוראת תקנה 367(א) ולקבוע דיון במעמד שני הצדדים רק כעבור כחודשיים וחצי ממועד מתן הצו במעמד צד אחד. גם בכך יש משום דרך ניהול משפט בלתי ראויה.

1. בתיק המתנהל בבית המשפט לענייני משפחה הגישה האישה בקשה למתן צו אחד האוסר על המתלונן, בין היתר, להכנס לדירה בה מתגוררים הצדדים או להימצא במרחק של עד 50 מטר ממנה. ביום 6.10.14 החליט בית המשפט (השופטת התורנית) לקבל את הבקשה. בהחלטה נאמר, כי האישה חוזרת ממקלט לנשים מוכות, ואין כל סיבה שתרגיש מאוימת בביתה. כן ניתנה הוראה למחלקה לשירותים חברתיים להגיש תוך 30 יום תסקיר משלים שיתייחס בעיקר לשאלת אלימותו של המתלונן. דיון במעמד שני הצדדים נקבע ליום 23.12.14 בפני השופטת הדנה בתיק. ביום 19.10.14 הגיב המתלונן לבקשת האישה וביקש לבטל את הצו. ביום 21.10.14 החליטה השופטת הדנה בתיק, כי התגובה תידון במועד הקבוע לדיון. דיון במעמד שני הצדדים התקיים בסופו של דבר ביום 24.12.14.

2. בתלונתו הלין המתלונן, בין היתר, על כך שדיון במעמד שני הצדדים נקבע ליום 23.12.14, כחודשיים וחצי לאחר מתן הצו במעמד צד אחד.

3. בתגובתה לתלונה מסרה השופטת, כי הדיון במעמד שני הצדדים לא נקבע במועד מוקדם יותר "מאחר שלא היה בו כדי להביא לשינוי הוראות הצו הזמני". זאת, לאור העובדה שהאישה שהתה במקלט לנשים מוכות ובתסקיר נקבע, כי לא ניתן לקיים את הסדרי הראיה בין המתלונן לילדיו, מאחר שהוא מסרב לקיים הסדרי ראייה בפיקוח. לכן, לדבריה, "הצו הזמני שניתן לא חולל שינוי במצב הקיים". השופטת ציינה עוד, כי בתסקיר נאמר, כי מתוכננת התכנסות ועדת תסקירים אשר תגיש את המלצותיה בעניין הסדרי הראייה. עוד ציינה, כי טיפלה בתיק באופן זמני עקב היעדרה של השופטת הדנה בתיק מהארץ, וכי נוכח המידע שהיה בפניה סברה שנכון יהיה להורות על הגשת תסקיר עדכני ולקיים דיון במעמד הצדדים בפני השופטת הקבועה, כשבפניה תסקירים עדכניים. בהתחשב בזמן שנדרש להכנת תסקיר ונוכח העובדה שהאישה שהתה במקלט לנשים מוכות עד למועד בלתי ידוע, קבעה מועד לדיון מיד לאחר חג החנוכה. המתלונן הגיש את תגובתו ביום 19.10.14, אולם לא העלה בה טענות בדבר מועד הדיון ולא ביקש להקדימו.

4. ביום 30.6.15 ניתנה החלטתי בתלונה שבנדון בה קבעתי, כי התלונה מוצדקת. בסעיף 5 להחלטה נאמר:

"מדובר בצו הגנה שניתן מכוח סעיף 2 לחוק למניעת אלימות במשפחה, תשנ"א-1991. סעיף 4(א) לאותו חוק קובע, כי "בית המשפט רשאי לתת

צו הגנה במעמד צד אחד; ניתן צו במעמד צד אחד, יתקיים הדיון בנוכחות שני הצדדים בהקדם האפשרי ולא יאוחר משבעה ימים מיום מתן הצו". משמע, מחובתו של בית המשפט לקיים דיון במעמד שני הצדדים תוך שבעה ימים. במקרה דנן, קבעה השופטת דיון במעמד שני הצדדים כחודשיים וחצי לאחר מתן צו ההגנה... כשבפרק זמן זה התבקש תסקיר משלים. בתגובתה הסבירה השופטת, כי לא היה טעם לקבוע דיון במועד מוקדם יותר, כי ממילא דיון כזה לא היה בו כדי לשנות את התוצאה, וכי למעשה, הצו לא חולל שינוי במצב הקיים. אלא שגם אם כך הדבר, אין בכך כדי להצדיק אי קביעת דיון במעמד שני הצדדים במועד הקבוע בחוק. זאת ועוד, אין בעובדה שהמתלונן לא ביקש להקדים את הדיון בתגובה שהגיש כשבועיים לאחר מתן צו ההגנה, כדי לגרוע מחובתו של בית המשפט לפעול לפי החוק, במיוחד כשמדובר בבעל דין שאינו מיוצג. לסיום אעיר, כי אמנם, על פי סעיף 8 לחוק בית המשפט לענייני משפחה, התשנ"ה – 1995, בכל עניין של דיני ראיות וסדרי דין, מוסמך בית המשפט לענייני משפחה "לנהוג בדרך הנראית לו הטובה ביותר לעשיית משפט צדק". אולם סטייה מהוראה מפורשת בחוק מחייבת הסבר.

5. ביום 20.7.15 הגישה השופטת בקשה לעיון חוזר בהחלטה. לדבריה, "נפלה שגגה ביסוד ההחלטה", שכן, ההחלטה שניתנה על ידה במעמד צד אחד לא הייתה צו הגנה מכוח החוק למניעת אלימות במשפחה, התשנ"ה-1995 – הקובע כי יש לקיים דיון במעמד שני הצדדים תוך שבעה ימים מיום מתן הצו במעמד צד אחד – כי אם החלטה למתן צו מניעה זמני במסגרת בקשה למתן צו מניעה קבוע, שעליה חלה תקנה 367(א) לתקנות סדר הדין האזרחי, התשמ"ד-1984. תקנה זו, לדברי השופטת, מקנה לבית המשפט "שיקול דעת באשר למועד קביעת דיון במעמד צדדים ובית המשפט מוסמך לנהוג בדרך הנראית לו הטובה ביותר לעשיית משפט צדק".

6. השופטת הוסיפה וציינה, כי במועד מתן הצו היו בפניה מסמכים רבים שמהם הסיקה כי בהתאם להלכת סדן (ע"א 192/82 סדן נ. סדן פ"ד לו(4) 169) ופסקי דין נוספים, קיימות סיבות המצדיקות את משך הרחקתו של המתלונן מהאישה ומהבנות. כן ציינה, כי ביום 5.10.14, יום לפני הגשת התביעה לצו מניעה, הגישה האישה בקשה לפי החוק למניעת אלימות במשפחה, "ואני סברתי כי עליה לשקול את הבקשה ולא נתתי את הצו המבוקש... לאחר הגשת הבקשה לצו הגנה, שלא התקבלה, הוגשה תובענה חדשה לצו מניעה קבוע ובמסגרתה ניתן הסעד של צו המניעה הזמני, נושא התלונה". לפיכך ביקשה השופטת כי אבחן מחדש את החלטתי בתלונה.

הטענה כי הצו ניתן מכוח תקנות סדר הדין האזרחי מעוררת שאלה עקרונית, ולכן החלטתי להתייחס אליה ולסטות, באופן חריג, מן ההתייחסות הרגילה לבקשה מסוג זה.

7. עיון במסמכים שבתיק בית המשפט מעלה, כי אכן, התובענה נשוא התלונה היא בקשה למתן צו מניעה קבוע, במסגרתה התבקש צו מניעה זמני, ולא בקשה לצו הגנה מכוח החוק למניעת אלימות במשפחה. תחילה אמנם הוגשה הבקשה לפי החוק למניעת אלימות במשפחה, אולם בעצת בית המשפט שינתה באת כוח האישה מסדר הדין בו נקטה והגישה את הבקשה בשנית, כבקשה לצו מניעה. אלא שגם כך, לאחר שעיינתי מחדש בהחלטתי, והפעם מתוך הנחה כי מדובר בהליך שנתקיים במסגרת תקנות סדר הדין האזרחי, לא מצאתי מקום לשנות את מסקנתי כי התלונה מוצדקת. המסקנה אך מתחזקת.

8. אכן, בעבר, האפשרות להגיש תביעה למתן צו מניעה להרחקת בעל מביתו במצבים של אלימות במשפחה נקבעה בהלכת סדן האמורה. על פי הלכה זו, זכאים אישה וילדים, במסגרת הזכות למזונות, גם למדור שקט ושליו. התנאים למתן צו מניעה להרחקת בעל מביתו, כפי שסוכמו על ידי כב' השופטת פרוקצ'יה בפרשת לוגסי (תיק מעמד אישי (י-ם) 268/95 לוגסי נ. לוגסי פ"מ תשנ"ו (2) 122)), היו כך: 1. יש להוכיח סכנה מוחשית מיידית המרחפת על ראש האישה; 2. מעשי האלימות שהוכחו הם בעלי חומרה מיוחדת; 3. יש להוכיח מי אחראי למריבות ומתי החלו; 4. אלימות רוחנית אף היא יכולה לשמש בסיס למתן צו הרחקה במקרים חריגים; 5. ניתן ליתן צו הרחקה גם כאשר עניין מדורם השקט של הילדים עומד כעניין לעצמו, ואינו קשור בהכרח עם מדורה של האישה; אולם צו הרחקה מטעמים כלליים של טובת הילד מותנה במצב קיצוני בנסיבותיו, עד כדי סיכון חמור ומיידי לנפש או לגוף; 6. הצו יינתן בדרך כלל לתקופה קצובה, על שום כיבוד זכויות הקניין של הבעל".

9. הלכת סדן יסודה בפסיקה משנת 1982, טרם שנחקק החוק למניעת אלימות במשפחה, התשנ"א-1991. אין בידי ספק, כי כיום, לאחר חקיקת חוק ספציפי המסדיר באופן ייחודי את נושא הסעדים שניתן לתת במצבים של אלימות במשפחה (להבדיל ממצב שבו לא מתקיימת אלימות וצו ההרחקה נובע מדיני המזונות (ר' למשל ע"א 4480/93 פלוני נ. פלונית פ"ד מ"ח(3) 461, 473-474)), אין מוסיפה ההלכה לחול. עיון בסעיף 3 לחוק למניעת אלימות במשפחה מעלה כי התנאים למתן צו הגנה דומים – אם לא זהים – לתנאים שנקבעו בשעתו בהלכת סדן. בפועל, בתי המשפט בדרגות הראשונות מוסיפים לעיתים להתבסס על הלכה זו, אולם הסוגיה לא הובאה עד היום להכרעת בית המשפט העליון. ויוזכר: כלל ידוע הוא שחוק מיוחד גובר על חוק כללי שהוראותיו שונות, וכי חוק מאוחר גובר על זה שקדם לו, כאשר קיימת שונות בין השניים.

10. אלא שבהעדר הכרעה של בית המשפט העליון בסוגיה, ומשפעלה השופטת לפי פסיקה מנחה של בית המשפט המחוזי, לא אוכל לומר כי נפל פגם בהתנהלותה מבחינה זו.

11. עם זאת, מצאתי פגם ברור בכך שהשופטת התערבה ב"מסלול" שבו ראתה האישה לנקוט, כשלכאורה לא הייתה לכך כל הצדקה מהותית. עיון בבקש הראשונה שהגישה האישה לפי החוק למניעת אלימות במשפחה ובבקשה השנייה לצו מניעה שהוגשה על ידה בעצת בית המשפט יום לאחר מכן מעלה, כי הסעדים שהתבקשו בשתי הבקשות היו זהים. השופטת

לא הסבירה בפנייתה היום מדוע סברה כי במקרה דנן לא היה מקום להגיש בקשה לצו הגנה. גם בפרוטוקול לא ניתן למצוא הסבר לתעלומה. בפרוטוקול נרשם בעניין זה מפי באת כוח האישה: "לאחר שיחה עם בית המשפט אני מקבלת את עמדת בית המשפט שמכל הבחינות יש צורך להגשת בקשה להגשת צו מניעה קבוע וזמני (כך במקור)" (ההדגשה לא במקור). בהמשך ניתנה החלטת השופטת: "בנסיבות שפורטו בפני בית המשפט הודיעה ב"כ המבקשת כי הסעד הראוי הוא אכן הגשת בקשה לצו מניעה קבוע וזמני וכי תפעל מיידית לצורך הגשת מעין זו".

12. בהעדר הסבר כלשהו, ולאור זהות הסעדים שהתבקשו בשתי הבקשות, המסקנה המתבקשת היא, כי הסיבה לעמדת בית המשפט לפיה "מכל הבחינות" יש להגיש בקשה לצו מניעה דווקא, נעוצה בפרוצדורה השונה שנקבעה בכל "מסלול": בעוד שסעיף 4(א) לחוק למניעת אלימות במשפחה קובע, כאמור, כי דיון במעמד שני הצדדים יתקיים תוך שבעה ימים ממועד מתן צו הגנה במעמד צד אחד, הרי שעל סעד של צו מניעה זמני חלה הוראת תקנה 367(א) לתקנות סדר הדין האזרחי, הקובעת, כי: "ניתן צו, למעט צו עיקול זמני, במעמד צד אחד, יקיים בית המשפט דיון במעמד הצדדים בהקדם האפשרי ולא יאוחר מארבעה עשר ימים מיום מתן הצו... בית המשפט רשאי לקבוע מועד מאוחר יותר לדיון, מטעמים מיוחדים שיירשמו..."

עמדתי היא, כי לא היה זה ראוי שבית המשפט יתערב בדרך הגשת הבקשה אותה בחרה באת כוח האישה לנקוט, שהיא למעשה דרך המלך, בלי הצדקה מהותית ושעה שהדבר נעשה, על פני הדברים, כדי לעקוף הוראה הקבועה בחוק בדבר המועד בו יש לקיים דיון במעמד שני הצדדים. אין זה נאה שבית המשפט ייעץ לצד כיצד להתגבר על הוראה קוגנטית של החוק.

13. זאת ועוד. אפילו לא היה פגם בבחירה זו, הרי שהשופטת גם לא הסבירה במפורש בהחלטתה, מה טעם ראתה לסטות מתקנה 367(א) לתקנות סדר הדין האזרחי ולא לקבוע דיון תוך 14 ימים, כמצוות התקנה. בתגובתה ציינה, כי לשון התקנה מאפשרת סטייה ממנה בהתאם להוראת סעיף 8 לחוק בית המשפט לענייני משפחה, התשנ"ה-1995 ותקנה 258ב(ג) לתקנות סדר הדין האזרחי, הקובעת, כי "בית המשפט רשאי לסטות מהוראות שבפרקים אחרים שבתקנות אלה... ולנהוג בדרך הנראית לו הטובה ביותר לעשיית משפט צדק". לעניין יישום תקנה 258ב(ג) קבע בית המשפט העליון (כב' השופט א' רובינשטיין), כי:

"מתקנה זו משתמע, כי דרך המלך בה על בית המשפט לענייני משפחה לילך ככלל היא הדרך של תקנות סדר הדין האזרחי... עם זאת, שיקול הדעת ניתן במסגרת תקנות סדרי הדין הכלליים, וכמובן ככל האפשר, לשם סדרי דין נאותים, יש ללכת בנתיב שהותווה בהן, ואם הוחלט אחרת, בנושא שבו על פי סדרי הדין הרגילים יש צורך להזמין את הצד שנגדו ניתן הצו לדיון, צריך שיהא טעם בנסיבות להליכה בדרך זו... לכן, אם מצא בית המשפט לענייני משפחה שסטייה מהתקנות תתרום לעשיית משפט צדק, רשאי הוא לפעול בהתאם לכך, אך במקרה זה,

דומה שעליו לעשות כן על פי סיבה וטעם" (בע"מ 1224/05 מפד נ.
ג'עס (לא פורסם) 3.3.05). [והדגשה לא במקור]

משמעות הדברים היא, שאם בית המשפט לענייני משפחה סוטה מתקנה מחייבת, משום שלדעתו הדרך שהוא מתווה נראית לו הטובה ביותר לעשיית משפט צדק, עליו לנמק כיצד יש בסטייה משום עשיית משפט צדק.

במקרה דנן, לא נימקה, כאמור, השופט בגוף ההחלטה שניתנה במעמד צד אחד, מדוע ראתה לנכון לסטות מהוראת תקנה 367(א) ולקבוע דיון במעמד שני הצדדים רק כעבור כחודשיים וחצי ממועד מתן הצו במעמד צד אחד. בכך, לדעתי, יש משום דרך ניהול משפט בלתי ראויה.

14. מכל הטעמים האמורים, קביעתי כי התלונה מוצדקת נותרת בעינה.

תשומת לב שרת המשפטים ונשיאת בית המשפט העליון מופנית לכך, שהבקשה לבחון מחדש את החלטתי הציפה פרקטיקה בעייתית, אשר ככל הנראה אינה נחלתה הבלעדית של השופטת.

תמצית החלטה (מספרנו 219/15, משפחה)

אמירה פסולה, תיקון בלתי ראוי של פרוטוקול ופגם בהתנהלות של שופט מול דוברות בתי המשפט

תקציר: בבקשת בירור שהגישה נשיאת בית המשפט העליון, השופטת מרים נאור, על פי סמכותה בסעיף 14(ב) לחוק נציב תלונות הציבור על שופטים, התשס"ב-2002, נתבקש הנציב לבחון שלושה עניינים והם: תוכנם והקשרם של דברים שאמר מותב של בית המשפט לענייני משפחה בדיון שהתקיים בבית המשפט, הרישום בפרוטוקול הדיון בקשר לכך ודברי המותב כפי שנאמרו לדוברת מערכת בתי המשפט כשזו נתבקשה להגיב לפניית כתב באותו עניין. מהבירור עולה, כי לאחר דיון שהתקיים והוקלט לבקשת המותב, תיקן המותב את התמליל והוסיף לו מילה, וזאת מבלי שהשווה קודם לכן בין ההקלטה הרשמית לבין התמליל. בהחלטתו קבע הנציב, כי קיים כשל בכך שהמותב לא יידע את הדוברת, שפנתה אליו כדי לקבל את תגובתו לשאלתה של הכתב, כי קיימת גם הקלטה רשמית של הדיון, אשר נעשתה מיוזמתו של המותב, וכי הוא, המותב, זה שהוסיף את המילה לפרוטוקול. התוספת של המילה לפרוטוקול, במקום בו הוספה, משנה באופן מהותי את משמעות הדברים שאמר המותב בדיון. אין מדובר אפוא בתיקון טעות סופר או טעויות הקלדה של פרוטוקול, כי אם בתיקון של משפט שנאמר באופן ברור באולם והובן כפשוטו ע"י רוב הנוכחים. התנהלות אחראית וזהירה מצד המותב חייבה אותו, באותה נקודת זמן שבה סבר כי התמליל לא

משקף את מה שאמר או את רוח הדברים, להשוות אותו להקלטה הרשמית, ולתת בעניין תיקון הפרוטוקול החלטה נפרדת, לאחר קבלת תגובת הצדדים. בקשת הבירור נמצאה מוצדקת.

1. בבקשת בירור שהגישה נשיאת בית המשפט העליון, השופטת מרים נאור, על פי סמכותה בסעיף 14(ב) לחוק נציב תלונות הציבור על שופטים, התשס"ב-2002 (להלן – בקשת הבירור), נתבקש הנציב לבחון שלושה עניינים והם: תוכנם והקשרם של דברים שאמר מותב של בית המשפט לענייני משפחה בדיון שהתקיים בבית המשפט, הרישום בפרוטוקול הדיון בקשר לכך ודברי המותב כפי שנאמרו לדוברת מערכת בתי המשפט כשזו נתבקשה להגיב לפניית כתב באותו עניין (להלן – הכתב).

2. מהבירור עולה, כי הדיון הוקלט לבקשת המותב. לימים התברר, כי נוסף על ההקלטה הרשמית הקליט את הדיון גם אחד מבעלי הדין וכי ההקלטה הפרטית הועברה לידי הכתב, אשר דיווח בשידור על פרטי המקרה ואף השמיע חלק מההקלטה בתכנית ששודרה כחודשיים לאחר הדיון.

המותב, שהגיע חולה לדיון, אמר בפני הנוכחים באולם את המשפט: "לא אני מקווה שאתם תדבקו שיהיה לכם קצת מהנחת שיש לי", וזאת בהמשך לחילופי דברים בינו לבאי כוחם של הצדדים בקשר למחלתו. בתמליל ההקלטה הרשמית שנערך ע"י חברת ההקלטות והועבר למותב נרשם: "אני מקווה שאתם תידבקו שיהיה לכם קצת מהנחת שיש לי", היינו, אין כלל זכר למילה "לא" שנאמרה בראש המשפט. המותב מצידו הוסיף בתמליל האמור את המילה "לא" אך כמילה הרביעית באותו משפט, כך שבפרוטוקול הרשמי נרשם לאחר התיקון: "אני מקווה שאתם לא תדבקו, שיהיה לכם קצת מהנחת שיש לי".

לדברי המותב בתגובתו לבקשת הבירור, הוא הורה על הוספת המילה "לא" כשקרא את התמליל כשבועיים לאחר הדיון, משום שלא זכר את הדברים ומשום שבפועל לא התכוון למה שמופיע בתמליל. עוד נתברר, כי לבקשת המותב, הושמט מתגובת דוברות מערכת בתי המשפט חלק התגובה שכלל את תגובתו של המותב וכי לבקשתו נמסרה תגובה בשם מערכת בתי המשפט.

בהחלטתו בבקשת הבירור קבע הנציב, כי קיים כשל בכך שהמותב לא יידע את הדוברת, שפנתה אליו כדי לקבל את תגובתו לשאלתה של הכתב, כי קיימת גם הקלטה רשמית של הדיון, אשר נעשתה מיוזמתו של המותב, וכי הוא, המותב, זה שהוסיף את המילה "לא" לפרוטוקול. מדובר במידע מהותי שהיה בידיעת המותב, ולכן ברור שהיה עליו להעביר לדוברת את המידע על מנת שהדוברת תוכל למסור תגובה על סמך מידע מלא ומדויק.

3. עוד קבע הנציב, כי מתגובת המותב לבקשת הבירור ניתן להסיק, כי המותב שמע את ההקלטה הרשמית רק לאחר שכבר תיקן את התמליל. התיקון נערך על ידו איפוא בלי ששמע את ההקלטה הרשמית ובלי שהישווה בינה ובין התמליל.

זאת ועוד. התוספת של המילה "לא" לפרוטוקול, במקום בו הוספה, משנה באופן מהותי את משמעות הדברים שאמר המותב בדיון. אין מדובר אפוא בתיקון טעות סופר או טעויות הקלדה של פרוטוקול, כי אם בתיקון של משפט שנאמר באופן ברור באולם והובן כפשוטו ע"י רוב הנוכחים. התנהלות אחראית וזהירה מצד המותב חייבה אותו, באותה נקודת זמן שבה סבר כי התמליל לא משקף את מה שאמר או את רוח הדברים, להשוות אותו להקלטה הרשמית, ולתת בעניין תיקון הפרוטוקול החלטה נפרדת, לאחר קבלת תגובת הצדדים. כזאת לא עשה המותב.

4. כמו כן העלה הבירור, כי הצדדים למשפט הבינו את האמירה של המותב כ"מאחלת", למקצתם לפחות, שיחלו ויחוו ב"נחת" אותה חש המותב. אין ספק שמדובר באמירה בלתי מוצלחת, תהיינה הנסיבות בהן נאמרה אשר תהיינה. לכך מתווספים ההחלטה לתקן את התמליל בלי להקשיב קודם לכן להקלטה הרשמית, הימנעות ממתן החלטה נפרדת בעניין התיקון והימנעות ממתן פרטים מלאים לדוברת.

מטעמים אלה כולם נמצאה בקשת הבירור מוצדקת.

5. הנציב הוסיף והתייחס בהחלטתו גם ל"מסע הרדיפה" שלטענת המותב מנהל נגדו אחד מבעלי הדין (שעמד גם מאחורי ההקלטה הפרטית). מורת רוחו של המותב מצאה ביטוי גם בהחלטתו לפסול עצמו מלדון בתיק המשפחה (שבעניינה התקיים הדיון נשוא בקשת הבירור), החלטה שבה הביע המותב צער מאזלת ידה של המערכת בנושא.

המותב מציין, כי יום לפני הדיון התקיימה הפגנה סמוך לביתו והושמעו בה דברי גנאי כלפיו ודרישה להתפטרותו. המותב פנה לגורמים שונים במערכת בתי המשפט בדרישה שלא להותיר אותו להתמודד לבד מול מה שהוא חש כמסע רדיפה אחריו.

הנציב ציין, כי אין זו הפעם הראשונה בה נשמעות תלונות מסוג זה מפני שופטי בתי המשפט לענייני משפחה והן מצריכות התייחסות. חובתה של המערכת להבטיח לשופטיה סביבת עבודה בה יוכלו לבצע מלאכתם ללא מורא. על המערכת להילחם גם בתופעה בה פרטים מתוך דיונים המתנהלים בדלתיים סגורות מופצים בפומבי. תופעה זו שמה לאל את כוונת המחוקק בסעיף 68(ה) לחוק בתי המשפט [נוסח משולב], התשמ"ד – 1984.

אלא שבכל אלה – ואין מקל הוא ראש בטענות שיש למותב – אין כדי להשפיע על עצם הבירור ועל תוצאותיו.

כאמור, בקשת הבירור של נשיאת בית המשפט העליון נמצאה מוצדקת.

תמצית החלטה (מספרנו 302/15)

על האבחנה בין עצמאות הביטוי ובין חופש הביטוי של היושב בדיון

תקציר: חופש הביטוי של שופט מסוייג והוא נתון למגבלות מסויימות שאינן מתקיימות מחוץ לכתלי בית המשפט. לשופט נתונה עצמאות ההכרעה והחופש לבחור את תוכנן של ההחלטות השיפוטיות – הכל בכפוף לחוק שלמרותו הוא נתון. השופט נהנה גם מעצמאות בכל הכרוך בניסוח פסק הדין. הוא עצמאי ובלתי תלוי בהצגת עמדתו בלשון ובדרך בה הוא בוחר לנמק את הכרעתו. מטעם זה אין ערכאת הערעור מתערבת בסגנון כתיבתו ותקינות לשונו של השופט. אולם אין השופט נהנה מחופש ביטוי חסר סייגים. עליו להיזהר באמירותיו, להימנע מאמירות לא ראויות או אמירות שאין בהן צורך. עליו להקפיד על תרבות הדיון ולהימנע מסגנון שאינו מכבד את בעליו.

1. עניינה של התלונה בהתבטאויות שופט כלפי מתלונן, עורך דין, שהינו העורר בתיקים בהן דן השופט. באחד התיקים לא הגיש המשיב, המיוצג על ידי הפרקליטות, תגובה לערר בשל עיצומי הפרקליטים. משכך ביקש המתלונן, כי יינתן פסק דין על יסוד כתב הערר. לדברי המתלונן, בהחלטה שנתן השופט בבקשה הוא השתלח בו בכותבו, כי עליו לנקוט משנה זהירות בעורר, אשר המשפט העליון הבהיר כי הוא עושה שימוש תדיר בהליך השיפוטי ובכלל זה בהליכי ערר ולעיתים באופן מתחכם.

לדעת המתלונן, לא הייתה כל הצדקה עניינית או משפטית להתבטאות זו של השופט שפגיעתה בו קשה שלא לצורך, בניגוד גמור למצופה מנושא משרה שיפוטית. המתלונן מטעים, כי השופט מייחס את הקביעה בעניינו לבית המשפט העליון, אולם בין העולה מן ההתבטאות ובין מתן החלטה בבקשה שהגיש – אין ולא כלום. המתלונן הוסיף, כי אין זו הפעם הראשונה בה השופט מתבטא כלפיו בצורה פוגענית.

2. בתגובתו לתלונה מסר השופט, כי אינו מסכים עם טענות המתלונן. הציטוט מהחלטתו הינו חלקי ומנותק מהקשרו. ההחלטה ניתנה בתגובה לבקשת המתלונן למתן פסק דין בערר בהיעדר תשובה מטעם המשיב. מדובר בהחלטה דיונית המצויה במסגרת שיקול דעתו של שופט. לדעת השופט נכון וראוי להתחשב במכלול השיקולים הרלבנטיים ובכלל זה אפשרות של ניסיון "לחטוף פסק דין" תוך ניצול העובדה, שפרקליטי המדינה היו נתונים בשביתה או סכסוך עבודה. בהקשר זה בהחלט היה מקום לנקוט בזהירות תוך התחשבות באופן התנהלותו של המתלונן בהליכים המשפטיים בהם נקט בעבר. לא היה באמור בהחלטה כדי לפגוע במתלונן אלא רק לפרוס את השיקולים הרלבנטיים להחלטתו. מדובר בנסיבות המצויות בתחום ידיעתו של בית המשפט ושהיו רלבנטיות לשאלה הדיונית שעמדה להכרעה. הדברים לא נאמרו על מנת להעליב או לזלזל במתלונן והם נאמרו בלשון זהירה. עם זאת הוסיף השופט, כי אם בכל זאת נפגע המתלונן, הוא מצר על כך.

3. אכן, בעבר מצא בית המשפט העליון לבקר את התנהלותו של המתלונן, שעה שמצא להגיש הליכים מרובים. אלא, שבענינו הגיש המתלונן בקשה אחת, שגרתית, למתן החלטה בהעדר תגובה. מדובר בבקשה לגיטימית שבסדרי הדין גם אם הסיבה לאי הגשת התגובה נעוצה בעיצומי הפרקליטים. הערת השופט בהחלטתו ככל שהיא נוגעת לאופי התנהגותו של המתלונן לא הייתה אפוא רלבנטית לבקשה שהונחה בפניו וגם הגדרת הבקשה בהתחכמות לא היתה צריכה וראויה בנסיבות אלה.

4. בדין וחשבון השנתי של הנציבות לשנת 2009, בו ניתן לעיין באתר הנציבות שבאינטרנט, נכתב בהקשר זה:

”כתיבתו של שופט צריכה להתאפיין באיפוק, בריסון ובמתינות, תוך שמירה על כבודו ועל מעמדו של בית המשפט ותוך הקפדה שלא לפגוע ללא צורך או ללא זכות שימוע, בכבודם של המטדיינים, של באי כוחם ושל העדים במשפט. קו הגבול בין אמירה לגיטימית שהיא בתחום חופש הביטוי של השופט, לאמירה פוגענית שהיא מיותרת אינו תמיד קל לתחומה. מקום בו האמירה הפוגענית אינה נחוצה, וכשהיא נאמרת או נכתבת בלי שלמתלונן – בין אם הוא בעל דין ובין אם אלו – ניתנה הזדמנות להישמע בהקשר אליה, יש לראות בהתנהגות השופט חריגה ממסגרת ההתנהגות הראויה”.

באחת מהחלטותיו (מספרנו 517/09) הוסיף וציין הנציב לשעבר כב' השופט (בדימוס) א' גולדברג:

”על בית המשפט לנהוג לעולם באיפוק ובריסון, וגם בהשמיעו הערות ביקורתיות עליו להביא בחשבון כיצד עלולה הביקורת להתפרש בעיני הנוגע בדבר, הניצב אותה שעה בפני בית המשפט” (ע”א 2147/08 גנות לאה בע”מ נ’ בנק המזרחי-טפחות בע”מ). מאידך גיסא, אין מקום לומר כי כל אימת ששופט מעיר הערה ביקורתית פוגעת הוא חורג ממסגרת ההתנהלות הראויה. עצמאות הביטוי של השופט אף היא ערך חשוב, ועניינו ב”חופש” הניתן לשופט בהנמקת עמדתו ובהבעת דעתו והשקפתו בכל נושא רלוונטי” (בג”ץ 188/96 צירינסקי נ’ סגן נשיא בית-משפט השלום בחדרה, פ”ד נב(3) 721, 732). התערבות ב”עצמאות הביטוי” יש שהיא מתנגשת בעצמאותו של השופט ובתפקודו השיפוטי. אולם גם באמירת ביקורת פוגעת מחוייב השופט בניסוחה, להזהר בכבודו של המבוקר, ועליה להיות נחוצה לעניין. ועל הכל על השופט לתת למבוקר את זכות התגובה טרם שתאמר האמירה הפוגעת”.

5. לעמדה זו אני מצטרף, בנתון להבהרה חשובה אחת: חופש הביטוי של השופט מסוייג והוא נתון למגבלות מסויימות שאינן מתקיימות מחוץ לכתלי בית המשפט. יש לדייק איפוא: לשופט נתונה עצמאות ההכרעה והחופש לבחור את תוכנן של ההחלטות השיפוטיות – הכל בכפוף לחוק שלמרותו הוא נתון. השופט נהנה גם מעצמאות בכל הכרוך בניסוח פסק הדין. הוא עצמאי ובלתי תלוי בהצגת עמדתו בלשון ובדרך בה הוא בוחר לנמק את הכרעתו. מטעם זה אין ערכאת הערעור מתערבת בסגנון כתיבתו ותקינות לשונו של השופט (בג"ץ 188/96 הנ"ל). אולם אין השופט נהנה מחופש ביטוי חסר סייגים. עליו להיזהר באמירותיו, להימנע מאמירות לא ראויות או אמירות שאין בהן צורך. עליו להקפיד על תרבות הדיון ולהימנע מסגנון שאינו מכבד את בעליו.

כאלה האחרונים אמנם לא נמצאו באמרתו של כב' השופט כאן, אך כלולה בדבריו ביקורת פוגעת שאינה נחוצה לענין במקרה זה ואינה ראויה. האמירה מופנית כלפי עורך דין והיא עשויה לפגוע שלא לצורך בשמו הטוב.

6. התלונה נמצאה מוצדקת.

תמצית החלטה (מספרנו 268/15)

התבטאות בלתי רלבנטית ופוגענית בפסק דין

תקציר: ארגון הרופאים עובדי המדינה הליו לנציבות על אמירות בפסק דין, שניתן בתביעה שהוגשה נגד רופא, המכוונות כלפי הרופאים כציבור. בהחלטתו קבע הנציב, כי האמירות הללו נאמרו במסגרת בחינת השאלות שהתעוררו בנסיבות הספציפיות של המקרה ובהמשך לדברים שציטט המותב מתוך חקירתו של הנתבע. אולם מקביעותיו של המותב לגבי הפרט – הוא הנתבע – גלש המותב אל הכלל – הוא ציבור הרופאים, כשייחס לו, או למצער לחלקו, התנשאות ויהירות. מדובר אמנם בהתבטאות כללית שלא שמשה את המותב בממצאים שקבע בפסק הדין ביחס לפעולות הנתבע, אך ההתבטאות היתה מיותרת ולא צריכה לעניין, שכן רק התנהלותו של הנתבע היא שעמדה על הפרק. חופש הביטוי של השופט מסוייג והוא נתון למגבלות מסויימות שאינן מתקיימות מחוץ לכתלי בית המשפט. לשופט נתונה עצמאות ההכרעה והחופש לבחור את תוכנן של ההחלטות השיפוטיות – הכל בכפוף לחוק שלמרותו הוא נתון. השופט נהנה גם מעצמאות בכל הכרוך בניסוח פסק הדין. הוא עצמאי ובלתי תלוי בהצגת עמדתו בלשון ובדרך בה הוא בוחר לנמק את הכרעתו. מטעם זה אין ערכאת הערעור מתערבת בסגנון כתיבתו ותקינות לשונו של השופט. אולם אין השופט נהנה מחופש ביטוי חסר סייגים. עליו להיזהר באמירותיו, להימנע מאמירות לא ראויות או אמירות שאין בהן צורך. ההתבטאות לפיה הנתבע, כמו רופאים רבים אחרים, מתנהג ביהירות ובהתנשאות היא התבטאות מיותרת ופוגענית, שאינה מתיישבת עם החובה לפיה על בית המשפט להימנע "מהערות

פוגעניות או מעליבות כלפי כל אדם" כמצוות כלל 11(ג) לכללי אתיקה לשופטים, התשס"ז-2007. התלונה בעניין זה נמצאה מוצדקת.

1. ארגון הרופאים עובדי המדינה הלין לנציבות על אמירה בפסק דין שניתן בתביעה שהוגשה נגד רופא לפיה הוא, הנתבע, כמו רופאים רבים אחרים, נוהג בהתנשאות וביהירות. עוד נכתב בפסק הדין, כי יש להצטער על כך שעדיין ישנם רופאים הסבורים שהם אדוני החולים ורשאים לבצע טיפולים בלי ליתן הסברים מפורטים לחולים. לטענת המתלונן, אמירות אלה מבטאות דעה מוקדמת של המותב כלפי הרופאים כציבור.

2. בתגובתו לתלונה השיב המותב, כי מדובר בפסק דין מנומק, שניתן לאחר שמיעת הראיות ולאחר התרשמותו מבעלי הדין ומעדיהם, לרבות המומחים מטעמם. אם סבור מי מהצדדים כי פסק הדין שגוי, הוא רשאי להגיש ערעור לבית המשפט העליון.

3. בהחלטתו קבע הנציב, כי האמירות הללו נאמרו במסגרת בחינת השאלות שהתעוררו בנסיבות הספציפיות של המקרה ובהמשך לדברים שציטט המותב מתוך חקירתו של הנתבע. אולם מקביעותיו של המותב לגבי הפרט – הוא הנתבע – גלש המותב אל הכלל – הוא ציבור הרופאים, כשייחס לו, או למצער לחלקו, התנשאות וביהירות.

מדובר אמנם בהתבטאות כללית שלא שמשה את המותב בממצאים שקבע בפסק הדין ביחס לפעולות הנתבע, אך ההתבטאות היתה מיותרת ולא צריכה לעניין, שכן רק התנהלותו של הנתבע היא שעמדה על הפרק.

עם זאת הוסיף הנציב, כי אין פגם בעצם הבעת עמדתו המשפטית של המותב, כי בכל הנוגע לחובה של רופא ליידע את החולה בנוגע לטיפול בו אין מקום יותר לגישה פטרנליסטית (אדנותית), כפי שנאמר בפסק הדין.

4. חופש הביטוי של השופט, נאמר בהחלטת הנציב, מסוייג והוא נתון למגבלות מסויימות שאינן מתקיימות מחוץ לכתלי בית המשפט. לשופט נתונה עצמאות ההכרעה והחופש לבחור את תוכנו של ההחלטות השיפוטיות – הכל בכפוף לחוק שלמרותו הוא נתון. השופט נהנה גם מעצמאות בכל הכרוך בניסוח פסק הדין. הוא עצמאי ובלתי תלוי בהצגת עמדתו בלשון ובדרך בה הוא בוחר לנמק את הכרעתו. מטעם זה אין ערכאת הערעור מתערבת בסגנון כתיבתו ותקינות לשונו של השופט. אולם אין השופט נהנה מחופש ביטוי חסר סייגים. עליו להיזהר באמירותיו, להימנע מאמירות לא ראויות או אמירות שאין בהן צורך.

הנציב קבע, כי ההתבטאות לפיה הנתבע, כמו רופאים רבים אחרים, מתנהג ביהירות ובהתנשאות היא התבטאות מיותרת ופוגענית, שאינה מתיישבת עם החובה לפיה על בית המשפט להימנע "מהערות פוגעניות או מעליבות כלפי כל אדם" כמצוות כלל 11(ג) לכללי אתיקה לשופטים, התשס"ז-2007.

התלונה בעניין זה נמצאה מוצדקת.

תמצית החלטה (מספרנו 582/15, עבודה)

התבטאות פוגענית בפסק דין על עורך דין שאינה מידתית בלא שמיעתו של עורך הדין תחילה

תקציר: טרם שיתבטא שופט בפסק הדין באופן פוגעני בעניינו של עורך דין שייצג בעל דין בפניו, שומה עליו להקפיד לאפשר לעורך הדין להישמע בעניין זה. במקרה הנדון לא נשמעה עורכת הדין וההתבטאות בפסק הדין, שגררה הגשת תלונה נגד עורכת הדין ללשכת עורכי הדין, אף לא היתה נחוצה לגופה של ההכרעה בתיק ולא היתה מידתית.

1. המתלוננת, עורכת דין המייצגת ארגון עובדים, הגישה לבית הדין האזורי לעבודה תצהירים של שני עובדים תושבי הרשות הפלסטינית (להלן: התצהירים), בהליך שהתנהל נגד המעסיק. אימות החתימה על גבי התצהירים נעשה על ידי המתלוננת וכך נכתב בהם:

"אני הח"מ, ... עו"ד מאשרת בזאת, כי ביום ... הוזהר מר ... כי עליו להצהיר אמת וכי יהיה צפוי לעונשים הקבועים בחוק באם לא יעשה כן, ולאחר שהוזהר, חתם על תצהירו הנ"ל".

לאחר שהעובדים לא התייצבו לדיון ביקש המעסיק להוציא את התצהירים מתיק בית הדין והשופטת שדנה בתיק לא נתנה החלטה בעניין. בסיכומי הארגון, שהוגשו על ידי המתלוננת, ביקשה המתלוננת, כי למרות ששני המצהירים לא נחקרו לא תתעלם השופטת מן התצהירים, מאחר שלדבריה הפחד משלילת היתר הכניסה הוא שהכריע את שני המצהירים ומנע מהם להתייצב פנים אל פנים עם המעסיק.

2. בפסק הדין שניתן קבעה השופטת, בין היתר, כי טענת הארגון נטענה בעלמא ומעבר לכך, לו פחדו המצהירים, הרי שהיו נמנעים מהגשת תצהירים כלל. השופטת הוסיפה:

"מעבר לכך, אף ה'תצהירים' עצמם לאו תצהירים הם: אישורה של ב"כ המבקש (המתלוננת – א.ר.) על גבי התצהירים אינו אישור כדין, וממנו עולה כי התצהירים לא נחתמו בפניה, אין ציון כי הוזהרו על ידה, וכן ברור כי לא תורגמו למי מן העדים. התנהלות זו כשלעצמה היא חמורה ביותר ויש בה משום נסיון להטעות את בית הדין".

סמוך למתן פסק הדין הגיש המעסיק תלונה נגד המתלוננת לוועדת האתיקה של לשכת עורכי הדין בעקבות האמור בפסק דינה של השופטת.

3. לאחר שהמעסיק סירב ליתן הסכמתו לתיקון פסק הדין הגישה המתלוננת לשופטת בקשה בשם הארגון לתיקון פסק הדין בטענה, כי האמור בפסק הדין לגביה בטעות יסוד, כהגדרתו בסעיף 81(א) לחוק בתי המשפט, תשמ"ד-1984. המתלוננת הטעימה, כי לא ניתנה לה כל אפשרות להתגונן מפני קביעת השופטת לגביה, לה היו השלכות מרחיקות לכת של פגיעה בשמה הטוב והגשת התלונה נגדה. לבקשה זו שבה המתלוננת וצירפה את התצהירים שהוגשו על ידה לבית הדין וכן תצהיר של מנכ"ל הארגון בו הוטעם, כי היה עד לכך שהתצהירים נחתמו בפני המתלוננת באספת עובדים שהתקיימה אליה הגיעה יחד עמו וכי הוא אף שימש כמתרגם לשפה הערבית. עוד הוסיף בתצהירו: "אני מניח כי אילו שאל בית הדין אותי או את [המתלוננת] על נסיבות החתימה על התצהירים, היה מקבל בזמן אמת – במועד הדיון בפני בית הדין הנכבד – הסברים אלה שהיו מפיסים את דעתו".

השופטת דחתה את הבקשה בהחלטה בה קבעה, כי התיקון המבוקש אינו נופל בגדר תיקון "טעות" כהגדרתה בחוק וכי מכל מקום חלף המועד שבדין להגשת הבקשה.

4. בתלונתה לנציב מלינה המתלוננת, כי קביעת השופטת בפסק הדין הינה חמורה ומרחיקת לכת. קביעה זו הביאה לפגיעה בשמה הטוב מבלי שניתנה לה כל אפשרות להגיב ולהתגונן מפניה מבעוד מועד. קביעת השופטת, כי אישורה את תצהירי העובדים אינו אישור כדן, כך היא מציינת, גם בשגגה יסודה. התצהירים הוקראו ותורגמו לשני העובדים אשר חתמו עליהם בפניה לאחר שנסעה לפגשם. לדברי המתלוננת, פגישתה עם העובדים נעשתה אף לפני משורת הדין, מאחר שפעמים רבות מתבצעת החתמת עובדים המתגוררים בשטחי הרשות הפלסטינית על תצהיר "באופן טלפוני" וזאת בשל משך ההליכים הכרוכים בהוצאת היתר כניסה לישראל. אותם עובדים מאשרים את התצהירים עם התייצבותם לדיון בבית הדין, פרוצדורה המקובלת בבתי הדין לעבודה (כאמור בפסיקה אליה הפנתה בתלונתה). קביעת השופטת אשר לתצהירים גם נעשתה, לדברי המתלוננת, ללא כל ביסוס עובדתי או בירור מקדים עמה, עם העובדים שחתמו על התצהירים או עם גורם אחר מצד הארגון. זאת ועוד, השופטת או בא כוח המעסיק לא העלו כלל במסגרת ההליכים עד למתן פסק הדין, לרבות בדיון שהתקיים בתיק, את השאלה אם מצוי פגם כלשהו בהליך החתמת התצהירים.

5. המתלוננת מדגישה את חשיבות הזהירות שעל היושב בדיון לנקוט בטרם הוא מוצא "לפגוע בשמו הטוב של אדם בפסק דינו" ומפנה בהקשר זה לבג"צ 188/96 (גד צ'ירינסקי נ' סגן נשיא בית-משפט השלום בחדרה השופט עמירם שרון, פד"י נב(3) 721) וכן לחוות דעת 1/04 של הנציבה לשעבר, השופטת (בדימוס) טובה שטרסברג-כהן, "ביקורת על עורך דין בפסק דין", בה ניתן לעיין באתר הנציבות באינטרנט. בבג"צ 188/96 נקבע ברוב דעות, כי לעד במשפט, שאינו צד להתדיינות, אין זכות עמידה בערכאה גבוהה יותר בערעור או בעתירה לבג"צ כנגד ביקורת שנמתחה עליו בפסק הדין. בחוות דעת הנציבה נאמר: "עורך דין איננו צד למשפט, כך שספק אם בעקבות פסק דין צ'ירינסקי ינתן לו מעמד לתקוף בבית המשפט אמירות קשות שנאמרו עליו בפסק הדין, גם אם יעלה טענות בהקשר לכך במסגרת

ערעור שיוגש על ידי מרשו". משכך קבעה הנציבה, כי בידי הנפגע לפנות לנציבות ולהלין על השופט, ככל שמדובר באמירה פוגענית ומיותרת, בפניה לא יכול היה להתגונן.

6. בתלונתה מלינה המתלוננת גם על החלטת השופטת בבקשה לתקן את פסק הדין. לדבריה: "עצם הקביעה הטכנית שחלף המועד לתיקון פסק הדין אינה מאיינת את הפגיעה הקשה בח"מ (במתלוננת), שכאמור לעיל נעשתה תוך פגיעה קשה בזכות הטיעון. יובהר, כי אף שבית הדין מופקד על קביעת ממצאי מהימנות ועוסק מדי יום ביומו בנושאים אלה, הרי שקביעה לעניין טיב עבודתו של ב"כ – באופן שיש בו כדי להטיל דופי במקצועיותו – היא קביעה חריגה בטיבה וראוי היה כי בית הדין יזהר משנה זהירות בקביעתו, דבר שעל פני הדברים לא נעשה".

7. בתגובתה לתלונה מסרה השופטת, כי קביעתה בפסק הדין מצויה במתחם שיקול דעתה השיפוטי שאין מקום להתערב בו וכי ההליך הנכון לתקיפת קביעה זו הינו בדרך של ערעור, דרך שהמתלוננת לא מצאה לנכון ללכת בה. הקביעה בפסק הדין "נדרשה לצורך הכרעה בבקשה והאמור בה נכתב במידתיות המתחייבת". השופטת מציינת, כי תצהירי העובדים לא אומתו כדין שכן חסר בהם אישור בדבר התייצבותם של המצהירים בפני המתלוננת, ציון הזהרתם על ידה והעדרו של תרגום לשפה העברית. לדבריה, "אישור עורך דין על גבי תצהיר הוא הבסיס לעצם קיומו של התצהיר ובלעדיו אין". אכן, "במקרים רבים, בשל קשיים טכניים (בתצהירי פלסטינאים – א.ר.) עורכי דין מציינים כי 'תצהיר' נחתם בפסד וכי תצהיר חתום ומאושר כדין יוגש בעת הדיון (ולא רק כאשר מדובר בתושבי שטחים). זהו נוסח גלוי, ברור וחד משמעי שבו עורך הדין אינו יוצר עמימות לפני בית המשפט בדבר קיומו כביכול של 'תצהיר' כדין. כאמור, לא כך נהגה המלינה".

בתגובתה לתלונה מוסיפה השופטת, כי התייחסותה לתצהירים רק בפסק הדין נבעה מכך שבפתח סיכומיה ביקשה המתלוננת, כי בית הדין יתייחס לאמור בהם. לדעת השופטת יש לדחות את טענת המתלוננת כי שמה הטוב נפגע מן האמור בפסק הדין. לדבריה, בית הדין התנסח במידתיות ורק פעילות הצד שכנגד היא שגרמה לתלונה.

8. אין בידי לקבל את עמדת השופטת.

בפסק הדין קבעה השופטת, כי התנהלות המתלוננת הינה "חמורה ביותר ויש בה משום ניסיון להטעות את בית הדין". לא ניתן לחלוק, כי מדובר בדברים פוגעניים, במיוחד שעה שהם מושמעים נגד עורך דין. דברים אלה עשויים לפגוע בשמו הטוב ואף בפרנסתו. התלונה שהוגשה ללשכת עורכי הדין אך מוכיחה את עוצמת הפגיעה שנגרמה למתלוננת, שכן היא הוגשה כפועל יוצא מן האמור בפסק הדין.

לכך יש להוסיף, כי אין מדובר בקביעה החיונית לפסק הדין או להכרעה בדין, שעה שממילא לא מצאה השופטת, כאמור לעיל, להסתמך על התצהירים בדחותה את טענת ההפחדה שגרמה לכך ששני המצהירים לא התייצבו לדיון.

אין בידי גם לקבל את טענת המידתיות שבפי השופטת. השופטת לא הסתפקה בקביעה, כי האישור על גבי התצהירים לוקה בחסר (כשכתיבה זהירה וראויה יותר אף היתה מסייגת את הדברים כלכאוריים בלבד) אלא היא מצאה להוסיף, כי מדובר בהתנהלות "חמורה" מצידה של המתלוננת, ולא רק חמורה אלא חמורה "ביותר", ואף כזו שיש בה משום "ניסיון להטעות את בית הדין".

9. הטענה כי התצהירים לא נחתמו כדין אף לא נטענה ולא הושמעה כלל במהלך הדיון, למרות שהתצהירים עמדו הן בפני המעסיק והן בפני השופטת עצמה. למתלוננת לא היתה איפוא כל אפשרות להבהיר לשופטת את נסיבות החתמת התצהירים ולהפיס את דעתה. וכך נאמר בחוות דעת 1/04 של הנציבה (סעיף 11) אשר למתן זכות התגובה לעורך הדין:

"האם ראוי ליידע את עורך הדין על הכוונה לכתוב עליו דברי ביקורת בפסק הדין ולאפשר לו לומר את דברו? התשובה לכך היא חיובית, אלא שיש לעשות כן לא ידי זימונו של עורך הדין לפני כתיבת פסק הדין, הליך זר להליך העיקרי, אלא על ידי העמדתו על התנהגותו והתנהלותו במהלך המשפט במהלך הדיונים. לשם כך ראוי הוא כי התנהגות כזו תמצא ביטוי בפרוטוקול ככל שניתן וכי עורך הדין יזהר במהלך המשפט מפני האפשרות שדברי ביקורת על התנהגותו והתנהלותו ימצאו ביטוי בפסק הדין. באופן כזה יהיה עורך הדין מודע למתרחש ויכלכל את צעדיו בהתאם".

אכן, במקרה שלפנינו בקשת המתלוננת להתייחס לתצהירי העובדים הועלתה רק בשלב הסיכומים. אולם גם בנסיבות אלה, ככל שביקשה השופטת להוסיף ולהתייחס לשאלת קבילות של התצהירים כראיה בפסק דינה, שומה היה עליה ליתן החלטה בה תתבקש המתלוננת להתייחס לדברים או, למצער, למתן את התבטאויותיה בפסק הדין, דבר שלא נעשה. זכות הטיעון הינה חלק מכללי הצדק הטבעי.

צודקת גם המתלוננת באומרה, שלא הייתה קנויה לה זכות להגיש ערעור או עתירה לבג"צ על הדברים שנכתבו כגנותה. בנסיבות אלה תרופתה הייתה בפנייה לנציב. אין רבותא גם בכך שהתלונה ללשכת עורכי הדין הוגשה על ידי המעסיק ולא על ידי בית הדין, שהרי ברור שלא היתה מוגשת לולא האמור בפסק הדין. מובן שאין אני מביע כל עמדה לגופם של דברים אם נפל פגם כלשהו בתצהירים אם לאו ואם היה מקום לקבלם כראיה. החלטתי ניתנת במישור האתי אשר לפגיעה בזכותו של צד שלישי להישמע, לא כל שכן שעה שמדובר בעורך דין שפגיעתה של ביקורת המוסחת בו בפסק דין, כאמור, רעה היא, ועשויה להיות לה השלכה לא רק על שמו הטוב אלא גם על עתידו המקצועי ועל הליכים העשויים להינקט נגדו, והמקרה הזה יוכיח. בעניין זה כבר הערתי בהחלטה אחרת שנתתי (מספרנו 73/15) כי:

"לא היה מקום להטיל דופי וביקורת קשה ונוקבת בעורך דין בלא שנתבררה כדבעי התשתית העובדתית לביקורת ובלא מתן זכות הטיעון במלואה. וזאת לזכור, כי פגיעתה של ביקורת בלתי מוצדקת קשה היא, לא כל שכן על עורך דין, שהרי היא פוגעת לא רק בשמו הטוב אלא גם במקצועיותו וביושרתו, עלולה לפגוע בפרנסתו ולחשוף אותו להליכים נוספים".

10. התלונה נמצאה מוצדקת.

תמצית החלטה (מספרנו 246/15, תביעות קטנות)

הטיפול הראוי בבקשה לחסיון של מסמך רפואי המתבקשת במסגרת בקשה אחרת

תקציר: מתלונן הגיש לבית המשפט בקשה לבטל פסק דין ובסעיף האחרון לבקשה ציין, כי מצורף לה "אישור רפואי" וכי בית המשפט מתבקש שלא להעבירו את האישור לתובע ומשפחתו. חרף זאת הועברה הבקשה לתגובת הצד שכנגד יחד עם האישור הרפואי. מהבירור עולה, כי ככל שמוגש מסמך שכותרתו מרמזת על כך שמדובר במסמך רפואי, לא קיימת אחידות בין בתי המשפט לגבי אופן סריקתו ושמירתו וזאת בשל הנחיות מקומיות. הנציב קבע, כי התנהלות ראויה במקרה כגון זה מחייבת מתן החלטה ספציפית לגבי החסיון המבוקש, זאת גם אם מתברר שהבקשה במלואה כבר נסרקה למערכת הממוחשבת (ואולי בעקבות כך כבר נחשפה לעיני הצד שכנגד). על בית המשפט להחליט לגבי המסמך שחסיונו נתבקש – אם להיעתר לבקשה לחיסיון, אם לקבוע שהמסמך כלל לא רלבנטי לבקשה (ולכן אין טעם בהעברתו לצד שכנגד) או לשקול העברתו של המסמך לצד שכנגד, ואז לדרוש שמבקש החסיון יגיב על האפשרות הזו טרם שתינתן החלטה בבקשה. כך או כך, לא ניתן להשלים עם תוצאה לפיה מסמך רפואי שבעל דין מבקש לחסות מועבר כמות שהוא ובאופן אוטומטי לידיעת הצד שכנגד. בית המשפט מוחזק כמי שקורא את הבקשות על פרטיהן. עם זאת, ראוי היה שתתקבל תגובה מטעם המתלונן טרם מתן ההחלטה המתעלמת מבקשתו לחסות את המסמך. בכך מוצה בירור התלונה.

1. נגד המתלונן, נתבע בתיק, ניתן פסק דין כמעמד צד אחד. המתלונן הגיש לבית המשפט בקשה לבטל את פסק הדין ובסעיף האחרון לבקשה ציין, כי מצורף לה "אישור רפואי" וכי בית המשפט מתבקש שלא להעבירו לתובע ומשפחתו.

בהחלטה בבקשה קבע השופט, כי על התובע להגיב לבקשה לביטול פסק הדין תוך פרק הזמן שקבע, ועל המתלונן להתייחס בפרק זמן זה לכך, שהומצאה לו הזמנה לדיון אך הוא סרב לקבלה. באותו יום ניתנה החלטה נוספת לפיה לשם הסרת ספק, לא ניתן להסתיר מהצד שכנגד מסמך המוגש לבית המשפט.

בתגובה לכך הגיש המתלונן לבית המשפט הודעה בה מחה על כך שהאישור הרפואי הועבר לצד השני, בניגוד לבקשתו.

2. המתלונן מלין על העברת המסמך הרפואי לצד שכנגד, חרף בקשתו המפורשת שלא ייעשה כן. המסמך הרפואי שבו מדובר נושא כותרת "סיכום מידע רפואי" מאת רופא משפחה, ובו רשימה של בעיות רפואיות של המתלונן בעבר ובהווה ורשימה של תרופות קבועות שלו.

3. לשם בירור התלונה פנינו לשופט וכן למנהל בתי המשפט. ממנהל בתי המשפט ביקשנו לדעת, אם מסמכים רפואיים המצורפים לכתבי בי-דין נסרקים אוטומטית ע"י המזכירות למערכת הממוחשבת עם הגשתם וניתנים לצפייה באופן מידי עם סריקתם, ואם לעניין הסריקה קיימת הבחנה בין בקשות המוגשות במעמד צד אחד לבין בקשות שאינן כאלה.

4. השופט מסר בתגובתו, כי המזכירות סרקה במלואה את הבקשה לביטול פסק הדין, לרבות המסמך הרפואי, והיא הועברה אליו, במלואה, כשהיא פתוחה לעיון הציבור כולו. בקשה לביטול פסק דין איננה בקשה במעמד צד אחד ואיננה חסוייה. הוא סבר שיש להעביר את הבקשה, לרבות המסמך הרפואי, לתגובת התובע, שכן נימוק מרכזי לבקשה לביטול פסק הדין היה מצבו הבריאותי של המתלונן, שלטענתו נוצל ע"י התובע וגם שלא הוצג כל נימוק משפטי לחסיון של חלק מהבקשה. ההחלטה השנייה מאותו יום ניתנה כנראה בעקבות שאלת המזכירות בעל פה אם להעביר לתובע גם את המסמך הרפואי. בהחלטה זו קבע שלא ניתן לחסות את המסמך.

5. הנהלת בתי המשפט, לאחר שערכה בדיקה יסודית של הנושא, מצאה כי באופן עקרוני, ככל שמוגש מסמך שכותרתו מרמזת על כך שמדובר במסמך רפואי, לא קיימת אחידות בין בתי המשפט לגבי אופן סריקתו ושמידתו וזאת בשל הנחיות מקומיות. כך, ישנם מחוזות בהם מסמך כאמור לא נסרק כלל, ישנם מחוזות בהם הוא נסרק ומוטל עליו חסיון "חסוי לציבור" – פתוח לצדדים, ובמחוזות אחרים סריקתו נעשית בהתאם להחלטה שיפוטית. עוד נמסר, כי ככלל, המזכירות מונחית לחסות בקשות לסעדים זמניים במעמד צד אחד. במסמכים רגישים שהמזכירות לא מזהה כחסיים, מוטל חסיון על פי החלטה שיפוטית. בבקשות שכותרתן "במעמד צד אחד", מציינת המזכירות את הדבר בעת פתיחת התיק, וזאת כדי למנוע חשיפת הבקשה לצד השני.

6. התוצאה במקרה זה היא, כאמור, שמסמך רפואי רגיש לגבי המתלונן הגיע לידיעתו של הצד שכנגד בניגוד לבקשה מפורשת של המתלונן שלא ייעשה כן, ומבלי שתינתן לפני כן התייחסות ספציפית לבקשה לחיסיון. טרוניית המתלונן בעניין זה, לפיכך, מובנת.

הנציב קבע, כי התנהלות ראויה במקרה כגון זה מחייבת מתן החלטה ספציפית לגבי החסיון המבוקש, זאת גם אם מתברר שהבקשה במלואה כבר נסרקה למערכת הממוחשבת (ואולי בעקבות כך כבר נחשפה לעיני הצד שכנגד). סריקה היא פעולה טכנית לא בלתי הפיכה.

על בית המשפט להחליט לגבי המסמך שחסיונו נתבקש – אם להיעתר לבקשה לחיסיון, אם לקבוע שהמסמך כלל לא רלבנטי לבקשה (ולכן אין טעם בהעברתו לצד שכנגד) או לשקול העברתו של המסמך לצד שכנגד, ואז לדרוש שמבקש החסיון יגיב על כך טרם שתינתן החלטה בבקשה. כך או כך, לא ניתן להשלים עם תוצאה לפיה מסמך רפואי שבעל דין מבקש לחסות, מועבר כמות שהוא, ובאופן אוטומטי, לידיעת הצד שכנגד. בנוסף, ההחלטה לפיה לא ניתן להסתיר מהצד שכנגד מסמך המוגש לבית המשפט איננה מדויקת.

7. אשר לעובדי המזכירות, קשה לדרוש מהם לקרוא כל מסמך המוגש להם במלואו, על כל פרטיו וחלקיו טרם סריקתו. מי שמבקש כי הטיפול במסמך יחרוג מן הטיפול הרגיל, חייב להבליט את בקשתו בראש המסמך. טופס נלווה עשוי גם הוא ליתן מענה לצורך זה, ואין ספק כי הנהלת בתי המשפט תמצא את הדרך לפעול בנושא. יש לזכור, כי לא כל באי בתי המשפט מיוצגים או מודעים לנהלים הנקטים על-ידי מזכירות בתי המשפט לגבי סריקת מסמכים, מה גם שאלה אינם אחידים, כפי שעולה מהבירור שערכה הנהלת בתי המשפט.

אשר לבית המשפט – הוא מוחזק כמי שקורא את הבקשות על פרטיהן. בשיקול דעתו של השופט – בהנחה שאכן קרא את הבקשה עד תומה וסבר כי ראוי שהתובע יקבל גם את המסמך הרפואי – אין הנציב מתערב. עם זאת, כאמור, ראוי היה שתקבל תגובה מטעם המתלונן טרם מתן ההחלטה המתעלמת מבקשתו לחסות את המסמך. מדובר בעניין הנוגע בפרטיותו של המתלונן ואין זה עניין של מה בכך.

בכפוף להערה זו – מוצה הבירור בכל הנוגע לשופט.

עוד הוסיף הנציב, כי למותר לציין שהוא מצטרף לביקורת שמתח השופט על הלשון המשתלחת שבה בחר המתלונן לנקוט בתלונה, כמו גם בחלק מההודעות שהגיש לבית המשפט. חרף ניסוחה, מצא הנציב, הפעם, לברר את התלונה בשל חשיבות השאלה שבמרכזה.

תמצית החלטה (מספרנו 671/15, מחוזי)

אין צורך לצרף פרוטוקול לתיק מוצגים בערעור וגם ממרום הכס ניתן לגלות חמלה

תקציר: הדין אינו מחייב צירוף פרוטוקול הדיון בבית המשפט עליו הוגש הערעור לבית המשפט של ערעור. במקרה דנן גם מתברר, כי הפרוטוקול היה מצוי ממילא בידי השופט בשעת הדיון בערעור. לא היה גם מקום להערת השופט בהחלטתו בבקשת המתלונן לפטור אותו מהגשת עיקרי טיעון. גם ממרום הכס ניתן לגלות חמלה.

1. עניינה של התלונה בערעור שהגיש המתלונן לבית המשפט המחוזי על פסק דינו של בית משפט השלום. המתלונן ביקש לפטור אותו מהגשת עיקרי טיעון ולחילופין לדחות את מועד הדיון ולהאריך לו את המועד להגשת עיקרי טיעון בשל מצבו הרפואי. בקשתו נדחתה בהחלטה בה נאמר: "כפי שהמערער יכול להגיש בקשות, הוא יכול להגיש עיקרי טיעון". לאחר מכן הגיש המתלונן בקשה לראות בערעור שהוגש גם עיקרי טיעון, בקשה לה נעתר השופט.

2. במהלך הדיון שהתקיים בערעור ציין השופט, כי המתלונן לא צירף לתיק המוצגים את פרוטוקול הדיון בבית משפט השלום, למרות שציטט מתוכו במהלך הדיון, ואסר עליו להסתמך עליו בדיון. בסוף הדיון הציע השופט למתלונן להסכים לדחיית הערעור, בקשה לה נעתר המתלונן תחילה ובהמשך ביקש לחזור בו ממנה.

3. בתגובתו לתלונה מסר השופט, כי הגיע למסקנה שכשם שמצבו הבריאותי של המתלונן לא מנע ממנו להגיש בקשה מפורטת וממוסמכת, הוא אינו מונע ממנו להגיש עיקרי טיעון. השופט סרב – כך הסביר – לאפשר למתלונן להסתמך על פרוטוקול בית משפט השלום, מאחר שהפרוטוקול לא צורף לתיק המוצגים.

4. סברת השופט, כי על המתלונן היה לצרף את פרוטוקול בית משפט השלום לתיק המוצגים, בטעות יסודה ואין היא מתיישבת עם תקנות סדר הדין האזרחי. פרוטוקול הדיון שהתקיים בבית משפט השלום, אינו מסמך "שהוצג לפני בית המשפט בערכאה קודמת", כלשון תקנה 437(א) לתקנות הנ"ל, ולפיכך אין הוא "מוצג". ממילא אין גם דרישה בדיון, כי הפרוטוקול יצורף לתיק הערעור. יתרה מכך, הפרוטוקול מצוי מטבע הדברים בתיק הערכאה הראשונה שעל החלטתה מערערים. שופט הדן בערעור חזקה עליו שתיק בית המשפט קמא מצוי לפניו וכי הוא מעיין בפרוטוקול הדיון לצורך ההכרעה בערעור.

5. זאת ועוד, פנייתנו למזכירות בית המשפט לברר, אם המתלונן צירף (בכל זאת) את הפרוטוקול לתיק הערעור, נענתה כדלקמן: "המערער לא צרף את פרוטוקול הדיון ... המזכירות נוהגת לצרף את התיק דלמטה לכל דיון בערעור ואף כאן ... הדפסנו את התיק (כמובן כולל הפרוטוקולים) וצירפנו אותו לתיק הערעור".

העובדה שתיק בית המשפט קמא במלואו, ובכלל זה הפרוטוקול, היה מצוי ממילא בפני השופט, כדברי המזכירות (גם לא נשמעה הטענה, כי אין הוא נגיש לצפייה בתוכנת נט-המשפט), אך מעצימה את צדקתה של התלונה ואת התחושה, כי השופט נהג במתלונן בנוקשות ושלא בדרך ראויה, עת לא אפשר למתלונן להפנות בטיעוניו לאמור בפרוטוקול שהיה כאמור מונח בפני השופט בזמן השמעת הטיעונים [מתגובת השופט עולה טרוניה על שמזכירות בית המשפט נדרשה לעובדה זו תוך "חריגה" מלשון פנייתנו אליה. לטרוניה זו אין מקום. כל שביקשה המזכירות לעשות הוא להביא בפנינו את המצב העובדתי לאשורו ועל כך יש לשבחה].

6. גם ההערה כאילו המתלונן היה מסוגל להגיש עיקרי טיעון, כשם שעמדה לו בריאותו להכין את הבקשה למתן פטור מהגשת עיקרי הטיעון – היא הערה מיותרת. המתלונן מציין, כי הערעור היה עבורו עניין מורכב ומסובך ובנסיבות כאלה ניתן לראות את השוני בין הכנת עיקרי הטיעון לבין הגשת בקשה ממוקדת לקבלת פטור מהכנתם. הערת השופט לוקה בחוסר רגישות למצב בריאותו של המתלונן, שעל פי עדותו עבר מספר אירועים מוחיים, סובל ממחלת לב שיגרון וחסידת ריאות חמורה, מונשם בחמצן רפואי ותנועותיו מוגבלות.

גם ממרום הכס ניתן לגלות חמלה.

7. התלונה נמצאה מוצדקת כאמור לעיל.

פרק 9 | דרך ניהול משפט

השופט הוא המופקד על ניהולו התקין והראוי של המשפט ועל סיומו של ההליך תוך זמן סביר וללא התמשכות יתר של ההליכים. עליו לאחוז ב"מושכות הדיון" ולא להניח לצדדים לקבוע את קצב ניהול המשפט.

בפרק זה מובאות דוגמאות להחלטות בתלונות על ליקויים שונים בניהול משפט, כגון החלטות בתלונות על התמשכות הליכים ועל עיכוב במתן החלטות ופסקי דין, על ליקויים בניהול פרוטוקול, ועוד. להלן דוגמאות להחלטות שניתנו, שתמציתן פורסמה באתר הנציבות, וכן תמציות החלטות שלא פורסמו.

❖ ניהול פרוטוקול

בשנת 2015 ניתנו מספר החלטות בנושא ניהול פרוטוקול, ובהן ההחלטות הבאות:

- בהחלטה שניתנה בתלונה שנמצאה מוצדקת קבע הנציב, כי הדין מחייב גם את בית המשפט העליון, כמו כל בית משפט, לנהל פרוטוקול העונה על הוראות החוק ועשוי בצורה המכבדת את הערכאה בה נרשם (**תמצית**, מספרנו 549/15, **עליון**).
- קביעה כי הדין קובע חובת רישומו של פרוטוקול שישקף את כל הנאמר והמתרחש בדיון והנוגע למשפט, לרבות שאלות והערות בית המשפט, ועל כן אין מקום כי שופט יורה לקלדנית למחוק טיעונים שהשמיעו עורכי דין ונרשמו בו, אפילו הושמעו בניגוד להנחייתו של בית המשפט (**תמצית**, מספרנו 579/15, **מחוזי**).
- קביעה כי הדין אינו מחייב צירוף פרוטוקול הדיון בבית המשפט עליו הוגש הערעור לבית המשפט של ערעור (מספרנו 671/15, **מחוזי**). לתמצית ראו פרק 8).
- קביעת הנציב, כי בלי שיביע עמדתו על סמכות בית המשפט לענייני משפחה להציע פשרה לפיה המתלוננת, המתגוררת בארה"ב, תותר על מזונות בתה הקטינה, הרי שאין ספק, כי ההצעה היתה צריכה להופיע בפרוטוקול הדיון בצורה מדויקת, ולא היה מקום לסירובו של בית המשפט לבקשת בא כוח הקטינה לרשום את ההצעה בפרוטוקול (**תמצית**, מספרנו 76/15, **משפחה**).

❖ **ניהול המשפט באולם**

- **מתן פסק דין בדרך של פשרה** – קביעה, כי אף שפסיקה על דרך הפשרה נפוצה בתביעות "פח" (תביעות רכושיות המתייחסות לנזק שנגרם לרכב עצמו) הרי שאין לקבל כמובן מאליו את הנחת הרשם באשר להבנת בעלי דין (שאינם המבטחים) את משמעות הפסיקה על דרך הפשרה, ככלל, ובתיקים מהסוג האמור בפרט. במקרים רבים אין הדבר כך. מכאן, שמקום בו אין בעלי הדין מיוצגים, שומה על היושב בדין לקבל מהם הסכמה מדעת מפורשת להכרעה בדין על דרך הפשרה, לאחר שניתן להם על ידו הסבר באשר לטיבו של הליך זה ונפקותו (מספרנו 455/15, **שלום**).

- **הפניית עניין לבדיקת המשטרה או לשכת עורכי הדין** – קביעה כי צדקה השופטת באומרה, כי בידי מתלונן לפנות בעצמו לרשות החוקרת וצדקה בבחירתה בנסיבות מקרה זה שלא ליזום בירור כפי שביקש המתלונן. עם זאת אין לקבוע שככלל אין מקום שבית המשפט יתייחס בפסק הדין לדברים שעלו מן החומר שבפניו ולא יורה להעביר העתק מפסק הדין לגורמים המתאימים. וודאי שכך ראוי לעשות שעה שנגלית, על פני הדברים, הפרה ברורה וחמורה של הוראות החוק או התנהגות אתית בלתי ראויה (**תמצית**, מספרנו 21/15).

❖ **העדר הנמקה לסטייה מתקנות סדר הדין האזרחי**

תלונה על בית המשפט לענייני משפחה נמצאה מוצדקת לאחר שהנציב קבע כי אמנם, על פי סעיף 8 לחוק בית המשפט לענייני משפחה, התשנ"ה-1995, בכל עניין של דיני ראיות וסדרי דין מוסמך בית המשפט לענייני משפחה "לנהוג בדרך הנראית לו הטובה ביותר לעשיית משפט צדק". אולם סטייה מהוראה מפורשת בחוק מחייבת הסבר. בהחלטת הנציב נאמר, כי אם בית המשפט לענייני משפחה סוטה מתקנה מחייבת, משום שלדעתו הדרך שהוא בוחר בה נראית לו הטובה ביותר לעשיית משפט צדק, עליו לנמק כיצד יש בסטייה משום עשיית משפט צדק. במקרה דנן, לא נימקה השופטת בגוף ההחלטה שניתנה במעמד צד אחד מדוע ראתה לנכון לסטות מהוראת תקנה 367(א) לתקנות סדר הדין האזרחי, התשמ"ד-1984 ולקבוע דיון במעמד שני הצדדים רק כעבור כחודשיים וחצי ממועד מתן הצו במעמד צד אחד (מספרנו 278/15, **משפחה**. לתמצית ראו פרק 8).

❖ **התמשכות הליכים ועיכוב במתן החלטות ופסקי דין**

בשנת 2015 ניתנו מספר החלטות העוסקות בהתמשכות הליכים ועיכוב במתן החלטות ופסקי דין:

- הנציב מצא מוצדקת תלונה שהוגשה על עיכוב של כעשרה חודשים במתן פסק דין בבית הדין האזורי לעבודה (מספרנו 556/15, **אזורי עבודה**).
- נמצאה מוצדקת תלונה על כך שהחלטות שנתנה שופטת – החלטה המאשרת תובענה ייצוגית בחלק מעילותיה והחלטה בה נקבע מועד לשמיעת הוכחות – ניתנו כשמונה חודשים לאחר הגשת הסיכומים. הנציב קבע כי זהו פרק זמן בלתי סביר, גם בשים לב לעומס העבודה (מספרנו 615/15, **אזורי עבודה**).
- נמצאה מוצדקת תלונה בה נטען שבחלוף כ-4 שנים מהדין האחרון בתיק טרם ניתן בו פסק דין בשל המתנה לפסק דין באותו נושא בבית המשפט העליון. בהחלטת הנציב נקבע, בין היתר, כי אין לאלץ את בעלי הדין להמתין במשך זמן לא קצוב עד למתן פסק דין. גם אם יש לפסק הדין בדיון הנוסף השלכה על המקרה של המתלונן, הדבר אינו צריך להיעשות על גבם של בעלי הדין ואין לאלצם להמתין לפסק דין בעניינם למעלה מ-6 (!) שנים. חייב שיהיה יחס סביר בין התועלת בהמתנה להחלטה עקרונית שתינתן, אם בכלל, בבית המשפט העליון בנושא דומה, לבין הנזק שבגרימת המתנה ממושכת, כמעט עד אין קץ, של הצדדים לפסק הדין בעניינם הפרטי (מספרנו 584/15, **מחוזי**).
- נמצאה מוצדקת תלונה של עורך דין בה נטען כי אחרון הסיכומים בתיק הוגש בשנת 2013 וטרם ניתן פסק דין, למרות מספר בקשות שהוגשו לזירוז מתן פסק הדין, ומספר החלטות שבהן נאמר כי יש לקוות שפסק הדין יינתן בתקופה הקרובה. בהחלטת הנציב נאמר, כי הנתונים שמסרה השופטת אשר לעומס העבודה המוטל עליה מציגים תמונה אומללה, הן מבחינת בעלי הדין הממתינים למעלה משנה וחצי למתן פסק דין בתביעה למתן חשבונות, והן מבחינת היקף עבודתה של השופטת. אין הוא יכול להתעלם מהנתונים, אולם מנגד לא ניתן להשלות בעל דין, פעם אחר פעם, ביצירת ציפייה כי פסק הדין עומד להינתן בקרוב. גם בהתחשב בעומס העבודה, ניתן וראוי היה ליתן פסק דין בתיק עד למועד הצפוי ליציאת השופטת לשבתון, במיוחד נוכח העובדה, שטיוטת פסק הדין הונחה על שולחנה חודשיים לפני כן. ראוי כי נשיא בית המשפט ייתן דעתו לעומס העבודה המוטל על השופטת על מנת שלא יעוכבו בעתיד החלטות נוספות שלה (מספרנו 155/15, **מחוזי**).
- נמצאה מוצדקת תלונה של עורכת דין בה נטען, כי החלטה בבקשה לדחיית דיון בשל היותה בשמירת היריון בסיכון גבוה ניתנה רק ביום הדיון, למרות שהבקשה הוגשה במועד. בהחלטתו קבע הנציב, כי עם כל ההבנה לסדר יומה העמוס של השופטת, לא ניתן להשלים עם מצב בו לא ניתנת החלטה בבקשה, בייחוד כאשר מדובר בבקשה פשוטה לדחיית מועד דיון, בקשה שחזרה ונשנתה. תשומת לבו של מנהל בתי המשפט הופנתה לעובדה המסתברת מדברי השופטת בתגובתה

לתלונה, כי לא ניתן מענה לטיפול בבקשות דחופות בעת היעדרותו של השופט מבית המשפט (מספרנו 729/15, **תביעות קטנות**).

- נמצאה מוצדקת תלונה שבה נטען, כי דיון בתיק התקיים כשנה ושמונה חודשיים לאחר פתיחת ההליך, וההחלטה בבקשות שהגיש המתלונן ניתנה כשמונה חודשים וחצי לאחר הדיון. כל אותה תקופה הגיש המתלונן בקשות לקביעת מועד דיון, ולאחר מכן בקשות למתן החלטה ולא נמצא הסבר מניח את הדעת להתמשכות ההליכים בתיק (מספרנו 736/14, **שלום**).

❖ **מתן החלטה בחלוף 3 דקות לאחר שיגור נספחי הבקשה לבית המשפט**

מתלונן הגיש בקשה למתן סעד זמני באמצעות אתר "נט-המשפט" במסגרת ערעור שהגיש באותו יום וכן בקשה לעיכוב הליכי הוצאה לפועל, להן צירף עשרות עמודי נספחים. 3 דקות לאחר שיגור הנספחים נחתמה החלטה בבקשה. הנציב קבע בהחלטתו כי לא יוכל, בהעדר ראיה מספקת, לסתור את סגולותיה יוצאות הדופן של השופטת, כפי שהיא מעידה עליהן. כיוון שכך, הוא מניח כי אכן כישוריה החריגים של השופטת "מסירים את הספיקות שהועלו בידי אלוהי הזמן..." התלונה נדחתה (**תמצית**, מספרנו 443/15, **שלום**).

תמצית החלטה (מספרנו 549/15, עליון)

על הפרוטוקול בבית המשפט העליון

תקציר: הדין מחייב את בית המשפט העליון, כמו כל בית משפט, לנהל פרוטוקול העונה על הוראות החוק.

תלונה שהוגשה נגד הרכב שלושה של שופטי בית המשפט העליון נמצאה מוצדקת. המתלונן הגיש ערעור לבית המשפט העליון ובתום הדיון בערעור ביקש לתקן טעויות שנפלו ברישום הפרוטוקול. ההרכב שדן בערעור סרב להיעתר לבקשה בנימוק ששופטי בית המשפט העליון אינם נוהגים ככלל לעסוק בתיקון פרוטוקולים שהם כלי עזר ולא כלי ראיית. נציב תלונות הציבור על שופטים לא קיבל את עמדתם והפנה להוראות החוק המחייבות גם את בית המשפט העליון בניהול פרוטוקול משקף. נציב תלונות הציבור על שופטים גם ציין, כי לעתים אין פסק הדין בערעור שנשמע בבית המשפט העליון מהווה סוף פסוק. עוד הדגיש נציב תלונות הציבור על שופטים, כי משחב בית המשפט העליון בניהול פרוטוקול, מן הדין ומן התועלת הוא שיהא הפרוטוקול מכבד את הערכאה ואת המעמד, יירשם ביד מיומנת וימלא אחר הוראות החוק.

1. לאחר שערעור שהגיש לבית המשפט העליון נדחה הגיש המתלונן לבית המשפט העליון בקשה לתיקון הפרוטוקול. בין היתר ציין המתלונן, כי נרשמו בו אמירות שיוחסו לאחד משופטי ההרכב, שעה שהן לא נאמרו על ידו ואף לא יכול להיות כי נאמרו על ידו. המתלונן מציין, כי אותו שופט כלל לא השמיע דברים בדיון אלא היה זה שופט אחר של ההרכב "שניהל" את הדיון. כמו כן הפנה המתלונן בבקשתו את תשומת לב ההרכב לאי דיוקים נוספים המופיעים בפרוטוקול בכל הנוגע לתוכן הדברים שנאמרו ואף ביחס לשמות המשתתפים בדיון. כך לדוגמה הוא (המתלונן) כונה לאורך הפרוטוקול "עו"ד" וזאת למרות שהוא ייצג את עצמו בערעור ואין הוא עורך דין. כמו כן נרשם שמו של בא כוח הצד שכנגד באופן שגוי.

בהחלטתו דחה ההרכב את הבקשה לתיקון הפרוטוקול באומרו:

"איננו נוהגים ככלל לעסוק בתיקון פרוטוקולים שהם כלי עזר ולא כלי ראיית כבבית משפט דיוני, ועל כן לא נידרש לכך מעבר לאמור".

2. בתלונתו מלין המתלונן על החלטה זו של ההרכב. לדבריו, בקשתו הייתה מנומקת ומפורטת אך ההרכב מצא שלא לדון בה לגופה. המתלונן הפנה, בין היתר, להוראת סעיף 68א(א) ו- (ו) לחוק בתי המשפט [נוסח משולב], תשמ"ד-1984 (להלן: החוק) שזו לשונו:

"(א) בדיון בבית משפט ינוהל פרוטוקול שישקף את כל הנאמר והמתרחש בדיון והנוגע למשפט, לרבות שאלות והערות בית המשפט, ואולם בקדם משפט, בישיבה מקדמית או בדיון מקדמי אחר רשאי בית המשפט, בהסכמת בעלי הדין, לכלול בפרוטוקול את עיקרי הדברים שבדיון; בית המשפט יקבע את דרך רישום הפרוטוקול; בסעיף זה, "דיון מקדמי" – לרבות

דיון שאין בו שמיעת ראיות בעל פה או שמיעת טענות בעלי הדין ושנועד לבחון את האפשרות לסיים את ההליך בהסדר מוסכם בין בעלי הדין.

(ו) הוראות סעיף זה יחולו על כל דיון בבית משפט, לרבות בבית המשפט העליון, אלא אם כן נקבעה בחיקוק הוראה מפורשת אחרת באותו עניין". (ההדגשה שלי – א.ר.).

המתלונן סבור, ובדין כך סבר, כי המחוקק לא מצא לראוי להבחין בין בית המשפט העליון לבין בית משפט אחר. משאין בחיקוק הוראה מפורשת אחרת לגבי הפרוטוקול בבית המשפט העליון מחייבות הוראות הסעיף אף את בית המשפט העליון. המתלונן גם הפנה לפרסומי הנציבות בעניין חשיבותו של פרוטוקול. לדבריו, הפרוטוקול אינו משמש כלי עזר בלבד אלא כלי ראיתי וכלי דיוני בכל בתי המשפט ובית המשפט העליון בכללם. עוד מציין המתלונן, כי אם לפרוטוקול בבית המשפט העליון אין כל חשיבות ותכלית, כי אז מדוע זה צריך הציבור לממן באמצעות תקציב המדינה ואגרת בית המשפט, מערך שלם של הקלדה? והוא שואל: האם אין בכך משום בזבוז מיותר של כספי ציבור? היה מקום איפוא, לדעת המתלונן, לדון בבקשה באופן ענייני וליתן בה החלטה לגופה.

3. לבקשתנו התייחסה כב' הנשיאה מרים נאור לתלונה ומסרה, כי בעקבות התלונה דנו שופטי בית המשפט העליון בעניין מעמדו של הפרוטוקול שנרשם בבית המשפט העליון ומסקנתם היא, כי לאור סעיף 68א(ו) יש מקום להידרש לגופן לבקשות לתיקון פרוטוקול המתנהל בבית המשפט העליון. עוד הוסיפה כב' הנשיאה, כי "היקף ואופן התיקון שיש להורות עליו משתנה כמובן מעניין לעניין".

4. יושב ראש ההרכב מסר בתגובתו לתלונה, בשם כל חברי ההרכב, כי אכן נפלו בפרוטוקול הדיון משגים, דבר שאינו חריג על פי עדותו.

המימון הציבורי לפרוטוקול – כך הוא כותב – בא כדי לאפשר שקיפות ציבורית גם אם אין מקום לעיסוק נרחב בכל מילה שבפרוטוקול. בבית המשפט העליון כ- 9,000 תיקים בשנה, והזמן השיפוטי יקר מאוד.

יושב ראש ההרכב מסכים, כי יש לכבד את מצוות המחוקק כאמור בסעיף 68א(ו), "תוך שהיקף ואופן תיקונו של הפרוטוקול משתנה". הוא מודה, כי ההוראה חלה גם על בית המשפט העליון אך מציין, כי יש להביא בחשבון, כי עסקינן בערכאה אחרונה. לדעת ההרכב, יש להידרש גם לתוחלת ולתועלת שבדבר, והקדשת הזמן השיפוטי נתונה לשיקול דעת בכל מקרה לגופו. פסק הדין במקרה דנן נכתב באולם מיד בתום הדיון, היווה סוף פסוק ועניינו היה פסיקת הוצאות בערכאה דלמטה. אי לכך לא הייתה חשיבות מעשית לתיקון הפרוטוקול ועל כן לא נכנס ההרכב לפרטי הבקשה.

עם זאת וחרף האמור ולאחר עיון מחודש בבקשה מצא ההרכב לנכון לתקן את הפגמים הבאים שבפרוטוקול: הדברים המיוחסים לאחד משופטי ההרכב אכן נאמרו מפיו של שופט

אחר בהרכב וכן יש לתקן את שמו המדויק של המתלונן תוך השמטת המילים "עורך דין" ולתקן את שמו של בא כוח הצד שכנגד.

בית המשפט העליון ציין, כי הוא מוקיר את הידרשות המתלונן לנושא וכי השופטים יתנו לכך את דעתם במבט צופה פני עתיד, והכל כאמור בתגובת הנשיאה.

5. כפי שעולה מן הכתוב התלונה היתה מוצדקת. הדין לא מצא מקום לאבחן בין הפרוטוקול בבית המשפט העליון ובין הפרוטוקול בבתי משפט אחרים, ואת הוראותיו יש לקיים (ראו לעניין זה גם הדין שהתקיים בוועדת החוקה אשר לסעיף 68א ביום 4.3.08). היה מקום איפוא לדון בבקשת המתלונן לתיקון הפרוטוקול לגופה. במאמר מוסגר יוסף, כי לעתים אין פסק הדין בערעור שנשמע בבית המשפט העליון מהווה סוף פסוק.

6. מאליו יובן: משחב בית המשפט העליון בניהול פרוטוקול מן הדין ומן התועלת הוא, שיהא הפרוטוקול מכבד את הערכאה ואת המעמד, יירשם ביד מיומנת, וימלא אחר הוראות החוק.

יצוין, כי במקרה זה נדרש בית המשפט העליון לנושא, מיד עם קבלת התלונה, וקיבל החלטה כי יש להידרש לבקשות לתיקון הפרוטוקול לגופן. בכך בא על תיקונו הפגם המערכתי. כפי שצינו שופטי ההרכב, ראוי להוקיר את המתלונן על שנדרש לנושא.

כאמור, אין חולקין כי התלונה היתה מוצדקת.

תמצית החלטה (מספרנו 579/15, מחוזי)

מחיקה שלא כדין מן הפרוטוקול

תקציר: הדין קובע חובת רישומו של פרוטוקול שישקף את כל הנאמר והמתרחש בדיון והנוגע למשפט, לרבות שאלות והערות בית המשפט. אין מקום איפוא כי שופט יורה לקלדנית למחוק טיעונים שהשמיעו עורכי דין ונרשמו בו, אפילו היו בניגוד להנחייתו של בית המשפט. אדרבא, ראוי היה לתעד בפרוטוקול את הטענות שהושמעו ואת הערת השופט לעורכי הדין כפי הנטען על ידו.

1. בקשה למעצר עד תום ההליכים הוגשה נגד נאשם שתחילה יוצג על ידי סניגור פלוני ולאחר מכן על ידי הסניגורים המתלוננים. סניגור פלוני מסר לבית המשפט כי הוא אינו חולק שקיימות ראיות לכאורה ועילת מעצר ועל כך חזרו גם הסניגורים בדיון קודם בו הודיעו, כי יטענו רק בשאלות עוצמתן של הראיות לצורך הפרכת מסוכנתו של הנאשם ושליחתו לחלופת מעצר.

בפרוטוקול הדיון שלאחר מכן נרשם, כי הסניגורים מבקשים לחזור בהם מהסכמתם ולטעון גם בשאלת קיומן של ראיות לכאורה, כי הפרקליטות מתנגדת לדבר וכי בית המשפט

(לאחר שעיין בתיק ומצא כי קיימות ראיות לכאורה) מצא לבקש תסקיר משלים משירות המבחן ולהורות על מעצרו של הנאשם עד לדיון הבא.

בתלונתם טענו הסניגורים, כי השופט מחק, שינה ושכתב את פרוטוקול הדיון וכי האמור בו אינו משקף את קורות הדיון. עוד הם מוסיפים, כי חרף הפצרותיהם סרב כב' השופט לציין ולתעד בפרוטוקול נכונה את מהלך הדיון לרבות הטענות אותן השמיעו ואשר אף נרשמו בו בתחילה (ולרבות הערות שהשמיע השופט). לדבריהם, הם לא ביקשו לחזור בהם מההסכמה הקודמת וטענו בשאלת עוצמתן של הראיות בלבד. אולם לאחר שהפרקליטה שהופיעה בדיון מסרה כי אין בידה להתייחס במועד זה לראיות, והם סירבו להסכים להצעת בית המשפט כי הנאשם יעצר עד לדיון הבא, הורה השופט לקלדנית למחוק מן הפרוטוקול את כל הטענות הארוכים שנרשמו בו עד אז מפייהם והורה לה לרשום, כאילו הם ביקשו לחזור בהם מן ההסכמה. הסניגורים הפנו לטיוטת הטיעון בכתב ידם אותה השמיעו על פי הטענה בדיון. עוד הוסיפו, כי מספר דקות לאחר שהסתיים הדיון הם ניהלו שיחה קצרה עם הקלדנית אותה הקליטו. בהקלטה שצורפה לתלונה נשמעת הקלדנית לשופט ואומרת: "הוא אמר לי למחוק; זה היה ארוך והוא אמר לי".

2. בתגובתו לתלונה מסר השופט, כי לא כאלה היו פני הדברים. הדיון לא היה ארוך. הסניגורים ביקשו לחזור בהם מההסכמה הקודמת והמשיכו לטעון אשר לקיומן של ראיות לכאורה חרף הערתו להם. לאחר שהשופט שם לב לכך כי הקלדנית הקלידה חלקים מטיעוני הסניגורים, בניגוד גמור להנחיה שנתן להם, הוא ביקש ממנה למחוק את הדברים. לדבריו, חובתו של שופט לדאוג לכך, שהפרוטוקול ישקף את הדיון, ואם אין הוא משקף אותו חובה על השופט לתקנו בהתאם, וכך ארע בענייננו. לפיכך לא סבור השופט, כי הוא שיכתב את הפרוטוקול או זייף אותו כי אם פעל פעולה שקופה, במעמד הצדדים, שנועדה על מנת שהפרוטוקול ישקף את הדיון.

3. הפרקליטה שהופיעה בדיון מסרה, כי הדיון נסב בעיקרו בשאלה אם ניתן לשוב ולדון בקיומן של ראיות לכאורה. אין בידה לאשר כי נמחקו עמודי פרוטוקול רבים, כטענת הסניגורים, ולא הגיעו לאוזניה דברי השופט לקלדנית. הפרוטוקול משקף את עיקרי הדיון שהתנהל.

4. אין מחלוקת בין המתלוננים ובין השופט, כי הוא אכן הורה לקלדנית למחוק מן הפרוטוקול טענות שהשמיעה ההגנה ואשר הוקלדו בו בתחילה. בנסיבות אלה מקבל אני את טענות המתלוננים כי השופט הורה למחוק דברים מן הפרוטוקול.

מחלוקת ניטשת בין הצדדים בשאלה מה בדיוק נמחק מן הפרוטוקול. לדברי השופט, מן הפרוטוקול נמחקו "שתיים שלוש שורות לכל היותר". לא כך טוענים המתלוננים. לטענתם, הדיון היה ארוך והקטעים שנמחקו היו ארוכים. הם נסמכים בכך גם על טיוטת הטיעון שציירו לתלונתם ועל דברי הקלדנית, כי מה שהורה בית המשפט על מחיקתו "היה ארוך". איני מוצא, בשים לב למכלול החומר שבפני, לדחות את עמדת המתלוננים בעניין זה.

5. שלא כדעת השופט אינני סבור, כי המחיקה מן הפרוטוקול באה על מנת לתקן תקלה שבתייעוד מהלך הדיון או על מנת שהוא ישקף את הדיון. נהפוך הוא. לאחר מחיקת הדברים שהושמעו בפועל על ידי ההגנה (יהיו אשר יהיו) שוב אין הפרוטוקול משקף את קורות הדיון כהלכה, כדרישת הדין. סעיף 68א(א) לחוק בתי המשפט קובע לענייננו, כי: "בדיון בבית משפט ינוהל פרוטוקול שישקף את כל הנאמר והמתרחש בדיון והנוגע למשפט, לרבות שאלות והערות בית המשפט". אין איפוא נפקא מינה לשאלה, אם הדיון ארוך היה אם קצר, ומה אורך הטיעון שהשמיעה ההגנה, שנמחק מן הפרוטוקול בהוראת השופט. על הפרוטוקול לשקף כדבעי את כל קורות הדיון לרבות הטיעון שנתקיים בפועל – אפילו הופסק בשלב כלשהו. לא היה מקום, לפיכך, להוראת השופט לקלדנית למחוק חלקים ממנו. אדרבא, לשיטתו של השופט ראוי היה, כי יתעד בפרוטוקול את טיעוניו של סניגור, שנטענו לעמדתו, בניגוד להנחיות שניתנו לו ואת החלטתו בעניין זה. הפרוטוקול המצוי כיום בפנינו אינו משקף כדבעי איפוא את קורות הדיון.

6. יתכן בהחלט שטיעוני ההגנה בעניין עוצמתן של הראיות גלשו גם לשאלת עצם קיומן של ראיות לכאורה. לעיתים קו הגבול בין השניים אינו חד ועשוי להיטשטש. יכול שגם המאשימה וגם בית המשפט ראו בדברים ניסיון מצד ההגנה לחזור בה מהסכמות קודמות. על כל פנים, על בית המשפט היה להקפיד שהפרוטוקול ישקף את שהתרחש באולם. אין "למחוק" רטרואקטיבית התרחשות שכבר התרחשה בפועל.

7. התלונה בדבר דרך רישום הפרוטוקול והוראת בית המשפט למחוק דברים שכבר נרשמו בו נמצאה מוצדקת.

תמצית החלטה (מספרנו 76/15, משפחה)

חובת רישום מדויקת בפרוטוקול של הצעת פשרה מטעם בית המשפט וביקורת בלתי מידתית על עורך דין

תקציר: מתלוננת הלינה על כך ששופטת בית המשפט לענייני משפחה לא רשמה בפרוטוקול בצורה מדויקת הצעת פשרה שהציעה, לפיה המתלוננת, המתגוררת בארה"ב, תותר על מזונות הקטינה, ואף סירבה לבקשת בא כוח הקטינה לרשום זאת. כמו כן הלינה המתלוננת על כך שהשופטת התבטאה באופן בלתי ראוי כלפי בא כוח הקטינה. בהחלטת הנציב נאמר, כי בלי שיביע עמדתו על סמכות בית המשפט להציע את הצעת הפשרה האמורה ועל המידה שבה מתיישבת ההצעה עם תקנת הציבור, אם בכלל, אין ספק, כי ההצעה היתה צריכה להופיע בפרוטוקול הדיון, ולא היה מקום לסירובו של בית המשפט לבקשת בא כוח הקטינה לרשום את ההצעה בפרוטוקול. הוא הדין בדברים שנאמרו

על ידי השופטת לבאי כוח הקטינה. אין ספק, כי בית המשפט רשאי היה להביע את דעתו על ייצוג הקטינה בתביעה נפרדת מטעמה, אולם לשון הביקורת חרגה מן הראוי בנסיבות העניין.

1. בפני בית המשפט לענייני משפחה עמדו שתי תביעות: האחת, תביעת הבעל להחזרת קטין חטוף; השנייה, תביעת הקטינה בת ה- 11.7, שהמשמורת עליה בידי הבעל, להורות על קביעת החזקתה הזמנית בידי אמה – המתלוננת, המתגוררת בארה"ב, או בידי סבתה או דודתה. תביעת הקטינה הוגשה בעצמה באמצעות ידיד קרוב (סבתה ודודתה). בתלונתה טוענת המתלוננת, כי באחד הדיונים השמיטה השופטת מן הפרוטוקול חלקים נרחבים, בהם אמרה לה כי היא מצפה ממנה לוותר על מזונות הקטינה. לדבריה, האמירה המדויקת של השופטת היתה: "אני מנסה להוציא הסכמה. בנושא של המזונות, נראה לי ויתור על המזונות כמובן, וערבויות לשם הטסתה של הילדה לישראל פעמיים בשנה, ואני רוצה שגם האב פעמיים בשנה יסע למיאמי, על חשבון האמא והיא תשלם כל פעם \$3000 פעמיים בשנה". לטענתה, למרות שבא כוחה של הקטינה עמד על כך שהדברים יירשמו בפרוטוקול, סירבה לכך השופטת ובשלב מאוחר יותר "הקריאה לקלדנית גרסה אחרת", כזו שלא עולה ממנה כי היא מצפה מהמתלוננת לוותר על מזונות הקטינה.

2. המתלוננת טענה גם, כי במהלך הדיון התבטאה השופטת בזלזול כלפי בא כוח הקטינה ומתחה עליו ביקורת על כך שהחליט לייצג קטינה בבית המשפט, אולם גם הפעם לא נרשמו הדברים בפרוטוקול. לדברי המתלוננת, האמירה של השופטת בעניין זה היתה: "זה פשוט לא יאומן, הילדה היתה צריכה להיפתח גם בפניך? לא מספיק היא היתה צריכה להפתח בפני כל כך הרבה אנשים? זה פשוט, הייתי אומרת, מי שמך להתערב בעניינים האלו? למה שהילדה לא תראה עכשיו את העורך דין של האבא? שהאבא יקח עורך דין ויפגוש אותו שם עם הילדה. שני עורכי דין. אדוני מסכים שהילדה תיפגש עם שני עורכי דין מטעם האבא?". לטענת המתלוננת, הדברים נאמרו למרות שהבעל מייצג את עצמו ואינו מיוצג כלל על ידי עורך דין, ולמרות שבא כוח הקטינה ייצג את הקטינה בלבד ולא את המתלוננת.

3. בתגובתה מסרה השופטת, כי מבחינה טכנית, לא ניתן לרשום בפרוטוקול את כל הדברים הנאמרים במהלך הדיון, ולכן ניתנת לצד המעוניין אפשרות להזמין הקלטה על חשבוננו. לדבריה, לפי תקנה 258כז(א) לתקנות סדר הדין האזרחי, רשאי בית המשפט, במסגרת קדם המשפט, לקיים ישיבה להצעת הסדר פשרה, וכך עשתה. היא אינה נוהגת להתבטא בזלזול כלפי עורך דין או מאן דהוא. עם זאת, הביעה את מורת רוחה מכך שבאי כוח הקטינה ראו לעצמם חירות להיפגש עם קטינה בת 11.7 במצב משבר. ביקורת על כך מופיעה בהחלטתה, בה נאמר, כי בית המשפט מציע לבאי כוח הקטינה "לפנות ללשכת עורכי הדין לקבל עמדתם בשאלה האם ראוי שעורך דין ייצג קטין ישירות", הצעה שסירבו לה. בסופו של יום קבע בית המשפט המחוזי, כי פגישותיו של ב"כ הקטינה עם הקטינה ייעשו בנוכחות פקידת הסעד בלבד, כי שיחות הטלפון שלו עימה יהיו אף הן בנוכחות פקידת הסעד, וכי הוא או כל עו"ד אחר מנוע מליצור קשר עם הקטינה שלא בנוכחותה ובהסכמתה של פקידת הסעד.

4. בא כוח הקטינה מסר בתגובתו לתלונה כי משרדו מייצג את הקטינה בתביעה עצמאית מטעמה. במסגרת התביעה, עתרה הקטינה לקביעת מקום מגוריה אצל אימה, המתלוננת, המתגוררת בארצות הברית. לדבריו, הוא מופיע תדיר בפני השופטת ואינו חפץ כי בית המשפט ייטור לו טינה או כי בתיקים אחרים, בהם הוא מייצג לקוחות אחרים, הם יחשוו שלא בנוח מול בית המשפט. לפיכך ציין כי הוא מעדיף לא להביע עמדתו אלא רק לצרף בקשות ופרוטוקולים המשקפים את אשר אירע.

5. עיון בפרוטוקול ובהחלטות בית המשפט העלה, כי אין חולק, כי השופטת הציעה בפתח הדיון הצעת פשרה, לפיה המתלוננת תוותר על מזונות הקטינה בתמורה להעברת המשמורת על הקטינה אליה. אין גם חולק, כי ההצעה לא נרשמה בפרוטוקול ותחתיה נרשם מפי השופטת בהחלטתה, כי המתלוננת "תציע הסדר באשר למזונות". השופטת אישרה כי זו היתה הצעתה, והדברים אף תוקנו במסגרת בקשה לתיקון פרוטוקול שהגיש בא כוח הקטינה. טענת המתלוננת, כי השופטת התרעמה על בא כוחה אושרה אף היא על ידי השופטת בתגובתה ועולה גם מהחלטה שנתנה. גם טענתה, כי השופטת העלתה את האפשרות כי הבעל יבקש שהקטינה תפגש עם באי כוחו, הגם שבאותה עת לא היה מיוצג, יש לה תימוכין בדברי ב"כ הקטינה מורן בפרוטוקול הדיון.

6. בלי שאביע עמדתי על סמכות בית המשפט להציע את הצעת הפשרה האמורה, ועל המידה שבה מתיישבת ההצעה עם תקנת הציבור, אם בכלל, אין ספק, כי ההצעה היתה צריכה להופיע בפרוטוקול הדיון, ולא היה מקום לסירובו של בית המשפט לבקשת בא כוח הקטינה לרשום את ההצעה בפרוטוקול. לעניין זה, מחובתו של בית המשפט לתעד בפרוטוקול את עיקרי הדברים שנאמרו בדיון (סעיף 68א(א) לחוק בתי המשפט [נוסח משולב], התשמ"ד-1984), וכאשר מדובר בעניין שהוא עיקרי בדיון, כמו הצעת הפשרה האמורה, אין בית המשפט יכול לפטור עצמו מחובתו באמירה שהצדדים רשאים להזמין הקלטה על חשבונם. הוא הדין בדברים שנאמרו על ידי השופטת לבאי כוח הקטינה. אין ספק, כי בית המשפט רשאי היה להביע את דעתו על ייצוג הקטינה בתביעה נפרדת מטעמה, אולם התרשמתי כי לשון הביקורת חרגה מן הראוי בנסיבות העניין. זאת ועוד, בין הבעת אי נחת מייצוג הקטינה ועד להעלאת תרחישים שאינם מעוגנים במציאות, כמו פגישת הקטינה עם באי כוח הבעל – אשר לא היה מיוצג כלל – רב המרחק.

7. סוף דבר, התלונה נמצאה מוצדקת.

תמצית החלטת (מספרנו 21/15)

האם צריך בית המשפט להימנע מלהפנות עניין לבדיקת המשטרה או לשכת עורכי הדין?

תקציר: עורך דין הלין, כי שופטת שדנה בתיק בו ייצג בעל דין לא מצאה להעביר לחקירת המשטרה או לשכת עורכי הדין את התנהלותו של עורך הדין שייצג את בעל הדין שכנגד בתיק אשר נפגש עם עד לאחר שחתם על תצהיר עדות ראשית מטעם המתלונן. לדעתו, שופט אינו יכול להחריש ושומה עליו לדווח על עבירה שמתגלית בפניו לרשויות החוק. השופטת סבורה, כי ככלל, וגם במקרה זה, לא היה ראוי שבית המשפט ייזום חקירה, וזאת כדי לשמור על הניטרליות של המוסד השיפוטי כמוסד מכריע. בהחלטתו קבע הנציב, כי צודקת השופטת באומרה, כי בידי מתלונן לפנות בעצמו לרשות החוקרת וצדקה בבחירתה בנסיבות מקרה זה שלא לזיזם בירור כפי שביקש המתלונן. עם זאת אין לקבוע שכלל אין מקום שבית המשפט יתייחס בפסק הדין לדברים שעלו מן החומר שבפניו ולא יורה להעביר העתק מפסק הדין לגורמים המתאימים. וודאי שכך ראוי לעשות שעה שנגלית, על פני הדברים, הפרה ברורה וחמורה של הוראות החוק או התנהגות אתית בלתי ראויה כאמור. במקרים כאלה אין בית המשפט יכול להחריש.

1. המתלונן, עורך דין, הלין לנציבות כי שופטת שדנה בתיק בו ייצג בעל דין לא מצאה להעביר לחקירת המשטרה או לשכת עורכי הדין את התנהלותו של עורך הדין שייצג את בעל הדין שכנגד בתיק אשר נפגש עם עד לאחר שחתם על תצהיר עדות ראשית מטעם המתלונן. לדעתו, שופט אינו יכול להחריש ושומה עליו לדווח על עבירה שמתגלית בפניו לרשויות החוק.

2. השופטת סבורה, כי ככלל, וגם במקרה זה, לא היה ראוי שבית המשפט ייזום חקירה, וזאת כדי לשמור על הניטרליות של המוסד השיפוטי כמוסד מכריע. בית המשפט אינו חלק מהרשות החוקרת, ואינו יזום חקירות. אין מקום להפעיל את בית המשפט להגיש תלונות, שהרי בכך בית המשפט עלול להראות כמי ש'לקח צד' לכיוון זה או אחר. פניה של שופט ללשכת עורכי הדין בתלונה על עורך דין צפויה ליצור מתח בין בית המשפט לעורכי הדין, ובדרך כלל רצוי להימנע מכך. עורכי הדין (וגם המתלונן) הרי יכולים לפנות במישרין בתלונות למשטרת ישראל וללשכת עורכי הדין. גופים אלה יפעילו את סמכויותיהם לפי חוק, ואין צורך בפניה של שופט.

3. בהחלטתו בתלונה קבע הנציב, כי צודקת השופטת באומרה, כי בידי מתלונן לפנות בעצמו לרשות החוקרת וצדקה בבחירתה בנסיבות מקרה זה שלא לזיזם בירור כפי שביקש המתלונן. עם זאת הוסיף הנציב, כי אין לקבוע שכלל אין מקום שבית המשפט יתייחס בפסק הדין לדברים שעלו מן החומר שבפניו ולא יורה להעביר העתק מפסק הדין לגורמים המתאימים. וודאי שכך ראוי לעשות שעה שנגלית, על פני הדברים, הפרה ברורה וחמורה של הוראות החוק או התנהגות אתית בלתי ראויה כאמור. במקרים כאלה אין בית המשפט יכול להחריש.

תמצית החלטה (מספרנו 443/15, שלום)

מתן החלטה בחלוף 3 דקות לאחר ששוגרו נספחיה המרובים של בקשה לבית המשפט

תקציר: באחת התלונות קבע הנציב, כי לא יוכל, בהעדר ראיה מספקת, לסתור את סגולותיה יוצאות הדופן של השופטת, כפי שהיא עצמה מעידה עליהן. כיוון שכך הוא מניח, כי אכן כישוריה החריגים מסירים את הספיקות שהועלו בידי אלוהי הזמן ...

1. בשעה 15:53 הגיש המתלונן דרך אתר נט-המשפט בקשה למתן סעד זמני, במסגרת ערעור שהגיש לבית משפט השלום באותו יום על החלטת רשם לשכת ההוצאה לפועל, ובקשה לעיכוב הליכי ההוצאה לפועל נגדו (כתבים הנושאים 24 עמודים). את נספחי הבקשה (הכוללים 58 עמודים) הגיש המתלונן באותה דרך בשעה 16:07. שלוש דקות לאחר מכן, בשעה 16:10, ניתנה החלטת השופטת בה נדחתה הבקשה.

2. המתלונן, שסבר כי ההחלטה ניתנה בלי שהשופטת קראה את הבקשה על בוריה וכי לא הוקדש זמן מתאים לקריאת הבקשה על נספחיה, הגיש למחרת היום בקשה לעיון חוזר בהחלטת כב' השופטת. בהחלטתה בבקשה זו קבעה השופטת: "הבקשה לעיון חוזר נדחתה. בניגוד לנטען בבקשה לעיון חוזר, ההחלטה ניתנה לאחר קריאת הבקשה, התצהיר, החלטת כב' הרשם נשוא הערעור, החלטת כב' הרשמת ... וכל המסמכים שצורפו לתיק המוצגים. יצויין כי מההחלטה עצמה עולה כי עיינתי בפסק דינה של כב' הרשמת ... אכן קצב הקריאה של בית משפט זה מהיר, אך זו אינה סיבה לשינוי בהחלטה".

3. בתלונתו לנציבות חוזר המתלונן על טענותיו ומטעים, כי אין בר דעת שיצליח לקרוא 82 עמודים תוך פרק זמן של 3 דקות, ואף לא תוך 17 דקות, אלא אם הוא ניחן ביכולות עליליות. לדבריו, אין בהחלטה מיום 1.7.15 כל הסבר הכיצד הצליחה השופטת לקרוא את כל החומר תוך פרק זמן קצר ביותר.

4. הטענה כי ניתנה החלטה בלי לקרוא את הבקשה ונספחיה על בורים הינה חלק מ"דרך ניהול המשפט", נושא המסור לסמכותי בחוק. ראו לעניין זה גם תמצית החלטתי "מתן החלטה בבקשה מבלי לקרוא אותה על בוריה" מיום 11.6.14, בה ניתן לעיין באתר הנציבות באינטרנט.

החלטתה הנוספת של השופטת לא פטרה אותי מן הצורך להתייחס לתלונה, נוכח סמיכות הזמנים הקצרה מאוד, בת השלוש דקות, מאז ששוגרו נספחי הבקשה לבית המשפט ועד שניתנה החלטתה בבקשה.

5. בתגובתה לתלונה התרעמה השופטת על עצם הבקשה למתן תגובה מצדה וציינה, כי בעת הגשת הבקשה היה סל העבודה שלה בתוכנת נט-המשפט ריק או כמעט ריק. מיד עם הגשת הבקשה הבחינה בה ומיד פנתה לטפל בה. מאחר שמדובר בבקשה לעיכוב הליכים, לא רצתה לעכב את מתן ההחלטה.

השופטת דוחה מכל וכל את טענת המתלונן, כאילו לא קראה את הבקשה, או את נספחיה, עובר למתן החלטתה. החלטתה אמנם קצרה אך ברור ממנה, כך היא סבורה, כי בעת נתינתה ידעה היטב על מה המחלוקת ומה עמדת כל אחד מהצדדים באותה מחלוקת. לשיטתה, עיון בהחלטה מחייב את המסקנה, כי לא יכולה היתה לתת אותה אילולא עיינה בבקשה, בהחלטת הרשם, בהחלטת הרשמת ובפסק הדין שניתן על ידי הרשמת כמו גם ביתר המסמכים שהוגשו לתיק בית המשפט. מבלי לעיין במסמכים לא היתה יכולה לדעת מהי המחלוקת. אכן, כך היא מעידה על עצמה, קצב קריאתה מהיר מאוד ואין היא סבורה, כי עליה להתנצל על כך או להעמידו במבחן. גם נסיונה הרב כשופטת ועוד לפני כן כרשמת, מסייע מאוד בקריאה יעילה ומהירה של מסמכים משפטיים, תוך אבחנה בין עיקר לטפל. לדעת השופטת, יש לדחות את התלונה ולהוקיר את יעילותה וחריצותה.

6. לא אוכל, בהעדר ראיה מספקת, לסתור את סגולותיה יוצאות הדופן של השופטת, כפי שהיא עצמה מעידה עליהן.

כיוון שכך, הריני להניח, כי אכן כישוריה החריגים מסירים את הספיקות שהועלו בידי אלוהי הזמן...

7. מן החומר שבפני עולה, לפיכך, כי דין התלונה להידחות.

פרק 10 | פגיעה בעיקרי הצדק הטבעי

תחת מטריה רחבה זו של פגיעה בעיקרי הצדק הטבעי נכללים סוגים שונים של ליקויים אפשריים, שהעיקריים שבהם הם ניגוד עניינים, מראית פני משוא פנים, פגיעה בזכות הטיעון, פגיעה בזכות הייצוג ופגיעה בשוויון בין הצדדים.

בפרק זה, כבפרקים האחרים בדין וחשבון זה, יובאו אזכורים של החלטות שתמציתן פורסמה באתר הנציבות, וכן תמציות החלטות שלא פורסמו.

❖ פגיעה בזכות הטיעון

בשנת 2015 ניתנו מספר החלטות בנושא זכות הטיעון וחובתו של בית המשפט ליתן זכות תגובה לצד שכנגד טרם מתן החלטה בבקשה:

- קביעה כי אכן בסמכותו של היושב בדין לקצוב זמן להשמעת טענות, והכל כמובן לפי נסיבות העניין. עם זאת, היעילות אינה חזות הכל והשימוש המוקפד שעשה השופט בשעון עצר, לרבות קציבת משך זמן של שלוש דקות (!) לדיון מסוים ולרבות עצירה והפעלה של שעון העצר בתדירות מופרזת – חזור והפעל, כדי לגרוע זמן "ההתנגדויות או שיהיו במתן התשובות", עלולים לגרום לזילות המעמד (**תמצית**, מספרנו 567/15, **משפחה**).
- קביעה כי גם בנסיבות בהן סבור בית המשפט, כי תגובת כונס נכסים (המתלונן) לבקשה למתן הוראות שהגיש כונס הנכסים האחר בתיק, מיותרת, נוכח הנסיבות שפורטו בבקשה, ראוי היה שבית המשפט יתן למתלונן את יומו בבית המשפט ויאפשר לו זכות תגובה טרם מתן החלטה בבקשה (**תמצית**, מספרנו 292/15, **משפחה**).
- קביעה כי מן הראוי לשמוע את עמדת הצד שכנגד בבקשת פסלות שהגיש בעל דין, טרם שתינתן בה החלטה, וכי החובה לשמוע את הצד שכנגד טרם מתן החלטה נגזרת מעקרונות היסוד של שיטתנו המשפטית וכללי האתיקה (**תמצית**, מספרנו 765/15, **עבודה**).
- קביעה כי שמיעת הצד שכנגד היא חלק מעיקרי הצדק הטבעי וכי כלל הוא, כי כל בקשה המוגשת לבית משפט תועבר לתגובת הצד שכנגד. כך יש לנהוג גם בבית המשפט לתביעות קטנות, זולת אם קיימת סיבה מיוחדת לחרוג

מכך, דבר שצריך למצוא ביטוי מנומק בהחלטה **(תמצית)**, מספרנו 625/15, **תביעות קטנות**).

- התקבלה טענת מתלונן שטען כי על בית הדין האזורי לעבודה היה לאפשר לו להגיב לטענות הצד שכנגד בבקשה לגילוי מסמכים, ונדחתה עמדת הרשמת, לפיה החלטותיה לא היו אלא מעין אישור של החלטות קודמות שנתנה. בהחלטת הנציב נקבע, כי ההחלטות ניתנו לגופן של בקשות ולכן יש ליתן לבעל דין זכות להישמע טרם נתינתן. בהיעדר תגובה לא היה בידי הרשמת לעמוד על ההסברים שלטענת המתלונן היו בפיו בכל הנוגע למחדליו לגלות את המסמכים. שמיעת האידך גיסא היא חלק מכללי הצדק הטבעי ומשלא נתקיימו במקרה זה – נמצאה התלונה מוצדקת (מספרנו 252/15, **אזורי עבודה**).
- קביעה כי למרות חשיבותה של יעילות ניהול הדיון, אין בה כדי ליתר את הצורך לקבל את תגובת הסניגור לבקשה שהגיש עד מטעם המאשימה לאחד את הדיון בכל התיקים בהם זומן אותו עד למתן עדות – זאת, טרם שיחליט בה בית המשפט. נקבע גם כי ראוי שבקשות מסוג זה יוגשו על ידי המאשימה ולא על ידי העדים עצמם (מספרנו 776/14, **תעבורה**).
- קביעה, כי היה על בית המשפט ליתן לעורך דין את זכות הטיעון, טרם מתן החלטתו לפיה עורך הדין ניסה להטעות את בית המשפט בתגובה שהגיש וכי צירף לה תיעוד שקרי (מספרנו 73/15, **מחוזי**). בהחלטה אחרת קבע הנציב, כי היה על שופט לזמן בורר לשמיעת עמדתו, בדרך של עדות או בדרך של מתן תצהיר בטרם מתן פסק דין שבו נאמר כי קיים חשש כבד למשוא פנים מצד הבורר וכי יש להעבירו מתפקידו (מספרנו 755/14, **מחוזי**).
- קביעה, כי היה על שופט לזמן לדיון את הגורם הרלבנטי או מי מטעמו לשמוע מפיו דבר, ולא לנהל בעניין "בירור פרטי" שלא בידיעתם של בעלי הדין. מקום בו השופט עורך לעצמו בירורים מחוץ לכתלי בית המשפט הוא פוגם בחובתו לפעול בשקיפות מלאה **(תמצית)**, מספרנו 438/14, **מחוזי**).

❖ על חובת הגילוי של שופט לבעלי הדין ועל מראית עין של משוא פנים

בשנת 2015 ניתנו מספר החלטות, בהן מצא הנציב כי בית המשפט לא עמד בחובת הגילוי הקיימת גם אם סבור השופט, כי הנסיבות אינן מגיעות כדי חשש ממשי למשוא פנים:

- בתלונה בה נטען כי עובר למתן פסק דין לא גילה שופט לצדדים, כי אביו מצוי בסכסוך משמעותי עם מוסד ציבורי שנמנה על הנתבעים בתיק, שב ואימץ הנציב בהחלטתו את ההבחנה בין ניגוד עניינים משפטי לבין ניגוד עניינים אתי וקבע, כי חזקה על שופט שבבואו לגלות לצדדים מידע שברשותו הוא ישיכיל למסור את המידע בהיקף ובמידה הנדרשים (**תמצית**, מספרנו 525/14, **שלום**).
- בתלונה אחרת בה נטען, כי בת דודו של שופט בית הדין הארצי לעבודה, שדן בתיק, מועסקת כעורכת דין שכירה במשרד שמייצג את אחד הצדדים, חזר הנציב על ההבחנה האמורה וקבע, כי גם אם סבר השופט שלא קמה עילת פסלות שבדין, שומה היה עליו, על מנת שלא לפגוע במראית פני הצדק, ליידע את בעל הדין שכנגד (המתלוננת) על קרבתו המשפחתית לעורכת הדין בת דודו המועסקת במשרד ב"כ הצד שכנגד (**תמצית**, מספרנו 184/15, **ארצי לעבודה**).
- קביעה כי שופטת בית הדין האזורי לעבודה, שדנה בתיק, היתה צריכה לגלות, כי בעלה, רופא בכיר בבית חולים ממשלתי, נוהג לתת חוות דעת למוסד לביטוח לאומי (הנתבע באותו תיק), זאת, מאחר שראוי שלא יהיו ספיקות כלשהם לבעלי דין המתדיינים בפני השופטת באשר לקשרים, ככל שהם קיימים, בין הבעל ובין הנתבע. קיומם של קשרים כאלו עשוי להקים חובת גילוי ואף את פסילתה של השופטת מלשבת בדין, שכן מדובר בבית הדין האזורי לעבודה, שהנתבע הוא אחד המתדיינים החוזרים והבכירים שלו (מספרנו 27/15, **אזורי עבודה**).

תמצית החלטת (מספרנו 567/15, משפחה)

קציבת זמן החקירות והטיעונים באמצעות הפעלה תכופה של שעון עצר

תקציר: בתלונה בה טענה מתלוננת כי השופט קצב את משך החקירה הנגדית באמצעות הפעלת שעון עצר וכי קצב לבא כוחה שלוש דקות לטעון טענת פסלות באמצעות הפעלת שעון העצר החליט הנציב, כי התלונה מוצדקת. אכן, בסמכותו של היושב בדין לקצוב זמן להשמעת טענות, והכל כמובן לפי נסיבות העניין. עם זאת, היעילות אינה חזות הכל והשימוש המוקפד שעשה השופט בשעון עצר, לרבות קציבת משך זמן של שלוש דקות (!) לדיון מסוים ולרבות עצירה והפעלה של שעון העצר בתדירות מופרזת – חוזר והפעל, כדי לגרוע זמן "ההתנגדויות או שיהוי במתן התשובות", עלולים לגרום לזילות המעמד, שכן עניין לנו בבית משפט האמור לשלב תבונה עם הקפדה.

1. בתיק שעניינו תביעת אבהות ותביעה להסדרי ראייה טענה בבית המשפט לענייני משפחה המתלוננת, כי בדיון ההוכחות שהתקיים בתיק קצב השופט את משך החקירה הנגדית של התובע ל-30 דקות. כן קצב 35 דקות לחקירתה שלה (המתלוננת) ואת משך חקירתם של עדים נוספים וכן 10 דקות לחקירה נגדית. לטענת המתלוננת, השופט איפשר חקירה "מגוחכת ומקוצצת" כזאת בשל דעתו הקדומה וזאת "רק כדי לצאת ידי חובה, ולמראית עין, ובלי לתת לנו שום סיכוי לשנות את דעתו הנעולה". לאחר שקצב את משך החקירה הניח לטענתה השופט "בהפגנתיות", שעון עצר על שולחנו, והחל למדוד את זמן החקירה, פשוטו כמשמעו, להכריז, מדי פעם, על הזמן שנותר". לדברי המתלוננת, התנהלותו של השופט לא איפשרה לבא כוחה לנהל חקירה נגדית בישוב הרעת, והם חשו כנתונים ב"רכבת הרים". בשל התנהלותו האמורה, ביקש בא כוחה מהשופט להרחיב את משך החקירה, ולאחר שזה סירב, ביקש מהשופט לפסול עצמו. לטענת המתלוננת, "לאות מחאה על טענת הפסלות" קצב השופט לבא כוחה 3 דקות לטעון לעניין הפסלות ושוב הפעיל את שעון העצר. בא כוחה התקשה לטעון טענותיו במסגרת סד הזמנים הצר שנקצב לו, תוך שהשופט קוטע אותו שוב ושוב באופן שחלק ניכר מזמן הטיעון "הלך לאיבוד". לדברי המתלוננת, בא כוחה הושפל והיא הרגישה כאילו עניינה נדון ב"בית דין שדה" וכי כבודם, זכות הטיעון שלהם וזכותם למשפט הוגן נרמסו ונאלמו. בסופו של דבר נדחתה בקשת הפסלות, וערעור שהוגש על ההחלטה לבית המשפט העליון נדחה.

2. בתגובתו לתלונה מסר השופט, כי מחובתו כשופט לנהל את הדיון באופן בו ינוצל הזמן ביעילות. לדבריו, שעון העצר מסייע בידו לעשות צדק ולא לאפשר לצד "להתחכם" ולמשוך זמן "תוך קשירת שרוכי נעליו". ככלל, זמן החקירות מוקצב בתחילת הדיון ולכן נועד השימוש בשעון העצר שאף מסייע לו כשופט להוסיף זמן לחקירות מאחר והזמן הקצוב אינו כולל התנגדויות או שיהוי במתן התשובה. לכן בפועל זמן החקירה נמשך הרבה מעבר לזמן שהוקצב, כפי שקרה גם בדיון נשוא התלונה. מעבר לכך, מעיון בפרוטוקול הדיון עולה, כי בא כוח המתלוננת קיבל די והותר זמן לחקירות ופועל אף מעבר לשלושים דקות. באולם בית המשפט לא הייתה "דיקטטורה" או "אנרכיה" אלא דיון הוגן ושווה. אשר לטענת המתלוננת

בדבר קציבת הזמן להעלאת טענת הפסלות, ציין השופט, כי מאחר שבא כוחה ניסה להעלות טענות שאינן מתייחסות לעניין הפסלות אלא גם לעניין החלטתו לקצוב את זמן החקירות, הוא מצא לנכון לקצוב את זמן העלאת טענת הפסלות.

4. אכן, בסמכותו של היושב בדין לקצוב זמן להשמעת טענות, והכל כמובן לפי נסיבות העניין. עם זאת, היעילות אינה חזות הכל והשימוש המוקפד שעושה השופט בשעון עצר לרבות קציבת משך זמן של שלוש דקות (!) לדיון מסוים ולרבות עצירה והפעלה של שעון העצר בתדירות מופרזת – חזור והפעל, כדי לגרוע זמן "ההתנגדויות או שיהיו במתן התשובות", עלולים לגרום לזילות המעמד, שכן עניין לנו בבית המשפט האמור לשלב תבונה עם הקפדה.

5. התלונה נמצאה מוצדקת.

תמצית החלטה (מספרנו 292/15, משפחה)

החובה לאפשר זכות תגובה לצד גם אם בית המשפט סבור כי לא יהיה בכך כדי להוסיף מידע הדרוש לקבלת החלטה

תקציר: בתיק שבו מונו באי כוח הצדדים לשמש ככונסי נכסים נקבע, כי היה ולא ישתפו ביניהם פעולה יתמנה כונס נכסים ניטרלי במקומם. זמן מה לאחר המינוי הגיש בא כוח הנתבעים בקשה למנות כונס נכסים ניטרלי מן הטעם שאין שיתוף פעולה בינו לבין המתלונן – כונס הנכסים השני, והשופט נעתר לבקשתו בלי לתת למתלונן זכות להגיב לבקשה. בתגובתו לתלונה מסר השופט, כי נוכח החלטה האמורה ונוכח תחושתו הסובייקטיבית של בא כוח הנתבעים, היה מקום להיעתר לבקשה גם אם העובדות שציין לא היו נכונות, ועל כן תגובת המתלונן התייתרה. הנציב קבע בהחלטתו, כי גם בנסיבות שציין השופט, ראוי היה כי בית המשפט יתן למתלונן את יומו בבית המשפט ויאפשר לו זכות תגובה לבקשה טרם מתן ההחלטה. עם זאת העלה הבירור כי בפועל, הפגם הדיוני נרפא שכן למתלונן ניתנה זכות תגובה בדיעבד, ימים ספורים לאחר מתן ההחלטה, טרם שיושמה ההחלטה וטרם שמינויו של כונס הנכסים הניטרלי נכנס לתוקף. בהערות אלה מוצה הבירור.

1. מרשו של המתלונן הגיש נגד אחיו ונתבעים נוספים תביעה לפירוק שיתוף בדירת המגורים של האם המנוחה. לשם ביצוע הפירוק מינה השופט את המתלונן ואת בא כוח הנתבעים ככונסי נכסים בקבעו, כי היה ולא יתקיים שיתוף פעולה מכל סיבה שהיא בין כונסי הנכסים יתמנה כונס נכסים ניטרלי. בשלב מסוים הגיש בא כוח הנתבעים בקשה לביטול מינוי כונסי הנכסים ולמינוי כונס נכסים ניטרלי, בה טען, כי בין כונסי הנכסים אין שיתוף פעולה אלא מערכת יחסים עכורה ביותר המלווה במריבות והתכתבויות פוגעניות ומעליבות. ביום 3.4.15 ניתנה החלטה למנות כונס נכסים אחר במקום באי כוח הצדדים (להלן: ההחלטה). המתלונן הגיש

בקשה דחופה לביטול החלטה בה טען, בין היתר, כי ההחלטה ניתנה במעמד צד אחד ללא קבלת תגובתו ולא נתמכה בתצהיר כדיון. ביום 14.4.15 ניתנה החלטת להעביר את הבקשה לתגובת בא כוח הנתבעים, ולמתלונן ניתנה זכות תשובה תוך 5 ימים. לאחר קבלת תגובות הצדדים החליט השופט, כי ההחלטה תיוותר בעינה.

2. בתלונתו הלין המתלונן על כך, שההחלטה ניתנה בלי לקבל את תגובתו עובר לנתינתה, וזאת על סמך בקשה שלא נתמכה בתצהיר, ואשר לא הייתה בה משום דחיפות מיוחדת.

3. בתגובתו לתלונה מסר השופט, כי מינוי באי כוח הצדדים ככונסי נכסים נעשה לפי בקשתם, על אף שהדרך הראויה לדידו הייתה מינוי כונס ניטרלי. לפיכך הבהיר לצדדים בהחלטת המינוי, כי בהיעדר שיתוף פעולה בין כונסי הנכסים מכל סיבה שהיא, יתמנה כונס נכסים ניטרלי. כאשר הגיש בא כוח הנתבעים בקשה לביטול המינוי היה ברור, כי אין סיכוי לשיתוף פעולה בין כונסי הנכסים, שכן לתחושתו הסובייקטיבית של בא כוח הנתבעים הגיעו מים עד נפש, והוא לא היה מסוגל עוד לעבוד עם המתלונן. בנסיבות אלה סבר השופט, כי אין צורך בעריכת בירור עובדתי, בדרך של קבלת תגובת המתלונן, שכן גם אם טענותיו של בא כוח הנתבעים אינן נכונות, ברור היה שמבחינתו האישית הוא אינו מעוניין להמשיך ולשמש ככונס נכסים יחד עם המתלונן. לכן, ובהתבסס על האמור בהחלטת המינוי ביחס לנסיבות אלה, החליט למנות כונס נכסים ניטרלי. למרות שלא היה טעם בקבלת תגובת המתלונן בנסיבות העניין, הרי משהגיש המתלונן בקשה לבטל את ההחלטה, מצא לנכון להעבירה לתגובת בא כוח הנתבעים ואף איפשר למתלונן זכות תשובה. לכן, בסופו של דבר, ניתנה ההחלטה בדבר שחרור כונסי הנכסים מתפקידם רק לאחר שנשמעה עמדת המתלונן. השופט הוסיף, כי מכל מקום, לבא כוחו של צד אין זכות קנויה להתמנות ככונס נכסים, וממילא אין לו זכות קנויה להמשיך ולכהן בתפקיד זה. המינוי וביצוע התפקיד יונקים את חיותם מכך שכונסי הנכסים יכולים לעבוד במשותף, ובית המשפט יכול להסתייע בהם לשם קידום הפירוק.

4. כעולה מבירור התלונה השופט סבר, כי לאור האמור בהחלטת המינוי, לפיה העדר שיתוף פעולה בין כונסי הנכסים יביא לביטול המינוי, די היה בתחושתו הסובייקטיבית של כונס הנכסים השני כי אין באפשרותו להוסיף ולכהן ככונס נכסים יחד עם המתלונן, כדי לקבל את הבקשה לביטול המינוי. לכן, לדבריו, בנסיבות העניין לא היה בתגובתו של המתלונן כדי להוסיף מידע חיוני, הדרוש לבית המשפט כדי ליתן החלטה בבקשה.

סבורני, כי גם בנסיבות שציין השופט, ראוי היה כי בית המשפט יתן למתלונן את יומו בבית המשפט ויאפשר לו זכות תגובה לבקשה טרם מתן ההחלטה. השאלה אם היתה למתלונן זכות קנויה להתמנות ככונס נכסים, אם לאו, אינה מייטרת את הצורך לשמוע את עמדתו טרם שבוטל מינויו.

אף כי ראוי היה לאפשר למתלונן זכות תגובה כאמור טרם מתן ההחלטה, מעלה הבירור כי בפועל, הפגם הדיני נרפא שכן למתלונן ניתנה זכות תגובה בדיעבד, ימים ספורים לאחר מתן ההחלטה, טרם שיושמה ההחלטה וטרם שמינויו של כונס הנכסים הניטרלי נכנס לתוקף.

5. בהערוטי דלעיל מוצה בירור התלונה.

תמצית החלטה (מספרנו 765/15, עבודה)

על מתן זכות התגובה לצד שכנגד בבקשת פסלות

תקציר: מן הראוי לשמוע את עמדת הצד שכנגד בבקשת פסלות שהגיש בעל דין, טרם שתינתן בה החלטה. מעקרונות היסוד של שיטתנו המשפטית וכללי האתיקה, החלים בעניינה של כל בקשה בה מתבקש שופט להכריע, נגזרים החובה לשמוע את הצד שכנגד טרם מתן החלטה, כחלק מכללי הצדק הטבעי. היושב בדין אינו מתפרק מאלה גם שעה שהוא נדרש להכריע בבקשה "לאלתר" כמצוות המחוקק, כשהכוונה בביטוי זה אינה בהכרח מתן החלטה בבקשת הפסלות עוד באותו היום אלא כי בית המשפט יכריע בבקשה זו בטרם ימשיך לעסוק בכל היבט אחר של המשפט.

דיון בטענת פסלות ללא קבלת תגובת הצד שכנגד גם אינו משרת את מטרתם הבסיסית של דיני הפסלות ופוגע בהליך השיפוט.

1. עורכת דין הגישה תביעה לבית הדין לעבודה נגד הנהלת בתי המשפט בגין פיתוריה מעבודתה כעוזרת משפטית וביקשה לפסול שופט מלשבת בדין בעניינה. בבקשה ניתנה החלטה על הגשת תגובת המשיבה לבקשת הפסלות.

לטענת המתלוננת התנהלות השופט "תמוהה בלשון המעטה" ואינה מתיישבת עם סעיף 77א(ב) לחוק בתי המשפט (נוסח משולב), התשמ"ד-1984 (החל בבית הדין לעבודה מכוח סעיף 39א לחוק בתי הדין לעבודה, התשכ"ט-1969), לפיו: "נטענה טענת פסלות נגד שופט, יחליט בה אותו שופט לאלתר ולפני שיתן כל החלטה אחרת".

לדברי המתלוננת, שומה היה על השופט להכריע בעצמו בבקשת הפסלות "לאלתר" כמצוות המחוקק.

2. אין בדינו לקבל את עמדת המתלוננת. אכן, סעיף 77א(ב) לחוק קובע, כי ההחלטה בדבר טענת פסלות תינתן על ידי השופט "לאלתר", אך חוששתנו, כי המתלוננת נתפסה לכלל טעות בעניין זה. משמעות הוראת המחוקק הינה, כי יש ליתן החלטה בבקשת הפסלות לפני שתינתן

כל החלטה בבקשה או עניין אחרים העומדים על שולחנו של השופט בעניינו של אותו תיק. ראו ע"פ 5084/02 (רבינוביץ' אהרון נ' מדינת ישראל (לא פורסם)) בו נאמר:

"אמת, על החלטה בבקשת פסלות להינתן לאלתר, ואולם הכוונה אינה בהכרח להחלטה עוד באותו היום, אלא כי בית המשפט יכריע בבקשה זו בטרם ימשיך לעסוק בכל היבט אחר של המשפט".

זאת ועוד. מעקרונות היסוד של שיטתנו המשפטית וכללי האתיקה, החלים בעניינה של כל בקשה בה מתבקש שופט להכריע, נגזרים החובה לשמוע את הצד שכנגד טרם מתן החלטה, כחלק מכללי הצדק הטבעי. היושב בדיון אינו מתפרק מערכים וכללים אלה גם שעה שהוא נדרש להכריע בבקשה "לאלתר".

גם לגופם של דברים, בעניינה של בקשת פסלות, מן הראוי לשמוע את הצד שכנגד טרם מתן החלטה. ראו ע"פ 1079/99 (לוי נ' משרת הירוקה, תק-על (2)99 (691) בו נאמר:

"מן הדין הוא, כי טרם יחליט שופט בעניין פסילתו, יקבל את תגובת הצד שכנגד לבקשה. באופן זה תוכל גם ההחלטה לכלול התייחסות היושב בדיון לטענות הצד שכנגד, הן כעניין של הנמקה והן לשם הגשת ערעור על החלטה מעין זו".

כך גם הטעים השופט ד"ר יגאל מרזל בספרו, כי דיון בטענת פסלות ללא קבלת תגובת הצד שכנגד אינו משרת את מטרתם הבסיסית של דיני הפסלות ופוגע בהליך השיפוטי:

"דיון בטענת פסלות של ממש ללא נוכחות שני הצדדים, לא כל שכן דחייתה ללא שמיעת טיעוני הצדדים, אינם משרתים את מטרתם הבסיסית של דיני הפסלות, שכן אין בדיון מעין זה כדי להבהיר את הסיבות לטענת הפסלות, וממילא אין בהחלטת השופט התייחסות של ממש לטענות אלו. דיון שאינו נותן את הדעת לטענת הפסלות מותיר, למעשה, את טענת הפסלות מרחפת בחלל האוויר, דבר שאין הוא רצוי לא בעבור הצדדים ולא בעבור בית המשפט. זאת ועוד: בלא שמיעה סבירה של טענות הצדדים יקשה על ערכאת הערעור לדון בערעור עצמו, שכן הכלל הוא כי לא ניתן להעלות טענות בערעור ולגופו של עניין. בהיעדר טיעון לפני השופט ממילא לא תהא בהחלטת השופט התייחסות לטיעון עצמו, ונמצאה נפגמת יכולתה של ערכאת הערעור לדון בערעור ביעילות" (דיני פסלות שופט, עמוד 320).

3. התלונה נדחת איפוא.

תמצית החלטה (מספרנו 625/15, תביעות קטנות)

מתן החלטה בבית המשפט לתביעות קטנות בלי שמיעת עמדתו של הצד שכנגד

תקציר: שמיעת הצד שכנגד הינה חלק מעיקרי הצדק הטבעי. כלל הוא, כי כל בקשה המוגשת לבית משפט תועבר לתגובת הצד שכנגד, וכך יש לנהוג גם בבית המשפט לתביעות קטנות, זולת שעה שקיימת סיבה מיוחדת לחרוג מכך, דבר שצריך למצוא ביטוי מנומק בהחלטה.

העובדה שבקשה נתמכת בשיקולים משפטיים ודאי שאינה מאיינת את זכותו של בעל הדין שכנגד, אפילו הינו בלתי מיוצג, להגיב לה (מובן גם כי בידו להתייעץ, ככל שימצא לנכון, עם בר סמכא טרם שיתן לה את תגובתו).

1. המתלונן, שהינו אסיר, הגיש תובענה נגד המדינה (שירות בתי הסוהר) לבית המשפט לתביעות קטנות. בתלונתו הוא מלין, כי השופטת שדנה בתיק נעתרה לבקשה שהגישה הנתבעת באותו היום, מבלי לקבל את תגובתו לבקשה ומבלי להעביר לו עותק ממנה, להאריך לה את המועד להגשת כתב ההגנה בעשרים יום. כמו כן, כב' השופטת נעתרה באותו אופן לבקשת הנתבעת להעברת הדיון לבית משפט השלום והדיון שנקבע בתיק בוטל. בכך מנעה ממנו לדבריו השופטת את זכות הטיעון ופגיעה בזכותו להישמע טרם מתן החלטה בעניינו.

2. בתגובתה לתלונה מסרה השופטת, כי בבקשתה לקבלת אורכה להגשת כתב הגנה ביקשה הנתבעת שהות נוספת על מנת שתוכל לקבל את עמדת הגורמים הרלבנטיים וזאת במסגרת הזמן שלפני המועד שנקבע לדיון ובאותו יום ניתנה על ידה החלטה לפיה ניתנת לנתבעת ארכה של עשרים יום להגשת כתב ההגנה. מאחר שההליכים התנהלו בהתאם ללוחות הזמנים שנקבעו, לא היה מקום לדעתה להעביר את הבקשה לתגובת המתלונן. לדבריו השופטת, ככלל, ההליך בבית המשפט לתביעות קטנות אינו מורכב ואינו מצריך ייצוג על ידי עורך דין או ידע משפטי של הצדדים. על כן על מנת לייעל ולפשט את ההליך, היא נוהגת לדון בבקשות ללא קבלת תגובות מהצד שכנגד. כאשר מוגשת בקשה להארכת מועד להגשת כתב הגנה בפרק הזמן שלפני המועד שנקבע לדיון ואף לאחר חלוף המועד להגשתו, סבורה היא, שיש להיעתר לבקשה ללא צורך בהסכמת התובע ובלבד שיינתן לו זמן מספיק לעיין בכתב ההגנה. בכל מקרה היא איננה נוהגת ליתן פסק דין בהיעדר הגנה עד לקיום הדיון, שמא יופיעו הנתבעים לדיון אף מבלי שהגישו את כתב ההגנה. באותה מידה נדחתה בקשת הנתבעת למתן צו המורה למתלונן להפקיד ערובה להבטחת הוצאותיה וזאת מבלי לבקש את תגובת המתלונן לבקשה.

אשר לבקשת הנתבעת להעברת הדיון לבית משפט השלום, הרי שסעיף 60 (ב) לחוק בתי המשפט [נוסח משולב] תשמ"ד-1984, מאפשר העברת תביעות לבית משפט השלום או לבית המשפט המוסמך לדון בה על פי שיקול דעתו של השופט הדן בתיק, אם ראה שהדיון בבית המשפט לתביעות קטנות אינו מתאים לתביעה. לאחר עיון בבקשת הנתבעת ובכתב התביעה היא מצאה, כי תביעת המתלונן אינה מתאימה לדיון בבית משפט לתביעות קטנות וזאת

משיקולים משפטיים אשר אינם מצריכים את קבלת תגובתו. זכויותיו של המתלונן לא נפגעו שכן יינתן לו יומו בערכאה המתאימה בה תתברר תביעתו.

3. שמיעת הצד שכנגד הינה חלק מעיקרי הצדק הטבעי. כלל הוא, כי כל בקשה המוגשת לבית משפט תועבר לתגובת הצד שכנגד, וכך יש לנהוג גם בבית המשפט לתביעות קטנות, זולת שעה שקיימת סיבה מיוחדת לחרוג מכך, דבר שצריך למצוא ביטוי מנומק בהחלטה (ראה החלטות הנציבות מספרנו: 280/11, 943/11 וכן החלטת הנציבות מספרנו: 455/10 שפורסמה בדו"ח שנתי 2010 בעמוד 73). כזאת לא עשתה השופטת.

לכך נוסיף, כי העובדה שבקשה נתמכת בשיקולים משפטיים ודאי שאינה מאיינת את זכותו של בעל הדין שכנגד, אפילו הינו בלתי מיוצג, להגיב לה (מובן גם כי בידו להתייעץ, ככל שימצא לנכון, עם בר סמכא טרם שיתן לה את תגובתו).

4. סוף דבר – התלונה נמצאה מוצדקת בכל הנוגע לשתי ההחלטות שניתנו ללא שמיעת המתלונן.

תמצית החלטה (מספרנו 438/14, מחוזי)

חקירה פרטית על ידי שופט

תקציר: בהחלטתו בתלונה דן הנציב בשאלה אם ראוי ששופט יפנה ביוזמתו – מחוץ לאולם בית המשפט – לגורם כלשהו על מנת לקבל ממנו הסבר לסוגיות מסוימות הנדונות בפניו או הקשורות אליהן? ואם פנה, האם לא מן הראוי היה ליידע את הצדדים על כך או להזמין את אותו גורם למתן עדות בבית המשפט, שאז יוכלו הצדדים להפנות אליו שאלות? הנציב קבע, כי במקרה שבפניו לא ביקש השופט לזמן עד לדיון בבית המשפט, אלא ניהל "בירור פרטי" שלא בידיעתם של בעלי הדין. ככל שהשופט סבר, כי קיימת חשיבות בליבון או הבנת הסוגיה הרלבנטית היה בידו לזמן לדיון את הגורם הרלבנטי או מי מטעמו לשמוע מפיו דבר. או אז יכולים היו המתלונן והצד שכנגד להציג להם שאלות. בדיעבד גם מסתבר, בלא שככל הנראה השופט היה מודע לכך, כי הגורם הנוגע בדבר אותו שוחח, מסר עדות בעניינו של המתלונן. בירור שאלות עובדתיות, מחוץ לכתלי בית המשפט, עשוי להביא עמו תקלות, משהמידע שמתקבל אינו עומד לבחינת הצדדים, באולם, ולא עובר בכור ההיתוך של החקירה הנגדית. מקום בו השופט עורך לעצמו בירורים מחוץ לכתלי בית המשפט גם נפגמת חובתו לפעול בשקיפות מלאה, והדבר עלול להוביל לפגיעה במראית פני הצדק. התלונה נמצאה מוצדקת.

1. המתלונן קיים דיון בערר שהגיש המתלונן על החלטת בית משפט השלום. בתלונה טען המתלונן, בין היתר, כי במהלך הדיון סיפר השופט לנוכחים, כי שוחח יום קודם לכן עם גורם מסוים, שהסביר לו היבטים מסויימים הנוגעים לפעולת מערכת "נט-המשפט" והקשורים לסוגיות שהתעוררו בעניינו של המתלונן.

2. בהחלטתו בתלונה דן הנציב בשאלה אם ראוי ששופט יפנה ביוזמתו – מחוץ לאולם בית המשפט – לגורם כלשהו על מנת לקבל ממנו הסבר לסוגיות מסויימות הנדונות בפניו או הקשורות אליהן? ואם פנה, האם לא מן הראוי היה ליידע את הצדדים על כך או להזמין את אותו גורם למתן עדות בבית המשפט, שאז יוכלו הצדדים להפנות אליו שאלות?

3. מושכלות יסוד הן, כי ככלל שיטתנו המשפטית הינה אדברסרית. בעלי הדין הם המביאים את הראיות בפני בית המשפט. אכן, קיימות בדין הוראות דוגמת תקנה 167 לתקנות סדר הדין האזרחי, תשמ"ד-1984, וכן סעיף 167 לחוק סדר הדין הפלילי [נוסח משולב], תשמ"ב-1982, אולם מדובר בחריגים. סעיף 181 לחוק ממשיך וקובע, כי "נקרא עד להעיד מיוזמת בית המשפט לפי סעיף 167 יתן בית המשפט לבעלי הדין הזדמנות לחקרו חקירה שכנגד בסדר שיקבע". תקנה 167 פורשה בפסיקה "על דרך ההרחבה, באופן ש'שופט רשאי גם להזמין עד על דעת עצמו, אלא שישתמש בכוח זה במקרים נדירים בלבד, שלא ייהפך לפרקליט הצדדים ויעשה את מלאכתם' ויוכיח מיוזמתו את מה שבעל-דין החסיר" רע"א 4256/98 ה.ל.ס. בע"מ נ' כור מתכת בע"מ [4 עמ'] פ"ד נג (1) 621. באחד המקרים, בהם פנה שופט בית משפט השלום מיוזמתו, ללא ידוע הצדדים, לעדה מומחית להשלמת פרטים בנוגע לעדותה, לאחר שזו העידה בפניו במהלך הדיון, העירו שופטי ערכאת הערעור:

"במאמר מוסגר וכדי למנוע תקלות דומות בעתיד, ראינו לנכון לציין כי לא היה מקום לשלוח למומחית שאלות הבהרה חסויות מעיניהם של הצדדים כפי שנעשה במקרה דנן, ע"י בימ"ש קמא. לו חפץ בית משפט קמא לשלוח שאלות, צריך היה לזמן את הצדדים, להציג בפניהם את השאלות ולאפשר להם להשמיע את דברם קודם שיקבל בעניין זה החלטה סופית וקודם שיפנה למומחה בעצמו" (ע"א 39370-05-11 לוי ואח' נ' חסוי ואח' (לא פורסם)).

4. בענייננו לא ביקש השופט לזמן עד לדיון בבית המשפט, אלא ניהל "בירור פרטי" שלא בידיעתם של בעלי הדין. ככל שהשופט סבר, כי קיימת חשיבות בליבון או הבנת הסוגיה הנוגעת לשימוש במערכת "נט המשפט", היה בידו לזמן לדיון את הגורם הרלבנטי או מי מטעמו מאנשי המחשוב של הנהלת בתי המשפט לשמוע מפיהם דבר. או אז יכולים היו המתלונן והצד שכנגד להציג להם שאלות. בדיעבד גם מסתבר, בלא שכלל הנראה השופט היה מודע לכך, כי הגורם הנוגע בדבר אותו שוחח, מסר עדות בעניינו של המתלונן.

בירור שאלות עובדתיות, מחוץ לכתלי בית המשפט, עשוי להביא עמו תקלות, משהמידע שמתקבל אינו עומד לבחינת הצדדים, באולם, ולא עובר בכור ההיתוך של החקירה הנגדית.

מקום בו השופט עורך לעצמו בירורים מחוץ לכתלי בית המשפט גם נפגמת חובתו לפעול בשקיפות מלאה, והדבר עלול להוביל לפגיעה במראית פני הצדק.

5. התלונה נמצאה מוצדקת.

תמצית החלטת (מספרנו 525/14, שלום)

פסלות שופט מכח עקרון מראית פני הצדק

תקציר: תלונה על כך שעובר למתן פסק דין לא גילה שופט לצדדים, כי אביו מצוי בסכסוך משמעותי עם מוסד ציבורי שנמנה על הנתבעים בתיק. בהחלטתו שב ואימץ הנציב את ההבחנה בין ניגוד עניינים משפטי, מכוח דיני פסלות השופט מלשבת בדין, לבין ניגוד עניינים אתי, הנוצר מקום בו יש בהתנהלות השופט פגיעה במראית פני הצדק מנקודת מבט כללית-קולקטיבית של כלל הציבור שאת אמונו מבקשת מערכת השפיטה. אשר לפגיעה אפשרית בענייניו הפרטיים של צד שלישי או בן משפחה של השופט שאת עניינו מתבקש השופט לגלות, ציין הנציב, כי חזקה על שופט שבבואו לגלות לצדדים מידע שברשותו הוא ישכיל למסור את המידע בהיקף ובמידה הנדרשים. במקרה זה, די היה בכך שהשופט יודיע לצדדים כי בין אביו לבין אותו מוסד קיים סכסוך, ובכך לאפשר לצדדים להתייחס לעניין או לברר פרטים נוספים כפי שימצאו לנכון ולהודיע לבית המשפט מהי עמדתם. בגילוי המידע באופן כזה אין פגיעה הכרחית בפרטיותו של צד שלישי או גרימת נזק. את הטענה בדבר אי הגילוי העלה המתלונן גם במסגרת ערעור שהגיש על פסק הדין במקביל להגשת התלונה, והנציב הפנה בהחלטתו לפסק דינו של בית המשפט המחוזי אשר אימץ אף הוא את ההבחנה האמורה. התלונה נמצאה מוצדקת.

1. המתלונן הגיש תביעה נגד מספר נתבעים, ביניהם מוסד ציבורי. בשלב מסוים השופט שדן בתיק ושמע את עדויות הצדדים פסל עצמו מלדון בו, והטיפול בו עבר לשופט אחר, הוא הנילון. לאחר הגשת הסיכומים, נתן השופט-הנילון פסק דין שדחה את התביעה. המתלונן הגיש ערעור לבית המשפט המחוזי על פסק הדין בו טען, בין היתר, כי ימים ספורים לפני מתן פסק הדין נודע לו כי אביו של השופט ואותו מוסד נמצאים בסכסוך ביניהם. בנסיבות אלה, כך לטענתו, היה על השופט לפסול עצמו מיוזמתו מלישב בדין ולחלופין לגלות את המידע לצדדים ולאפשר להם לכלכל צעדיהם בהתאם. על טענה זו נסבה גם התלונה.

בית המשפט המחוזי קבע, כי בשל מראית פני הצדק היה מקום שהשופט לא יטפל בתיק, קיבל את הערעור וביטל את פסק הדין.

2. עם קבלת התלונה, פנינו לשופט כדי לקבל את תגובתו. לאחר קבלת התגובה הודענו למתלונן, כי מאחר שהטענה נשוא התלונה מהווה חלק מהנימוקים המשפטיים בערעור שהגיש, תינתן ההחלטה בתלונה לאחר מתן פסק הדין בערעור.

3. בתגובתו לתלונה מסר השופט, כי פסק הדין שנתן הוא משפטי ולא מבוסס על מהימנות או התרשמות מהעדים אותם לא שמע. השופט מסר עוד, כי ההליכים האישיים נגד האב, עליהם נודע למתלונן מהתקשורת, נקטו לאחר שנתן את פסק הדין ולאחר שההליך בעניינו של המתלונן הסתיים, וכי למיטב ידיעתו, ההליכים שננקטו נגד האב הסתיימו והצדדים הגיעו להסכם. עורכי הדין בהליך נשוא התלונה לא מעורבים באותו הליך מול האב. עוד מסר השופט כי לא עלה על דעתו שעליו לגלות לצדדים מיומנות ולשתף אותם בענייניו האישיים והפרטיים של אביו, שאין להם כל נגיעה להליך, למחלוקת או לזוהות הצדדים. גם לו היתה מוגשת בקשה לפסול אותו, כך ציין, לא היה נעתר לה, שכן, אין בהליכים הקשורים לאב כדי להוות הצדקה לפסולת ובוודאי שאין בכל אלו כדי ליצור חשש ממשי למשוא פנים בניהול המשפט.

4. הנציב ציין בהחלטתו, כי לא אחת נדרשה הנציבות לברר תלונות בדבר אי גילוי מידע רלבנטי הידוע לשופט. בהחלטות שניתנו נעשתה הבחנה בין ניגוד עניינים משפטי, מכוח דיני פסלות השופט מלשבת בדין, לבין ניגוד עניינים אתי, הנוצר מקום בו יש בהתנהלות השופט פגיעה במראית פני הצדק מנקודת מבט כללית-קולקטיבית של כלל הציבור שאת אמונו מבקשת מערכת השפטיה. ייתכנו מצבים שלא הוכרו בדיני פסלות השופט כמקיימים אחר המבחן של "חשש ממשי למשוא פנים", אך עדיין נוצר בהם ניגוד עניינים אתי. במצבים אלה, מטילה האתיקה השיפוטית על השופט חובה אתית שלא להיעצר בדיני הפסלות, אלא להמשיך וליישם גם את המבחן לקביעת ניגוד עניינים אתי.

5. השופט היה מודע, עובר לכתיבת פסק הדין, לעובדה שאביו מצוי בסכסוך משמעותי עם המוסד הציבורי, אלא שלדעתו, מאחר שמדובר במידע הנוגע לענייניו האישיים והפרטיים של האב ואין למידע שום נגיעה לסכסוך הקונקרטי או לזוהות הצדדים להליך, לא חלה עליו חובת גילוי.

הנציב ציין בהחלטתו, כי המבחן לחובת הגילוי האתית הוא פגיעה במראית הצדק מנקודת מבט כללית-קולקטיבית של כלל הציבור. אשר לפגיעה אפשרית בענייניו הפרטיים של צד שלישי, או בן משפחה של השופט, חזקה על שופט, כי בבואו לגלות לצדדים מידע שברשותו הוא ישכיל למסור אודותיו בהיקף ובמידה הנדרשים. במקרה דנן, די היה בכך שהשופט יודיע לצדדים כי בין אביו לבין אותו מוסד קיים סכסוך, ובכך לאפשר לצדדים להתייחס לעניין או לברר פרטים נוספים כפי שימצאו לנכון ולהודיע לבית המשפט מהי עמדתם. בגילוי המידע באופן כזה אין פגיעה הכרחית בפרטיותו של צד שלישי או גרימת נזק, כפי שסבור השופט.

שופט חייב לנהוג זהירות יתרה כדי לסלק כל ספק בכך שלא נפל פגם בטוהר ישיבתו בדין.

הכלל הוא, בתמצית, שאם קיים ספק בדבר גילוי – כמה חובת גילוי. גילוי נאות מראש מסיר חשש מלב הצדדים. גילוי בדיעבד, שלא ביוזמת השופט, מעורר תכופות ספק בטוהר ההליך השיפוטי אותו ניתן למנוע.

התלונה נמצאה מוצדקת.

6. כאמור, את הטענה נשוא התלונה הביא המתלונן גם לפתחו של בית המשפט המחוזי במסגרת הערעור שהגיש. במסגרת הליך זה הגיש המתלונן בקשה מקדמית לעניין פסלות שופט, בה היפנה למידע שנודע לו לאחר מתן פסק הדין. בית המשפט הורה לשאר הצדדים וגם לשופט להגיב לבקשה ולאחר מכן נתן את פסק דינו. בפסק הדין נאמר, בין היתר, כי דינה של בקשת פסלות לאחר מתן פסק דין, בהינתן שהבסיס לה לא היה ידוע למי שטוען אותה במהלך ההליך, להתברר בערכאת הערעור. אף שבמקרה דנן לא הוכח חשש ממשי למשוא פנים משזה נבחן על פי אמות מידה אובייקטיביות, מצא בית המשפט כי נסיבות המקרה המיוחדות באות בכלל המקרים החריגים בהם יינתן ביטוי לעיקרון מראית פני הצדק ולמבחן החשש הסביר הסובייקטיבי, אשר אחד מהם מתבטא במצב בו מראית פני הצדק נפגעה או עשויה להיפגע בצורה מוחשית וברורה.

7. בהחלטתו הנציב ציין, כי מצא לנכון להביא דברים מתוך פסק דינו של בית המשפט המחוזי (הסומך גם על פסק דינו של בית המשפט העליון), שכן הדברים הברורים והמפורשים שנאמרו בו עולים בקנה אחד עם מסקנתו בתלונה זו, כמו גם עם עמדתה העקבית של הנציבות כעולה מהחלטות קודמות שניתנו בסוגייה זו.

תמצית החלטה (מספרנו 184/15, ארצי לעבודה)

על חובת הידוע לבעל דין כי בת דוד של השופט מועסקת
כעורכת דין שכירה במשרד ב"כ הצד שכנגד

תקציר: עורכת דין הלינה, כי בת דודו של שופט בית הדין הארצי לעבודה, שדן בתיק, מועסקת כעורכת דין שכירה במשרד בא כוח הצד שכנגד. לדבריה הדבר נודע לה לאחר מעשה. היא סבורה, כי השופט היה צריך לפסול עצמו מלדון בתיק. יציין, כי עורכת הדין בת הדוד אינה חתומה על כתבי הטענות, לא הופיעה בדיונים שהתקיימו בבית הדין האזורי וכי הדיון בבית הדין הארצי התנהל על דרך הכתב. הנציב לא הוסמך בחוק לטפל בענייני פסלות, אך הוא מטפל בסוגיית ניגודי עניינים אתיים, אף אם אין בהם כדי להביא לפסלותו של היושב בדין. המלומדת ד"ר לימור זר-גוטמן מבחינה בין עילה לפסלות שופט מלשבת בדין ובין חשש לניגוד עניינים אתי. לדבריה, מקום בו לפי דיני הפסלות לא קמה עילת פסלות שומה על היושב בדין לא להסתפק בכך אלא להמשיך ולבדוק אם

נוצר ניגוד עניינים אתי. מכאן, שגם אם סבר השופט שלא קמה עילת פסלות שבדין, שומה היה עליו, על מנת שלא לפגוע במראית פני הצדק, ליידע את בעל הדין שכנגד (היא המתלוננת) על קרבתו המשפחתית לעורכת הדין בת דודו המועסקת במשרד ב"כ הצד שכנגד.

1. עניינה של התלונה בכך, שבת דודו של שופט בית הדין הארצי לעבודה, שדן בתיק, מועסקת כעורכת דין שכירה במשרד בא כוח הצד שכנגד. לדברי המתלוננת, שאף היא עורכת דין, הדבר נודע לה לאחר מעשה. היא סבורה, כי השופט היה צריך לפסול עצמו מלדון בתיק. יצוין, כי עורכת הדין בת הדוד אינה חתומה על כתבי הטענות, לא הופיעה בדיונים שהתקיימו בבית הדין האזורי וכי הדיון בבית הדין הארצי התנהל על דרך הכתב.

2. הנציב לא הוסמך בחוק לטפל בענייני פסלות, אך הוא מטפל בסוגיית ניגודי עניינים אתיים, אף אם אין בהם כדי להביא לפסלותו של היושב בדין (ראו לעניין זה, בין היתר, דבריה של הנציבה לשעבר, כב' השופטת (בדימוס) שטרסברג-כהן בחוות דעתה 17/04 המצויה לעיון באתר הנציבות שבאינטרנט וכן החלטות קודמות של הנציבים בתלונות שונות, כמפורט בדוחות השנתיים המצויים לעיון אף הם באתר הנציבות).

3. ביקשנו את התייחסות השופט מדוע לא מצא לנכון ליידע את המתלוננת אודות העסקת בת דודו במשרד ב"כ הצד שכנגד טרם שדן בתיק. בתגובתו מסר השופט, כי לא סבר שיש מקום להודיע עובדה זו לצדדים, שכן למיטב הבנתו במקרה זה לא מתקיימת כל עילת פסלות מלישב בדין. בת דודו אינה שותפה במשרד ומועסקים בו עורכי דין רבים מלבדה. למיטב הבנתו אין בינו לבין בת דודו "קרבה משפחתית" או "קרבה ממשית אחרת" כהגדרתה בסעיף 77א' לחוק בתי המשפט [נוסח משולב], תשמ"ד-1984. כמו כן בינו ובין בת דודו לא מתקיים קשר רציף ויחסי אליה אינה מונעים ממנו מלישב בדין על פי כלל 15(ו) לכללי אתיקה לשופטים, תשס"ז-2007.

4. המלומדת ד"ר לימור זר-גוטמן מבחינה בין עילה לפסלות שופט מלשבת בדין ובין חשש לניגוד עניינים אתי. לדבריה, מקום בו לפי דיני הפסלות לא קמה עילת פסלות שומה על היושב בדין לא להסתפק בכך אלא להמשיך ולברוק אם נוצר ניגוד עניינים אתי:

"פרופ' כשר משרטט את היחס שבין האתיקה המקצועית לעולם המשפט באמצעות הבחנה בין הסף לרף. לגישתו, החלק שמהסף ועד הרף, הקרוי 'המתחם הבינוני', מייצג את ההתנהגות המותרת לפי החוק. החלק בגובה הסף או מתחת לו מייצג התנהגות המפרה את החוק ומובילה לסנקציה משפטית הקבועה בחוק. ואילו החלק שמהרף ומעלה מייצג את האתיקה המקצועית שהיא אידאל ההתנהגות הראויה שיש לשאוף לה... מצבים שלא הוכרו בדיני פסלות השופט כמקיימים אחר התנאי של חשש ממשי למשוא פנים, אך עדיין נוצר בהם ניגוד עניינים אתי, שייכים לחלק שמהרף ומעלה, בהיותם משקפים את אידאל האתיקה השיפוטית. במצבים אלו

אין החוק מחייב פסילת השופט, אך האתיקה המקצועית מטילה חובה על השופט להיות קשוב לאידאל המקצועי שלו ולפעול לפי חובותיו האתיות ... מיד כשנודע לשופט על הנסיבות היוצרות את ניגוד העניינים האתי, חובה עליו ליידע את הצדדים על כך ובאופן ברור ומלא. על השופט להמשיך ולציין לפני הצדדים, כי למיטב הבנתו לפי דיני פסלות השופט אין עילת פסלות לפי סעיף 77א לחוק בתי המשפט, אך כיוון שלדעתו יש בישיבתו בדיון במקרה זה משום פגיעה במראית פני עשיית הצדק, הוא מציין את הנסיבות לפני הצדדים. על השופט גם לציין לפני הצדדים כי פתוחה לפנייהם הדרך להגיש לבית המשפט בקשת פסלות (ניגוד עניינים אצל שופטים, בין דיני פסלות שופט לאתיקה, לימור זר-גוטמן).

5. עולה איפוא, כי גם אם סבר השופט שלא קמה עילת פסלות שבדין, שומה היה עליו, על מנת שלא לפגוע במראית פני הצדק, ליידע את בעל הדין שכנגד (היא המתלוננת) על קרבתו המשפחתית לעורכת הדין בת דודו המועסקת במשרד ב"כ הצד שכנגד.

משלא עשה כן השופט נמצאה התלונה מוצדקת.

עמדת הנציב בפניית נשיא אליו בכל הנוגע לחובת הגילוי

אחד מנשיאי בית המשפט פנה לנציב וביקש את התייחסותו לשאלה אם על שופט לגלות לבעלי הדין כי קרוב משפחתו מועסק בפרקליטות או בעירייה. וכך השיב הנציב לנשיא:

הריני מודה לך על פנייתך בנושא הנדון. אנסה להביא בפניך את העקרונות שנקבעו בהחלטות הנציבות בעבר ואציע מענה לשאלות הספציפיות שעוררת.

אשר למתווה העקרוני: קיימת הבחנה בין עילה לפסלות שופט – נושא שאינו בתחום התייחסותה של הנציבות – לבין החשש לניגוד עניינים אתי. ניגוד עניינים אתי עשוי להתקיים גם במצבים בהם אין חשש ממשי למשוא פנים וממילא אין החוק מחייב פסילת שופט. בשורה של החלטות קבעה הנציבות, כי יש מקום לקבל את ההבחנה שהציעה ד"ר לימור זר גוטמן בין ניגוד עניינים משפטי, מכוח דיני פסלות השופט מלשכת בדיון, לבין ניגוד עניינים אתי (לימור זר-גוטמן "ניגוד עניינים אצל שופטים: בין דיני פסלות שופט לאתיקה" ניגוד עניינים במרחב הציבורי: משפט, תרבות, אתיקה ופוליטיקה 429 (דפנה ברק-ארז, דורון נבות ומרדכי קרמניצר עורכים, המכון הישראלי לדמוקרטיה, 2009)).

כפי שציינה המחברת, ניגוד עניינים אתי, להבדיל מניגוד עניינים משפטי, נוצר מקום בו יש בהתנהלות כב' השופט פגיעה במראית פני הצדק מנקודת מבט כללית-קולקטיבית של

כלל הציבור שאת אמונו מבקשת מערכת השפיטה. לדעתה, ייתכנו מצבים שלא הוכרו בדיני פסלות השופט כמקיימים אחר המבחן של "חשש ממשי למשוא פנים", אך עדיין נוצר בהם ניגוד עניינים אתי. במצבים אלה, מטילה האתיקה השיפוטית על השופט חובה אתית שלא להיעצר בדיני הפסלות, אלא להמשיך וליישם גם את המבחן לקביעת ניגוד עניינים אתי.

ובלשונה:

"מיד כשנודע לשופט על הנסיבות היוצרות את ניגוד העניינים האתי, חובה עליו ליידע את הצדדים על כך ובאופן ברור ומלא. על השופט להמשיך ולציין לפני הצדדים כי, למיטב הבנתו, לפי דיני פסלות השופט אין עילת פסלות לפי סעיף 77א לחוק בתי המשפט, אך כיוון שלדעתו יש בישיבתו בדין במקרה זה משום פגיעה במראית פני עשיית הצדק, הוא מציין את הנסיבות לפני הצדדים. על השופט גם לציין לפני הצדדים כי פתוחה לפנייהם הדרך להגיש לבית המשפט בקשת פסלות" (שם, בעמודים 443-444).

האתיקה המקצועית מחייבת את השופט ליידע את הצדדים גם בהתקיים חשש מפני פגיעה במראית פני הצדק – למשל במקרים בהם קיימת היכרות מוקדמת בין שופט לבין אחד מבעלי הדין או בינו לבין מי שמייצג את בעל הדין באופן ישיר או עקיף. כך למשל מצאנו שקמה לשופט החובה לגלות לצדדים כי בת דודתו עובדת כעורכת דין במשרד עורכי הדין שמייצג את אחד הצדדים במשפט. כך גם סברנו, במקרה אחר, כי בתיק בו נתבע משרד ממשלתי ונדרונה השאלה אם מפקחי המשרד קיימו את חובתם החוקית, ראוי היה שהשופט יגלה לצדדים כי רעיותו הייתה מועסקת בעבר כמפקחת באותו משרד. לעומת זאת, העובדה שהשופט מקבל שירותים מגוף ציבורי גדול שהוא צד למשפט, כמו קופת החולים, אינה מטילה עליו חובת גילוי וכך גם העובדה שהוא צורך חשמל המסופק על ידי חברת החשמל שהיא צד במשפט.

ומכאן לדוגמאות שאתה מביא. נראה, כי העובדה שיש לשופט קרוב משפחה העובד בפרקליטות המדינה, בפרקליטות המחוז או בעירייה המקומית – מחייבת גילוי, כאשר אותו קרוב מועסק במחלקה המטפלת בסכסוך נשוא המשפט. לא כך מקום בו הקרוב עובד במחלקה אחרת, של העיריה, של פרקליטות המדינה או של פרקליטות המחוז, שאין לה קשר לטיפול בסכסוך נשוא המשפט. כשאין קשר ישיר או עקיף, פטור בדרך כלל השופט מחובת הגילוי. דין פרקליטות המדינה או פרקליטות המחוז שונה מדינו של משרד עורכי דין ונדרשת זיקה קונקרטית לנושא שנדון במשפט כדי שתקום חובת הגילוי. יחד עם זאת, כשלשופט עצמו עניין אישי בהתדיינות כלשהיא עם גוף כאמור לרבות המדינה עצמה, חובה עליו לגלות זאת לצדדים. במקרה כזה אין להבחין בין זרוע המדינה לבין צד רגיל להליך (ראו החלטתנו בתיק 930/11 שפרפרזה עליה פורסמה בעמדת נציב 1/11 באתר האינטרנט של הנציבות).

שני כללי ברזל ישימים כאן: ראשית, "אם יש ספק – אין ספק" – וחובת הגילוי מתקיימת. שנית, השכל הישר אמור לסייע בהבחנה בין המקרים בהם האתיקה מחייבת גילוי נאות לצדדים לבין המקרים בהם השאלה לא מתעוררת.

ככלל, יש יתרון מעשי בגילוי מראש על פני גילוי בדיעבד לאחר בדיקה שעורכים הצדדים. גילוי מראש אינו מעורר בדרך כלל בקשת פסילה והוא מתקבל בהבנה. לעומת זאת, גילוי בדיעבד, לאחר שניתנה החלטה בתיק, עלול לעורר חששות בלב הצדדים.

פרק 11 | בית משפט לתביעות קטנות

סדרי הדין הנהוגים בבית משפט לתביעות קטנות שונים מאלה הנהוגים בשאר הערכאות. כך, חל איסור על ייצוגם של בעלי הדין בידי עורכי דין אלא רק ברשות בית המשפט (סעיף 63 לחוק בתי המשפט [נוסח משולב], התשמ"ד – 1984); חובת רישום פרוטוקול חלה רק על תמצית של דברי העדים ושל שאר הדברים שנאמרו בעת הדיון (תקנה 14 לתקנות שיפוט בתביעות קטנות (סדרי דין), התשל"ז – 1976). חלה חובה ליתן פסק דין לא יאחר משבעה ימים מתום הדיון בתביעה (תקנה 15(א) לתקנות הנ"ל).

בית משפט לתביעות קטנות הוסמך לדון בתביעות קטנות המוגשות על רקע סכסוכים אזרחיים, כגון סכסוכים בנושא צרכנות או מתן שירותים. ההליך בערכאה זו הוא פשוט ולא מצריך ידע משפטי או ייצוג באמצעות עורך דין, וסדרי הדין הנהוגים בו נועדו להגשים תכלית זו ולהביא לסיומה המהיר של המחלוקת.

להלן מספר דוגמאות להחלטות שניתנו בתלונות על בתי משפט לתביעות קטנות.

❖ ייצוג בעל דין על ידי מייצגים "מקצועיים"

לא אחת ביררה הנציבות תלונות על ייצוג בעל דין בתביעות קטנות על ידי עורך דין מטעמו או על ידי מייצג "מקצועי" אחר.

עניין זה הובא לפתחה של הנציבות גם בשנת 2015 במספר תלונות:

- בתלונה בה נטען, כי נציג מטעם חברת הביטוח נגדה הגיש המתלונן תביעה לא התייצב לדיון, וכי הרשם שדן בתיק קבע, שאת חברת הביטוח ייצג נציג של חברת ביטוח אחרת שנכח באולם, על אף שהחברה האחרת כלל אינה צד לתביעה, הבהיר הנציב בהחלטתו את חובתו של בית המשפט לקיים ביורור אשר לזהותו של מי שמייצג את בעל הדין ולתעד את הביורור בפרוטוקול **(תמצית, מספרנו 74/15)**.
- בתלונה על כך שנתבעת (חברת ביטוח) הייתה מיוצגת בתיק על ידי מייצג מקצועי שאינו עובד שלה, בניגוד לחוק, עמד הנציב על הבעייתיות שיש בכך, ועל הדרכים הננקטות על ידי חברות מסוג זה כדי ל"עקוף" את האיסור הקיים

1 ראו דוח נציבות לשנת 2011, בעמ' 57-58; דוח נציבות לשנת 2013, בעמ' 69-70.

בחוק. דרכים אלה מנציחות את העדר השיעור בין הצדדים ואין מתייבות עם לשון החוק. בתי המשפט מצדם נאלצים לאזן בין אילוצים מתחרים. הנציב קבע, כי הגיעה העת למצוא פתרון לקושי שנוצר, וכי השתהות המחוקק תמשיך להוביל לסיכול כוונתו וגם – כך כפי הנראה – לריבוי התלונות שתימצאנה מוצדקות בעניין זה (תמצית, מספרנו 516/15).

- בתלונה נוספת בה נטען כי לא היה מקום לאפשר לנציג חברת הביטוח (הנתבעת) להופיע בדיון, קבע הנציב, כי היה על הרשם לתעד בפרוטוקול כי הנציג ציין בפניו שהוא עובד של הנתבעת ולא מייצג חיצוני, כפי שמסר בתגובתו לתלונה. ברע"א 6892/13 **חיימוביץ' נ' אוריין ואח'** (פורסם ב"תקדין"), אליו היפנה הרשם בתגובתו, נקבע, בין היתר, כך:

"...מתן אפשרות לייצוג החברה על-ידי העובד המטפל בתיק היא פתרון סביר והוגן... במלים אחרות, מקום בו חברה נוטלת חלק בהליך בבית המשפט לתביעות קטנות, על בית המשפט לברר, בפתח הדיון, את מיהותו ומהותו של מייצגה. ככל שהמייצג בא בגדר אחת משלוש החלופות שבסיפת סעיף 63(ב) (לחוק בתי המשפט) – לא יותר הייצוג. על הדברים להיות מתועדים בפרוטוקול".

במקרה זה לא מדובר באחד החריגים שבסעיף 63(ב) לחוק בתי המשפט, שכן נציג הנתבעת, כעובד שלה (כך כפי שמסר הרשם) היה רשאי לייצג אותה. במובן זה התלונה אינה מוצדקת. אולם נפל פגם בהתנהלותו של הרשם כשלא תיעד בפרוטוקול את הבירור מול אותו נציג, ומטעם זה התלונה נמצאה מוצדקת (מספרנו 236/15).

❖ חובת רישום פרוטוקול

- בפרוטוקול דיון שהתקיים בבית המשפט לתביעות קטנות נרשם, כי בהסכמת הצדדים מתקיים דיון מחוץ לפרוטוקול, ולאחר מכן נרשמה בו הצעת בית המשפט למתן פסק דין על דרך הפשרה ללא נימוקים – הצעה לה נתנו הצדדים את הסכמתם. בתלונתה הלינה המתלוננת על כך שבית המשפט לא שאל כלל להסכמתה לאי רישום פרוטוקול. בהחלטתו קבע הנציב כי חובת רישום של פרוטוקול בו יתועד הדיון חלה גם על בית המשפט לתביעות קטנות ונקודת המוצא חייבת להיות רישומו כמתחייב בדיון. אף יתכן, כי הסכמת הצדדים לאי רישומו של פרוטוקול, משאין הם מיוצגים, אינה הסכמה מדעת. בהערה זו מוצה הבירור (תמצית, מספרנו 732/15).

- בהחלטה אחרת קבע הנציב, כי רישום בפרוטוקול לפיו מבקשת התובעת למחוק את התביעה ופסק דין לפיו התביעה תימחק, אינו נותן תמונה כלשהי על שהתרחש במהלך הדיון, וטוב היה לו ההסברים המפורטים שנתנה השופטת במענה לתלונה, בדבר המסגרת המשפטית בה יכולה להתנהל התביעה, היו מוצאים את ביטויים בפרוטוקול, ולו בקצרה. התלונה נמצאה מוצדקת (מספרנו 20/15).

- מתלוננת הלינה על הפעלת לחץ חוזר ונשנה עליה מצד רשם כדי שתגיע לפשרה בתיק. כל שנרשם בפרוטוקול היה כי מתקיים דיון מחוץ לפרוטוקול וכי לאחר הפסקה שנועדה לאפשר לצדדים לשוחח ביניהם, הם מודיעים כי בהמלצת בית המשפט הם הגיעו להסכמה. בהחלטתו קבע הנציב, כי אין בפרוטוקול ביטוי לדברי הרשם, כפי שנמסרו בתגובתו לתלונה, לפיהם התקיים בתיק דיון ענייני ארוך ומקיף. בית המשפט לתביעות קטנות אמנם שוחרר מסדרי הדין ומדיני הראיות והותקנו לו סדרי דין משלו, אך יחד עם זאת ראוי שהפרוטוקול ישקף את שהתרחש במהלך הדיון. יש לאזן בין אילוצי הזמן לבין ריבונותם של הצדדים בהחלטה אם לנהל משפט ואם לאו. משבחרה המתלוננת, לאחר ששמעה את ההסברים בדבר הסיכונים שבהמשך הדיון, להמשיך בדיון – לא היה מקום להמשיך וללחוץ עליה עד שתאמר "רוצה אני". התלונה נמצאה מוצדקת (מספרנו 7/15).

- בהחלטה בתלונה אחרת העיר הנציב, כי בבית משפט לתביעות קטנות, אשר בו בעלי הדין אינם מיוצגים ולא תמיד מבינים את ההבדל בין מחיקת תביעה לבין דחיית תביעה, מן הראוי כי תירשם בפרוטוקול הצעת בית המשפט שהתביעה תידחה, ויובהר לבעלי הדין מהו ההבדל בין דחיית תביעה לבין מחיקתה (מספרנו 559/14).

❖ העברת תביעה קטנה לבית משפט השלום למרות שהתיק כבר נשמע עד תומו

דיון בתיק שהתקיים בבית המשפט לתביעות קטנות הסתיים, וכל שנותר היה ליתן בו פסק דין. בשלב זה הועבר הדיון בתיק לבית משפט השלום. הנציב קבע כי הברירה להעביר את התביעה לבית משפט השלום מתקיימת טרם שנתקיים הדיון, שאז רשאי בית המשפט להחליט שלא לדון בתביעה ולהעבירה לבית המשפט המוסמך. במקרה זה החוק וגם היעילות המתבקשת חייבו מתן פסק דין לגוף התביעה. אכן, החוק המגביל את מספר הגשת התובעות בבית המשפט לתביעות קטנות, מבקש שלא לעודד "תובעים סדרתיים" ולמנוע בזבוז משאבים שיפוטניים. אלא שבמקרה זה, דווקא התכלית הזו חייבה סיום ההליך בפסק דין ולא פתיחתו מחדש. התלונה נמצאה מוצדקת (תמצית, מספרנו 329/15).

❖ **התמשכות הליכים**

אסיר הגיש תביעה לבית משפט לתביעות קטנות. לאחר כ-9 חודשים הוחלט להעביר את הדיון לבית משפט השלום. כל אותה תקופה לא הוגש כתב הגנה, למרות שהאורכות שקצב בית המשפט להגשת כתב הגנה חלפו ועברו. גם עצם ההחלטה באיזו ערכאה יתקיים הדיון נדחתה לתקופה של יותר מחצי שנה. בהחלטתו קבע הנציב, כי שומא על בית המשפט לאפשר לכל בעל דין, ובוודאי כך לאסיר, להיערך למשפטו זמן סביר טרם הדיון, לקבל לידי את כתב ההגנה בעוד מועד, לבחון את טענות ההגנה ולהיערך כדבעי להצגת טענותיו. במקרה זה התייצב המתלונן לדיון כתשעה חודשים לאחר שהגיש את כתב תביעתו, בלי שכתב ההגנה של הנתבעת הוגש, ומבלי שהמתלונן נחשף לטענות הנתבעת. הרשם לא נקט בהליך כלשהו בתגובה להתעלמות הנתבעת מהמועדים שקצב לה להגשת כתב הגנתה, והוא האריך את המועדים להגשה גם כשלא נתבקש על ידי הנתבעת לעשות כן. התרעה קודמת בעניין העברת הדיון לערכאה אחרת הייתה מקדמת את הדיון. התלונה נמצאה מוצדקת (מספרנו 340/15).

❖ **על חובת אזהרת עדים בבית המשפט לתביעות קטנות**

הנציב קבע כי חובת אזהרת עדים חלה גם על בית המשפט לתביעות קטנות, וכי ההקלות הפרוצדורליות והראייתיות החלות בבית משפט זה אינן מאיינות כללי יסוד של מתן עדות בבית המשפט (**תמצית**, מספרנו 779/15).

❖ **החובה לציין בפסק דין את דבר האפשרות להגיש בקשת רשות ערעור**

באחת ההחלטות שב והעיר הנציב, כי אף על פי שאין חובה שבדין לעשות כן, טוב יעשה בית המשפט, במיוחד משמדובר בבית המשפט לתביעות קטנות, בו מופיעים המתדיינים ללא ייצוג משפטי, אם יציין בשולי פסק דינו, כי ניתן לערער על החלטותיו, ברשות, בפני בית המשפט המחוזי (ראו לעניין זה גם **עמדת נציב 2/10** שפורסמה באתר הנציבות) (מספרנו 417/15).

תמצית החלטת (מספרנו 74/15, תביעות קטנות)

על חובת הבירור בבית המשפט לתביעות קטנות אשר ל"מייצגים מקצועיים"

תקציר: בירורה של תלונה על בית המשפט לתביעות קטנות העלה, כי בית המשפט לא בחן אם ראוי להתיר את הופעתו של המייצג שהתייצב לדיון בשמה של חברת ביטוח, בניגוד לחובה לברר את הדבר ביוזמתו בפתח הדיון ואף לתעד את הדבר בפרוטוקול. התלונה נמצאה מוצדקת.

1. מתלונן הלין לנציבות, כי נציג חברת ביטוח נגדה הגיש תביעה לבית המשפט לתביעות קטנות לא התייצב לדיון וכי הרשם שדן בתיק קבע, שאת חברת הביטוח ייצג נציג של חברת ביטוח אחרת שנכח באולם, על אף שהחברה האחרת כלל אינה צד לתביעה.

2. בתגובתו לתלונה מסר הרשם, כי בהגיע מועד שמיעתו של התיק התייצב נציג הנתבעת אשר מייצגה גם בתיקים דומים והציג עצמו כנציג מטעמה. שאלת תקפות הייצוג לא עלתה כלל במהלך הדיון וייצוגה של הנתבעת נעשה במתכונת הרגילה של ייצוג חברות ביטוח בתיקים דומים ולא נחזה כייצוג מזדמן. הרשם הוסיף, כי נציג הנתבעת מייצג אותה בתיקים דומים ברחבי הארץ ופירט בתגובתו את מספרי התיקים בהם ייצג הוא את הנתבעת.

3. הקושי בעניינו נוגע לשאלת הייצוג של הצד שכנגד במשפט. מתברר, כי השאלה אם מתכונת הייצוג הייתה מותרת בנסיבות המקרה לא נבדקה על ידי הרשם. שאלת ייצוג בעלי דין בבית משפט לתביעות קטנות מצאה את ביטוייה בשלוש חוות דעת שפורסמו בשנים 2005, 2006 ו-2008 על ידי הנציבה הקודמת, כב' השופטת (בדימוס) טובה שטרסברג כהן. לעניין זה נאמר בחוות דעת מספר 7/05 כי:

"יש להימנע מפגיעה בשוויון בין בעלי הדין על-ידי מצב של א-סימטריה, כאשר אחד הצדדים טוען לעצמו בלשון הדיוטות ואילו השני "בלשון פרקליטים מלומדת" (רע"א 6810/97 יהודית בן שושן נ' רוברט בן שושן, פ"ד נא(5) 375, 378). כך גם בבית המשפט לתביעות קטנות, בו ערך השוויון צריך להישמר מבחינה מהותית ולא פורמלית בלבד (בר"ע 1332/99 (ירושלים) רפי בלושטיין נ' דנה ילין, פדאור 00(4) 449 (פיסקה 7 לפסק הדין))... בנוסף, כאשר בפני בית המשפט לתביעות קטנות מופיע מטעם חברת ביטוח או גוף אחר עורך דין העובד בחברה, אין, בעקרון, הבדל בינו לבין עורך דין חיצוני והעדר השוויון בין מעמדו ויכולתו להעלות את טענות החברה לבין מעמדו של הדיוט נטול ייצוג, ברור מאליו".

בחוות הדעת 7/06 נאמר, כי:

"ערים אנו לכך כי חברה וחברת ביטוח בכלל זה, חייבת להיות מיוצגת על ידי אדם כלשהו. יש להניח כי הסדר לפיו אחד מפקידיה של החברה המטפל בעניין, מופיע מטעמה בהתדיינות, נותן תשובה מסוימת ומסויגת לבעייתיות האמורה. עם זאת, אין להלום מצב בו בית המשפט מאפשר לאדם מן החוץ לייצג חברה, למרות היותו אחד החריגים הנ"ל. יש בכך לכאורה ייצוג המנוגד להוראות החוק, הפוגע באחת מתכליותיו, שהיא שוויון בין הצדדים להתדיינות. בודאי אין מקום לנוהג כזה, ככל שהשתרש בבתי המשפט לתביעות קטנות או באיזה מהם.

לאור האמור לעיל, אנו ממליצים בפני בתי המשפט לתביעות קטנות לנוהג כדלקמן:

6.1 הופיע בפני בית המשפט לתביעות קטנות אדם המייצג מתדיין פרטי או גוף פרטי או ציבורי או חברה, יברר בית המשפט את הקשר של המייצג למתדיין אותו הוא מבקש לייצג וישקול אם לאשר את הייצוג על-ידו.

6.2 נופל המייצג לגדר החריגים שבסעיף 63(ב)(1)-(3), לא יאשר בית המשפט את הייצוג.

6.3 דיון בנושא הייצוג והחלטה בו ירשמו בפרוטוקול".

בית המשפט העליון נדרש גם הוא לסוגיה זו.

כב' השופט אליקים רובינשטיין, ברע"א 6892/13 קרול חיימוביץ ואח' נ. לימור אוריון ואח' הדגיש, כי:

"פשיטא, כי כל עוד לא השתנה המצב החוקי, יש להקפיד על קיומן של הוראות החוק ככתבן וכלשונן. בית המשפט לתביעות קטנות הוא מעוזו של האזרח מן השורה, ויש לשמור ולבצר את מעמדו ככזה. אכן, לעתים היעדר ייצוג גורם לסרבול ההליך, אך בית המשפט מצווה על אורך רוח... בהמלצותיה של השופטת שטרסברג כהן, כמפורט מעלה, יש – בכל הכבוד – כדי ליתן מענה גם לבעיות פרקטיות העלולות להתעורר. במלים אחרות, מקום בו חברה נוטלת חלק בהליך בבית המשפט לתביעות קטנות, על בית המשפט לברר, בפתח הדיון, את מיהותו ומהותו של מייצגה. ככל שהמייצג בא בגדר אחת משלוש החלופות שבסיפת סעיף 63(ב) – לא יותר הייצוג. על הדברים להיות מתועדים בפרוטוקול" (ההדגשה במקור)".

4. החלופות הקבועות בסעיף 63(ב) לחוק בתי המשפט (נוסח משולב) מלמדות, כי על בית המשפט לבחון אם מי שמייצג את אחד הצדדים בבית המשפט לתביעות קטנות אינו עוסק

בייצוג בדרך קבע, בתמורה, ובמהלך הרגיל של עסקיו של המייצג. הוראה זו נועדה למנוע פתיחת פתח לגופים גדולים להיות מיוצגים, בבתי המשפט לתביעות קטנות, על ידי "מייצגים מקצועיים".

הייצוג המזדמן על ידי אחד מפקידיה של החברה – ובאופן טבעי העובד המטפל בתיק – נותן מענה מסוים לצורך למלא את השוואת החוק ותכליתו. בשום פנים, אין להלום מצב בו בית המשפט מאפשר לאדם מן החוץ, שעיסוקו בכך, לייצג חברה. על בית המשפט לברר את הקשר של המייצג לבעל הדין ולהבחין אם אין הייצוג נופל בגדר אחד האיסורים שבסעיף 63 הנ"ל.

5. הרשם ציין, כאמור, בתגובתו, את מספרי התיקים בהם הופיע נציג הנתבעת בענייניה בבתי המשפט. מדובר בתביעות שנדונו בבתי משפט ברחבי הארץ: בתי משפט לתביעות קטנות בקריות, תל אביב, עכו ורחובות. דהיינו מדובר לכאורה ב"מייצג מקצועי" של חברת ביטוח המופיע מטעמה ואולי באורח קבוע ברחבי הארץ. הדין מחייב איפוא את בית המשפט לבחון אם ראוי להתיר את הופעתו, אם אין המייצג "מייצג מקצועי" שמעניק שירותיו, ואם אין הייצוג נופל בגדר אחד האיסורים הקבועים בחוק.

אומנם הבהיר הרשם בתגובתו, כי שאלת תקפות הייצוג לא עלתה כלל במהלך הדיון וככל שהייתה עולה היתה מקבלת ביטוי בפרוטוקול, אולם כבר נפסק ברע"א 6892/13 הנ"ל, כי "על בית המשפט לברר, בפתח הדיון, את מיהותו ומהותו של מייצגה [של החברה הנוטלת חלק בתהליך – א"ר]. ככל שהמייצג בא בגדר אחת משלוש החלופות שבסופת סעיף 63(ב) – לא יותר הייצוג. על הדברים להיות מתועדים בפרוטוקול" (ההדגשה לא במקור).

הרשם נמנע מלציין בפרוטוקול הדיון בפתח הדיון, כי בירר את הקשר של המייצג למתדיין אותו הוא מבקש לייצג ולא בחן אם אין המייצג נופל לגדר החריגים שבסעיף 63(ב) (1)-(3), לחוק בתי המשפט (נוסח משולב), תשמ"ד-1984.

6. התלונה נמצאה מוצדקת כמפורט לעיל.

תמצית החלטה (מספרנו 516/15, תביעות קטנות)

ייצוג חברה בבתי משפט לתביעות קטנות באמצעות מייצג מקצועי שאינו עובד של החברה

תקציר: בתלונה על כך שנתבעת (חברת ביטוח) הייתה מיוצגת בתיק בבית המשפט לתביעות קטנות על ידי מייצג מקצועי שאינו עובד שלה, בניגוד לחוק, עמד הנציב על הבעייתיות בעניין זה, ועל הדרכים הננקטות על ידי חברות מסוג זה כדי ל"עקוף" את המצב הקיים. דרכים אלה מנציחות את העדר השיוויון בין הצדדים ואינן מתיישבות עם לשון החוק, ובתי המשפט נאלצים לאזן בין אילוצים

מתחרים. הנציב קבע, כי הגיעה העת למצוא פתרון לקושי שנוצר, וכי השתהות המחוקק תמשיך להוביל לסיכול כוונתו וגם – כך כפי הנראה – לריבוי התלונות שתימצאנה מוצדקות בעניין זה.

1. מתלונן ביקש לתקן פסק דין בין השאר מן הטעם שאת הנתבעת בתיק בית המשפט לתביעות קטנות – חברת ביטוח – ייצג "מייצג מקצועי" ולא עובד של הנתבעת וזאת בניגוד להוראות הקבועות בחוק. השופט התייחס לשאלה זו וציין בהחלטה שנתן בבקשה, כי אכן המייצג אינו עובד של הנתבעת ולא היה אמור לייצג אותה בדיון, אך בית המשפט היה ער לחוסר השוויון שעלול היה להיווצר ודאג לאזן אותו היטב באמצעות הגנה על האינטרס של התובעים. עוד נכתב בהחלטה, כי סביר שמה שנפסק לטובת התובעים היה נפסק בין אם אותו נציג היה מייצג את הנתבעת או שהיה מייצג אותה עובד אחר שלה (שגם הוא מקצוען), או שהדיון היה מתקיים ללא נוכחותה של הנתבעת כלל. דחיית הדיון למועד אחר הייתה גוררת אחריה עיכוב נוסף בתיק. לפיכך איפשר השופט ל"מייצג" חוזר להתייצב, באופן חריג, בשם הנתבעת.

2. בתגובתו לתלונה הוסיף השופט ומסר, כי סוגיית ייצוגן של חברות ביטוח בתיקים מסוג זה מעוררת קשיים ואתגרים לא פשוטים. חברות הביטוח נוהגות להעסיק עובדים באחוזי משרה נמוכים ובדרך זו עוקפות לכאורה את האיסור הפורמלי על ייצוג בידי "עובד חיצוני". מכאן שאם הנציג לא היה מייצג את הנתבעת בתיק זה, סביר להניח שהיה מייצג אותה עובד חברה מיומן אחר, כפי שקורה חדשות לבקרים, כך שהתוצאה – כמו גם תחושת התובעים – הייתה נותרת זהה.

3. אין זו הפעם הראשונה שבה עולה על שולחנה של הנציבות שאלת הייצוג בבית המשפט לתביעות קטנות. עיקרי החלטה שניתנה לא מכבר בעניין זה פורסמה תחת "תמצית החלטות" באתר הנציבות:

<http://index.justice.gov.il/Units/NezivutShoftim/MainDocs/74.15.pdf>

4. בחוות דעת 7/06 בעניין "ייצוג בבית המשפט לתביעות קטנות (השלמה)", נדרשה הנציבה הקודמת, השופטת (בדימוס) ט' שטרסברג-כהן, להוראת סעיף 63(ב) לחוק בתי המשפט האוסר על ייצוג בעל דין בתביעות קטנות אם המייצג עוסק בייצוג בדרך קבע; אם הייצוג נעשה במהלך הרגיל של עסקיו של המייצג; ואם הייצוג נעשה בתמורה. הוראה זו נועדה למנוע פתיחת פתח לגופים גדולים להיות מיוצגים בבתי המשפט לתביעות קטנות על ידי "מייצגים מקצועיים". הנציבה קבעה בחוות הדעת, כי אין להלום מצב בו בית המשפט מאפשר לאדם מן החוץ לייצג חברה, שכן יש בכך לכאורה ייצוג המנוגד להוראות החוק, והמליצה בפני בתי המשפט לתביעות קטנות לנהוג כדלקמן:

6.1" הופיע בפני בית המשפט לתביעות קטנות אדם המייצג מתדיין פרטי או גוף פרטי או ציבורי או חברה, יברר בית המשפט את הקשר של המייצג למתדיין אותו הוא מבקש לייצג וישקול אם לאשר את הייצוג על-ידו.

6.2 נופל המייצג לגדר החריגים שבסעיף 63(ב)(1)-(3), לא יאשר בית המשפט את הייצוג.

6.3 דיון בנושא הייצוג והחלטה בו ירשמו בפרוטוקול".

בחוות דעת זו גם הפנתה הנציבה את תשומת ליבו של המחוקק "לצורך במתן פתרון לייצוגם של גופים שונים, כולל חברות בכלל וחברות ביטוח בפרט, בבית המשפט לתביעות קטנות", באופן שיש בו כדי לשמור על עקרון השיוויון בין בעלי הדין.

5. גם בית המשפט העליון נדרש לשאלת הייצוג. ברע"א 6892/13 קרול חיימוביץ ואח' נ. לימור אוריון ואח' (כב' השופט א' רובינשטיין) נאמר:

"פשיטא, כי כל עוד לא השתנה המצב החוקי, יש להקפיד על קיומן של הוראות החוק ככתבן וכלשונן. בית המשפט לתביעות קטנות הוא מעוזה של האזרח מן השורה, ויש לשמור ולבצר את מעמדו ככזה. אכן, לעתים היעדר ייצוג גורם לסרבול ההליך, אך בית המשפט מצווה על אורך רוח... בהמלצותיה של השופטת שטרסברג כהן, כמפורט מעלה [חוות דעת 7/06], יש – בכל הכבוד – כדי ליתן מענה גם לבעיות פרקטיות העוללות להתעורר. במלים אחרות, מקום בו חברה נוטלת חלק בהליך בבית המשפט לתביעות קטנות, על בית המשפט לברר, בפתח הדיון, את מיהותו ומהותו של מייצגה. ככל שהמייצג בא בגדר אחת משלוש החלופות שבסיפת סעיף 63(ב) – לא יותר הייצוג. על הדברים להיות מתועדים בפרוטוקול" (ההדגשה במקור).

6. קורותיו של התיק נשוא התלונה וההחלטות הלא אחידות הניתנות בבתי המשפט השונים בתביעות קטנות בסוגיית הייצוג, לעיתים על ידי אותו מותב עצמו, מדגימות את הקושי המעשי שביישום הוראות החוק בעניין זה. כפי שצינתי לא אחת, על היושב בדין לקיים את החוק כלשונו וכרוחו, אלא ש"המעקפים" המתבצעים חדשות לבקרים על ידי המתדיינים הממוסדים בבית המשפט לתביעות קטנות מלמדים כי הדבר אינו פשוט, וכי בסוגיה זו לא נתן המחוקק דעתו למכשלה העומדת ביסוד ההסדר.

פשיטא היא, שאישיות משפטית שאינה טבעית נדרשת לאדם בשר ודם שיכוא וייצגה בפני בית המשפט. היא אינה מעסיקה בעניין זה עורך דין שהרי מקצועו של זה בייצוג בעלי דין – והדבר נאסר בחוק – והיא נדרשת לשגר לבית המשפט עובד מטעמה. משאין נדרשת לו לאותו עובד משרה בהיקף מלא לצורך ייצוג בעלת הדין, מתאגדים מספר גופים יחד ומעסיקים כולם יחד, כל אחד במשרה חלקית, את אותו אדם. גם כאשר אותו מייצג נשלח לבית המשפט מטעם אותו גוף, יותר מפעם אחת, הוא הופך באחת ל"עוסק בייצוג דרך קבע" ועליו, לכאורה, להתפטר מעיסוקו, ושוב מתעורר הצורך לשכור אדם אחר לתפקיד.

בתי המשפט לתביעות קטנות מבקשים למלא כראוי אחר מצוות החוק, אך הקושי המעשי מאלץ את הגופים המוסדיים המופיעים בבית המשפט לתביעות קטנות לחפש אחר פתרונות "יצירתיים", בנוסח הידוע במקומותינו כ"ישראלוף". מצב דברים לא תקין זה צריך שיבוא על פתרונו על ידי המחוקק. השתוות המחוקק תמשיך להוביל לסיכול כוונתו וגם – כך כפי הנראה – לריבוי התלונות שתימצאנה מוצדקות בעניין זה.

7. ובענייננו: גם אם תוצאתו הסופית של ההליך בענייניו של המתלונן לא הייתה משתנה לו הנתבעת הייתה מיוצגת על ידי מי שרשאי לייצג אותה, וגם אם השופט ביקש לייעל את ההליך כפי שהסביר בתגובתו, אין בכך כדי להועיל. שכן חל איסור על נציג חיצוני לייצג חברה כשהוא אינו עובד שלה. אלא שהשופט נאלץ במקרה זה לאזן בין אילוצים מתחרים ובחר שלא לדחות את הדיון. בחירה זו אינה מתיישבת עם החוק אלא שהוראות החוק עצמן הן לעיתים מנותקות מהמציאות: גם הקפדה על הוראות החוק ועל פרשנותו היצירתית אינה פותרת את "בעיית הנציג", וחשוב יותר – היא מנציחה את העדר השיוויון.

נראה כי באה העת ליתן את הדעת לפתרון ישים יותר שיגשים שיוויון כוחות בין הצדדים (כגון, מתן ייצוג רשמי לצרכן/לבעל הדין היחיד במימון המדינה. משיפיעו שני מייצגים ש"מקצועם בכך" – ישמר השיוויון. לפתרון זה יהיה גם רווח משני – הגברת יעילות הדיון והחשת סיום המשפט).

בהתחשב בכלל הנסיבות המיוחדות של המקרה, התמצה הבירור בהערות הנ"ל, אך הקושי, כך יש להניח, ישוב ויתעורר תכופות גם בעתיד.

הנציב היפנה את תשומת לבם של מנהל בתי המשפט ושרת המשפטים לבעייתיות המתמשכת בנושא, ולצורך במציאת פתרון מהיר ומעשי לה, ובכלל זה לשקול שינוי של הוראות החוק הרלוונטיות.

תמצית החלטה (מספרנו 732/15, תביעות קטנות)

על חובת רישומו של הפרוטוקול בבית המשפט לתביעות קטנות

תקציר: חובת רישומו של פרוטוקול בו יתועד הדיון חלה גם על בית המשפט לתביעות קטנות ונקודת המוצא חייבת להיות רישומו כמתחייב בדיון. אף יתכן, כי הסכמת הצדדים לאי רישומו של פרוטוקול, משאין הם מייצגים, אינה הסכמה מדעת.

1. בפרוטוקול דיון שהתקיים בבית המשפט לתביעות קטנות נרשם, כי בהסכמת הצדדים מתקיים דיון מחוץ לפרוטוקול כשלאחר מכן נרשמה בו הצעת בית המשפט למתן פסק דין על דרך הפשרה ללא נימוקים, הצעה לה נתנו הצדדים את הסכמתם.

2. בתלונתה הלינה המתלוננת, כי בית המשפט לא שאל כלל להסכמתה לכך שלא יירשם פרוטוקול.

3. בתגובתו לתלונה מסר השופט, כי בדרך כלל, כאשר הוא סבור כי מתאים לנהל דיון מחוץ לפרוטוקול, באווירה פחות פורמלית ויותר נעימה ויעילה, הוא אינו מציע לצדדים כי ישמע אותם שלא לפרוטוקול. לדבריו, אם לא תושג בעקבות זאת הסכמה שתייתר את הצורך בשמיעה פורמלית, יתועד הדיון בפרוטוקול ולאחר מכן יינתן פסק דין מנומק. אם הצדדים מתנגדים להצעתו הוא מכבד את רצונם והדיון נרשם בפרוטוקול. במקרה דנן נשמע הדיון לדבריו באריכות יחסית.

4. בהחלטתו בתלונה העיר הנציב, כי חובת ניהול פרוטוקול חלה גם על בית המשפט לתביעות קטנות. תקנה 14 לתקנות שיפוט בתביעות קטנות (סדרי דין), התשל"ז – 1976, מורה כי "בפרוטוקול הדיונים יירשמו תמצית דברי העדים ושאר הדברים שנאמרו בעת הדיון". לא כל שכן ראוי, כי בדיון אשר התנהל "באריכות יחסית" יתועדו ולו עיקרי הדיון בפרוטוקול. אין זה רצוי, כי במקרה בו הצעתו של בית המשפט למתן פסק דין על דרך הפשרה וללא מתן נימוקים נדחית, ישוחרר הפרוטוקול מן הזכרון. הוסיפו לכך את העובדה, שבבית המשפט לתביעות קטנות אין בעלי הדין מיוצגים ואין הם מכירים את הוראות הדין ואין בידם להבין תמיד ובאופן מלא את הסברי בית המשפט והרי לכם חשש, שהסכמתם לאי רישומו של פרוטוקול עשויה להיות הסכמה שלא מדעת.

נקודת המוצא חייבת להיות איפוא רישומו של פרוטוקול, כמתחייב בדיון.

בהערה זו מוצה הכירור.

תמצית החלטה (מספרנו 329/15, תביעות קטנות)

העברת תביעה קטנה לבית משפט השלום למרות שהתיק כבר נשמע עד תומו

תקציר: החוק נותן בידי בית המשפט לתביעות קטנות שיקול דעת אם להעביר תיק לשמיעה לבית משפט השלום. בענייננו נשמע התיק לגופו במלואו, לרבות הוכחות והשמעת סיכומים, בדיון שהתקיים בפני השופט. הדיון הסתיים בהחלטת השופטת, כי יינתן פסק דין. כל שנותר, ממילא, היה ליתן פסק דין בתיק. משכך, ומשהדיון החל ואף הסתיים, נראה כי הצדק עם המתלונן בטענתו, כי לא ניתן היה להעביר את הדיון לערכאה אחרת. הברירה לעשות כן מתקיימת טרם שנתקיים דיון, שאז רשאי בית המשפט להחליט שלא לדרון בתביעה ולהעבירה לבית המשפט המוסמך. במקרה זה נתקיים דיון ונסתיים וממילא החוק וגם היעילות המתבקשת חייבו מתן פסק דין לגוף התביעה. אכן, החוק המגביל את מספר הגשת התובענות בבית המשפט לתביעות קטנות, מבקש שלא לעודד

"תובעים סדרתיים" ולמנוע בזבוז משאבים שיפוטיים. אלא שבמקרה זה, דווקא התכלית הזו חייבה סיום ההליך בפסק דין ולא פתיחתו מחדש.

1. המתלונן הגיש תביעה לבית המשפט לתביעות קטנות. בדיון שהתקיים בתביעתו טען הצד שכנגד, כי לא ניתן לדון בתביעה כיוון שזוהי תביעתו השישית של המתלונן בבית המשפט לתביעות קטנות אותה שנה. הטענה נסמכה על הוראת סעיף 60(ב) לחוק בתי המשפט (נוסח משולב), התשמ"ד-1984, לפיה: "בית המשפט רשאי לא לדון בתביעה או בתביעה-שכנגד ולהעביר לבית משפט שלום ... אם ראה שהתביעה הוגשה בידי תובע שכבר הגיש באותה שנה באותו בית משפט יותר מחמש תביעות". המתלונן השיב, כי לטעמו ההגבלה שבסעיף חלה רק שעה שמדובר בהגשת למעלה מחמש תביעות לאותו בית משפט לתביעות קטנות, ואילו במקרה זה הוגשו תביעותיו הקודמות לבית המשפט לתביעות קטנות בעיר אחת ואילו תביעתו זו הוגשה לבית המשפט לתביעות קטנות בעיר אחרת. השופטת שדנה בתיק לא מצאה ליתן על אתר החלטה בעניין זה, נשמעו ראיות הצדדים וסיכומיהם והדיון הסתיים בהחלטתה, כי פסק הדין ישלח לצדדים בדואר. תחת ליתן פסק דין נתנה כב' השופטת החלטה בה קבעה, כי יש מקום לדחות את פרשנות המתלונן להוראת סעיף 60(ב) הנ"ל, כי היא מורה על העברת התביעה לבית משפט השלום וכי על המתלונן להשלים תוך 30 יום את תשלום האגרה הנדרשת שאחרת תימחק תביעתו.

2. בתלונתו מלין המתלונן, בין היתר, כי בעניינו כבר נשמעה התביעה (ההוכחות והסיכומים), אין איפוא עוד בפנינו דיון שיש להעביר את שמיעתו וכל מה שנותר הוא ליתן פסק דין.

3. בתגובתה לתלונה מסרה השופטת, כי לטעמה כל עוד לא ניתן פסק דין הרי "שטרם דן בית המשפט בתביעה" ועל כן רשאי הוא להורות על העברת הדיון בה לבית משפט השלום ככל שהדבר מתאים לכך בנסיבות העניין. המתלונן לא ציין בכתב תביעתו, כי כבר הגיש באותה שנה חמש תביעות שונות לבית משפט (אחר) לתביעות קטנות והדבר התברר רק במהלך הדיון מחקירתו על ידי הצד שכנגד. במהלך הדיון היא (השופטת) לא נתנה החלטה בעניין זה שכן בשעת הדיון לא היה ביכולתה ליתן החלטה מושכלת בשאלה המשפטית שהתעוררה סביב פרשנותו של סעיף 60(ב). לאחר הדיון חיפשה פסיקה בנושא זה ומצאה לקבוע, כי פרשנותו של המתלונן נוגדת את מטרת המחוקק כפי שהסבירה בהחלטתה. לדבריה, הגבלת התובע מלהגיש יותר מ- 5 תביעות בשנה לבית המשפט לתביעות קטנות באה בין היתר למנוע תובעים מלנצל הליך זול ופשוט יחסית באופן שמונע את זמינות ההליך מאחרים וזאת חלף הגשת תביעה לבית משפט השלום על כל הכרוך בה ובכלל זה תשלום אגרה יקרה יותר והליך דינוי ממושך יותר. כאשר מדובר בתובע סדרתי הרי שיש בשימוש בהליך תביעות קטנות גם משום ניצול לרעה של פער הכוחות בין הצדדים.

עוד מסבירה כב' השופטת, כי מאחר שהצדדים כבר המתינו לדיון פרק זמן ממושך, למן שעות הבוקר, משמדובר במתלונן שמקום מגוריו אינו באותו עיר, בהתחשב בזמנם של הצדדים ועל מנת שלא לגרום להימשכות ההליך ומכיוון שממילא היה קבוע דיון באותו יום באופן שנמנעה קביעת דיון בתיק אחר, מצאה לייעל את ניצול הזמן השיפוטי, לא להפסיק

את הדיון במהלך ההוכחות ולא לדחותו לצורך מתן החלטה בשאלה העקרונית, אלא לסיים שמיעת מכלול טיעוני הצדדים ולאחר מכן ליתן החלטה מושכלת.

השופטת הטעימה, כי בעת מתן ההחלטה היא כיהנה גם כשופטת בית משפט השלום וכי בהתאם לסדרי העבודה ממילא היתה אמורה לטפל בהליך זה שהועבר מבית המשפט לתביעות קטנות כשופטת בית משפט השלום. החלטתה ניתנה משיקולים ענייניים.

4. אעיר תחילה, כי סעיף 60 (ב) לחוק אינו מחייב את בית המשפט להעביר את התיק לשמיעה לבית משפט השלום אלא נותן בידו שיקול דעת לעשות כן ("רשאי לא לדון ... ולהעביר").

ולגופם של דברים – בענייננו נשמע התיק לגופו במלואו, לרבות הוכחות והשמעת סיכומים, בדיון שהתקיים בפני השופטת. הדיון הסתיים בהחלטת השופטת, כי יינתן פסק דין. כל שנותר, ממילא, הינו ליתן פסק דין בתיק. משכך, ומשהדיון החל ואף הסתיים, נראה כי הצדק עם המתלונן בטענתו, כי לא ניתן היה להעביר את הדיון לערכאה אחרת. הברירה לעשות כן מתקיימת טרם שנתקיים דיון, שאז רשאי בית המשפט להחליט שלא לדון בתביעה ולהעבירה לבית המשפט המוסמך. במקרה זה נתקיים דיון ונסתיים וממילא החוק וגם היעילות המתבקשת חייבו מתן פסק דין לגוף התביעה. אכן, החוק המגביל את מספר הגשת התובענות בבית המשפט לתביעות קטנות, מבקש שלא לעודד "תובעים סדרתיים" ולמנוע בזבז משאבים שיפוטניים. אלא שבמקרה זה, דווקא התכלית הזו חייבה סיום ההליך בפסק דין ולא פתיחתו מחדש.

התלונה בעניין זה נמצאה, איפוא, מוצדקת.

תמצית החלטה (מספרנו 779/15, תביעות קטנות)

על חובת אזהרת עדים בבית המשפט לתביעות קטנות

תקציר: חובת אזהרת עדים חלה גם בבית המשפט לתביעות קטנות. ההקלות הפרוצדורליות והראייתיות החלות בבית משפט זה אינן מאיינות כללי יסוד של מתן עדות בבית המשפט.

1. באחת התלונות על בית המשפט לתביעות קטנות הלין מתלונן, כי רק הוא הוזהר לומר את האמת טרם מתן עדותו ולא נציג הצד שכנגד. עוד הוסיף המתלונן, כי הבחין שגם בשלושה דיונים אחרים שקדמו לדיון בענייניו לא הוזהר אף לא אחד מבעלי הדין כדין לפני מתן עדותו.

2. בתגובתו לתלונה מסר השופט, כי ייתכן שחלק מבעלי הדין בדיונים שקדמו לתיקו של המתלונן אכן לא הוזהרו טרם מתן עדותם וייתכן שנציג הצד שכנגד אף הוא לא הוזהר פורמלית.

אולם אין השופט סבור, כי יש בכך פסול, שכן הדיון בבית המשפט לתביעות קטנות לדבריו פורמלי פחות מטבעו ובית המשפט אף אינו כבול לדיני הראיות. גם בלא אזהרה פורמלית חלה חובה לומר אמת בבית המשפט וסביר, כי גם אם הנציג היה מוזהר טרם מתן עדותו, תשובתו לא הייתה משתנה. מכל מקום, במהלך הדיון לא טען המתלונן, כי הנציג אינו דובר אמת ולא הביא ראיות הסותרות את דבריו.

3. התלונה נמצאה מוצדקת.

סעיף 2 לחוק לתיקון דיני הראיות (אזהרת עדים וביטול שבועה), תש"ם – 1980, מורה, כי "עד העומד להעיד, בכל הליך שיפוטי או מעין שיפוטי, מזהירים אותו תחילה, בלשון המובנת לו, כי עליו להעיד את האמת בלבד".
חובת האזהרה חלה גם על בית המשפט לתביעות קטנות וההקלות הפרוצדורליות והראייתיות החלות בבית משפט זה אינן מאיינות כללי יסוד של מתן עדות בבית המשפט.

פרק 12 | בית דין רבני

מרבית הדיונים בבתי הדין הרבניים מתנהלים בהרכב של שלושה דיינים, ואלה דנים בתיק מתחילתו עד סופו. לפיכך, אם התקיים דיון בפני שלושה דיינים מסויימים, הרי שבכל מקרה בו נעדר אחד מהם מההרכב (ובהעדר הסכמת בעלי הדין), לא ניתן למנות דיין אחר במקומו ויש להמתין לחזרת הדיין להרכב המקורי.

מבירור התלונות בשנת 2015 ומתגובות הדיינים במענה לתלונות עולה, כי מזה מספר שנים לא מונו דיינים לכהן בבית הדין הרבני הגדול. בתקופות מסוימות אף לא התקיים בבית הדין הרבני הגדול ולו הרכב אחד של 3 דיינים מכהנים. מצב זה הביא בפועל לשיתוק חלקי של הפעילות בבית הדין: מועדי דיון שנקבעו בוטלו, וערעורים ובקשות דחופות לא טופלו. הפתרון שננקט – מינוי דיינים מבית הדין הרבני האזורי לדון בפועל בתיקים בבית הדין הרבני הגדול – הביא לגריעת דיינים מהרכבים בבתי הדין הרבניים האזוריים, והדבר שיבש את העבודה גם בבתי דין אלו. כיום, פרט לשני הרבנים הראשיים (אשר מתוקף תפקידם מכהנים כדיינים בבית הדין הרבני הגדול) אין דיין קבע נוסף בבית הדין הרבני הגדול.

הנציבות חזרה והדגישה, כי אין להשלים עם מצב בו עד עצם היום לא מונו דיינים לבית הדין הרבני הגדול, ויש לעשות ככל הניתן ולהקדים את כינוס הוועדה למינוי דיינים על מנת שתמנה בדחיפות דיינים לבית הדין.

להלן יובאו תמציות של החלטות שניתנו בתלונות על בית הדין הרבני הגדול ועל בית הדין הרבני האזורי.

החלטות בתלונות על בית הדין הרבני הגדול

בשנת 2015 ניתנו 12 החלטות בתלונות על בית הדין הרבני הגדול. 3 תלונות מתוכן נדחו על הסף (מחוסר סמכות לבררן), ובשתי תלונות אחרות הופסק הברור. מתוך 7 התלונות הנותרות, שתי תלונות נמצאו מוצדקות ובתלונה אחרת נמצא ליקוי מערכתי. להלן תמצית חלק מההחלטות שניתנו.

❖ התמשכות הליכים עקב אי מינוי דיינים

- בהחלטה אחת קבע הנציב כי קיים כשל מערכתי הנובע מכך שלא מונו דיינים חדשים לבית הדין מבעוד מועד ועוד בטרם יצאו לגמלאות הדיינים המכהנים. עוד קבע כי המתלונן יוכל לשוב ולפנות בתלונה חוזרת אם לא תינתן החלטה בעניינו בתוך שלושה חודשים (מספרנו 586/15. ראו גם פרק 7).
- בית דין רבני אזורי נתן פסק דין המחייב אישה לקבל גט וכן נתן החלטה המטילה עליה סנקציות בגין סרובה לקבל גט. במהלך השנה שחלפה מאז התקיים דיון בבית הדין הרבני הגדול בערעור שהגישה האישה, התנהלו מספר פגישות גישור בין הצדדים אולם לא חלה התקדמות בהסדרת המחלוקות ביניהם וגם לא ניתן על ידי בית הדין פסק דין. הנציב ציין בהחלטתו, כי אין מניעה וטוב עושה בית הדין, כאשר במקרים בהם הוא סבור שפסק דין לא יסיים את הסכסוך בין בני הזוג, הוא מנהל הליך בלתי פורמלי לשם הגעה לפשרה. עם זאת, על דייני בית הדין הרבני הגדול לעמוד על המשמר לבל ינצל מי מהצדדים את ההליכים לשם התחמקות מקיום פסקי דין והחלטות של בית הדין. אין בקיום הליכי גישור משום הצדקה לשהייה כה ניכר, ולא ניתן להתעלם מכך שההליכים בין הצדדים מתנהלים מזה כ-5 שנים ומאז שמיעת הערעור בבית הדין הרבני הגדול ועד למתן פסק הדין על ידו חלפה למעלה משנה וחצי. התלונה נמצאה מוצדקת (מספרנו 172/15).

❖ סגירת בקשות ללא מתן החלטה

באחת התלונות התברר, כי חרף החלטת בית הדין הרבני הגדול לעכב ביצוע של צו פינוי של דירה משותפת של בני זוג, ולבחון את העניין מחדש לאחר שתתקבל תגובה לבקשה לעיכוב ביצוע, לא ניתנה החלטה בעניין. הברור העלה, כי עקב שגגה של אחד מעובדי המזכירות, מסמך התגובה שהגיש המתלונן לבקשה לעיכוב ביצוע נסרק ללא קישור לבקשה, ולכן סבר הדיין כי המתלונן לא הגיב לבקשה וסגר את משימת התזכורת. משלא ניתנה החלטה, הוגשו מספר בקשות למתן החלטה ונוצרו לדיין "משימות" נוספות במערכת המחשוב, אולם הבקשות נסגרו

בלי שנבדקו ובלי שניתנה בהן החלטה. הנציב קבע בהחלטתו, כי לא ניתן כל הסבר מדוע נסגרו המשימות שנוצרו לדיין ומדוע הן נסגרו ללא בדיקה, והתלונה נמצאה מוצדקת (מספרנו 649/14).

החלטות בתלונות על בית דין רבני אזורי

בשנת 2015 ניתנו **43** החלטות בתלונות על בית דין רבני אזורי. 12 תלונות מתוכן נדחו על הסף (מחוסר סמכות לבררן), וב-3 תלונות אחרות הופסק הברור. מתוך 28 התלונות הנותרות, 12 נמצאו מוצדקות ובשתי תלונות אחרות נמצא ליקוי מערכתי.

ריבוי התלונות המוצדקות מלמד כי הדיינים אינם מפנימים די את כללי הצדק הטבעי ואת כללי האתיקה החלים עליהם. גם בשנת 2015 נתקלנו בתלונות מוצדקות על החלטות שניתנו בלי לקבל תגובה מהצד השני, על התבטאויות חריפות ובוטות כנגד בעל דין או מייצג ועל התמשכות הליכים, המגיעה לפעמים עד כדי 10 שנים.

להלן דוגמאות להחלטות שניתנו.

❖ התבטאויות בלתי ראויות בהחלטות

- בהחלטה שדחתה בקשה שהגיש עורך דין, הוא המתלונן, נכללו עלבונות שלא היו רלבנטיים להחלטה. כך נכתב, בין היתר, כי המתלונן נהג בבית הדין כ"אחרון הפררחים", בשחצנות, אלימות ובבריונות. עוד נכתב בהחלטה, כי לאחר הדיון שוחח הדיין עם כמה מעמיתיו, ו"כולם היו שותפים להגדרת המתלונן כאדם יהיר, שחצן וגס רוח", כי איש לא מצא לומר עליו מילים טובות, וכי אחד הדיינים אף הגדיר את המתלונן כ"מעורר גועל בהתנהגותו" וכי הוא רק ממתיך לצאתו של המתלונן מהאולם. בהחלטתו קבע הנציב, כי גם אם המתלונן התנהג בדרך פסולה, לא היה מקום להתבטאויות החריפות נגדו, ולא היה מקום ל"מחקר" שערך הדיין עם יתר עמיתיו הדיינים ולציון "המסקנה" אליה הגיעו דיינים אחרים, ששמם לא פורט, לגבי המתלונן. ניתן להבין את אי הנוחות שחש המתלונן כאשר הוא מופיע בפני דיינים בבית הדין, ואינו יודע אם מדובר בדיינים עמם חלק הדיין את רשמיו. התלונה נמצאה מוצדקת (מספרנו 696/14).

- באחת התלונות נתגלו ליקויים רבים בטיפול בתיק בבית הדין. כך התברר, כי אין זהות בין מועד הזנת ההחלטה המופיע בראש ההחלטה, לבין המועד בו היא נכתבה, והמועד בו היא נחתמה באופן דיגיטאלי. עוד התברר, כי למרות החלטת בית הדין לפיה רשאים הצדדים להעביר שאלות בכתב למגשר, נודע

למתלוננת על ההחלטה רק לאחר שניתן פסק הדין, המתייחס לעמדת המגשר בתשובותיו לשאלות שהעביר לו הבעל. בנוסף נמצא, כי עובדי מזכירות בית הדין לא סרקו בתיק בקשות רבות ומסמכים שונים ששלחה המתלוננת לבית הדין, וכך למרות שקבלת המסמכים בבית הדין תועדה, היה צורך לשלוח אותם מספר פעמים עד לסריקתם לתיק. הנציב קבע בהחלטתו, כי ראוי שכל מסמך היוצא מלפני בית הדין ישא תאריך אחד בלבד – הוא התאריך בו חתמו הדיינים על ההחלטה. עוד קבע כי ריבוי התקלות בתיק מביא למסקנה ברורה שלא כל החלטות בית הדין היו בפני המתלוננת ובאת כוחה, ועקב כך, גם לא כל טענות המתלוננת הובאו לפני בית הדין טרם שנתן את פסק הדין. לאור העובדה שאב"ד יצא לגמלאות, המליץ הנציב לנשיא בית הדין הרבני הגדול לבחון את ההתנהלות בתיק זה, ולשקול האם אין מקום לפעול בהתאם לאמור בסעיף קכח לתקנות הדיון בבתי הדין הרבניים בישראל, התשנ"ג לפיו אם "חושש בית-הדין שטעה בפסק דינו, יזמין את הצדדים לבירור נוסף, ובמקרה זה רשאי בית-הדין לעכב את ביצוע פסק-הדין עד לבירור". מנהל בתי הדין הרבניים התבקש לבחון את הכשלים הרבים שנפלו לכאורה בעבודת מזכירות בית הדין ולנקוט בכל הצעדים הדרושים לתיקון הליקויים. התלונה נמצאה מוצדקת (מספרנו 456/15). לאחר ההחלטה הודיע מנהל בתי הדין הרבניים כי הנחה את אגף מערכות מידע לפעול לביטול רישום תאריך הזנת המסמך בהחלטות ובפסקי הדין.

❖ התבטאויות בלתי ראויות באולם

מתלוננת הלינה, כי כשהתייצבה לדיון בבית הדין וביקשה לדחות את הדיון כדי שבאת כוחה תוכל להתייצב אף היא לדיון, תקף אותה בית הדין ואמר שהיא "מעמידה פני מסכנה", דרש ש"לא תעשה סיפור" ושתירגע. אב"ד גם האשים אותה בהקלטה בבית הדין ודרש מספר פעמים שתיבדק על ידי מאבטח, וזאת למרות הצהרותיה כי אין בידה כל מכשיר הקלטה. מאבטח שבדק את הדבר ווידא שאכן אין בכליה מכשיר הקלטה. בהחלטתו קבע הנציב, כי בית הדין לא השכיל לנהל את הדיון על מי מנחות, ובהתבטאויותיו הוסיף על האווירה הסוערת שבה התקיים הדיון. התלונה נמצאה מוצדקת (מספרנו 702/14).

❖ התמשכות הליכים וליקויים במתן החלטות

- בתיק גירושין שנפתח בשנת 2006 ניתן פסק דין בשנת 2015, אולם מרבית הנושאים שהיו במחלוקת לא הוכרעו בו, ובית הדין קבע כי כאשר יתקבלו הבהרות הצדדים שאותן ביקש, תינתן ההכרעה הסופית. עוד התברר, כי הבעל התעלם מהחלטות ומהנחיות בית הדין וכי לא ננקטו כל סנקציות כנגדו. בפסק הדין,

שב וקצב בית הדין לבעל תקופה נוספת להגיב ולהשלים את טענותיו. הנציב קבע בהחלטתו, כי ראוי היה "להמריץ" את הבעל להיענות במהירות לבקשת בית הדין, ולשם כך אף להשתמש באמצעים החוקיים העומדים לרשות בית הדין, לרבות הטלת הוצאות בשל אי ציות להוראותיו. על בית הדין לעמוד על המשמר ולפעול ביד תקיפה כנגד בעלי דין המפרים את החלטותיו והוראותיו. התלונה נמצאה מוצדקת (מספרנו 345/15).

- בית הדין הורה על הוצאת צו עיכוב יציאה מהארץ כנגד בעלה של המתלוננת. הבעל ביקש לצאת לחו"ל ובית הדין חייב אותו להפקיד בבית הדין יפוי כוח להעברת חלקו בדירת בני הזוג לידי המתלוננת, וכתב הרשאה למתן גט, אם לא יתייצב לדיונים בבית הדין. לאחר שהבעל לא שב לישראל, ביקשה המתלוננת לקבל לידיה את המסמכים שהופקדו בבית הדין, אולם נענתה כי המסמכים שהיו נעולים בכספת של בית הדין אבדו. רק לאחר חיפושים אישיים שערכה באת כוחה של המתלוננת נתגלה כתב ההרשאה למתן גט בכספת בית הדין. משך 4 שנים לא הועבר יפוי הכוח לידי המתלוננת, וזאת למרות בקשות חוזרות ונשנות בעניין, ורק לאחר חיפוש נוסף של באת כוחה נמצא יפוי הכוח באחד התיקים של בני הזוג. בהחלטתו פירט הנציב את הכשלים הרבים של בית הדין בטיפולו בתיק, שהביאו להתמשכות ההליכים ולפגיעה בזכויותיה של המתלוננת. כך, למשל, התברר שהשליח המיוחד שמונה לשם העברת מסמכים לבעל השוהה בחו"ל לא ידע אלו מסמכים הוא העביר. הנציב חזר והדגיש כי בית הדין הוא המופקד על ניהול המשפט ועליו לדאוג שכל משפט יסתיים תוך זמן סביר. התלונה נמצאה מוצדקת (מספרנו 576/14).

- הנציב מצא תלונה מוצדקת בתיק שבו ניתן צו עיכוב יציאה מהארץ למשך כחצי שנה בניגוד להוראת תקנה קז(א)(1) לתקנות הדיון בבתי-הדין הרבניים בישראל, התשנ"ג לפיה צו כאמור יינתן למשך 30 יום בלבד. למרות שהמתלוננת הגישה בקשה דחופה לביטול הצו וצירפה לה העתק מכרטיס הטיסה שהוזמן עבורה לצורך השתתפות בכנס מקצועי בחו"ל, התעלם הדין מהתקנות לפיהן יש לקיים דיון בעניין תוך מספר ימים ודחה את הבקשה ללא דיון במעמד שני הצדדים. הנציב היפנה בהחלטתו לחוות דעת 5/05 מאת הנציבה הקודמת בנושא "מניעת תקלות בהליכי הוצאת צווי עיכוב יציאה מן הארץ במעמד צד אחד" וכן לבג"ץ 473/85 פלונית נ' בית הדין הרבני האזורי בפתח תקווה. התלונה נמצאה מוצדקת (מספרנו 654/14).

- מתלונן הלין על סרובו של בית הדין להתיר לו להתלוות לבנו בדיון בתביעת גירושין שהוגשה נגד הבן. רק לאחר שהבן סירב להיכנס לאולם בלי אביו, הסכים הדיין שהאב יהיה נוכח בדיון. הנציב קבע בהחלטתו, כי היה על הדין לברר מה

הסיבה לבקשת האב ולהכריע בדבר, במיוחד כך כאשר בדיון הקודם נטען כי לבן 100% נכות. התלונה נמצאה מוצדקת (מספרנו 258/15).

- מתלוננת הגישה לבית הדין הרבני האזורי בקשה לקבלת משמורת זמנית וקביעת הסדרי ראייה. בית הדין החליט, כי המשמורת על הקטין תהיה בידי המתלוננת. באת כוחו של הבעל פנתה למזכירות בית הדין ודרשה לקיים דיון לאלתר, וזאת מבלי שהוגשה בקשה בכתב לעיכוב ביצוע או בקשה לקיים דיון בתיק. בו ביום התקיים דיון שעליו נודע למתלוננת באקראי – כשהופיעה בבית הדין כדי להגיש בקשה מטעמה, והיא הביעה את התנגדותה לקיומו. בהחלטתו קבע הנציב, כי לא מדובר בצו הניתן במעמד צד אחד אלא בבקשה לעיכוב ביצוע החלטה. ההחלטה טרם בוצעה, וניתן היה להמתין מספר שעות על מנת שהמתלוננת תנסה לזמן את בא כוחה לדיון, ובוודאי שהיה מקום לעשות כך מקום בו מתנהל דיון בלי שקדמה לו בקשה בכתב לעיכוב הליכים או לקיום דיון. עוד נקבע, כי אין ספק שהלחץ שהופעל על המתלוננת לקיים דיון באופן מיידי השפיע עליה, כך שגם התנהלות הדין התפרשה בפניה כלחץ ואיום לקיום דיון בכל תנאי, בלי שניתן לה להתייעץ עם בא כוחה ולבחון את צעדיה. התלונה נמצאה מוצדקת (מספרנו 481/15).

❖ ליקוי מערכתי

בית הדין נעתר לבקשת אישה ונגד הבעל הוצא צו עיכוב יציאה מהארץ. נקבע כי אם יבקש הבעל לצאת מהארץ, יהיה עליו להפקיד בבית הדין בטוחות להתייצבותו לדיון. בעקבות בקשת הבעל לביטול הצו, קבע בית הדין מועד לדיון בעניין, אולם לטענת המתלוננת היא לא קיבלה הזמנה לדיון. יתרה מזו, הבעל התייצב בבית הדין וביקש להקדים את הדיון, ובית הדין החליט לקיים את הדיון באותו היום, בנוכחות הבעל בלבד, וביטל את הצו. הנציב קבע בהחלטתו, כי לא ברור מדוע החליט בית הדין לקיים דיון פתע אליו לא זומנו המתלוננת ובאת כוחה, זאת חרף החלטתו הקודמת לקיים דיון בעניין הצו והערבויות שיופקדו כדי להבטיח את התייצבות הבעל לדיונים. עוד קבע הנציב, כי כאשר נשלחות החלטות והזמנות לדיונים אך ורק בדואר אלקטרוני, יש לוודא שאכן החומר הגיע ליעדו ולא נפלה שגגה בפרטי כתובת הדואר האלקטרוני, ויש לקבל ככל הניתן אישור על קריאתו. בהעדר מעקב שכזה, לא ניתן לסתור את טענות המתלוננת כי החלטות רבות של בית הדין לא נשלחו אליה. מדובר בכשל מתמשך המצריך טיפול שורש, ותשומת ליבו של מנהל בתי הדין הרבניים הופנתה לשרשרת הכשלים שנתגלו. התלונה נמצאה מוצדקת (מספרנו 288/15).

הפניות לפי סעיף 27(א) לחוק הנציבות

חוק הנציבות קובע מספר עניינים שעל הנציב להתייחס אליהם בדוח השנתי שהוא מגיש. ההפניות לעניינים אלה הן כלהלן:

סעיף 27(א)1 לחוק – "מספר התלונות שהוגשו ומספר התלונות שבוררו" עמ' 13

סעיף 27(א)2 לחוק – "מספר התלונות שנמצאו מוצדקות" עמ' 13

סעיף 27(א)3 לחוק – "הטעמים לאי בירור תלונות" פרק 5

סעיף 27(א)4 לחוק – "זמן הבירור הממוצע בתלונות שבוררו" עמ' 9

סעיף 27(א)5 לחוק – "מספר התלונות שבירורן טרם הסתיים" עמ' 13

סעיף 27(א)6 לחוק – "סוגי העניינים שעליהם הוגשו תלונות" עמ' 12

סעיף 27(א)7 לחוק – "דרכים שננקטו לטיפול בליקויים ולתיקונם" פרק 7

סעיף 27(א)8 לחוק – "מספר התלונות שהעלו חשש לעבירה פלילית ולעבירה משמעתית, אם היו כאלה" 1

סעיף 27(א)9 לחוק – "מספר ההמלצות לועדה לבחירת שופטים, לשר או לנשיא לסיים כהונתו של שופט, אם היו כאלה" אין

חוק נציב תלונות הציבור על שופטים, התשס"ב-2002

נספח א

1. הגדרות

בחוק זה –

"שופט" – כל אחד מאלה:

- (1) שופט כהגדרתו בחוק-יסוד: השפיטה ושופט עמית כמשמעותו בסעיף 10א לחוק בתי המשפט (נוסח משולב), התשמ"ד-1984 (להלן – חוק בתי המשפט);
- (2) רשם כהגדרתו בסעיף 84 לחוק בתי המשפט;
- (3) שופט ורשם כמשמעותם בחוק בית הדין לעבודה, תשכ"ט-1969 (בחוק זה – חוק בית הדין לעבודה) ושופט עמית כמשמעותו בסעיף 7א לחוק בית הדין לעבודה;
- (4) שופט צבאי-משפטי כמשמעותו בחוק השיפוט הצבאי, תשט"ו-1955 (בחוק זה – חוק השיפוט הצבאי);
- (5) דיין כהגדרתו בחוק הדיינים, תשט"ו-1955 (בחוק זה – חוק הדיינים) ודיין עמית, כמשמעותו בסעיף 9א לחוק הדיינים;
- (6) קאדי כהגדרתו בחוק הקאדים, תשכ"א-1961 (בחוק זה – חוק הקאדים);
- (7) קאדי מד'הב כהגדרתו בחוק בתי הדין הדתיים הדרוזיים, תשכ"ג-1962 (בחוק זה – חוק בתי הדין הדרוזיים);
- (8) דיין של בית דין של עדה נוצרית כמשמעותו בסימן 54 לדבר המלך במועצה על ארץ ישראל, 1922-1947;

"השר" –

- (1) לענין שופט כהגדרתו בפסקאות (1) עד (3) וכן (6) ו-(7) – שר המשפטים;
- (2) לענין שופט כהגדרתו בפסקה (4) – שר הביטחון;
- (3) לענין שופט כהגדרתו בפסקאות (5) ו-(8) – השר לענייני דתות;

"בית דין משמעתי לשופטים" –

- (1) לענין שופט כהגדרתו בפסקאות (1) עד (3) – בית הדין המשמעתי לשופטים לפי סעיף 17 לחוק בתי המשפט;

- (2) לענין שופט כהגדרתו בפסקה (4) – בית דין משמעתי לפי סעיף 192 ד לחוק השיפוט הצבאי;
- (3) לענין שופט כהגדרתו בפסקה (5) – בית הדין המשמעתי לפי סעיף 20 לחוק הדיינים;
- (4) לענין שופט כהגדרתו בפסקה (6) – בית הדין המשמעתי לפי סעיף 17 לחוק הקאדים;
- (5) לענין שופט כהגדרתו בפסקה (7) – בית הדין המשמעתי לפי סעיף 22 לחוק בתי הדין הדרוזיים;

”הועדה לבחירת שופטים” –

- (1) לענין שופט כהגדרתו בפסקאות (1) ו-(2) – הועדה לבחירת שופטים כמשמעותה בסעיף 4(ב) לחוק – יסוד: השפיטה;
- (2) לענין שופט כהגדרתו בפסקה (3) – הועדה לבחירת שופטים כמשמעותה בסעיף 4(א) לחוק בית הדין לעבודה;
- (3) לענין שופט כהגדרתו בפסקה (4) – הועדה לבחירת שופטים צבאיים – משפטים לפי סעיף 187 לחוק השיפוט הצבאי;
- (4) לענין שופט כהגדרתו בפסקה (5) – הוועדה לבחירת דיינים לפי סעיף 6 לחוק הדיינים;
- (5) לענין שופט כהגדרתו בפסקה (6) – ועדת המינויים לפי סעיף 4 לחוק הקאדים;
- (6) לענין שופט כהגדרתו בפסקה (7) – ועדת המינויים לפי סעיף 11 לחוק בתי הדין הדרוזיים;

”מנהל” –

- (1) לענין שופט כהגדרתו בפסקאות (1) עד (3) – מנהל בתי המשפט;
- (2) לענין שופט כהגדרתו בפסקה (4) – נשיא בית הדין הצבאי לערעורים לפי חוק השיפוט הצבאי או מי שהוא הסמיך;
- (3) לענין שופט כהגדרתו בפסקה (5) – מנהל בתי הדין הרבניים;
- (4) לענין שופט כהגדרתו בפסקה (6) – מנהל בתי הדין השרעיים;
- (5) לענין שופט כהגדרתו בפסקה (7) – מנהל בתי הדין הדתיים הדרוזיים;

”הנשיא” –

- (1) לענין שופט כהגדרתו בפסקאות (1) ו-(2) – נשיא בית המשפט העליון;
- (2) לענין שופט כהגדרתו בפסקה (3) – נשיא בית הדין הארצי לעבודה;

- (3) לענין שופט כהגדרתו בפסקה (4) – נשיא בית הדין הצבאי לערעורים;
- (4) לענין שופט כהגדרתו בפסקה (5) – נשיא בית הדין הרבני הגדול;
- (5) לענין שופט כהגדרתו בפסקה (6) – נשיא בית הדין השרעי לערעורים;
- (6) לענין שופט כהגדרתו בפסקה (7) – ראש בית הדין הדתי הדרוזי לערעורים כהגדרתו בחוק בתי הדין הדרוזיים;
- "הנציב", "נציב תלונות הציבור על שופטים" – נציב תלונות הציבור על שופטים, שמונה לפי סעיף 3;
- "הועדה לבחירת הנציב" – הועדה לבחירת שופטים כמשמעותה בסעיף 4(ב) לחוק- יסוד: השפיטה.

2. נציבות תלונות הציבור על שופטים

נציב תלונות הציבור על שופטים יעמוד בראש יחידה שתיקרא "נציבות תלונות הציבור על שופטים" שתברר, בהתאם להוראות חוק זה, תלונות על התנהגות שופטים במסגרת מילוי תפקידם, לרבות בדרך ניהול משפט על ידם.

3. כשירות הנציב ומינויו

- (א) מי שכשיר להתמנות שופט של בית המשפט העליון כשיר להתמנות נציב תלונות הציבור על שופטים.
- (ב) הנציב יתמנה בידי הועדה לבחירת הנציב, לפי הצעת שר המשפטים ונשיא בית המשפט העליון כאחד; הועדה רשאית לקבל את ההצעה או לדחותה, ואם הוצע יותר ממועמד אחד – למנות אחד מקרב המועמדים או לדחות את ההצעה.
- (ג) מעמדו הציבורי של אדם והיכרותו עם מערכת המשפט יובאו בחשבון לענין הצעת מועמד לנציב ולענין מינויו.

4. ממלא מקום לנציב

נבצר מהנציב דרך ארעי למלא את תפקידיו, ימנה שר המשפטים בהסכמת נשיא בית המשפט העליון ממלא מקום לנציב לתקופה שלא תעלה על שישה חודשים או עד שיחזור למלא את תפקידיו, לפי המוקדם.

5. מועד בחירת נציב

- (א) מינוי נציב ייעשה, ככל האפשר, לא מוקדם מתשעים ימים ולא יאוחר משלושים ימים לפני תום תקופת כהונתו של הנציב המכהן; התפנה מקומו של הנציב

לפני תום תקופת כהונתו, יעשה המינוי בתוך ארבעים וחמישה ימים מהיום שבו התפנה מקומו.
(ב) הודעה על מינויו של הנציב תפורסם ברשומות.

6. משך הכהונה

הנציב יכהן תקופת כהונה אחת בלבד של חמש שנים.

7. תום כהונה

- (א) כהונת הנציב פוקעת –
- (1) בתום תקופתה;
 - (2) בפטירתו או בהתפטרותו;
 - (3) בהעברתו מכהונתו;
 - (4) בתום שישה חודשים רצופים שבהם מכהן במקומו ממלא מקומו שמונה לפי סעיף 4.
- (ב) הודעה על תום כהונת הנציב תפורסם ברשומות.

8. העברה מכהונה

- (א) הועדה לבחירת הנציב רשאית, מיזמתה או לפי הצעת שר המשפטים או נשיא בית המשפט העליון, להעביר, בהחלטה שהתקבלה ברוב של שישה חברים לפחות, את הנציב מכהונתו, אם התקיים אחד מאלה:
- (1) הוא הורשע בפסק דין בעבירה פלילית, למעט בעבירות המנויות בסעיף 7(א)(2) לחוק הכנסת, תשנ"ד-1994 (בחוק זה – חוק הכנסת);
 - (2) הוא התנהג באופן שאינו הולם את מעמדו;
 - (3) הוא אינו מבצע את תפקידו כהלכה.
- (ב) הועדה לבחירת הנציב לא תעביר את הנציב מכהונתו, אלא לאחר שנתנה לו הזדמנות להשמיע את טענותיו לפניה.

9. השעיית הנציב

- (א) לא יוגש כתב אישום נגד הנציב, למעט בעבירות המנויות בסעיף 7(א)(2) לחוק הכנסת, אלא באישור היועץ המשפטי לממשלה, ומשהוגש כתב אישום כאמור יושעה הנציב מכהונתו.
- (ב) (1) הועדה לבחירת הנציב רשאית, ברוב דעות, להשעות את הנציב מכהונתו, אם מתקיימת נגדו חקירה שיש בה כדי להביא לקיום הליכים פליליים כהגדרתם בסעיף 7(א)(2) לחוק הכנסת, לתקופה שבה הם מתקיימים;

ואולם אם היתה החקירה כאמור, בעבירה אשר מפאת מהותה, חומרתה או נסיבותיה אין הנציב ראוי לשמש עוד בתפקידו, תשעה הועדה את הנציב לתקופה האמורה;

(2) הועדה לבחירת הנציב לא תשעה את הנציב לפי סעיף קטן זה, אלא לאחר שנתנה לו הזדמנות להשמיע את טענותיו לפנייה.

(ג) בתקופת ההשעיה ימלא את תפקידי הנציב על פי חוק זה ממלא מקומו, ויחולו הוראות סעיף 4.

10. סייג למינוי לשופט

מי שהיה נציב לא יתמנה לשופט.

11. ייחוד משרה והיתר לעסוק בפעילות

(א) הנציב ועובדי הנציבות לא יהיו רשאים –

(1) לשמש בכל משרה אחרת או לעסוק, במישרין או בעקיפין, בעיסוק אחר;

(2) להיות חברים בכנסת, בממשלה, במועצה של רשות מקומית, בגוף בוחר של מפלגה, או מועמדים לחברות כאמור;

(3) להיות חברים בהנהלה של חבר בני אדם המנהל עסקים לשם השגת רווחים.

(ב) הנציב רשאי להתיר לעובד הנציבות, לפי בקשתו, לעשות דבר מהדברים המנויים בסעיף קטן (א)(1) או (3), אם לדעתו אין בכך כדי ליצור ניגוד ענינים או כדי לפגוע בעבודתו בנציבות בדרך אחרת; אין בהיתר כאמור כדי לפטור את העובד מעמידה בדרישות כל דין או נוהג, המסדירים את הפעילות.

12. עובדי הנציבות

(א) עובדי הנציבות הם עובדי מדינה.

(ב) הנציב רשאי להסתייע בביצוע תפקידיו באנשים שאינם עובדי משרדו, אם ראה צורך בכך; בבירור תלונה על שופט כאמור בפסקאות (4) עד (8) להגדרה "שופט", יסתייע הנציב באנשים בעלי היכרות עם מערכת המשפט שאליה משתייך השופט.

13. חובת סודיות

(א) הנציב, עובדי הנציבות וכל אדם אחר שבעזרתו מבצע הנציב את תפקידיו חייבים לשמור בסוד כל ידיעה שהגיעה אליהם עקב עבודתם, לא לעשות בה

שימוש ולא לגלותה לאחר, אלא לשם ביצוע תפקידיהם לפי חוק זה; העובדים יחתמו על כתב שמירה על סודיות עם תחילת עבודתם.

(ב) על אף האמור בסעיף קטן (א) רשאי שר המשפטים או נשיא בית המשפט העליון, לקבל לידיו, לפי דרישתו, עותק מכל חומר או מידע המצוי בנציבות שהושג במסגרת פעילותה, ואולם חומר או מידע לגבי תלונה מסוימת ימסר לאחר שהטיפול בה הסתיים.

(ג) הנשיא והשר כאחד רשאים להתיר פרסום פרטי תלונה מסוימת על שופט, כולם או חלקם, שהטיפול בה הסתיים.

14. הגשת תלונה

(א) רשאי להגיש תלונה לנציב כל אדם הרואה עצמו נפגע בשל התנהגותו של שופט במסגרת מילוי תפקידו כשופט לרבות בדרך ניהול המשפט על ידיו, או מי שאותו אדם הסמך לכך.

(ב) הנשיא או השר רשאי לבקש מהנציב לברר ענין הנוגע להתנהגותו של שופט במסגרת תפקידו כשופט לרבות בדרך ניהול המשפט על ידיו.

15. דרך הגשת התלונה

התלונה תוגש בכתב תיחתם בידי המתלונן ויצוינו בה שם המתלונן ומענו.

16. תלונה של אדם המוחזק במשמורת

תלונה של אדם כאמור בפסקאות (1) עד (3) תוגש במעטפה סגורה כמפורט באותן פסקאות או למי שהוא הסמך לענין זה, והוא יעבירה, בלי לפתחה, אל הנציב:

(1) אסיר כהגדרתו בפקודת בתי הסוהר [נוסח חדש], תשל"ב-1971, למנהל בית הסוהר שבו הוא מוחזק;

(2) עצור כמשמעותו בחוק סדר הדין הפלילי (סמכויות אכיפה – מעצרים), תשנ"ו-1996, או אסיר, המוחזק בבית מעצר, למפקד בית המעצר שבו הוא מוחזק;

(3) כלוא לפי חוק השיפוט הצבאי, למפקד מיתקן הכליאה שבו הוא מוחזק.

17. תלונות שאין לברר אותן

הנציב לא יברר תלונה שהיא כמפורט להלן:

(1) התלונה אינה על שופט או שאינה בענין הנוגע להתנהגותו של שופט במסגרת מילוי תפקידו כשופט לרבות בדרך ניהול משפט על ידיו;

(2) התלונה היא קנטרנית או טורדנית על פניה או עוסקת בזוטי דברים;

(3) ענינה של התלונה בשאלה משפטית או ראייתית מהותית;

- (4) התלונה היא בענין הניתן לערעור על פי דין, למעט בענין הנוגע להתנהגותו של שופט במסגרת מילוי תפקידו כשופט לרבות בדרך ניהול המשפט על ידי;
- (5) בקשה של בעל דין ששופט פלוני יפסול עצמו מלישב בדין כי קיימות נסיבות שיש בהן כדי ליצור חשש ממשי למשוא פנים בניהול המשפט; כללה התלונה נוסף על בקשת הפסלות כאמור ענינים שרשאי הנציב לברר לפי הוראות חוק זה, יברר הנציב את אותו החלק שבו לא התבקשה פסלות השופט כאמור;
- (6) התלונה היא על מעשה שמתנהלת בשלו חקירה במשטרה או שהוגשה בשלו קובלנה לבית הדין המשמעתי לשופטים.

18. תלונות שבירור מצריך סיבה מיוחדת

- (א) הנציב לא יברר תלונות כמפורט להלן, אלא אם כן מצא הנציב שקיימת סיבה מיוחדת המצדיקה את בירורן:
- (1) התלונה הוגשה לאחר שעברה שנה מיום המעשה שעליו נסבה התלונה או מהיום שעילת התלונה נודעה למתלונן, או מיום מתן פסק הדין בענינו בהליך שאליו מתייחסת התלונה, לפי המאוחר;
- (2) תלונה בענין שניתנה בו החלטה, שעליה אפשר או היה אפשר, להגיש ערעור, והיא אינה מסוג התלונות שאין לברר אותן.
- (ב) הנציב רשאי לא לברר תלונה אם סבר שהיא אינה מתאימה להתברר על ידו מחמת שהיא מתאימה יותר לטענת פסלות מלשבת בדין.
- (ג) החלטות הנציב לפי סעיף זה יהיו בכתב ומנומקות.

19. התלונה ועילותיה ופתיחת הבירור

- (א) תלונה ניתנת להגשה על כל שופט בענין הנוגע להתנהגותו במסגרת מילוי תפקידו כשופט לרבות בדרך ניהול המשפט על ידי.
- (ב) משהוגשה תלונה, יאשר הנציב את קבלתה ויפתח בבירורה, זולת אם ראה שאין לברר אותה מהטעמים המנויים בסעיף 17 או שאינה ראויה לבירור מהטעמים המנויים בסעיף 18.
- (ג) החליט הנציב לא לפתוח בבירור תלונה, יודיע על כך למתלונן בכתב, ויציין את הנימוקים להחלטתו.
- (ד) החליט הנציב לפתוח בבירור התלונה, יודיע על כך לשופט הנילון, לנשיא, לשר, למנהל ולנשיא בית המשפט שבו מכהן אותו שופט.

(ה) בהודעה לפי סעיף קטן (ד) רשאי הנציב לא לכלול את פרטי המתלונן אם סבר כי פרטיו אינם דרושים לצורך בירור התלונה; אין בסעיף קטן זה כדי לגרוע ממסמכות שר המשפטים ונשיא בית המשפט העליון לפי סעיף 13(ב).

20. דרכי הבירור ומשכו

- (א) הנציב רשאי לברר את התלונה בכל דרך שימצא לנכון והוא אינו כפוף לסדרי דין או לדיני הראיות.
- (ב) לצורך הבירור, רשאי הנציב לקבל מכל אדם או גוף, בתוך תקופה שיקבע ובאופן שיקבע, בכפוף לסעיף קטן (ג), כל ידיעה או מסמך העשויים, לדעת הנציב, לסייע בבירור התלונה; מי שנדרש למסור ידיעה או מסמך כאמור, ימלא אחר הדרישה, והוראות סעיף 11, למעט פסקאות (1) ו-3 של סעיף קטן (א), לחוק ועדות חקירה, תשכ"ט-1968, יחולו, בשינויים המחויבים, על סירוב למלא אחר הדרישה.
- (ג) לצורך הבירור רשאי הנציב לשמוע את המתלונן, את השופט הנילון, וכל אדם אחר אם ראה תועלת בדבר; סירב השופט הנילון למסור את דבריו בעל פה, ימסרם בכתב ככל שיידרש.
- (ד) בירור התלונה יסתיים לכל המאוחר עד תום שנה אחת מיום קבלתה בנציבות.

21. הפסקת הבירור

הנציב רשאי להפסיק את בירור התלונה אם נוכח שהתקיימה אחת העילות המצדיקות שלא לפתוח בבירור, או שענין התלונה בא על תיקונו או שהמתלונן ביטל את תלונתו; הופסק בירור התלונה לפי סעיף זה יודיע הנציב בכתב למתלונן, לשופט הנילון ולמי שמנוי בסעיף 19(ד), לפי הענין, שהחליט להפסיק את הבירור, ויציין את הנימוקים להחלטתו.

22. תוצאות הבירור

- (א) מצא הנציב שהתלונה היתה מוצדקת יודיע על כך למתלונן, לשופט הנילון ולמי שמנוי בסעיף 19(ד), לפי הענין, בצירוף החלטתו; בהודעה כאמור רשאי הנציב לפרט את תמצית ממצאיו, כולם או חלקם, ואם העלה הבירור כי קיים ליקוי, רשאי הוא להצביע על הצורך בתיקונו ועל הדרך הראויה לכך.
- (ב) התקבלה הודעה על צורך בתיקון ליקוי כאמור בסעיף קטן (א) יודיע השופט הנילון, המנהל או נשיא בית המשפט או בית הדין שבו מכהן השופט, לנציב, על הצעדים שננקטו לתיקון הליקוי; לא התקבלה הודעה בתוך זמן סביר או שההודעה אינה מניחה את דעתו של הנציב, רשאי הוא להביא את הענין לפני הנשיא והשר.

- (ג) מצא הנציב שהתלונה לא היתה מוצדקת, יודיע על כך בכתב למתלונן ולמי שמנוי בסעיף 19(ד), לפי הענין, ורשאי הנציב לפרט להם את תמצית ממצאיו.
- (ד) העלה בירור התלונה חשש למעשה פלילי, יביא הנציב את הענין לידיעת היועץ המשפטי לממשלה, וכן לידיעת השר והנשיא; העלה בירור התלונה חשש לעבירה משמעתית יביא הנציב את הענין לידיעת השר והנשיא ורשאי הוא להמליץ לשר על הגשת קובלנה לבית הדין המשמעתי לשופטים.
- (ה) הנציב רשאי, אם מצא לנכון לעשות כן בעקבות ממצאיו, להמליץ לוועדה לבחירת שופטים, לסיים את כהונתו של שופט על פי סמכותה או להמליץ לשר או לנשיא להביא לוועדה לבחירת שופטים הצעה לסיים את כהונתו של שופט; החליטו הוועדה, השר או הנשיא שלא לקבל את המלצת הנציב, ינמקו את החלטתם.

23. סייגים לנימוק וגילוי ממצאים

- (א) (1) הודעה של הנציב לפי סעיף 22 לא תכלול ולא תגלה חומר או מידע אשר לדעת ראש הממשלה או שר הביטחון הם ענין לביטחון המדינה, או אשר לדעת ראש הממשלה או שר החוץ הם ענין ליחסי החוץ או לקשרי המסחר הבין-לאומיים של המדינה;
- (2) ראה הנציב כי הודעתו עלולה לכלול או לגלות חומר או מידע כאמור בסעיף קטן (א) ולא הביעו השרים את דעתם כאמור שם, יבקש הנציב את דעת ראש הממשלה, שר הביטחון או שר החוץ, לפי הענין, לפני שיתן את הודעתו.
- (ב) הנציב פטור מלציין את ממצאיו או נימוקיו, כולם או חלקם, או לצייןם בשינויים או בהשמטות, או למסרם רק לחלק מהמפורטים בסעיף 19(ד) –
- (1) אם הם עלולים לדעתו לפגוע שלא כדין בזכותו של אדם זולת המתלונן;
- (2) כשיש בהם משום גילוי סוד מקצועי או ידיעה סודית כמשמעותם לפי כל דין.
- (ג) ציין הנציב חלק ממצאיו או מנימוקיו, או ערך השמטות או שינויים, יציין זאת בהודעה לפי סעיף 22.
- (ד) אין בהוראות סעיף זה כדי לגרוע מסמכויות נשיא בית המשפט העליון ושר המשפטים לקבל, לפי דרישתם, עותק מכל חומר או מידע המצוי בנציבות ושהושג במסגרת פעילותה, כאמור בסעיף 13(ב).

24. זכויות וסעדים

- (א) החלטותיו וממצאיו של הנציב בענין תלונה –

- (1) אין בהם כדי להעניק למתלונן או לאדם אחר זכות או סעד, בבית משפט או בבית דין, שלא היו להם לפני כן;
- (2) אין בהם כדי למנוע מהמתלונן או מאדם אחר להשתמש בזכות או לבקש סעד שהוא זכאי להם, ואולם אם נקבע לכך מועד בחיקוק, לא יוארך המועד על ידי הגשת התלונה או בירורה.
- (ב) דין וחשבון, החלטה וכל מסמך שהכין הנציב במסגרת מילוי תפקידו לא ישמשו ראיה בהליך משפטי או מעין שיפוט.
- (ג) לא ייזקק בית המשפט לבקשת סעד נגד החלטותיו וממצאיו של נציב תלונות הציבור בענין תלונה.

25. שכר ותנאי כהונה

שכרו, תנאי שירותו וגמלאותיו של הנציב יהיו כשל שופט בית המשפט העליון.

26. אי תלות

אין על הנציב ועל עובדי הנציבות מרות בענין מילוי תפקידיהם לפי חוק זה, זולת מרותו של הדין.

27. דין וחשבון

- (א) הנציב יגיש לשר המשפטים ולנשיא בית המשפט העליון, מדי שנה, דין וחשבון על פעולותיו, שיכיל תיאור פרטני של הטיפול בתלונות, וכן סקירה כללית שתתייחס, בין השאר, לענינים האלה, בחלוקה לפי סוגי ערכאות ושופטים:
 - (1) מספר התלונות שהוגשו ומספר התלונות שבוררו;
 - (2) מספר התלונות שנמצאו מוצדקות;
 - (3) הטעמים לאי בירור תלונות;
 - (4) זמן הבירור הממוצע בתלונות שבוררו;
 - (5) מספר התלונות שבירורן טרם הסתיים;
 - (6) סוגי הענינים שעליהם הוגשו תלונות;
 - (7) דרכים שננקטו לטיפול בליקויים ולתיקונם;
 - (8) מספר התלונות שהעלו חשש לעבירה פלילית ולעבירה משמעתית, אם היו כאלה;
 - (9) מספר ההמלצות לוועדה לבחירה שופטים, לשר או לנשיא לסיים כהונת שופט, אם היו כאלה.

- (ב) קיבל שר המשפטים את הדין וחשבון השנתי מאת הנציב, יגיש לוועדת החוקה חוק ומשפט של הכנסת דין וחשבון על בסיס הסקירה הכללית כאמור בסעיף קטן (א); הדין וחשבון לפי סעיף קטן זה לא יכלול שמות ופרטים מזהים.
- (ג) הנציב רשאי להגיש לשר ולנשיא בית המשפט העליון דין וחשבון מיוחד קודם להגשת הדין וחשבון השנתי.
- (ד) על המידע הכלול בדוחות יחולו הוראות סעיף 23.

28. פרסום הודעות

שר המשפטים יפרסם הודעה על מינויו של הנציב, הדרך לפנות אליו ועיקרי סמכויותיו, בדרך שתיקבע בתקנות.

29. תקציב הנציבות

תקציב הנציבות יוכן על ידי שר המשפטים בתיאום עם הנציב וייקבע בחוק התקציב השנתי של המדינה, בתחום פעולה נפרד, במסגרת תקציב משרד המשפטים.

30. תקנות

- (א) שר המשפטים ממונה על ביצוע חוק זה והוא רשאי, באישור ועדת החוקה חוק ומשפט של הכנסת, להתקין תקנות לביצועו.
- (ב) שר המשפטים יביא לאישור ועדת החוקה חוק ומשפט של הכנסת, בתוך שלושה חודשים מיום פרסומו של חוק זה, תקנות לפי סעיף 28.

31. הנציב הראשון

הנציב הראשון יתמנה לא יאוחר מתום מאה ועשרים ימים מיום פרסומו של חוק זה.

32. תיקון חוק השיפוט הצבאי – מס' 40

בחוק השיפוט הצבאי –

- (1) בסעיף 1, אחרי ההגדרה "עבירה צבאית" יבוא:
 "הנציב" – נציב תלונות הציבור על שופטים שמונה לפי סעיף 3 לחוק נציב תלונות הציבור על שופטים, תשס"ב-2002;"
- (2) בסעיף 192 לחוק השיפוט הצבאי, אחרי "נשיא בית הדין הצבאי לערעורים" יבוא "או הנציב".

33. תיקון חוק הדיינים – מס' 19

בחוק הדיינים –

- (1) בסעיף 1, אחרי ההגדרה "מועצת הרבנות הראשית" יבוא:
"הנציב" – נציב תלונות הציבור על שופטים שמונה לפי סעיף 3 לחוק נציב תלונות הציבור על שופטים, תשס"ב-2002;
- (2) בסעיף 16א(א), אחרי "כנשיא בית הדין הרבני הגדול" יבוא "או הנציב".

34. תיקון חוק הקאדים – מס' 11

בחוק הקאדים –

- (1) בסעיף 1, לפני ההגדרה "קאדי" יבוא:
"הנציב" – נציב תלונות הציבור על שופטים שמונה לפי סעיף 3 לחוק נציב תלונות הציבור על שופטים, תשס"ב-2002;
- (2) בסעיף 13א(א), אחרי "כנשיא בית הדין השרעי לערעורים" יבוא "או הנציב".

35. תיקון חוק בתי הדין הדתיים הדרוזים – מס' 13

בחוק בתי הדין הדתיים הדרוזיים –

- (1) בסעיף 1, אחרי ההגדרה "המועצה" יבוא:
"הנציב" – נציב תלונות הציבור על שופטים שמונה לפי סעיף 3 לחוק נציב תלונות הציבור על שופטים, תשס"ב-2002;
- (2) בסעיף 19א(א), אחרי "ראש בית הדין לערעורים" יבוא "או הנציב".

36. תיקון חוק חופש המידע – מס' 2

- בחוק חופש המידע, תשנ"ח-1998, בסעיף 14(א), אחרי פסקה (11) יבוא:
- "(12) נציבות תלונות הציבור על שופטים – לגבי בירור תלונה על שופט לפי חוק נציב תלונות הציבור על שופטים, תשס"ב-2002."

תקנות נציב תלונות הציבור על שופטים, התשס"ד-2003

נספח ב

בתוקף סמכותי לפי סעיפים 28 ו-30 לחוק נציב תלונות הציבור על שופטים, התשס"ד-2002 (להלן – החוק), ובאישור ועדת החוקה חוק ומשפט של הכנסת, אני מתקין תקנות אלה:

1. הגדרות

בתקנות אלה –

”הנציב” – נציב תלונות הציבור על שופטים, לרבות מי שהוא הסמיכו;

”תלונה” – כמשמעה בסעיפים 14(א) ו-19 לחוק;

שאר המונחים שבתקנות אלה תהא משמעותם כמשמעות הנודעת להם בחוק, אם אין כוונה אחרת משתמעת.

2. דרך פרסום הודעה

נוסף על דרך הפרסום הקבועה בסעיף 5(ב) לחוק, ייעשה פרסום הודעה על מינוי הנציב, על הדרך לפנות אליו ועל עיקרי סמכויותיו בשני עיתונים יומיים בעברית, בעיתון אחד בערבית ובאתר האינטרנט של משרד המשפטים.

3. הגשת תלונה לנציב

(א) תלונה תוגש בכתב, בשני עותקים, לפי הטופס שבתוספת, כשהיא מודפסת או בכתב יד אם אין המתלונן יכול להגיש בדפוס, ותישלח לנציב במעטפה סגורה.

(ב) התלונה תיחתם ביד המתלונן ואם הוגשה בשמו – ביד מי שהוסמך להגיש את התלונה בשם המתלונן (להלן – מגיש התלונה), ותצורף לה הסמכתו החתומה.

(ג) הנציב לא יפתח בבירור תלונה שהוגשה בעילום שם.

4. תוכן התלונה

התלונה תכיל –

(1) את פרטי המתלונן, את שמו של השופט שעליו מלין המתלונן, ואם אין בידו לנקוב בשמו, יציין כל פרט אחר המסייע לזיהויו;

(2) תיאור מפורט של המעשה שעליו היא נסבה, המועד שהתרחש בו וכל פרט אחר שהוגע לה, ויצורף לה כל מסמך שיש בו כדי לסייע לבירורה היעיל; במקרה של תלונה על כמה אירועים, יצוין כל אירוע ואירוע בנפרד.

5. תלונה חוזרת

הגיש אדם תלונה בקשר לאירוע שלגביו הגיש אותו אדם תלונה בעבר, יציין זאת במפורש ויפרט את פרטי התלונה הקודמת ואת הנימוקים להגשתה מחדש.

6. המצאת מסמכים

(א) המצאת מסמכים למתלונן, למגיש התלונה, לנילון ולכל אדם אחר, וזימון לדיון ככל שיידרש, תיעשה בדואר, בפקס, בטלפון או בכל דרך אחרת שהנציב יראה לנכון, לפי המקרה.

(ב) המצאת תלונה של אדם המוחזק במשמורת והמצאת מסמכים מאת הנציב לאדם במשמורת, תיעשה באמצעות מנהל בית הסוהר, מפקד בית המעצר או מפקד מיתקן הכליאה, לפי הענין.

תוספת

(תקנה 3(א))

תלונה*

פרטי המתלונן**

שם משפחה: _____

שם פרטי: _____

מספר תעודת זהות: _____

כתובת: _____

מען להמצאת מסמכים: _____

מספר טלפון בעבודה: _____

מספר טלפון בבית: _____

מספר טלפון נייד: _____

מספר פקס: _____

פרטי מגיש התלונה***

שם: _____

כתובת: _____

מען להמצאת מסמכים: _____

מספר טלפון: _____

מספר פקס/מיליה: _____

* בכל מקום בו ננקט לשון זכר, גם נקבה במשמע.

** ימולאו פרטי האדם הנפגע מהתנהגות שופט, אף אם התלונה הוגשה על ידי אדם שהוא הסמך לכך.

*** ימולא רק אם מגיש התלונה אינו המתלונן.

פרטי השופט הנילון

שם משפחה: _____

שם פרטי: _____

תפקיד ובית משפט: _____

פרטים כלליים (ימולא ככל הידוע)

1. מספר התיק: _____
2. (א) האם המתלונן היה מיוצג? כן/לא [מחק את המיותר]
 (ב) אם כן, שם עורך הדין: _____
 כתובת: _____
 מספר הטלפון שלו: _____
3. (א) האם הדיון בתיק הסתיים? כן/לא [מחק את המיותר]
 (ב) אם לא, באיזה שלב מצוי הדיון? _____
 (ג) האם ניתן בתיק פסק דין? כן/לא [מחק את המיותר].
4. (א) האם הגיש המתלונן בעבר תלונה בקשר לאירוע נושא תלונה זו? כן /לא
 [מחק את המיותר].
 (ב) אם כן, יש לפרט את פרטי התלונה הקודמת ולציין את הנימוקים להגשתה מחדש:

פרטי האירוע

תאריך: _____

שעה: _____

מקום: _____

תיאור האירוע**:**

חתימת המתלונן _____ חתימת מגיש התלונה _____

**** אם יש יותר מאירוע אחד, יתואר כל אירוע בנפרד.

נספח ג

כללי אתיקה לשופטים, התשס"ז-2007

בתוקף סמכותי לפי סעיף 16א לחוק בתי המשפט (נוסח משולב), התשמ"ד-1984, בהסכמת חבר שופטי בית המשפט העליון ולאחר התייעצות עם שר המשפטים, אני מתקינה בזה כללי אתיקה לשופטים:

מבוא

פרק ראשון: הוראות יסוד

1. פרשנות
2. מקור הכללים ותכליתם
3. כוח השיפוט, שלטון החוק והגינות
4. אמונים למדינת ישראל ולחוקיה
5. אי-תלות
6. אי-משוא פנים
7. הליכותיו של שופט

פרק שני: מעמד ותחולתם של הכללים

8. מעמד הכללים
9. תחולה
10. שופטים בדימוס

פרק שלישי: שפיטה

11. שמירה על כבוד הזולת
12. ניהול משפט
13. פשרה, גישור וכו'
14. הימנעות מוקדמת משבת בדין
15. מניעה משבת בדין

פרק רביעי: שופט וסביבתו

16. קשרים חברתיים
17. פעילות פוליטית או מפלגתית
18. הבעת דעה בפומבי
19. איסוף כספים

פרק חמישי: הימנעות מן השימוש במעמד השיפוטי שלא למטרתו

20. ניצול מעמד
21. מתנות, הנחות והזמנות

פרק שישי: פעילויות לבר-שיפוטיות

סימן א': עקרונות

- 22. ייחוד הכהונה
- 23. מגבלות על פעילויות נוספות

סימן ב': עיסוקים ציבוריים

- 24. פעילות בגופים ציבוריים
- 25. ועדות לחלוקת פרסים ומלגות
- 26. הסברה מחוץ לישראל
- 27. שיפוט שלא בבית המשפט

סימן ג': הרצאות ופרסומים

- 28. הוראה במוסדות להשכלה או לחינוך
- 29. הרצאות
- 30. פרסום ספרים ומאמרים
- 31. משפט מודרך

סימן ד': שונות

- 32. עדות
- 33. הופעה לפני רשות ציבורית
- 34. מענה לשאלונים לצורכי מחקר

פרק שביעי: ענינים כספיים

- 35. ניהול עסקים
- 36. ניהול נכסיהם של השופט ושל בני משפחה
- 37. ניתוק קשרים עסקיים וכספיים עם מינויו של שופט
- 38. קבלת גמול בעבור עיסוק או פעילות נוספים

פרק שמיני: שופט ואמצעי התקשורת

- 39. מגעים בין שופט לבין אמצעי התקשורת
- 40. תגובות לאמצעי תקשורת

פרק תשיעי: ועדת אתיקה

- 41. ועדת אתיקה
- 42. כללים קודמים

מבוא

מאז ומקדם זכו שופטים – בהם שופטי ישראל לדורותיהם – למעמד ייחודי בקהילה. הנחת תשתית היא שהשופטים כולם, וכל שופט ושופט לעצמו, בלתי תלויים הם בהליכי השפיטה ובהחלטותיהם, וכי הרשות השופטת בכללה היא רשות לעצמה, הגונה והוגנת בהליכותיה, וניחנה היא ביכולת ובכשירות לפרש ולהחיל את הדין כיאות. מטבעם של דברים, מחזיק שופט בכהונתו בנאמנות בעבור הכלל. דרכו היא דרך הנאמן, שמשלו אין לו ולא כלום וכל אשר הוא עושה כשליח הציבור עושה הוא. תנאי מוקדם ליכולתו של שופט לשמש בכהונתו הוא זה, שהקהילה תרחוש אמון לרשות השופטת, כי תכיר בסמכותה הייחודית לשפוט, כי תקבל עליה הכרעות דין שנעשו. מעמד זה של הרשות השופטת ושל חבריה השופטים – מעמד של עצמאות, של אי-תלות ושל מי שנהנים מאמון הקהילה – מחייב כמו-מעצמו קיומן של מידות מיוחדות בשופט. כן נדרשת, כדבר הלמד מענינו, יצירתן של נורמות התנהגות ייחודיות לחיובו של השופט היחיד בהליכותיו ובאורחותיו – בהיכל המשפט ומחוצה לו – והכל להבטחת מעמדם המיוחד של השופט ושל הרשות השופטת בכללה. כך היה מאז ומעולם. וכעצתו של יתרו למשה לדרך בחירתם של שופטים: "וְאַתָּה תִּחַזֵּק מִכָּל-הָעָם אֲנָשִׁי-חֵיל יִרְאִי אֱלֹהִים אֲנָשִׁי אֲמַת שְׁנָאִי בְּצַע ... (שמות, יח, כא). ואלה היו דברים שהיו במסורת עם ישראל בארצו ובכל גליותיו. אכן, שופט הוא אדם – בראש ובראשונה הוא אדם – ואולם בשעה שניאות להטיל על שכמו נטל של שיפוט, ממילא חייב עצמו בחובות ובנטלים של חבר הרשות השופטת.

בעבר היו כללי ההתנהגות לשופטים בחזקת תורה שבעל פה, והדין, המוסר, ההיגיון, השכל הישר, המסורת וניסיון החיים הם שהינחו שופטים באורחותיהם. ברבות הימים והשנים הפכו חיי האדם והקהילה מורכבים יותר ויותר, ואף מערכת המשפט גדלה, התרחבה וקלטה חברים רבים. כך נוצר צורך להעלות את התורה שבעל פה על הכתב וליצור קוד התנהגות חרות לשופטים. ואמנם, ברבות ממדינות העולם נתחברו בשנים האחרונות קודים להתנהגותם של שופטים. כך היה אף בישראל, שבשנת התשנ"ג-1993, פרסם הנשיא מאיר שמגר כללים הקרויים כללי אתיקה שיפוטית, התשנ"ג-1993, שהוכנו על יסוד דוח ועדה שנמנו עמה הנשיא (בדימוס) משה לנדוי (יו"ר), סגן נשיא בית המשפט המחוזי השופטת שולמית ולנשטיין וסגן נשיא בית משפט השלום השופט עוזי סיוון. כללי אתיקה אלה שימשו אותנו נאמנה משך למעלה מעשור, ואולם חידושי החיים חייבונו לעדכנם ולהתאימם לימינו.

על הכנת נוסח הכללים המצורף שקדה ועדה שנמנו עמה שופטי בית המשפט העליון מישאל חשין (יו"ר) ודורית ביניש, נשיא בית המשפט המחוזי בחיפה מיכה לינדנשטראוס, סגן נשיא בית המשפט המחוזי בתל אביב גבריאל קלינג, שופט בית משפט השלום בירושלים משה סובל, פרופסור אהרון אנקר, עו"ד רמי הורביץ ועו"ד רמי רובין (אשר במהלך עבודתה של הוועדה נתמנה שופט בית משפט השלום בירושלים).

תכליתם של כללי האתיקה לשופטים היא להדריך את שופטי ישראל בדרכם ובאורחותיהם, ולשמש להם כלי עזר שיסתייעו בו וממנו ילמדו. הכללים מכילים נורמות מסוגים שונים: נורמות-יסוד הנובעות ממעמדו של שופט והמבטאות תפיסות עומק ערכיות שהן תשתית למעשה השפיטה; נורמות הקשורות במעשה השפיטה עצמו; נורמות הקשורות באורחות חייו של שופט; ונורמות ספציפיות העוסקות בסוגיות מעשיות המתעוררות בחיי היום-יום. נורמות אלו כולן מהוות יחדיו קודקס רחב ששופטים – הן שופטים צעירים הנדרשים להכוונה בתחילת דרכם, הן שופטים ותיקים הנדרשים לפתרון סוגיות ספציפיות – יכולים ונדרשים להסתייע בו. שופט הנתקל בקושיה – אם יעשה מעשה או אם ימנע מעשותו – יוכל לפנות לכללים ולמצוא בהם פתרון לרבות מן השאלות ששופטים נתקלים ומתלבטים בהן דרך שגרה. כך, למשל, בפעילויות לבר-שיפוטיות, בעיסוקים ציבוריים, במגעים עם אמצעי התקשורת ועוד.

דבר אחרון: כללי האתיקה לשופטים אינם בבחינת חי הנושא את עצמו ואין הם מנותקים מסביבתם. הדין, המוסר, ההיגיון, השכל הישר, המסורת וניסיון החיים שהדריכו שופטים בעבר יוסיפו להדריכנו גם בימים יבואו. כך, למשל, ראוי לו לשופט כי במילוי תפקידו ייתן דעתו להחלטות שנתן נציב תלונות הציבור על שופטים על פי הוראות חוק נציב תלונות הציבור על שופטים, התשס"ב-2002. יתר על כן: פירושם של הכללים ייעשה לא אך כלשונם אלא כרוח הנושבת בהם. זאת ועוד: בצד הכללים הכתובים, ובמסגרתם, פועלת ועדת אתיקה לשופטים; ובלי לגרוע מסמכותו של נשיא בית המשפט העליון בסוגיות אתיות ואחרות, מתפקידה של הוועדה לדון, להמליץ ולהחליט בנושאי אתיקה של שופטים. שופט הנתקל בשאלה אתית שאין לה תשובה ברורה בכללים, ראוי לו כי יפנה לוועדה זו או לנשיא בית המשפט העליון ויבקש תשובה והדרכה.

פרק ראשון: הוראות יסוד

1. פרשנות

לענין כללים אלה –

"בית דין מינהלי" – ערכאה המוקמת בידי שר או רשות מינהלית אחרת ויש לה סמכות שפיטה, בין אם היא מכונה בית דין, ועדת ערר או ועדת ערעור ובין אם היא מכונה בשם אחר;

"בן משפחה" – בן זוג, ילד, הורה, אח, סב, הורה של בן הזוג או מי שסמוך על שולחנו של השופט, וכן, בהתאם לענין, בן זוג או ילד של כל אחד מאלה;

"נושא משרה" – דירקטור, מנהל כללי, מנהל עסקים ראשי, משנה למנהל כללי, סגן מנהל כללי, כל ממלא תפקיד כאמור בחברה אף אם תוארו שונה, וכן מנהל אחר הכפוף במישרין למנהל הכללי;

"נשיא בית המשפט העליון" – לרבות מי שנשיא בית המשפט העליון הסמיכו לדבר;

"עד מרכזי" – עד שנדרשת הערכת מהימנותו לצורך הכרעה בהליך;

"שופט" – שופט בית המשפט העליון, שופט בית משפט מחוזי, שופט בית משפט שלום, שופט בית דין לעבודה, שופט תעבורה, שופט עמית וכן רשם של בתי המשפט ששופטים אלה מכהנים בהם;

"שופט בדימוס" – שופט שכהונתו נסתיימה.

2. מקור הכללים ותכליתם

(א) כללי האתיקה לשופטים משקפים ומבטאים תפישות עומק ערכיות ומוסריות המהוות תשתית למעשה השפיטה ולדרכי התנהגותו ואורחותיו של השופט. כללים אלה מגבשים עיקרים ועקרונות מנחים השאובים ממסורת עתיקת יומין והמתאימים עצמם לזמננו ולמקומנו. שופט ינהג דרכו על פי הדין ובהתאם לכללים אלה וישווה נגד עיניו כל העת את הצורך לקיים את אמון הציבור ברשות השופטת.

(ב) שופט יראה כמי שהפר כלל מכללי האתיקה לשופטים באופן המאפשר הגשת קובלנה לבית הדין המשמעתי לשופטים, אם התנהגותו בניגוד לכללים עולה כדי התנהגות של שופט שלא כהלכה במילוי תפקידו או כדי התנהגות שאינה הולמת את מעמדו של שופט בישראל.

3. כוח השיפוט, שלטון החוק והגינות

(א) כוח השיפוט ניתן בידי שופט מתוך אמון ביושרו, בכושרו המקצועי והאישי וביכולתו לקיים את המוטל עליו תוך כיבוד עקרונות האתיקה השיפוטית.

(ב) בהכריעו בדין עושה שופט להגשמתו של שלטון החוק תוך שמירה על זכויות האדם. מחובתו של שופט לפעול ביושר ובהגינות, לשוויון הכל לפני החוק, ותוך הקפדה על התנהגות שיש בה כדי לקיים ואף להגביר את האמון בשיטת המשפט בכלל ובמעשה השפיטה בפרט.

4. אמונים למדינת ישראל ולחוקיה

שופט ישמור אמונים למדינת ישראל ולחוקיה, ישפוט משפט צדק, לא יטה משפט ולא יכיר פנים.

5. אי-תלות

- (א) בעניני שפיטה אין מרות על שופט זולת מרותו של הדין.
- (ב) במילוי תפקידו אין שופט תלוי באיש. שומה על השופט לשקוד על אי-תלותה של מערכת השיפוט, ולהקפיד על קיומה באשר יעשה, בעניני שפיטה ובכל תחום אחר שבו הוא פועל.
- (ג) שופט לא יגור מפני איש, ולא יושפע במילוי תפקידו על ידי דעת קהל, חשש מפני ביקורת או רצון לשאת חן.

6. אי-משוא פנים

שופט ינהג בבעלי הדין בשוויון, לא יישא פני דל ולא יהדר פני גדול, לא יסביר פניו לאחד וירע פניו לאחר, ישפוט בדעה נקיה ולא יגלה דעה קדומה או משוא פנים.

7. הליכותיו של שופט

- (א) אלה יאפיינו שופט בתכונותיו ובאורחותיו: יושר לב, טוהר מידות ומסירות לתפקיד. שופט יימנע ממעשים שאינם הולמים מעמדו של שופט או העלולים לפגוע בדימויה של מערכת השיפוט.
- (ב) שופט יהיה מופת לכיבוד החוק בכל אשר יעשה.

פרק שני: מעמדם ותחולתם של הכללים

8. מעמד הכללים

- (א) כללים אלה מתווים עיקרים ועקרונות להתנהגותם ולאורחותיהם של שופטים, ומהם ייגזרו כללי אתיקה ספציפיים בכל מקרה ומקרה.

(ב) אין הכללים באים לגרוע מן האמור בכל דין. בכל ענין שאינו נדון מפורשות בכללים ינהג שופט בהתאם לרוחם ולמגמתם של הכללים ובהתאם לנומרות אתיות כלליות.

9. תחולה

(א) כללים אלה חלים על –

(1) שופט מעת שהצהיר הצהרת אמונים ועד שלושה חודשים מתום כהונתו;

(2) רשם מעת מינויו ועד תום כהונתו;

(3) שופט עמית;

(4) שופט בדימוס המכהן בבית דין מינהלי ובוועדה ציבורית על פי דין, ככל שהדבר נוגע למילוי תפקידו; ויראו את הסכמתו לכהן כהסכמה להחלת כללים אלה עליו כאמור.

(ב) הכללים חלים על שופט אף בהיותו בחופשה או בשבתון.

(ג) מי שנבחר לכהונת שופט על ידי הוועדה לבחירת שופטים וטרם הצהיר הצהרת אמונים, לא ייצג לקוח לפני ערכאה שיפוטית אלא בהסכמת נשיא בית המשפט העליון.

10. שופטים בדימוס

כללים אלה אינם מחייבים שופטים בדימוס. יש לזכור עם זאת, כי סביבתו הקרובה והרחוקה של שופט הורגלה להתייחס אליו כהתייחס אל שופט, וכי יחס זה נמשך והולך גם לאחר תום הכהונה. ראוי לו אפוא לשופט בדימוס כי ישווה נגד עיניו את רוחם ואת מגמתם של הכללים וכי יכוון התנהגותו ואורחותיו על פיהם.

פרק שלישי: שפיטה

11. שמירה על כבוד הזולת

(א) בשבתו לדין ינהג שופט בנוכחים בדיון לפניו – בעלי דין, באי כוחם, עדים ובאי בית משפט אחרים – באורח מכובד, באורך רוח, במתינות, בסובלנות ובאדיבות, וישרה באולם בית המשפט אווירה נינוחה.

(ב) שופט יעשה כי גם אחרים ישמרו על כבודם של הנוכחים בדיון.

(ג) במהלך המשפט ובהחלטותיו בכתב יימנע שופט מהערות פוגעניות או מעליבות כלפי כל אדם.

(ד) שופט ינהג בעמיתיו השופטים בכבוד ובחברות.

(ה) בהביעו דעה על אדם שלא היה צד להליכים, ייתן השופט דעתו לשאלה אם ניתנה הזדמנות לאותו אדם להציג ענינו כהלכה לפני בית המשפט.

12. ניהול משפט

- (א) שופט ינהל את הדיון שלפניו באופן מקצועי ועניני, תוך שהוא מקפיד לנהוג שוויון בבעלי הדין ובעורכי הדין המופיעים לפניו ונמנע מכל אמירה או מעשה שיש בהם כדי לפגום בחזותו האובייקטיבית והמקצועית.
- (ב) שומה על שופט לשמור על חזות נייטרלית במהלך הדיון ולהימנע מליצור בהתנהגותו או בדבריו יסוד לחשש ממשי למשוא פנים.
- (ג) בלי לגרוע מחובתו לנהוג שוויון בבעלי הדין, יעשה שופט כמיטבו להסביר לבעל דין שאינו מיוצג בידי עורך דין את מהות ההליכים ודרכי ניהולם, והכול על פי הניתן בנסיבות הענין ובגבולות הדין והתפקיד.
- (ד) בניהול המשפט יעשה שופט כמיטבו לחוס על זמנם של המעורבים במשפט: בעלי דין, באי כוחם, עדים ואחרים, וכנדרש מכך יחיש את ההליכים וימנע עינוי דין.
- (ה) בלי לגרוע מכלליות האמור בסעיף קטן (ד), ולקיום האמור בו, יעשה שופט כמיטבו למנוע המתנה של המזמנים לדיון והתייצבותם של עדים פעם נוספת.

13. פשרה, גישור ובוררות

- (א) שופט המציע פשרה או העברה של ההליך לגישור או לבוררות, לא יכפה דעתו על בעלי הדין, ויודא שבעלי הדין יודעים כי אי-קבלת הצעתו לא תשפיע על הליכי הדיון שלפניו.
- (ב) בהתנהל שיג ושיח לפשרה יסייע שופט בידי בעלי הדין, ובלבד שהדבר ייעשה תוך שמירת כבודו של בית המשפט.

14. הימנעות מוקדמת משבת בדין

- (א) בכפיפות לאמור בדין ובכללים אלה ידון שופט בכל ענין שהועבר לטיפולו.
- (ב) משימצא לשופט כי קיים טעם ראוי שהתיק לא יידון לפניו, ייָצֵעַ בכך את נשיא בית המשפט שבו הוא מכהן או שופט שהוסמך לענין זה על ידי נשיא בית המשפט.
- (ג) החליט הנשיא של אותו בית משפט או שופט שהוסמך כאמור, כי אותו שופט ידון בתיק, לא ימנע השופט עצמו משבת בדין אלא אם כן חייב הוא לעשות כן על פי דין.

15. מניעה משבת בדן

- (א) שופט לא ישב בדן אם מצא, מיוזמתו או לבקשת בעל דין, כי קיימות נסיבות שיש בהן כדי ליצור חשש ממשי למשוא פנים בניהול המשפט.
- (ב) בלי לגרוע מהוראות סעיף קטן (א), שופט לא ישב בדן בידעו שמתקיים אחד מאלה:
- (1) צד להליך, בא כוחו או עד מרכזי, הוא בן משפחה של השופט או שקיימת ביניהם קרבה ממשית אחרת;
 - (2) יש לשופט ענין כספי ממשי או ענין אישי ממשי בהליך או בתוצאותיו, בצד להליך, בבא כוחו או בעד מרכזי, או שלבן משפחה של השופט יש ענין כספי ממשי או ענין אישי ממשי בהליך או בתוצאותיו, בצד להליך או בבא כוחו;
 - (3) בטרם התמנה לשופט היה השופט מעורב באותו ענין הנדון בהליך שלפניו בתור בא כוח, בורר, מגשר, עד, יועץ מקצועי, מומחה, או בדרך דומה אחרת;
 - (4) בעל דין או עד מרכזי היה לקוחו של השופט קודם מינויו לכהונתו, ולא חלפו לפחות חמש שנים מאז הטיפול בענינו של אותו בעל דין או אותו עד;
 - (5) עורך דין המייצג בעל דין היה שותפו של השופט ולא חלפו לפחות חמש שנים מאז היותם שותפים;
 - (6) עורך דין המייצג בעל דין מטפל בענין של השופט או של בן משפחתו;
 - (7) בן משפחה של השופט הוא עורך דין, שותף או שכיר, במשרד עורכי דין המייצג בעל דין.
- (ג) על אף האמור בסעיפים קטנים (א) ו-(ב), שופט רשאי לשבת בדן אם מפאת דחיפות הענין לא ניתן לקיים את ההליך לפני שופט אחר ועלול להיגרם נזק חמור או עיוות דין אם לא ידון בענין.
- (ד) על אף האמור בסעיף קטן (ב)(2), שופט רשאי לשבת בדן אם העברת הענין לכל שופט אחר לא תשנה את עילת הפסלות.
- (ה) התקיימה עילת פסלות לפי פסקאות (1) או (2) בסעיף קטן (ב), הנוגעת לעורך דין או לבא כוח אחר, שהתקיימו בו נסיבות המחייבות קבלת היתר לייצוג כאמור בסעיף 53 לחוק לשכת עורכי הדין, התשכ"א-1961, רשאי בית המשפט להתיר את הייצוג, לבקשת עורך הדין או בא הכוח, אם מצא כי הנזק שייגרם לצד להליך אם לא יתיר את הייצוג עולה על הנזק שייגרם לצד להליך או לאינטרס הציבורי בשל הפסקת הדיון או החלפת שופט; התיר בית המשפט את הייצוג כאמור, לא ישב בדן השופט שלגביו התקיימה עילת הפסלות.

- (ו) האמור בסעיף קטן (ב) יחול גם על קרוב משפחה שאינו בן משפחה כהגדרתו בכללים אלה, אם סבר השופט כי יחסו אל אותו קרוב משפחה מונע אותו משבת בדיון.
- (ז) אין באמור בכלל זה כדי למעט משיקול דעתו של נשיא בית המשפט העליון הדן בערעור על פי סעיף 77 לחוק בתי המשפט (נוסח משולב), התשמ"ד-1984.

פרק רביעי: שופט וסביבתו

16. קשרים חברתיים

משמונה לכהונתו, אין מוטל על שופט לנתק את קשריו החברתיים, לרבות קשרים עם עורכי דין. עם זאת, ראוי לו לשופט כי ייזהר בקשריו החברתיים וייתן דעתו כיצד עשויות הבריות לפרש את הימצאותו בחברת אדם מסוים או בחברה מסוימת.

17. פעילות פוליטית או מפלגתית

- (א) שופט לא יהא מעורב בפעילות פוליטית או מפלגתית ולא יהיה חבר במפלגה או בגוף פוליטי אחר.
- (ב) בלי לפגוע בכלליות האיסור שבסעיף קטן (א), לא ייטול שופט חלק באירוע הנערך על ידי מפלגה או גוף פוליטי אחר, או במסגרת אחרת שלה זהות פוליטית או מפלגתית.

18. הבעת דעה בפומבי

שופט יימנע מהביע בפומבי דעה בענין שאינו משפטי בעיקרו והשנוי במחלוקת ציבורית.

19. איסוף כספים

שופט לא יהא מעורב בפעילות של איסוף כספים.

פרק חמישי:

הימנעות מן השימוש במעמד השיפוט של למטרות

20. ניצול מעמד

- (א) לא יפיק שופט טובת הנאה ממעמדו כשופט – בין טובת הנאה חומרית בין אחרת – אם במישרין ואם בעקיפין.
- (ב) בלי לגרוע מכלליות האמור בסעיף קטן (א) –
 - (1) לא יעשה שופט שימוש במעמדו כשופט לקידום ענין שלו או של אחר;
 - (2) שופט לא יציין את דבר היותו שופט ולא יעשה שימוש במסמך הנושא את תוארו כשופט בנסיבות שבהן עלול השימוש בתואר להיראות כניסיון לא ראוי להשיג מעמד מועדף.
- (ג) שופט רשאי לציין בנייר מכתבים פרטי ובכרטיס ביקור את היותו שופט ואת בית המשפט שהוא מכהן בו.
- (ד) שופט רשאי לציין את היותו שופט בספר או במאמר שהוא מפרסם.
- (ה) שופט רשאי ליתן המלצתו על כישוריו של אדם המוכר לו אישית.

21. מתנות, הנחות והזמנות

- (א) על קבלת מתנות על ידי שופט יחול חוק שירות הציבור (מתנות), התש"ם-1979.
- (ב) בלי לגרוע מכלליות האמור בסעיף קטן (א) –
 - (1) שופט לא יקבל הנחה ברכישת מוצר או בקבלת שירות, אלא אם כן ההנחה ניתנת על פי הֶסְדֵּר כללי שאושר בידי מנהל בתי המשפט או שההנחה ניתנת לשופט עקב הימנותו עם הזכאים לאותה הנחה בלא זיקה להיותו שופט;
 - (2) שופט לא יקבל הזמנות חינם לאירועים או למקומות שהכניסה אליהם היא בתשלום, למעט במקרים שבהם נותן ההזמנה הוא קרוב משפחה או חבר אישי או במקרים שהשופט מוזמן כבן לוויה של מקבל ההזמנה ובלא קשר למעמדו כשופט.
- (ג) אין מניעה כי שופט יקבל במתנה ספר על נושא משפטי מכותב הספר.

פרק שישי: פעילויות לבר-שיפוטיות

סימן א': עקרונות

22. ייחוד הכהונה

שופט לא יעסוק בעיסוק נוסף ולא ימלא תפקיד ציבורי – גם לא יקבל על עצמו אחד מאלה – אלא לפי חוק או בהסכמת נשיא בית המשפט העליון ושר המשפטים (ראו: סעיף 11 לחוק-יסוד: השפיטה).

23. מגבלות על פעילויות נוספות

- (א) חובתו העילאה של שופט היא לכהונתו כשופט, ולתפקידו כשופט חייב הוא להקדיש את מיטב מרצו ומחשבתו. שופט יעניק לתפקידו כשופט מעמד של קדימה על פני כל עיסוק אחר.
- (ב) שופט יימנע מפעילות שאינה הולמת את מעמדו כשופט או העלולה להביא לניגוד ענינים עם תפקידו כשופט.
- (ג) שופט לא יקבל על עצמו אף לא יעסיק עצמו בפעילות לבר-שיפוטית – אף אם מותרת היא על פי אופייה או על פי היתר שהוענק לו – אם אותה פעילות עלולה לפגוע ביכולתו למלא כיאות את תפקידו כשופט, בין מבחינת משך הזמן הנדרש לפעילות, בין מבחינת העיתוי ובין מכל בחינה אחרת.

סימן ב': עיסוקים ציבוריים

24. פעילות בגופים ציבוריים

- (א) שופט רשאי להיות חבר בגופים מינהליים של מוסדות חינוך, כגון חבר נאמנים של מוסד להשכלה, או בגופים של מוסדות בעלי מטרות ציבוריות, בכפיפות להיתר כהוראת סעיף 11 לחוק-יסוד: השפיטה.
- (ב) בפעולתו כאמור בסעיף קטן (א), יימנע שופט מכל מעשה שיש בו משום שימוש שלא כהלכה במעמדו כשופט או העלול לפגוע במעמדו כשופט. כך, למשל, לא ישתתף שופט בניהול העסקי או הכספי של המוסד הציבורי שהוא פעיל בו, ולא יקבל ממנו טובת הנאה.
- (ג) שופט לא יפנה לרשויות ציבור או לגורמים פרטיים בשם גוף ציבורי שהוא פעיל בו.
- (ד) שופט לא יהיה פעיל בגוף ציבורי העוסק בייזום הליכים משפטיים אף אם אין אותם ענינים עשויים לבוא לדיון בבית המשפט שבו הוא מכהן.

25. ועדות לחלוקת פרסים ומלגות

שופט רשאי להיות חבר בוועדה המחלקת פרסים או מלגות ובלבד שהדבר הולם את מעמדו של שופט.

26. הסברה מחוץ לישראל

שופט רשאי להשתתף מדי פעם בפעם בפעולות הסברה מחוץ לישראל מטעם המדינה או מטעם גוף ממלכתי או ציבורי העושה לטובת הכלל, ובלבד שקיבל לכך אישור מאת נשיא בית המשפט העליון.

27. שיפוט שלא בבית המשפט

(א) שופט לא יעסוק בתפקיד שיפוטי או מעין-שיפוטי שלא בבית המשפט, אלא מכוח הוראת חוק או בהיתר לפי סעיף 11 לחוק-יסוד: השפיטה; לענין כלל זה, "תפקיד שיפוטי או מעין-שיפוטי" – לרבות חברות בבית דין של ארגון חברים או של ארגון ציבורי, ותפקיד של פסיקה בפעולות ספורט ובמשחקים מאורגנים או ממוסדים.

(ב) שופט לא ישמש בורר אלא אם כן נקבע הדבר בחוק.

(ג) שופט לא יהא פעיל בגוף ציבורי העוסק במתן שירותי בוררות או גישור.

(ד) שופט שקודם מינויו שימש בתפקיד שיפוטי או מעין-שיפוטי שאסור לשופט למלא, לא ימשיך למלא אותו תפקיד מעת שהצהיר הצהרת אמונים.

סימן ג': הרצאות ופרסומים

28. הוראה במוסדות להשכלה או לחינוך

הוראה במוסדות להשכלה או לחינוך טעונה היתר כהוראת סעיף 11 לחוק-יסוד: השפיטה.

29. הרצאות

שופט רשאי להרצות מדי פעם בפעם במסגרת גוף שאינו מסחרי, בלא צורך בהיתר לפי סעיף 11 לחוק-יסוד: השפיטה. בעשותו כן ינהג שופט במידת הזהירות הראויה המתחייבת ממעמדו, תוך שמירה על גישה מאוזנת והימנעות מנימה פולמוסית או מהבעת דעה בענין שאינו משפטי בעיקרו והשנוי במחלוקת ציבורית.

30. פרסום ספרים ומאמרים

שופט רשאי לפרסם ספרים שכתב ומאמרים בביטאונים מקצועיים.

31. משפט מודרך

שופט רשאי להיות חבר מותב במשפט מודרך הנערך במוסד להשכלה. הוא הדין במוסד אחר שאושר על ידי נשיא בית המשפט העליון.

סימן ד': שונות

32. עדות

שופט לא יעיד בהליכים משפטיים אלא אם כן זומן על ידי בית המשפט או באישורו של נשיא בית המשפט העליון; כלל זה לא יחול על הליכים משפטיים שהשופט או בני משפחתו צד להם.

33. הופעה לפני רשות ציבורית

שופט רשאי להופיע לפני ועדה של הכנסת או לפני רשות ציבורית אחרת אם קיבל לכך אישור מאת נשיא בית המשפט העליון.

34. מענה לשאלונים לצורכי מחקר

- (א) באישורו של נשיא בית המשפט העליון רשאי שופט להשיב, בין בכתב בין על-פה, לשאלות או לשאלונים המופנים אליו לצורכי מחקר בנושאים הקשורים בעבודתו השיפוטית.
- (ב) לעת שתידון בקשה לאישור כאמור בסעיף קטן (א), יובא במנין, בין השאר, היותו של עורך המחקר מוסד אקדמי מוכר או חוקר הפועל מטעמו.

פרק שביעי: ענינים כספיים

סימן א': ניהול עסקים וקבלת גמול בעבור עיסוק

35. ניהול עסקים

שופט לא ינהל עסקים באופן פעיל, בין במישרין בין בעקיפין, ולא יכהן כנושא משרה בתאגיד מסחרי או בגוף עסקי אחר.

36. ניהול נכסיהם של השופט ושל בני משפחה

- (א) שופט רשאי לנהל בעצמו את נכסיו ואת נכסי בני משפחתו, ולפעול בהשקעתם, ובלבד שלא יהיה בכך עיסוק פעיל בעסקים. השופט יימנע מפעילות כאמור העלולה לגרום לפגיעה במעמדו כשופט או להעמידו בניגוד ענינים עם תפקידו כשופט.

(ב) שופט לא ינצל את מעמדו כשופט לצורך עסקיו ועסקי בני משפחתו.

37. (בוטל).

38. קבלת גמול בעבור עיסוק או פעילות נוספים

- (א) שופט רשאי לקבל גמול בעבור עיסוק או פעילות נוספים המותרים על פי דין או על פי כללים אלה, ובלבד שהגמול יהא בהתאם למקובל אצל הנותן. כלל זה יחול אף על קבלת גמול בעבור פעו
- (ב) שופט שהוזמן להרצות רשאי להתאכסן במקום ההרצאה על חשבון המזמין ואף לקבל החזר של הוצאות נסיעתו.
- (ג) להסרת ספקות ייאמר כי כלל זה יחול על שופט גם בהיותו בשבתון.

סימן ב': ניתוק קשרים עסקיים וכספיים עם מינויו של שופט

338א. כללי

הכללים בסימן זה נועדו להסדיר את ניתוק הקשרים העסקיים והכספיים בין מי שנבחר לכהונת שפיטה ובין לקוחותיו ושותפיו לשעבר, ומטרתם להביא לכך שהקשרים העסקיים והכספיים האמורים ינותקו בהקדם האפשרי; יובהר כי כללים אלה חלים הן על ניתוק קשרים כספיים הנובעים מעיסוקו של השופט כעורך דין, והן על ניתוק קשרים כספיים הנובעים מעיסוקו של השופט בכל משלח יד אחר, לרבות ראיית חשבון, ייעוץ מס, ייעוץ כלכלי וכדומה.

338ב. ניתוק יחסים כספיים

- (א) לאחר מינויו לא יהיו לשופט יחסים כספיים עם לקוחותיו לשעבר או שותפיו לשעבר, ובכלל זה, לא יחזיק נכסים בנאמנות בעבור לקוחותיו לשעבר.
- (ב) מי שנבחר לכהן כשופט יפעל לניתוק יחסיו עם לקוחותיו לשעבר ועם שותפיו בעבר לפי הנחיית הוועדה האמורה בסעיף 338ג והוראות סעיפים 338ד עד 338ה.
- (ג) לאחר מינויו יגבה שופט כספים, שחבים לו צדדים שלישיים כתוצאה מקשריו העסקיים והכספיים בינו לבין לקוחותיו לשעבר או שותפיו לשעבר, באמצעות שותפו לשעבר בעריכת דין או באמצעות עורך דין אחר.

338ג. ועדת השניים

אופן ניתוק היחסים הכספיים ידון בוועדה שבה יהיו חברים שניים: שופט בית המשפט העליון שימנה, מזמן לזמן, נשיא בית משפט העליון, ומנהל בתי המשפט (להלן – ועדת השניים).

338. הסדר לניתוק יחסים כספיים

(א) הנבחר לכהונת שופט יציג לפני ועדת השניים, לא יאוחר מ-30 ימים לאחר בחירתו תכנית מוצעת לניתוק היחסים הכספיים; התכנית תכלול, בין השאר, את אלה:

- (1) שמות שותפיו של השופט עובר למינוי;
 - (2) שמות לקוחותיו לשעבר שיש לו אתם יחסים כספיים תלויים ועומדים;
 - (3) שכר טרחה וסכומים אחרים המגיעים לשופט מלקוחותיו ושותפיו לשעבר, ומועדי תשלומם, וכן פירוט של המחאות דחיות שנמסרו לו על חשבון שכר טרחתו ואשר מועד פירעון טרם הגיע.
- (ב) ועדת השניים תורה לנבחר לכהונת שפיטה מהם התנאים לניתוק היחסים בינו לבין לקוחותיו או שותפיו לשעבר; הוועדה תורה על הסדר שיביא לניתוק היחסים כאמור בהקדם האפשרי ולא יאוחר מתום שנים עשר חודשים מיום השבעת השופט; הוועדה רשאית לקבוע תקופת ניתוק ארוכה משנים עשר חודשים מטעמים מיוחדים שייראו לחבריה.

338. חתימה על ההסדר

הסדר ניתוק היחסים שהורתה עליו ועדת השניים ייחתם ביד הנבחר לכהונת שפיטה ויישמר בכספת מנהל בתי המשפט.

338. חיסיון ההסדר

תוכן ההסדר יהיה גלוי לנסחר לכהונת שפיטה ולחברי ועדת השניים, ובמקרה שהוגשה כנגד הנבחר לכהונת שפיטה תלונה לוועדה לבחירת שופטים, גם לחברי הוועדה לבחירת שופטים.

338. הסדר – תנאי להשבעה

מי שנבחר לכהונת שפיטה לא יוזמן להשבעה אצל נשיא המדינה עד אשר יערך הסדר ניתוק יחסים כספיים, וייחתם בידו; במקרים חריגים רשאית ועדת השניים לאשר בכתב זימונו של שופט להשבעה אף שטרם חתם על ההסדר.

338. דיווח

השופט ידווח למנהל בתי המשפט, אחת לשלושה חודשים, על ביצוע ההסדר; בעניין כספים שיקבל השופט על פי ההסדר לאחר מינויו, ייתן השופט חשבונית שעליה יציין כי הכספים התקבלו בעד שירותים שנתן טרם מינויו.

38. ט. יידוע

הכללים בסימן זה יובאו לידיעת כל מי שהוועדה לבחירת שופטים החליטה לבחור בו לכהונת שפיטה.

פרק שמיני: שופט ואמצעי התקשורת

39. מגעים בין שופט לבין אמצעי התקשורת

- (א) שופט אומר דברו בפסקי דין ובהחלטות. על דרך הכלל אין שופט מתראיין ואין הוא מוסר מידע לתקשורת.
- (ב) שופט לא יעביר פסקי דין והחלטות לתקשורת אלא באמצעות דוברות בתי המשפט.
- (ג) שופט יימנע מהופעה או מריאיון באמצעי התקשורת. הופעה או ריאיון של שופט באמצעי תקשורת – לרבות בעיתונות, ברדיו, בטלוויזיה, באינטרנט, במסיבת עיתונאים ובכל דרך אחרת – תהיה רק באישור מראש מאת נשיא בית המשפט העליון.
- (ד) האמור בכלל זה אינו חל על ביטאונים משפטיים המתפרסמים על ידי מוסדות אקדמיים או על ידי לשכת עורכי הדין, ובלבד שהשופט קיבל תחילה את אישורו של נשיא בית המשפט העליון.

40. תגובות לאמצעי תקשורת

- (א) תגובתו של שופט על דברים שפורסמו עליו או על פסקי דין והחלטות שנתן תהיה באמצעות דוברות בתי המשפט.
- (ב) שופט שעיתונאי פנה אליו לקבלת תגובה יפנה את העיתונאי לדוברות בתי המשפט.
- (ג) נתבקשה תגובתו של שופט על מידע שהעדר תגובה מיידית עליו עלול לגרום נזק שאינו הפיך, ובפי השופט תגובה חד-משמעית שיש בה כדי להביא את הענין לסיומו, רשאי השופט למסור תגובתו.
- (ד) שופט שמסר תגובתו בנסיבות כמתואר בסעיף קטן (ג), יודיע על כך מיד לדוברות בתי המשפט, והמשך הטיפול יהיה באמצעות הדוברות.
- (ה) אין בהוראות אלה כדי למנוע את נציגות השופטים לעמוד בקשר עם אמצעי התקשורת בענינים הנתונים לטיפול.

פרק תשיעי: ועדת אתיקה

41. ועדת אתיקה

- (א) נשיא בית המשפט העליון, לאחר התייעצות עם שר המשפטים, ימנה ועדת אתיקה בת שלושה חברים, והם: שופט של בית המשפט העליון, והוא יהיה היושב ראש, ושני שופטים של בתי המשפט האחרים.
- (ב) ועדת האתיקה תיתן חוות דעת מקדימה בעניני אתיקה של שופטים, לפי פנייה של שופט או רשם שכללים אלה חלים עליו – בענין הנוגע אליו.
- (ג) חבר ועדת האתיקה ימונה לתקופה אחת של שש שנים.
- (ד) ועדת האתיקה תפרסם חוות דעת מקדימה שנתנה, בלא ציון שמו של מי שלגביו ניתנה חוות הדעת ופרטים מזהים אחרים, אלא אם כן החליטה אחרת.
- (ה) ועדת האתיקה תקבע את נוהלי עבודתה וסדרי דיוניה.

42. כללים קודמים

כללים אלה יהיו תחת כללי אתיקה שיפוטית, התשנ"ג-1993.

י"ג בסיון התשס"ז (30 במאי 2007)

דורית ביניש

נשיאת בית המשפט העליון

נספח ד **כללי אתיקה לדיינים,** **התשס"ח-2008**

בתוקף סמכותי לפי סעיף 19ב לחוק הדיינים, התשט"ו-1955 (להלן – החוק), בהסכמת חבר דייני בית הדין הרבני הגדול ולאחר התייעצות עם שר המשפטים, אני מתקין בזה כללי אתיקה לדיינים:

מבוא

פרק ראשון: הוראות יסוד

1. פרשנות
2. מקור הכללים ותכליתם
3. כוח השיפוט, שלטון החוק והגינות
4. אמונים למדינת ישראל ולהלכה
5. אי-תלות
6. אי-משוא פנים
7. הליכותיו של דיין

פרק שני: מעמדם ותחולתם של הכללים

8. מעמד הכללים
9. תחולה
10. דיינים בדימוס

פרק שלישי: שפיטה

11. שמירה על כבוד הזולת
12. ניהול משפט
13. פשרה, גישור וכו'
14. הימנעות מוקדמת משבת בדין
15. מניעה משבת בדין

פרק רביעי: דיין וסביבתו

16. קשרים חברתיים
17. פעילות פוליטית או מפלגתית
18. הבעת דעה בפומבי
19. איסוף כספים

פרק חמישי: הימנעות מן השימוש במעמד השיפוטי שלא למטרתו

20. ניצול מעמד
21. מתנות, הנחות והזמנות

פרק שישי: פעילויות לבר-שיפוטיות

סימן א': עקרונות

- 22. ייחוד הכהונה
- 23. מגבלות על פעילויות נוספות

סימן ב': עיסוקים ציבוריים

- 24. פעילות בגופים ציבוריים
- 25. ועדות לחלוקת פרסים ומלגות
- 26. הסברה מחוץ לישראל
- 27. שיפוט שלא בבית הדין

סימן ג': הרצאות ופרסומים

- 28. שיעורים והוראה
- 29. שיעורי תורה והרצאות
- 30. פרסום ספרים ומאמרים
- 31. משפט מודרך

סימן ד': שונות

- 32. עדות
- 33. הופעה לפני רשות ציבורית
- 34. תשובות הלכתיות ומענה לשאלונים לצורכי מחקר

פרק שביעי: עניינים כספיים

- 35. ניהול עסקים
- 36. ניהול נכסיהם של הדיין ושל בני משפחה
- 37. ניתוק קשרים עסקיים וכספיים עם מינויו של דיין
- 38. קבלת גמול בעבור עיסוק או פעילות נוספים

פרק שמיני: דיין ואמצעי התקשורת

- 39. מגעים בין דיין לבין אמצעי התקשורת
- 40. תגובות לאמצעי תקשורת

פרק תשיעי: ועדת אתיקה

- 41. ועדת אתיקה
- 42. כללים קודמים

מבוא

כתיבת כללי אתיקה כתובים וסדורים, היא תופעה חדשה יחסית בזמננו, ומטרתה להרים את מוסר עבודתם של גופים שונים, ולשפר את רמת ניקיותם מכל רבב, שתהיה עבודתם אמונה.

ואולם ולגבי דייני ישראל האמונים על ברכי התורה וממנה יונקים את מקור סמכותם, ועל פיה פוסקים בכל דבר הבא לפניהם, אין חידוש בדבר זה. לדידם כללי האתיקה מבוססים ומושרשים במצוות התורה, והם חלק בלתי נפרד ממנה, והם עתיקים מאוד.

בטרם הרים יולדו, ועד לא מאורות החכמה זרחו על שאר העמים, וכבר ניתנה "חוקה לישראל" חוקה שלא יצורי אנוש קרוצי חומר חקקה, ולא משפטים ניסחיה, אלא "חכמת א-ל-הים חיים" – תורה משמים.

ומעת שניתנה לנו חוקה משמים, וקבעה בצו אלקי מפורש, "שופטים ושוטרים תתן לך בכל שעריך ושפטו את העם משפט צדק", וקבעה כללי הצדק למשפט, אשר כל באי עולם מנסים לחקותם מאז, גם קבעה אז את כללי האתיקה של שופטי התורה שופטי הצדק, הם היושבים על מדין, במושב תלתא כחדא, ואלקים נצב בעדת א-ל.

ודי להזכיר בזה את לשונו הזהב של הנשר הגדול, רבינו הרמב"ם ז"ל, שכולם לקוחים מתורתנו הקדושה. וזו לשונו בהלכות סנהדרין (פ"ב הלכה ז'): "בית דין של שלשה אף על פי שאין מדקדקין בהן בכל אלו הדברים, צריך שיהא בכל אחד מהן שבעה דברים ואילו הן: חכמה, וענוה, ויראה, ושנאת ממון, ואהבת האמת, ואהבת הבריות להן, ובעלי שם טוב. וכל אלו הדברים מפורשים הן בתורה, הרי הוא אומר, אנשים חכמים ונבונים הרי בעלי חכמה אמור. וידועים לשבטיכם, אלו שרות הבריות נוחה מהם, ובמה יהיו אהובים לבריות בזמן שיהיו בעלי עין טובה, ונפש שפלה, וחברתן טובה, ודבורן ומשאן בנחת עם הבריות. ולהלן הוא אומר אנשי חיל, אלו שהן גבורים במצות ומדקדקים על עצמם, וכובשים את יצרן, עד שלא יהא להן שום גנאי ולא שם רע, ויהא פרקן נאה. ובכלל אנשי חיל שיהיה להן לב אמיץ להציל עשוק מיד עושקו כעניין שנאמר ויקם משה ויושיעון, ומה משה רבינו עניו אף כל דין צריך להיות עניו. יראי אלהים כמשמעו, שונאי בצע אף ממון שלהם אינן נבהלין עליו, ולא רודפין לקבץ הממון, שכל מי שהוא נבהל להון חסר יבואנו. אנשי אמת שיהיו רודפין אחר הצדק מחמת עצמן בדעתן, אוהבין את האמת ושונאין את החמס, ובורחין מכל מיני העול". עד כאן לשונו.

והשם לבו לדברים אלו כראוי, בעיניו יראה שהם כוללים את הכל, ואיש אשר אלה לו, הוא באמת האיש הראוי וההגון "לשבת כסאות למשפט".

וראוי לשים לב למאמר חז"ל במסכת סנהדרין (דף ז'): "לעולם יראה הדיין חרב מונחת לו בין ירכותיו, וגהינם פתוחה לו מתחתיו". במאמר זה מיקדו חז"ל תשומת לבו של כל דיין, לדעת שהוא יושב על כס המשפט, לא רק כשופט את אלה העומדים לפניו, אלא יושב שם גם "כנשפט" ומשפטו הוא לפני הא-ל-הים ברוך הוא, אשר אין לפניו לא שכחה

ולא עוולה, ולא משוא פנים ולא מקח שוחד. וזו היא "החרב המונחת לו בין ירכותיו", ואיש אינו רואה אותה, כי היא מוסתרת, והיא מידו הארוכה של בורא העולם ומנהיגו, שהוא מלך אוהב צדקה ומשפט. וחייב הדיין לשים דעתו וגם לבו לבל יסטה ימים ושמאל מן האמת, ואפילו כמלוא נימא, ואם הוא נוטה לכאן או לכאן החרב הזאת דוקרת בבשרו (ועומק דקירתה היא כמדת סטייתו).

ולא זו גם זו, אלא עוד יראה, גהינם פתוחה לו מתחתיו. ואם גס לבו ואינו מרכיש במדקרות החרב, סופו לירש גהינם.

והנה כל פיקוח וכל השגחה לא יעמדו כנגד עניין זה, כי טבעו של אדם להצדיק עצמו, וכל דרכיו ישרים הם בעיניו, וגם אם יהיה הדבר ברור עד שאי-אפשר עוד להתעלם ממנו, הרי מחפש תירוצים להצדיק עצמו, ובסתר יכמין מעשיו הלא-ישרים, אך האיש הירא את ה' ומאמין בו באמת, לא יוכל לעולם להתעלם מהחרב הזאת, ובוודאי לא מהגהינם הפתוחה מתחתיו.

ואלה הם כללי האתיקה הפנימיים, אשר אי-אפשר לעוקפם ולא להתעלם מהם, אלא אם כן יתעלם מאמונתו בה' ומיראתו, ח"ו.

ואף על פי כן טוב לעשות כללים מוגדרים ולחוקקם עלי ספר, שאף שכבר יש לנו כללים ברורים וחוקקים בדברי תורה וגמרא וספרי הפוסקים והם לנו לעיניים. על כל פנים טוב לקבוע כללים ברורים ומוסכמים, ולא להשאיר חלק מהדברים נתונים לסברתו ולפרשנותו של כל אחד ואחד, על כן ניתנו הדברים בידי כמה מוותיקי הדיינים שיחוו דעתם והכל נשקל בכובד ראש, וכל אחד העיר והאיר ושכנו ועברנו על כל הדברים עד שהגענו למסקנת הדברים המובאים כאן בס"ד, ויהיו שווים לכולנו כאיש אחד בהוראה אחת.

ועוד יש להוסיף ולומר שהואיל וכך נהגו כיום לכתוב כללים לאתיקה של כל בעלי המקצועות, חייבים גם אנו לקבוע כללים גם לקהלינו, לציבור הדיינים, אף על פי שאין צריכים לזה, שכאמור כל אלה ויותר מהם כלולים בפסוקי התורה, ומפורשים בדברי חז"ל, כדי שלא יאמר אדם שמא אנו מקילים יותר מאחרים.

ומעתה יבוא הדבר אל השלמות של המוסר, מבית ומחוץ, מוסרי התורה וההלכה מחזקים אותנו מבפנים, שהם חודרים פנימה ומשם מאירים דרכנו, וכללים אלו מהווים לבוש חיצוני להגן מכאן ומכאן, והוא בבחינת, והייתם נקיים מה' ומישראל.

ואסיים בקריאה לדייני ישראל שליט"א, לשים ההבנה הפנימית של דברים אלו לנגד עינינו, עם הידיעה שבאמרי פינו ובהתנהגותנו יש להאחיב את ה' ואת משפט תורתנו על בריותיו, ועל הכל יתגדל ויתקדש שמו של מלך מלכי המלכים הקב"ה.

פרק ראשון: הוראות יסוד

1. פרשנות

לעניין כללים אלה –

"בן משפחה" – בת זוג, ילד, הורה, אח, סב, הורה של בת הזוג או מי שסמוך על שולחנו של הדיין, וכן, בהתאם לעניין, בן זוג או ילד של כל אחד מאלה;

"דיין" – דיין בית הדין הרבני הגדול, דיין בית דין רבני אזורי ודיין עמית;

"דיין בדימוס" – דיין שכהונתו הסתיימה;

"נושא משרה" – דירקטור, מנהל כללי, מנהל עסקים ראשי, משנה למנהל כללי, סגן מנהל כללי, כל ממלא תפקיד כאמור בחברה אף אם תוארו שונה, וכן מנהל אחר הכפוף במשרת למנהל הכללי;

"נשיא בית הדין הרבני הגדול" – לרבות מי שנשיא בית הדין הרבני הגדול הסמיכו לדבר;

"עד מרכזי" – עד שנדרשת הערכת מהימנותו לצורך הכרעה בהליך.

2. מקור הכללים ותכליתם

(א) כללי האתיקה לדיינים משקפים ומבטאים תפישות עומק ערכיות ומוסריות המהוות תשתית למעשה השפיטה ולדרכי התנהגותו ואורחותיו של הדיין; כללים אלה מגבשים עקרונות מנחים השאובים מן התורה הכתובה והמסורה; דיין ינהג דרכו על פי הדין ובהתאם לכללים אלה וישווה נגד עיניו כל העת את הצורך לקיים את אמון הציבור במערכת השיפוט הרבני.

(ב) דיין ייראה כמי שהפר כלל מכללי האתיקה לדיינים באופן המאפשר הגשת קובלנה לבית הדין המשמעתי לדיינים, אם התנהגותו בניגוד לכללים עולה כדי התנהגות של דיין שלא כהלכה במילוי תפקידו או כדי התנהגות שאינה הולמת את מעמדו של דיין בישראל.

3. כוח השיפוט, שלטון החוק והגינות

(א) כוח השיפוט ניתן בידי דיין מתוך אמון ביושרו, ביראת השמים שבו ובדבקותו בהלכה בכל הליכותיו, בכושרו המקצועי והאישי וביכולתו לקיים את המוטל עליו תוך כיבוד עקרונות האתיקה השיפוטית.

(ב) בהכרעו בדין עושה דיין להגשמה של ההלכה ושל שלטון החוק תוך שמירה על זכויות האדם שנברא בצלם א-להים; מחובתו של דיין לפעול ביושר ובהגינות, לשוויון הכל לפני החוק, ותוך הקפדה על התנהגות שיש בה כדי לקיים ואף להגביר את האמון בשיטת המשפט בכלל ובמעשה השפיטה בפרט.

4. אמונים למדינת ישראל ולהלכה

דיין ישמור אמונים למדינת ישראל, ישפוט משפט צדק, לא יטה משפט ולא יכיר פנים, וינהג כהלכה.

5. אי-תלות

- (א) בענייני שפיטה אין מרות על דיין זולת מרותו של הדין שלפיו הוא דן.
- (ב) במילוי תפקידו אין דיין תלוי באיש; שומה על הדיין לשקוד על אי-תלותה של מערכת השיפוט, ולהקפיד על קיומה באשר יעשה, בענייני שפיטה ובכל תחום אחר שבו הוא פועל.
- (ג) דיין לא יגור מפני איש, ולא יושפע במילוי תפקידו על ידי דעת קהל, חשש מפני ביקורת או רצון לשאת חן.
- (ד) אי-תלותו של הדיין אין משמעה פטור מלקיים הוראה של בית הדין הרבני הגדול שניתנה במסגרת ערעור על פסק דין או החלטה של הדיין, גם כשזו אינה נראית בעיניו, ועלולבצע את הוראת בית הדין הגדול; סבר דיין כי קיימת לפניו מניעה הלכתית לפעול בהתאם להוראה כאמור של בית הדין הרבני הגדול, יכתוב את נימוקיו לכך ויעביר את התיק נושא העניין לבית הדין הרבני הגדול, יכתוב את נימוקיו לכך ויעביר את התיק נושא העניין לבית הדין הרבני הגדול כדי שיחליט בדבר המשך הטיפול בתיק.

6. אי-משוא פנים

דיין ינהג בבעלי הדין בשוויון, לא יישא פני דל ולא יהדר פני גדול, לא יסביר פניו לאחד וירע פניו לאחר, ישפוט בדעה נקייה ולא יגלה דעה קדומה או משוא פנים.

7. הליכותיו של דיין

- (א) אלה יאפיינו דיין בתכונותיו ובאורחותיו: יושר לב, טוהר מידות ומסירות לתפקיד. דיין יימנע ממעשים שאינם הולמים מעמדו של דיין או העלולים לפגוע בדימויה של מערכת השיפוט הרבני.
- (ב) דיין יהיה מופת לכיבוד הדין וההלכה בכל אשר יעשה.

פרק שני: מעמדם ותחולתם של הכללים

8. מעמד הכללים

- (א) כללים אלה מתווים עיקרים ועקרונות להתנהגותם ולאורחותיהם של דיינים, ומהם ייגזרו כללי אתיקה פרטניים בכל מקרה ומקרה.
- (ב) אין הכללים באים לגרוע מן האמור בכל דין. בכל עניין שאינו נדון מפורשות בכללים ינהג דיין בהתאם לרוחם ולמגמתם של הכללים ובהתאם לנומרות אתיות כלליות.

9. תחולה

- (א) כללים אלה חלים על –
- (1) דיין מעת שהצהיר הצהרת אמונים ועד שלושה חודשים מתום כהונתו;
 - (2) דיין עמית;
 - (3) דיין בדימוס המכהן בוועדה ציבורית על פי דין, ככל שהדבר נוגע למילוי תפקידו; ויראו את הסכמתו לכהן כהסכמה להחלת כללים אלה עליו כאמור.
- (ב) הכללים חלים על דיין אף בהיותו בחופשה או בשבתון.
- (ג) מי שנבחר לכהונת דיין על ידי הוועדה למינוי דיינים וטרם הצהיר הצהרת אמונים, לא ייצג לקוח לפני ערכאה שיפוטית אלא בהסכמת נשיא בית הדין הרבני הגדול.
- (ד) איסורים שעל פי כללים אלו לא יחולו על פעילות או מעשים של דיין שהוא רב ראשי לישראל או רב עיר, הנובעים מכהונתו כרב ראשי או רב עיר.

10. דינים בדימוס

כללים אלה אינם מחייבים דיינים בדימוס; יש לזכור עם זאת, כי סביבתו הקרובה והרחוקה של דיין הורגלה להתייחס עליו כהתייחס אל דיין, וכי יחס זה נמשך והולך גם לאחר תום הכהונה; ראוי לו אפוא לדיין בדימוס כי ישווה נגד עיניו את רוחם ואת מגמתם של הכללים וכי יכוון התנהגותו ואורחותיו על פיהם.

פרק שלישי: שפיטה

11. שמירה על כבוד הזולת

- (א) בשבתו לדון ינהג דין בנוכחים בדיון לפניו – בעלי דין, באי-כוחם, עדים ובאי בית דין אחרים – באורח מכובד, באורך רוח, במתינות, בסובלנות ובאדיבות, וישרה באולם בית הדין אווירה נינוחה.
- (ב) דין יעשה שגם אחרים ישמרו על כבודם של הנוכחים בדיון.
- (ג) במהלך המשפט ובהחלטותיו בכתב יימנע דין מהערות פוגעניות או מעליבות, שלא כדין, כלפי כל אדם.
- (ד) דין ינהג בעמיתיו הדיינים בכבוד ובחברות.
- (ה) בהביעו דעה על אדם שלא היה צד להליכים, ייתן הדיין דעתו לשאלה אם ניתנה הזדמנות לאותו אדם להציג את עניינו כהלכה לפני בית הדין.

12. ניהול משפט

- (א) דין ינהל את הדיון שלפניו באופן מקצועי וענייני, על פי ההלכה ותקנות הדיון, תוך שהוא מקפיד לנהוג שוויון בבעלי הדין, בטוענים רבניים ובעורכי הדין המופיעים לפניו ונמנע מכל אמירה או מעשה שיש בהם כדי לפגום בחזותו השוויונית והמקצועית.
- (ב) שומה על דין לשמור על חזות נייטרליות במהלך הדיון ולהימנע מליצור בהתנהגותו או בדבריו יסוד לחשש ממשי למשוא פנים.
- (ג) בלי לגרוע מחובתו לנהוג שוויון בבעלי הדין, יעשה דין כמיטבו להסביר לבעל דין שאינו מיוצג את מהות ההליכים ודרכי ניהולם, והכל על פי הניתן בנסיבות העניין ובגבולות הדין והתפקיד.
- (ד) בניהול המשפט יעשה דין כמיטבו לחוס על זמנם של המעורבים במשפט: בעלי דין, באי-כוחם, עדים ואחרים, וכנדרש מכך יחיש את ההליכים וימנע עינוי דין.
- (ה) בלי לגרוע מכלליות האמור בסעיף קטן (ד), ולקיום האמור בו, יעשה דין כמיטבו למנוע המתנה של המוזמנים לדיון והתייצבותם של עדים פעם נוספת.

13. פשרה, גישור ובוררות

- (א) דין המציע פשרה או העברה של ההליך לגישור או לבוררות, לא יכפה דעתו על בעלי הדין, ויוודא שבעלי הדין יודעים כי אי-קבלת הצעתו לא תשפיע

- על הליכי הדין שלפניו; אין באמור כדי למנוע מבית הדין לפסוק בדרך של פשרה בהתאם לכללי ההלכה.
- (ב) בהתנהל שיג-ושיח לפשרה יסייע דיין בידי בעלי הדין, ובלבד שהדבר ייעשה תוך שמירת כבודו של בית הדין.
- (ג) כדי להביא לפשרה, רשאי דיין בהסכמת בעלי הדין ובהסכמת מורשיהם, להיוועד בבית הדין עם כל בעל דין בנפרד, ובלבד שבעל הדין שכנגד נמצא ככל האפשר בסמיכות מקום לאולם הדיונים והתוועדות דומה תיערך גם עמו, וכן שבעת ההתוועדות לא יישמעו טענות שדין להתברר במעמד שני בעלי הדין.

14. הימנעות מוקדמת משבת בדין

- (א) בכפיפות לאמור בדין ובכללים אלה ידון דיין בכל עניין שהועבר לטיפולו.
- (ב) משימצא לדיין כי קיים טעם ראוי שהתיק לא יידון לפניו, יִצַע בכך את ראש אבות בית הדין שבו הוא מכהן או דיין שהוסמך לעניין זה על ידי נשיא בית הדין הרבני הגדול.
- (ג) החליט ראש אבות בית הדין או דיין שהוסמך כאמור, כי אותו דיין ידון בתיק, לא ימנע הדיין עצמו משבת בדין אלא אם כן חייב הוא לעשות כן על פי דין.

15. מניעה משבת בדין

- (א) דיין לא ישב בדין אם מצא, מיוזמתו או לבקשת בעל דין, כי קיימות נסיבות שיש בהן כדי ליצור חשש ממשי למשוא פנים בניהול המשפט.
- (ב) בלי לגרוע מהוראות סעיף קטן (א), דיין לא ישב בדין בידעו שמתקיים אחד מאלה:
- (1) צד להליך, בא כוחו או עד מרכזי, הוא בן משפחה של הדיין או שקיימת ביניהם קרבה ממשית אחרת;
 - (2) יש לדיין עניין כספי ממשי או עניין אישי ממשי בהליך או בתוצאותיו, בצד להליך, בבא כוחו או בעד מרכזי, או שלבן משפחה של הדיין יש עניין כספי ממשי או עניין אישי ממשי בהליך או בתוצאותיו, בצד להליך או בבא כוחו;
 - (3) בטרם התמנה לדיין היה הדיין מעורב באותו עניין הנדון בהליך שלפניו בתור בא כוח, בורר, מגשר, עד, יועץ מקצועי, מומחה, או בדרך דומה אחרת;
 - (4) בעל דין או עד מרכזי היה לקוחו של הדיין קודם מינויו לכהונתו, ולא חלפו חמש שנים לפחות מאז הטיפול בעניינו של אותו בעל דין או אותו עד;

- (5) עורך דין או טוען רבני המייצג בעל דין היה שותפו של הדיין ולא חלפו חמש שנים לפחות מאז היותם שותפים;
- (6) עורך דין או טוען רבני המייצג בעל דין מטפל בעניין של הדיין או של בן משפחתו;
- (7) בן משפחה של הדיין הוא עורך דין, או טוען רבני שותף או שכיר, במשרד עורכי דין או משרד טוענים רבניים המייצג בעל דין.
- (ג) על אף האמור בסעיפים קטנים (א) ו-(ב), דיין רשאי לשבת בדין אם מפאת דחיפות העניין לא ניתן לקיים את ההליך לפני דיין אחר ועלול להיגרם נזק חמור או עיוות דין אם לא ידון בעניין.
- (ד) על אף האמור בסעיף קטן (ב)(2), דיין רשאי לשבת בדין אם העברת העניין לכל דיין אחר לא תשנה את עילת הפסלות.
- (ה) התקיימה עילת פסלות לפי פסקאות (1) או (2) בסעיף קטן (ב), הנוגעת לעורך דין או לבא כוח אחר, שהתקיימו בו נסיבות המחייבות קבלת היתר לייצוג כאמור בסעיף 335 לחוק לשכת עורכי הדין, התשכ"א-1961, ובסעיף 9א לתקנות הטוענים הרבניים, התשס"א-2001, רשאי בית הדין להתיר את הייצוג, לבקשת עורך הדין או בא הכוח, אם מצא כי הנזק שייגרם לצד להליך אם לא יתיר את הייצוג עולה על הנזק שייגרם לצד להליך או לאינטרס הציבורי בשל הפסקת הדיון או החלפת דיין; התיר בית הדין את הייצוג כאמור, לא ישב בדין הדיין שלגביו התקיימה עילת הפסלות.
- (ו) האמור בסעיף קטן (ב) יחול גם על קרוב משפחה שאינו בן משפחה כהגדרתו בכללים אלה, אם סבר הדיין כי יחסו אל אותו קרוב משפחה מונע אותו משבת בדין.
- (ז) אין באמור בכלל זה כדי למעט משיקול דעתו של נשיא בית הדין הרבני הגדול הדן בערעור על פי סעיף 19 לחוק.

פרק רביעי: דיין וסביבתו

16. קשרים חברתיים

משמונה לכהונתו, אין מוטל על דיין לנתק את קשריו החברתיים, לרבות קשרים עם טוענים רבניים ועורכי דין; יחד עם זאת, ראוי לו לדיין כי ייזהר בקשריו החברתיים וייתן דעתו כיצד עשויות הבריות לפרש הימצאותו בחברת אדם מסוים או בחברה מסוימת, בבחינת והייתם נקיים מה' ומישראל.

17. פעילות פוליטית או מפלגתית

- (א) דיין לא יהא מעורב בפעילות פוליטית או מפלגתית ולא יהיה חבר במפלגה או בגוף פוליטי אחר.
- (ב) בלי לפגוע בכלליות האיסור שבסעיף קטן (א), לא ייטול דיין חלק באירוע הנערך על ידי מפלגה או גוף פוליטי אחר, או במסגרת אחרת שלה זהות פוליטית או מפלגתית; ואולם אירוע כאמור שהוא אך ורק עניין של הפצת שיעורי תורה ויראת שמים, ובלי סממנים פוליטיים, רשאי דיין להשתתף בו.

18. הבעת דעה בפומבי

- דיין ימנע מהביע בפומבי דעה בעניין שאינו משפטי בעיקרו והשנוי במחלוקת ציבורית.

19. איסוף כספים

- דיין לא יהא מעורב בפעילות של איסוף כספים.
- פרק חמישי: הימנעות מן השימוש במעמד השיפוטי שלא למטרותיו

20. ניצול מעמד

- (א) לא יפיק דיין טובת הנאה ממעמדו כדיין – בין טובת הנאה חומרית בין אחרת – אם במישרין ואם בעקיפין.
- (ב) בלי לגרוע מכלליות האמור בסעיף קטן (א) –
- (1) לא יעשה דיין שימוש במעמדו כדיין לקידום עניין שלו או של אחר;
 - (2) דיין לא יציין את דבר היותו דיין ולא יעשה שימוש במסמך הנושא את תוארו כדיין בנסיבות שבהן עלול השימוש בתואר להיראות כניסיון לא ראוי להשיג מעמד מועדף.
 - (ג) דיין רשאי לציין בנייר מכתבים פרטי ובכרטיס ביקור את היותו דיין ואת בית הדין שהוא מכהן בו.
 - (ד) דיין רשאי לציין את היותו דיין בספר או במאמר שהוא מפרסם.
 - (ה) דיין רשאי ליתן המלצתו על כישוריו של אדם המוכר לו אישית.
 - (ו) דיין רשאי ליתן הסכמה לספר תורני שהובא לעיונו.

21. מתנות, הנחות והזמנות

- (א) על קבלת מתנות על ידי דיין יחול חוק שירות הציבור (מתנות), התש"ם-1979.
- (ב) בלי לגרוע מכלליות האמור בסעיף קטן (א) –

- (1) דין לא יקבל הנחה ברכישת מוצר או בקבלת שירות, אלא אם כן ההנחה ניתנת על פי הסדר כללי שאושר בידי מנהל בתי הדין, או שההנחה ניתנת לדיין עקב הימנותו עם הזכאים לאותה הנחה בלא זיקה להיותו דין;
- (2) דין לא יקבל הזמנות חנם לאירועים או למקומות שהכניסה אליהם היא בתשלום, למעט במקרים שבהם נותן ההזמנה הוא קרוב משפחה או חבר אישי או במקרים שהדין מוזמן כבן לוויה של מקבל ההזמנה ובלא קשר למעמדו כדיין.
- (ג) אין מניעה כי דין יקבל במתנה ספר על נושא משפטי או הלכתי מכותב הספר.

פרק שישי: פעילויות לבר-שיפוטיות

סימן א': עקרונות

22. ייחוד הכהונה

דין לא יעסוק בעיסוק נוסף ולא ימלא תפקיד ציבורי – גם לא יקבל על עצמו אחד מאלה – אלא לפי חוק או בהסכמת נשיא בית הדין הרבני הגדול ושר המשפטים (ראו: סעיף 18 לחוק).

23. מגבלות על פעילויות נוספות

- (א) חובתו העיקרית של דין היא לכהונתו כדיין, ולתפקידו כדיין חייב הוא להקדיש את מיטב מרצו ומחשבתו; דין יעניק לתפקידו כדיין מעמד של קדימה על פני כל עיסוק אחר.
- (ב) דין יימנע מפעילות שאינה הולמת את מעמדו כדיין או העלולה להביאו לניגוד עניינים עם תפקידו כדיין.
- (ג) דין לא יקבל על עצמו אף לא יעסיק עצמו בפעילות לבר-שיפוטית – אף אם מותרת היא על פי אופייה או על פי היתר שהוענק לו – אם אותה פעילות עלולה לפגוע ביכולתו למלא כיאות את תפקידו כדיין, בין מבחינת משך הזמן הנדרש לפעילות, בין מבחינת העיתוי ובין מכל בחינה אחרת.

סימן ב': עיסוקים ציבוריים

24. פעילות בגופים ציבוריים

- (א) דיין רשאי להיות חבר בגופים מינהליים של מוסדות חינוך, כגון חבר נאמנים של מוסד להשכלה, או בגופים של מוסדות בעלי מטרות ציבוריות, בכפיפות להיתר כהוראת סעיף 18 לחוק.
- (ב) בפעולתו כאמור בסעיף קטן (א), יימנע דיין מכל מעשה שיש בו משום שימוש שלא כהלכה במעמדו כדיין או העלול לפגוע במעמדו כדיין. כך, למשל, לא ישתתף דיין בניהול העסקי או הכספי של המוסד הציבורי שהוא פעיל בו, ולא יקבל ממנו טובת הנאה.
- (ג) דיין לא יפנה לרשויות ציבור או לגורמים פרטיים בשם גוף ציבורי שהוא פעיל בו.
- (ד) דיין לא יהיה פעיל בגוף ציבורי העוסק בייזום הליכים משפטיים אף אם אין אותם עניינים עשויים לבוא לדיון בבית הדין שבו הוא מכהן.

25. ועדות לחלוקת פרסים ומלגות

- דיין רשאי להיות חבר בוועדה המחלקת פרסים או מלגות ובלבד שהדבר הולם את מעמדו של דיין.

26. הסברה מחוץ לישראל

- דיין רשאי להשתתף מדי פעם בפעולות הסברה מחוץ לישראל מטעם המדינה או מטעם גוף ממלכתי או ציבורי העושה לטובת הכלל, ובלבד שקיבל לכך אישור מאת נשיא בית הדין הרבני הגדול.

27. שיפוט שלא בבית הדין

- (א) דיין לא יעסוק בתפקיד שיפוטי או מעין-שיפוטי שלא בבית הדין, אלא מכוח הוראת חוק או בהיתר לפי סעיף 18 לחוק; לעניין סעיף זה, "תפקיד שיפוטי או מעין-שיפוטי" – לרבות חברות בביתדין של ארגון חברים או של ארגון ציבורי.
- (ב) דיין לא ישמש בורר שלא בבית הדין אלא אם כן נקבע הדבר בחוק, או בעניין שיש בו תועלת ציבורית משמעותית ולאחר קבלת אישור של נשיא בית הדין הרבני הגדול.
- (ג) דיין לא יהא פעיל בגוף ציבורי העוסק במתן שירותי בורות או גישור.
- (ד) דיין שקודם מינויו שימש בתפקיד שיפוטי או מעין-שיפוטי שאסור לדיין למלאו, לא ימשיך למלא את אותו תפקיד מעת שהצהיר הצהרת אמונים.

סימן ג': הרצאות ופרסומים

28. שיעורים והוראה

מתן שיעור קבוע בשיבות וכוללים והוראה במוסדות להשכלה או לחינוך טעונים היתר כהוראת סעיף 18 לחוק.

29. שיעורי תורה והרצאות

(א) דיין רשאי לתת שיעורי תורה בבית כנסת ובית מדרש במסגרת "דף יומי" וכדומה, בלא צורך בהיתר לפי סעיף 18 לחוק, ובלבד ששיעורים אלו יינתנו מחוץ לשעות הקבועות לפעילות בתי הדין על פי סדרי המינהל של בתי הדין הרבניים.

(ב) שיין רשאי להרצות מדי פעם במסגרת גוף שאינו מסחרי, בלא צורך בהיתר לפי סעיף 18 לחוק; בעשותו כן ינהג דיין במידת הזהירות הראויה המתחייבת ממעמדו, תוך שמירה על גישה מאוזנת והימנעות מנימה פולמוסית או מהבעת דעה בעניין שאינו משפטי בעיקר והשנוי במחלוקת ציבורית.

30. פרסום ספרים ומאמרים

דיין רשאי לפרסם ספרים שכתב ומאמרים בביטאונים מקצועיים ותורניים הולמים.

31. משפט מודרך

דיין רשאי להיות חבר מותב במשפט מודרך הנערך במוסד להשכלה. הוא הדין במוסד אחר שאושר על ידי נשיא בית הדין הרבני הגדול.
סימן ד': שונות

32. עדות

דיין לא יעיד בהליכים משפטיים אלא אם כן זומן על ידי בית דין, בית משפט או באישורו של נשיא בית הדין הרבני הגדול; כלל זה לא יחול על הליכים משפטיים שהדיין או בני משפחתו צד להם.

33. הופעה לפני רשות ציבורית

דיין רשאי להופיע לפני ועדה של הכנסת או לפני רשות ציבורית אחרת אם קיבל לכך אישור מאת נשיא בית הדין הרבני הגדול.

34. תשובות הלכתיות ומענה לשאלונים לצורכי מחקר

- (א) דיין רשאי להשיב לשואליו בדבר הלכה, ואולם לא יעשה כן אם קיימת סבירות שתשובתו נועדה לשימוש על ידי צד למשפט בבית דין.
- (ב) באישורו של נשיא בית הדין הרבני הגדול רשאי דיין להשיב, בין בכתב בין על-פה, לשאלות או לשאלונים המופנים אליו לצורכי מחקר בנושאים הקשורים בעבודתו השיפוטית.
- (ג) לעת שתידון בקשה לאישור כאמור בסעיף קטן (ב), יובא בשיקול, בין השאר, היותו של עורך המחקר מוסד הלכתי או אקדמי מוכר או חוקר הפועל מטעמו.

פרק שביעי: עניינים כספיים

35. ניהול עסקים

דיין לא ינהל עסקים באופן פעיל, בין במישרין בין בעקיפין, ולא יכהן כנושא משרה בתאגיד מסחרי או בגוף עסקי אחר.

36. ניהול נכסיהם של הדיין ושל בני משפחה

- (א) דיין רשאי לנהל בעצמו את נכסיו ואת נכסי בני משפחתו, ולפעול בהשקעתם, ובלבד שלא יהיה בכך עיסוק פעיל בעסקים. הדיין יימנע מפעילות כאמור העלולה לגרום לפגיעה במעמדו כדיין או להעמידו בניגוד עניינים עם תפקידו כדיין.
- (ב) דיין לא ינצל את מעמדו כדיין לצורך עסקיו ועסקי בני משפחתו.

37. ניתוק קשרים עסקיים וכספיים עם מינויו של דיין

- (א) מינויו של דיין מביא לניתוק קשריו העסקיים והכספיים כאמור בכללי אתיקה שיפוטית שיקבע נשיא בית הדין הרבני הגדול לעניין זה.
- (ב) אם בשעת מינויו לכהונתו חבו צדדים שלישיים לדיין כספים כתוצאה מקשריו העסקיים והכספיים כאמור בסעיף קטן (א), יגבה הדיין כספים אלה באמצעות שותפו לשעבר או באמצעות בא כוחו.

38. קבלת גמול בעבור עיסוק או פעילות נוספים

- (א) דיין רשאי לקבל גמול בעבור עיסוק או פעילות נוספים המותרים על פי דין או על פי כללים אלה, ובלבד שהגמול יהא בהתאם למקובל אצל הנותן. כלל זה יחול אף על קבלת גמול בעבור פעולות הסברה מחוץ לישראל.

- (ב) דיין שהוזמן להרצות רשאי להתאכסן במקום ההרצאה על חשבון המזמין ואף לקבל החזר של הוצאות הנסיעה.
- (ג) להסרת ספקות ייאמר כי כלל זה יחול על דיין גם בהיותו בשבתון.

פרק שמיני: דיין ואמצעי התקשורת

39. מגעים בין דיין לבין אמצעי התקשורת

- (א) דיין אומר דברו בפסקי דין ובהחלטות; על דרך הכלל אין דיין מתראיין ואין הוא מוסר מידע לתקשורת.
- (ב) דיין לא יעביר פסקי דין והחלטות לתקשורת אלא באמצעות דוברות בתי הדין הרבניים.
- (ג) דיין יימנע מהופעה או מראיון באמצעי התקשורת; הופעה או ראיון של דיין באמצעי תקשורת – לרבות בעיתונות, ברדיו, בטלוויזיה, באינטרנט, במסיבת עיתונאים ובכל דרך אחרת – תהיה רק באישור מראש מאת נשיא בית הדין הרבני הגדול.
- (ד) האמור בכלל זה אינו חל על ביטאונים תורניים או משפטיים המתפרסמים על ידי מוסדות תורניים או אקדמיים או על ידי לשכת עורכי הדין, ובלבד שהדיין קיבל תחילה את אישורו של נשיא בית הדין הרבני הגדול.

40. תגובות לאמצעי תקשורת

- (א) תגובתו של דיין על דברים שפורסמו עליו או על פסקי דין והחלטות שנתן תהיה באמצעות דוברות בתי הדין הרבניים.
- (ב) דיין שעיתונאי פנה אליו לקבלת תגובה יפנה את העיתונאי לדוברות בתי הדין הרבניים.
- (ג) נתבקשה תגובתו של דיין על מידע שהעדר תגובה מיידית עליו עלול לגרום נזק שאינו הפיך, ובפני הדיין תגובה חד-משמעית שיש בה כדי להביא את העניין לסיומו, רשאי הדיין למסור את תגובתו.
- (ד) דיין שמסר את תגובתו בנסיבות כמתואר בסעיף קטן (ג), יודיע על כך מיד לדוברות בתי הדין הרבניים, והמשך הטיפול יהיה באמצעות הדוברות.
- (ה) אין בהוראות אלו כדי למנוע את נציגות הדיינים לעמוד בקשר עם אמצעי התקשורת בעניינים הנתונים לטיפול.

פרק תשיעי: ועדת אתיקה

41. ועדת אתיקה

- (א) נשיא בית הדין הרבני הגדול, לאחר התייעצות עם שר המשפטים, ימנה ועדת אתיקה בת שלושה חברים, והם: דיין של בית הדין הרבני הגדול, והוא יהיה היושב ראש, ושני דיינים של בתי הדין הרבניים האזוריים.
- (ב) ועדת האתיקה תיתן חוות דעת מקדימה בענייני אתיקה של דיינים, לפי פנייה של דיין שכללים אלה חלים עליו – בעניין הנוגע אליו.
- (ג) חבר ועדת האתיקה ימונה לתקופת אחת של שש שנים.
- (ד) ועדת האתיקה תפרסם חוות דעת מקדימה שנתנה, בלא ציון שמו של מי שלגביו ניתנה חוות הדעת ופרטים מזהים אחרים, אלא אם כן החליטה אחרת.
- (ה) ועדת האתיקה תקבע את נוהלי עבודתה וסדרי דיוניה.

42. כללים קודמים

כללים אלה יהיו תחת כללי אתיקה לדיינים – התשנ"ו.

ח' בניסן התשס"ח (13 באפריל 2008)

שלמה משה עמאר

נשיא בית הדין הרבני הגדול
הראשון לציון הרב הראשי לישראל

תמציות של החלטות שפורסמו בשנת 2015

נספח ה

לצפייה בתמציות לחץ כאן

מספרנו	כותרת התמצית	תאריך ההחלטה	פרק בדוח
1	779/15 (תביעות קטנות)	על חובת אזהרת עדים בבית המשפט לתביעות קטנות	11
2	732/15 (תביעות קטנות)	על חובת רישומו של הפרוטוקול בבית המשפט לתביעות קטנות	11
3	765/15 (עבודה)	על מתן זכות התגובה לצד שכנגד בבקשת פסלות	10
4	706/15 (שלום)	מינוי יושב ראש לוועדת ערעורים שתוקף מינויו פג	7
5	516/15 (תביעות קטנות)	ייצוג חברה בבתי משפט לתביעות קטנות באמצעות מייצג מקצועי שאינו עובד של החברה	11
6	599/15 (מחוזי)	פרסום הכרעת דין וגזר דין בכלי התקשורת טרם שמיעת טיעונים לעונש	7
7	567/15 (משפחה)	קציבת זמן החקירות והטיעונים באמצעות הפעלה תכופה של שעון עצר	10
8	579/15 (מחוזי)	מחיקה שלא כדין מן הפרוטוקול	9
9	625/15 (תביעות קטנות)	מתן החלטה בבית המשפט לתביעות קטנות בלי שמיעת עמדתו של הצד שכנגד	10
10	671/15 (מחוזי)	אין צורך לצרף פרוטוקול לתיק מוצגים בערעור וגם ממרום הכס ניתן לגלות חמלה	8
11	582/15 (עבודה)	התבטאות פוגענית בפסק דין על עורך דין שאינה מידתית בלא שמיעתו של עורך הדין תחילה	8

מספרנו	כותרת התמצית	תאריך ההחלטה	פרק בדוח
12	207/15 (שלום)	התבטאות פוגענית של שופט שעלבה בנאשם	8
13	441/15, 542/15 (עבודה)	על התבטאויות שופט לאחר מתן צו לסיכומים בניסיונו לסיים את ההליך בפשרה, מידת הזירות הנדרשת ממנו ותיעוד הדברים בפרוטוקול	8
14	415/15 (מחוזי)	שימוש במונח 'הסדרי ראייה' בפסקי דין	7
15	549/15 (עליון)	על הפרוטוקול בבית המשפט העליון	9
16	278/15 (משפחה)	יעוץ בלתי ראוי מצד בית המשפט למחיקת בקשה ולהגשתה מחדש במסלול דיוני אחר שאינו מחייב שמיעת הצד שכנגד במועד הקבוע בחוק וכן העדר הנמקה לסטייה מתקנות סדר הדין האזרחי	8
17	237/15 (שלום)	"העברת" סמכותו של שופט לרשם בכיר	7
18	407/15 (משפחה)	התבטאות בלתי ראויה במהלך דיון בסכסוך משפחה	8
19	525/14 (שלום)	פסלות שופט מכוח עיקרון מראית פני הצדק	10
20	335/15 (מחוזי)	התבטאות מעליבה ופוגענית על רקע שחרור הסניגוריה הציבורית מייצוגו של בעל דין	8
21	443/15 (שלום)	מתן החלטה בחלוף 3 דקות לאחר ששוגרו נספחיה המרובים של בקשה לבית המשפט	9
22	329/15 (תביעות קטנות)	העברת תביעה קטנה לבית משפט השלום למרות שהתיק כבר נשמע עד תומו	11
23	246/15 (תביעות קטנות)	הטיפול הראוי בבקשה לחסיון של מסמך רפואי המתבקשת במסגרת בקשה אחרת	8
24	253/15 (משפחה)	התבטאויות בלתי ראויות של בית המשפט לענייני משפחה	8

מספרנו	כותרת התמצית	תאריך ההחלטה	פרק בדוח
25	292/15 (משפחה)	החובה לאפשר זכות תגובה טרם מתן החלטה	10
26	268/15	התבטאות בלתי רלבנטית ופוגענית בפסק דין	8
27	302/15	על האבחנה בין עצמאות הביטוי ובין חופש הביטוי של היושב בדין	8
28	141/15 (משפחה)	מתן החלטה במצב בו המתלונן מודיע כי הקליט את הדיון ומאיים לקיים הפגנה ליד בית השופט	8
29	219/15 (משפחה)	אמירה פסולה, תיקון בלתי ראוי של פרוטוקול ופגם בהתנהלות של שופט מול דוברות בתי המשפט	8
30		בקשה של נשיא מנציב להתייחס לשאלה אם שופט חייב לגלות לבעלי הדין כי קרוב משפחתו מועסק בפרקליטות או בעירייה	10
31	327/15	על החלטת שופט להעביר עניין בו דן לבוררות בפניו לאחר פרישתו	7
32	136/15 (משפחה)	על הרגישות הנדרשת משופט במפגש עם קטינים	8
33	76/15 (משפחה)	חובת רישום מדויקת בפרוטוקול של הצעת פשרה מטעם בית המשפט וביקורת בלתי מידתית על עורך דין	9
34	154/15 (שלום)	האם שופט מכהן רשאי לשמש מגשר לפי סעיף 79 לחוק בתי המשפט (נוסח משולב), התשמ"ד-1984?	7
35	231/15, 35/15, 232/15 (מחוזי)	ליקוי מערכתי בכותרות פסקי דין בתובענות בין בני זוג בעניין ילדיהם הקטינים	7
36	184/15 (ארצי עבודה)	על חובת הידוע לבעל דין כי בת דוד של השופט מועסקת כעורכת דין שכירה במשרד בא כוח הצד שכנגד	10

מספרנו	כותרת התמצית	תאריך ההחלטה	פרק בדוח
37	74/15 (תביעות קטנות)	על חובת הברור בבית המשפט לתביעות קטנות אשר ל"מייצגים מקצועיים"	11
38	717/14 (שלום)	פרקטיקה נוהגת והוראת מנ"ת אינם יכולים לגבור על הוראות הדין אשר לתיקים הנדונים בסדר דין מהיר	7
39	688/14 (משפחה)	סיור בית ספרי בבית המשפט לענייני משפחה: הסבת תשומת לב מנהל בתי המשפט לכך שסיורים הנערכים בבית המשפט לענייני משפחה עשויים לשבש את מהלך יום הדיונים, שבו הדיונים נערכים בדלתיים סגורות	7
40	21/15	האם צריך בית המשפט להימנע מלהפנות עניין לבדיקת המשטרה או לשכת עורכי הדין	9
41	752/14 (ארצי עבודה)	בעיה מערכתית ביומנו של בית הדין הארצי לעבודה בנוגע לקביעת מועדים לשמיעת ערעורים והתמשכות הליכים	7
42	438/14 (מחוזי)	חקירה פרטית על ידי שופט	10
43	712/14 (עבודה)	על זכותו של בעל דין שלא להידבר עם הצד שכנגד	8